ΕΝΤΟΥΑΡΝΤΟ ΓΚΑΛΕΑΝΟ

ΟΙ ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΦΛΕΒΕΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

ΤΟΜΟΣ Β΄

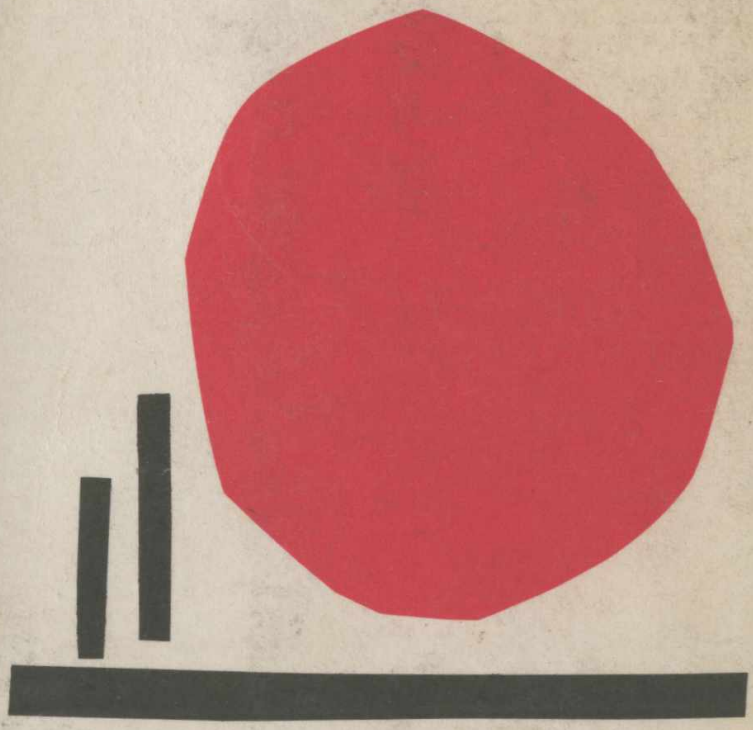

ΘΕΩΡΙΑ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ / ΑΝΤΙ-ΙΣΤΟΡΙΑ

ΟΙ ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΦΛΕΒΕΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μετάφραση: Φώντας Κονδύλης
Μακέτα εξωφύλλου: Τατιάνα Βολανάκη
Στοιχειοθεσία: Εκδόσεις ΘΕΩΡΙΑ, Ζ. Πηγής 17
Εκτύπωση: Τάσος Νοητάκης, Χαρ. Τρικούπη 107
Βιβλιοδεσία: Θ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟΣ–Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟΣ Ο.Ε., Τσιμισκή 26

Γαλλικός τίτλος:
Les veines ouvertes de l' Amérique Latine
Copyright 1981, για την Ελληνική γλώσσα:
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΘΕΩΡΙΑ: Ζ. Πηγής 17, Τηλ. 3624187
Κωδικός αριθμός: 10/29

ΕΝΤΟΥΑΡΝΤΟ ΓΚΑΛΕΑΝΟ

ΟΙ ΑΝΟΙΧΤΕΣ ΦΛΕΒΕΣ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μετάφραση
ΦΩΝΤΑ ΚΟΝΔΥΛΗ

ΘΕΩΡΙΑ

ΑΘΗΝΑ 1982

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΙΝ' ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΠΟΥ ΜΕΤΡΑ ΠΙΟ ΠΟΛΛΟΥΣ ΝΑΥΑΓΟΥΣ ΠΑΡΑ ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΡΟΥΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΩΡΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

ΤΟΤΕ ΠΟΥ ΤΑ ΕΓΓΛΕΖΙΚΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΠΛΟΙΑ ΧΑΙΡΕΤΟΥΣΑΝ ΤΗΝ ΑΝΕΞΑΡΤΗΣΙΑ ΑΠ' ΤΑ ΝΕΡΑ ΤΟΥ ΠΟΤΑΜΟΥ

Στα 1823, ο Τζορτζ Κάννινγκ, εγκέφαλος της βρετανικής Αυτοκρατορίας, πανηγύριζε τους παγκόσμιους θριάμβους της. Ο Γάλλος επιτετραμμένος υποχρεώθηκε να υπομείνει την ταπείνωση της παρακάτω πρόποσης: "Σ' εσάς, η δόξα του θριάμβου, που συνοδεύεται από φρίκη και καταστροφή. Σ' εμάς, το άδοξο εμπόριο της βιομηχανίας και της διαρκώς αυξανόμενης ευμάρειας... Ο καιρός της ιπποσύνης ανήκει στο παρελθόν. Τον έχει διαδεχθεί η εποχή των οικονομολόγων και των λογιστών." Το Λονδίνο ζούσε την έναρξη μιας μακροχρόνιας γιορτής. Ο Ναπολέοντας είχε ηττηθεί οριστικά πριν από μερικά χρόνια και ξανοιγόταν στον κόσμο η εποχή της *Pax Britannica*. Στη λατινική Αμερική, η ανεξαρτησία είχε στεριώσει για πάντα την εξουσία των γαιοκτημόνων και, μέσα στα λιμάνια, την εξουσία των εμπόρων που είχαν πλουτίσει απ' την καταστροφή στις γεννώμενες χώρες. Οι πρώην ισπανικές αποικίες, καθώς κι αυτές της Βραζιλίας, ήταν πλούσιες αγορές για τα εγγλέζικα υφάσματα και την ευρωστία της στερλίνας. Ο Κάννινγκ δε γελιόταν όταν, στα 1824, έγραφε: "Το ζήτημα τέλειωσε. Η λατινική Αμερική είναι ελεύθερη. Κι αν δε χειριστούμε πολύ άσχημα τα πράγματα, αγγλική."(1)

Η ατμομηχανή, ο μηχανικός αργαλειός και η τελειοποίηση των νηματουργείων και υφαντήριων κάνουν να ωριμάσει κατά τρόπο ιλιγγιώδη η βιομηχανική επανάσταση στην Αγγλία. Τα εργοστάσια και οι τράπεζες αυξάνονταν και πληθύνονταν. Οι κινητήρες εσωτερικής καύσης είχαν εκσυγχρο-

---

1. William W. Kaugmann, La política británica y la independencia de la América Latina (1804-1828), Καράκας, 1963.

νίσει τη ναυσιπλοΐα και τα μεγάλα πλοία όργωναν τα τέσσερα σημεία του ορίζοντα, διεθνοποιώντας την εγγλέζικη βιομηχανική επέκταση. Η βρετανική οικονομία πλήρωνε με βαμβακερά τα δέρματα του Ρίο ντε λα Πλάτα, το γκουάνο και το νίτρο του Περού, το χαλκό της Χιλής, τη ζάχαρη της Κούβας, τον καφέ της Βραζιλίας. Οι βιομηχανικές εξαγωγές, οι ναυλώσεις, οι ασφάλειες, οι τόκοι των δανείων και τα κέρδη των επενδύσεων θα τροφοδοτούσαν, σ' όλη τη διάρκεια του XIX αιώνα, την εύρωστη ευμάρεια της Αγγλίας. Πράγματι, πριν από τους πολέμους της ανεξαρτησίας, οι Άγγλοι είχαν ήδη τον έλεγχο ενός μεγάλου τμήματος του νόμιμου εμπορίου ανάμεσα στην Ισπανία και τις αποικίες-της και είχαν πλημμυρίσει τις ακτές της λατινικής Αμερικής κάνοντας συστηματικό λαθρεμπόριο. Το δουλεμπόριο πρόσφερε μιαν αποτελεσματική κάλυψη για το παράνομο εμπόριο ακόμα και αν, εντέλει, η προφύλαξη αποδειχνόταν ανώφελη, δεδομένου ότι τα τελωνεία βεβαίωναν μέσα σ' ολόκληρη τη λατινική Αμερική ότι η πλειονότητα των προϊόντων δεν προερχόταν απ' την Ισπανία. Στην πράξη, το ισπανικό μονοπώλιο δεν είχε υπάρξει ποτέ: "...η αποικία είχε κιόλας χαθεί για τη μητρόπολη, πολύ πριν απ' το 1810, και η επανάσταση δεν αντιπροσώπευσε παρά την πολιτική αναγνώριση μιας πραγματικότητας." (1)

Τα βρετανικά στρατεύματα είχαν κατακτήσει το Τρινιδάδ, της Καραϊβικής, χάνοντας ένα μόνο πολεμιστή, αλλά ο αρχηγός της αποστολής, Σερ Ραλφ Αμπερκρόμπυ, είχε πειστεί πως δε θα ήταν εύκολες άλλες στρατιωτικές κατακτήσεις της λατινικής Αμερικής. Λίγο μετά, οι εγγλέζικες εισβολές, που είχαν στόχο το Ρίο ντε λα Πλάτα, απότυχαν. Η ήττα ενίσχυσε τη γνώμη του Σερ Ραλφ για την αναποτελεσματικότητα των ένοπλων επιχειρήσεων και για την ιστορική ευκαιρία του ρόλου των διπλωματών, των εμπόρων και των τραπεζιτών: μια νέα φιλελεύθερη τάξη στις ισπανικές αποικίες θα πρόσφερε στη Μεγάλη Βρετανία την ευκαιρία να "καπαρώσει" τα εννέα δέκατα του εμπορίου της λατινικής Αμερικής. (2) Ο πυρετός της ανεξαρτησίας κόχλαζε στα ισπανο-

---

1. Manfred Kossok, El virreinato del Rio de la Plata. Su estructura económico-social, Μπουένος Άιρες, 1959.

2. H. S. Ferns, Gran Bretaña y Argentina en el siglo XIX, Μπουένος Άιρες, 1966.

αμερικάνικα εδάφη. Από το 1810 κι έπειτα, το Λονδίνο εφάρμοσε μιαν ευέλικτη και διπρόσωπη πολιτική, που οι διακυμάνσεις-της υπάκουαν στην αναγκαιότητα να ευνοηθεί το αγγλικό εμπόριο, να εμποδιστεί η λατινική Αμερική να πέσει στα χέρια είτε των βορειο-αμερικάνων είτε των Γάλλων, και να προλάβει μια πιθανή μετάδοση του μιάσματος του ιακωβινισμού στις χώρες που γεννιώνταν στην ελευθερία.

Όταν συγκροτήθηκε η επαναστατική χούντα στο Μπουένος Άιρες, στις 25 του Μάη 1810, τη χαιρέτησαν κανονιοβολισμοί προερχόμενοι απ' τα βρετανικά πολεμικά που ήταν αγκυροβολημένα στα νερά του ποταμού. Ο καπετάνιος του *Mutine* έβγαλε ένα φλογερό λόγο εξ ονόματος της Αυτής Μαγαλειότητας: η χαρά πλημμύριζε τις καρδιές των Βρετανών. Χρειάστηκαν λιγότερες από τρεις μέρες στο Μπουένος Άιρες για να καταργήσει ορισμένες απαγορεύσεις που εμπόδιζαν το εμπόριο με τους ξένους. Δώδεκα μέρες αργότερα, οι δασμοί που επιβάρυναν τις πωλήσεις δέρματος και ξυγκιού στο εξωτερικό περιορίστηκαν απ' το 50% στο 7,5%. Μέσα σε έξι εβδομάδες, αίρεται η απαγόρευση εξαγωγής χρυσού και ασημιού, για να μπορούν απρόσκοπτα να εισρέουν στο Λονδίνο. Το Σεπτέμβρη του 1811, μια τριανδρία αντικατέστησε τη χούντα: οι δασμοί στις εισαγωγές και τις εξαγωγές μειώθηκαν και πάλι και, σε ορισμένες περιπτώσεις, καταργήθηκαν. Στα 1813, ημερομηνία όπου η Συνέλευση ανακηρύχθηκε ανώτατη αρχή, οι ξένοι εμπορευόμενοι απέκτησαν το δικαίωμα να πουλάνε τα εμπορεύματά τους χωρίς να περνούν από τον έλεγχο των ντόπιων εμπόρων: "Το εμπόριο είχε γίνει πραγματικά ελεύθερο." (1) Στα 1812, κιόλας, μερικοί βρετανοί έμποροι είχαν διαμηνύσει στο Φόρεϊν Όφις: "Κατορθώσαμε... ν' αντικαταστήσουμε επιτυχώς τα γερμανικά και γαλλικά υφάσματα." Είχαν αντικαταστήσει όμως και την παραγωγή των αργεντινών υφαντουργών, που τους είχαν στραγγαλίσει οι ελεύθερες ανταλλαγές. Το ίδιο είχε γίνει, με διάφορες παραλλαγές, και σ' άλλες περιοχές της λατινικής Αμερικής.

Από το Γιόρκσαϊρ κι απ' το Λάνκασαϊρ, απ' τη Σιβιό κι από τη χώρα των Γάλλων έφταναν συνέχεια βαμβακερά και μάλλινα είδη, δερμάτινα, σιδερένια, ξύλινα και αντικείμενα από πορσελάνη. Τα υφάσματα του Μάντσεστερ, τα σιδηρικά

1. *H. S. Ferns*, όπ. π.

του Σέφιλντ, τα κεραμικά του Γουόρσεστερ και του Στάφορντσαΐρ πλημμύρισαν τις λατινοαμερικάνικες αγορές. Οι ελεύθερες ανταλλαγές πλούτιζαν τα λιμάνια που ζούσαν απ' τις εξαγωγές και εξακόντιζαν στα ύψη τη στάθμη σπατάλης μιας ολιγαρχίας άπληστης ν' απολαύσει την πολυτέλεια που πρόσφερε ο κόσμος, αλλά κατάστρεφαν τις δημιουργούμενες ντόπιες βιομηχανίες κι έβαζαν φραγμό στην εξάπλωση της εσωτερικής αγοράς. Οι ντόπιες βιομηχανίες, αβέβαιες και κατώτατης τεχνικής στάθμης, είχαν ξεπηδήσει στον αποικιακό κόσμο παρά τις απαγορεύσεις της μητρόπολης. Είχαν γνωρίσει μια κάποια άνθηση τις παραμονές της ανεξαρτησίας, ως συνέπεια της χαλάρωσης των καταπιεστικών δεσμών της Ισπανίας και των δυσκολιών ανεφοδιασμού που δημιούργησε ο πόλεμος στην Ευρώπη. Στις αρχές του XIX αιώνα, τα εργαστήρια βρίσκονταν στο δρόμο της ανάστασης, μετά απ' τις εγκληματικές επιπτώσεις της διάταξης που υιοθέτησε ο βασιλιάς στα 1778, επιτρέποντας τις ελεύθερες ανταλλαγές ανάμεσα στα λιμάνια της Ισπανίας και της Αμερικής. Μια χιονοστιβάδα ξένων εμπορευμάτων είχε συντρίψει τα υφαντουργεία και την αποικιακή παραγωγή μεταλλικών και ειδών κεραμικής, κι οι βιοτέχνες δεν είχαν στη διάθεσή-τους αρκετό χρόνο για ν' αποκατασταθούν: η ανεξαρτησία άνοιξε διάπλατα τις πόρτες του ελεύθερου ανταγωνισμού της ήδη προχωρημένης βιομηχανίας της Ευρώπης. Οι διακυμάνσεις που ακολούθησαν στην τελωνειακή πολιτική των κυβερνήσεων της ανεξαρτησίας, προκάλεσαν νεκρούς και διαδοχικές εξεγέρσεις στις ντόπιες βιομηχανίες, δίχως καμιά πιθανή προοπτική ανάπτυξης.

ΟΙ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΟΚΤΟΝΙΑΣ

Στις αρχές του XIX αιώνα, ο Αλέξανδρος ντε Χούμπολντ εκτίμησε σε επτά με οκτώ περίπου εκατομμύρια πέζος τη βιομηχανική παραγωγή του Μεξικού, της οποίας το μεγαλύτερο μέρος το αποτελούσαν υφάσματα. Τα ειδικευμένα εργαστήρια έφτιαχναν σεντόνια, βαμβακερά και στόφες. Πάνω από διακόσιοι αργαλειοί απασχολούσαν στο Κουερετάρο χίλιους πεντακόσιους εργάτες και χίλιοι διακόσιοι υφα-

ντουργοί κατεργάζονταν το μπαμπάκι στην Πουέμπλα. (1) Στο Περού, τα ακατέργαστα νήματα της αποικίας δεν έφτασαν ποτέ την τελειότητα των ντόπιων νημάτων, που προϋπήρξαν πολύ πριν απ' την άφιξη του Πιθάρρο, "μα η οικονομική-τους αξία, αντίθετα, υπήρξε πολύ μεγάλη." (2) Η βιομηχανία στηριζόταν στην καταναγκαστική δουλειά των Ινδιάνων, που αιχμαλωτίζονταν μέσα στα εργαστήρια πολύ πριν απ' τα ξημερώματα κι ώς αργά τη νύχτα. Η ανεξαρτησία αφάνισε την πρόσκαιρη ανάπτυξη που είχε επιτευχθεί με τον τρόπο αυτό. Στο Αγιακούτσο, στην Κακαμόρσα, στην Τάρμα, οι δουλειές περίσσευαν. Ολάκερο το χωριό Πακαϊκάζα, χαμένο πια σήμερα, "σχημάτιζε μια μοναδική και απέραντη εγκατάσταση αργαλειών, που χρησιμοποιούσαν πάνω από χίλιους εργάτες", λέει ο Εμίλιο Ρομέρο στη μελέτη-του. Η Παουκαρκόλλα, που τροφοδοτούσε με μάλλινες κουβέρτες μια πολύ μεγάλη έκταση, κοντεύει να εξαφανιστεί "και δεν υπάρχει πια εκεί κάτω μήτε μια φάμπρικα." (3) Στη Χιλή, που υπήρξε μια απ' τις πιο απομακρυσμένες ισπανικές κτήσεις, η απομόνωση ευνόησε την ανάπτυξη μιας γεννώμενης βιομηχανικής δραστηριότητας, απ' τις αρχές κιόλας της αποικιακής ζωής. Υπήρχαν νηματουργεία, υφαντήρια, βυρσοδεψεία Τα σχοινιά της Χιλής εξόπλιζαν όλα τα πλοία των Νότιων Θαλασσών. Έφτιαχναν μεταλλικά αντικείμενα, αποστακτήρες μέχρι κανόνια, περνώντας απ' τα κοσμήματα, τα κομψά επιτραπέζια σκεύη και τα ρολόγια. Κατασκεύαζαν πλοιάρια και οχήματα. (4) Στη Βραζιλία, τα μεταλλουργικά προϊόντα καθώς και τα υφασμάτινα είδη, που πραγματοποιούσαν τα πρώτα, αρκετά δειλά-τους βήματα απ' το XVIII αιώνα κιόλας, καταρρακώθηκαν κι αυτά από τις ξένες εισαγωγές. Οι δύο τούτες βιομηχανικές δραστηριότητες είχαν κατορθώσει να αναπτυχθούν κατά τρόπο αξιοθαύμαστο, παρά τα εμπόδια που όρθωνε η αποικιακή συνθήκη με τη Λισαβόνα αλλά, απ' το 1807 κι

---

1. Alexander de Humboldt, Essai politique sur le royaume de la Nouvelle-Espagne.

2. Emilio Romero, Historia económica del Peru, Μπουένος Άιρες, 1949.

3. Emilio Romero, όπ. π.

4. HermánRamírez Necochea, Antecedentes económicos de la independencia de Chile, Σανιάγο της Χιλής, 1959.

έπειτα, η πορτογαλική μοναρχία, που εγκαθιδρύθηκε στο Ρίο ντε Τζανέιρο, δεν ήταν πια τίποτ' άλλο από ένα παιχνίδι στα βρετανικά χέρια, κι η εξουσία στο Λονδίνο είχε μιαν άλλη δύναμη. "Ώσπου ν' ανοίξουν τα λιμάνια, οι ανεπάρκειες του πορτογαλικού εμπορίου είχαν λειτουργήσει ως φραγμός που προστάτευε τη μικρή ντόπια βιομηχανία, γράφει ο Κάιο Πράδο ο Νεώτερος. Μια φτωχή, βέβαια, βιομηχανία, με βιοτεχνικές δομές, μα επαρκής για να ικανοποιήσει ένα μέρος της εσωτερικής κατανάλωσης. Η μικρή τούτη βιομηχανία έμελλε να υποκύψει στον ελεύθερο ξένο ανταγωνισμό, ακόμη και για τα πιο ασήμαντα προϊόντα." (1)

Η Βολιβία ήταν το σπουδαιότερο κέντρο υφασμάτων του αντιβασιλείου του Ρίο ντε λα Πλάτα. Στην Κοτσαμπάμπα σύμφωνα με τη μαρτυρία του έφορου Φρανσίσκο ντε Βιέντμα, οκτακόσιες χιλιάδες άνθρωποι, σ' όλη τη διάρκεια του αιώνα, είχαν επιδοθεί στην κατασκευή βαμβακερών και λινών υφασμάτων. Κι ακόμη, στο Ορούρο και τη Λα Πας, είχαν εγκατασταθεί βιομηχανίες οι οποίες, μαζί μ' αυτές της Κοτσαμπάμπα, τροφοδοτούσαν με κουβέρτες, με πόντσο και φανέλλες τον πληθυσμό, τους στρατιώτες και τις φρουρές των συνόρων. Τα Μόχος, τα Τσικίτος και τα Γκουαράγιος προέρχονταν από το φίνο λινό και βαμβακερό ύφασμα κι η αγορά πλημμύριζε από ψάθινα καπέλα, μάλλινα ρούχα και πούρα. "Όλες αυτές οι βιομηχανίες εξαφανίστηκαν μπροστά στον ξένο ανταγωνισμό..." ανέφερε, χωρίς μεγάλη πικρία, ένας τόμος αφιερωμένος στη Βολιβία, με την ευκαιρία της πρώτης εκατονταετηρίδας της ανεξαρτησίας της. (2)

Η αργεντίνικη ακτή ήταν η πλέον καθυστερημένη και αραιοκατοικημένη περιοχή της χώρας, ώς τη στιγμή που η ανεξαρτησία μετατόπισε προς το Μπουένος Άιρες το κέντρο βάρους της οικονομικής και πολιτικής ζωής, και τούτο σε βάρος και ζημιά των επαρχιών του Νότου. Στις αρχές του XIX αιώνα, μόνο το ένα δέκατο του πληθυσμού κατοικούσε στο Μπουένος Άιρες, το Σάντα Φε ή το Έντρε Ρίος.(3)

---

1. Caio Prado Júnior, Historia económica del Brasil, Μπουένος Άιρες, 1960.

2. The University Society, Bolivia en el primer centenario de su independencia, Λα Πας, 1925.

3. Luis C. Alen Lassano, Imperialismo y comercio libre, Μπουένος Άιρες, 1963.

Μια ντόπια βιομηχανία αναπτύχθηκε σιγά σιγά, και με υποτυπώδη μέσα , στις περιοχές του Κέντρου και του Βορρά, ενώ δεν υπήρχε κατά μήκος της ακτής, σύμφωνα με την αναφορά του πληρεξούσιου *Larramendi*, στα 1795, "καμία τέχνη, μήτε χειροτεχνία." Στο Τουκουμάν και στο Σαντιάγο ντελ Εστέρο, που αποτελούν σήμερα εστίες υπανάπτυξης, άνθιζαν κάποτε υφαντουργεία που κατασκεύαζαν πόντσο τριών ειδών, εργαστήρια που έβγαζαν δίτροχες άμαξες, δέρματα και σόλες. Στόφες μεγάλης ποικιλίας είδαν το φως στην Καταμάρκα, φίνα σεντόνια καθώς και μαύρη βαμβακερή φανέλλα για τα ράσα των παπάδων. Η Κόρντομπα έβγαζε κάθε χρόνο πάνω από εξήντα χιλιάδες πόντσο, είκοσι χιλιάδες κουβέρτες και σαράντα χιλιάδες πήχεις φανέλλας, κάλτσες και δερμάτινα είδη, λουριά και τάπητες. Τα σπουδαιότερα βυρσοδεψεία και σαγματοποιεία βρίσκονταν στην Κοριέντες. Οι πολυθρόνες της Σάλτα φημίζονταν για την κομψότητά-τους. Η Μεντόσα έβγαζε δυο με τρία εκατομμύρια λίτρα κρασί το χρόνο, που δεν είχε τίποτε να ζηλέψει απ' τα κρασιά της Ανδαλουσίας και το Σαν Χουάν απόσταζε τρακόσιες πενήντα χιλιάδες λίτρα. Η Μεντόσα και το Σαν Χουάν σχημάτιζαν "το στόμιο του εμπορίου" ανάμεσα στον Ατλαντικό και τον Ειρηνικό, στη Νότια Αμερική. (1)

Οι εμπορικοί πράκτορες του Μάντσεστερ, της Γλασκόβης και του Λίβερπουλ αλώνισαν την Αργεντινή και αντέγραψαν τα πόντσο του Σαντιάγο και της Κόρντομπα, τα δερμάτινα είδη της Κοριέντες και τους ξύλινους αναβολείς "που συνηθίζονταν στη χώρα." Τα αργεντίνικα πόντσο άξιζαν επτά πέσος. Τα πόντσο του Γιόρκσαϊρ άξιζαν τρία. Η πιο ανεπτυγμένη υφαντουργία του κόσμου σάρωνε τα ντόπια υφαντήρια και το ίδιο φαινόμενο επαναλαμβανόταν και με τα εργαστήρια που έφτιαχναν μπότες, σπιρούνια, σχάρες, χαλινάρια, ακόμη και καρφιά. Η εξαθλίωση ερήμωσε τις εσωτερικές επαρχίες της Αργεντινής, που ξεσηκώθηκαν αμέσως ενάντια στη δικτατορία του λιμανιού του Μπουένος Άιρες. Οι κυριότεροι έμποροι (Εσκαλάντα, Μπελγκράνο, Πουεϋρεντόν, Βιεϋτες, Λας Χέρας, Σερβίνιο) είχαν αρπάξει την εξου-

---

1. Pedro Santos Martinez, Las industrias durante el virreinato (1776-1810), Μπουένος Άιρες, 1969.

σία απ᾽την Ισπανία (1) και το εμπόριο τους έδινε τη δυνατότητα ν᾽αγοράζουν μετάξια και αγγλικά μαχαίρια, λεπτή τσόχα του Λουβιέ, δαντέλες της Φλάνδρας, ελβετικά σπαθιά, ολλανδέζικη ρακή, ζαμπόν της Βεστφαλίας και πούρα του Αμβούργου. Από την άλλη, η Αργεντινή έκανε εξαγωγή σε δέρματα, ξύγκι, κόκκαλα, κρέας παστό, και οι κτηνοτρόφοι της επαρχίας του Μπουένος Άιρες επεξέτειναν τις αγορές-τους χάρη στις ελεύθερες ανταλλαγές. Ο Άγγλος πρόξενος στη Λα Πλάτα, ο Γούντμπαϊν Πάρις, περιέγραφε ως εξής, στα 1837, ένα ρωμαλέο γκάουτσο της πάμπα: "Πάρτε ό,τι φοράει πάνω-του και κοιτάξτε-το ένα ένα. Αν εξαιρέσουμε τα δερμάτινα αντικείμενα, τί τάχα δεν είναι εγγλέζικο πάνω-του; Αν η γυναίκα-του φοράει φούστα, είναι βέβαιο εννενηνταεννιά τα εκατό ότι φτιάχτηκε στο Μάντσεστερ. Ο τέντζερης ή η χύτρα που χρησιμοποιεί στην κουζίνα-της, το πιάτο από φαγιάντσα που χρησιμοποιεί για να τρώει, το μαχαίρι-του, τα σπηρούνια-του, οι αναβολείς του αλόγου-του, το πόντσο που φοράει, όλα τούτα προέρχονται απ᾽την Αγγλία." (2) Η Αργεντινή δεχόταν την Αγγλία ώς την άκρη των πεζοδρομίων-της.

Ο Τζέημς Γουότσον Γουέμπ, πρεσβευτής των ΗΠΑ στο Ρίο ντε Τζανέιρο, ανάφερε, την ίδια πάνω κάτω εποχή: "Μέσα σε όλες τις ασιέντες της Βραζιλίας, τ᾽αφεντικά και οι σκλάβοι-τους ντύνονται με τα προϊόντα της ελεύθερης εργασίας και τα εννέα δέκατα των προϊόντων αυτών είναι αγγλικά. Η Αγγλία παρέχει το κεφάλαιο που είναι αναγκαίο για την εσωτερική πρόοδο της Βραζιλίας και κατασκευάζει όλα τα συνηθισμένα σκεύη, από την τσάπα ίσαμε όλα σχεδόν τα είδη πολυτελείας, απ᾽την καρφίτσα ώς το ακριβότερο φόρεμα. Τα εγγλέζικα κεραμικά, τα αντικείμενα από εγγλέζικο γυαλί, εγγλέζικο σίδερο και εγγλέζικο ξύλο είναι τόσο συνηθισμένα όσο και τα μάλλινα ή βαμβακερά υφάσματα. Η Μεγάλη Βρετανία προσφέρει στη Βραζιλία τα ατμόπλοιά-της και τα ιστιοφόρα-της, λιθοστρώνει τους δρόμους-της και τους νοικοκυρεύει, φωτίζει με γκαζόλαμπες τις πόλεις-της, κατασκευάζει τις σιδηροδρομικές γραμμές-της, εκμε-

---

1. Ricardo Levene, εισαγωγή στο ***Documentos para la historia argentina, 1919***, στο ***Obras Completas***, Μπουένος Άιρες, 1962.

*2. **Woodbine Parish, Buenos Aires y las provincias del Rio de la Plata***, Μπουένος Άιρες, 1958.

ταλλεύεται τα μεταλλεία-της, είναι ο τραπεζίτης-της κι εγκαθιατά τα τηλεγραφικά-της σύρματα, μεταφέρει το ταχυδρομείο-της, κατασκευάζει τα έπιπλα, τους κινητήρες, τα βαγόνια που έχει ανάγκη..." (1) Η ευφορία των ελεύθερων εισαγωγών έκανε τους εμπόρους των λιμανιών να παραφρονούν: την ίδια εποχή, η Βραζιλία δεχόταν και φέρετρα, συναρμολογημένα κιόλας και έτοιμα να φιλοξενήσουν τους μακαρίτες, σέλες, κρυστάλλινα πολύφωτα, κατσαρόλες, ακόμη και παγοπέδιλα που ήταν αμφίβολη και μάλλον απίθανη η χρησιμοποίησή-τους πάνω στις φλεγόμενες ακτές των τροπικών. Επίσης, εισήγαγε και πορτοφόλια σε μια εποχή όπου δεν υπήρχαν χαρτονομίσματα στη Βραζιλία, και μια ανεξήγητη ποσότητα μαθηματικών οργάνων. (2) Η εμπορική και ναυτιλιακή σύμβαση, που υπογράφτηκε στα 1810, επέβαλε στην εισαγωγή των αγγλικών προϊόντων μικρότερη ταρίφα απ' αυτήν που εφαρμοζόταν στα πορτογαλικά προϊόντα, και το κείμενό-της είχε μεταφραστεί τόσο αστραπιαία απ' τα αγγλικά ώστε η λέξη ***policy***, λόγου χάρη, που σημαίνει πολιτική, έγινε στα πορτογαλικά ***police***, που σημαίνει αστυνομία. (3) Οι Άγγλοι απολάμβαναν στη Βραζιλία μιαν ειδική δικαστική μεταχείριση που τους απάλλασε από τη δικαιοσύνη της χώρας: η Βραζιλία ήταν "ένα ανεπίσημο μέλος της οικονομικής αυτοκρατορίας της Μεγάλης Βρετανίας." (4)

Στα μέσα του αιώνα, ένας σουηδός ταξιδιώτης έφτασε στο Βαλπαράιζο και υπήρξε μάρτυρας της επιδεικτικής σπατάλης που προκαλούσε στη Χιλή η ελευθερία του εμπορίου: "Ο μοναδικός τρόπος για ν' ανέλθεις κοινωνικά, έγραφε, είναι να υπακούς στις επιταγές των περιοδικών μόδας του Παρισιού, στο φράκο και σ' όλα τα σχετικά αξεσουάρ... Η γυναίκα αγοράζει ένα κομψό καπέλο που την κάνει να αισθάνεται σαν βέρα παριζιάνα, ενώ ο σύζυγος σημαιοστολίζεται με μια πελώρια και άχαρη γραβάτα κι αισθάνεται πως βρί-

---

*1. Paulo Schilling **Brasil para extranjeros***, Μοντεβίδεο, 1966.

*2. Alan K. Manchester, **British Preeminence in Brasil: its Rise and Decline***, Τσάπελ Χιλ, Βόρεια Καρολίνα, 1933.

*3. Celso Furtado, **Formación económica del Brasil***, Μεξικό-Μπουένος Άιρες, 1959.

*4. J. F. Normano, **Evolusão econômica do Brasil***, Σαο Πάουλο, 1934.

σκεται στα ύψη του ευρωπαϊκού πολιτισμού." (1) Τρεις τέσσερις αγγλικοί οίκοι είχαν βάλει στο χέρι την αγορά του χιλιανού χαλκού και καθόριζαν τις τιμές ανάλογα με τα συμφέροντα των χυτηρίων του Σουένση, του Λίβερπουλ και του Κάρντιφ. Ο γενικός πρόξενος της Αγγλίας πληροφορούσε την κυβέρνησή-του, στα 1838, " για την καταπληκτική ανάπτυξη" των πωλήσεων χαλκού, που γινόταν εξαγωγή "κυριότατα, αν όχι στο σύνολό-του, απ'τα βρετανικά καράβια, ή για λογαριασμό των Βρετανών." (2) Οι Άγγλοι έμποροι μονοπωλούσαν την αγορά στο Σαντιάγο και το Βαλπαράιζο, και η Χιλή ήταν η δεύτερη σε σημασία λατινοαμερικάνικη αγορά για τα βρετανικά προϊόντα.

Τα μεγάλα λιμάνια της λατινικής Αμερικής, διαμετακομιστικά κέντρα του πλούτου που χάριζε το έδαφος και το υπέδαφος και προοριζόταν για τα μακρινά κέντρα κυριαρχίας, γίνονταν όλο και πιο ισχυρά ως όργανα κατάκτησης και εξουσίας απέναντι στις ίδιες-τους τις χώρες. Ήσαν αγωγοί, απ'όπου περνούσαν και διασπαθίζονταν τα εθνικά εισοδήματα. Τα λιμάνια και οι πρωτεύουσες ήθελαν να μοιάζουν με το Παρίσι ή το Λονδίνο και πίσω-τους απλωνόταν η έρημος.

---

1. Gustavo Beyhant, Raices contemporáneas de America latina, Μπουένος Άιρες, 1964.

2. Hernán Ramírez Necochea, Historia del imperialismo en Chile, Σανταάγο της Χιλής, 1960.

ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΗ ΛΑΤΙΝΙΚΗ ΑΜΕΡΙΚΗ: Η ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΤΗΣΗ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑΣ Α - ΛΑΜΑΝ.

Η εξάπλωση των λατινο-αμερικάνικων αγορών επιτάχυνε τη συσσώρευση κεφαλαίων μέσα στα φυτώρια της βρετανικής βιομηχανίας. Ο Ατλαντικός ήταν από πολύ παλιά ο άξονας του παγκόσμιου εμπορίου και οι Άγγλοι είχαν μάθει να επωφελούνται απ'την κατάσταση του νησιού-τους κι απ'τ'αναρίθμητα λιμάνια-του, στο μεσοδρόμι μεταξύ Βαλτικής και Μεσογείου, κι είχαν στραφεί προς τις ακτές της Αμερικής. Η Αγγλία οργάνωνε ένα παγκόσμιο σύστημα και μεταβαλλόταν σε γιγάντιο εργοστάσιο, προμηθευτή ολάκερου του πλανήτη: οι πρώτες ύλες κατέφθαναν από τις τέσσερις άκρες του κόσμου, και τις τέσσερις άκρες του κόσμου πλημμύριζαν τα επεξεργασμένα βιομηχανικά είδη. Είχε την υψηλότερη στάθμη εμπορικής εξειδίκευσης, είχε στη διάθεσή της το παγκόσμιο μονοπώλιο των ασφαλειών και των ναυλώσεων και κυριαρχούσε στη διεθνή αγορά του χρυσού. Ο Φρήντριχ Λιστ, πατέρας της γερμανικής τελωνειακής Ένωσης, είχε δηλώσει ότι οι ελεύθερες ανταλλαγές ήταν το κύριο προϊόν εξαγωγής της Μεγάλης Βρετανίας. (1) Τίποτε δεν έκανε πιο έξαλλους τους Άγγλους από το καθεστώς τελωνειακής προστασίας των ντόπιων προϊόντων, και του'διναν μερικές φορές να καταλάβει, με το αίμα και τη φωτιά, όπως στον πόλεμο του Όπιου με την Κίνα. Μολοντούτο, ο ελεύθερος ανταγωνισμός έγινε για την Αγγλία η εξ αποκαλύψεως αλήθεια μόνον απ'τη στιγμή που βεβαιώθηκε πως ήταν η πιο δυνατή, κι αφού είχε ήδη αναπτύξει την υφαντουργία-της μέσα στην ασφάλεια της πιο αυστηρής προστατευτικής νομοθεσίας της Ευρώπης. Στη δύσκολη αρχή, τότε που η βρετανική βιομηχανία δεν ήταν ακόμη ανταγωνιστική, ο Άγγλος πολίτης που τον έπιαναν να βγάζει στο εξωτερικό ακατέργαστο μαλλί, καταδικαζόταν να χάσει το δεξί-του χέρι και, αν το ξαναέκανε, τον κρεμούσαν. Απαγορευόταν να θάψουν κάποιον αν προηγουμένως ο παπάς της

---

1. **Ο Γερμανός αυτός οικονομολόγος, που γεννήθηκε στα 1789, διέδωσε στις ΗΠΑ και στη χώρα-του το δόγμα της τελωνειακής προστασίας και της βιομηχανικής ανάπτυξης. Αυτοκτόνησε στα 1846, μα οι ιδέες-του επιβλήθηκαν στας δύο χώρες.**

ενορίας δε βεβαίωνε πως ο νεκρός δούλευε σε κάποια εθνική βιομηχανία. (1)

"Όλα τα καταστροφικά φαινόμενα που προκαλεί ο ελεύθερος ανταγωνισμός στο εσωτερικό μιας χώρας, διαπίστωσε ο Μαρξ, αναπαράγονται σε γιγάντιες αναλογίες στην παγκόσμια αγορά." (2) Η είσοδος της λατινικής Αμερικής στη βρετανική τροχιά, απ' όπου δε θα έβγαινε παρά μόνο για να ενσωματωθεί στο βορειο-αμερικάνικο σύστημα, πραγματοποιήθηκε στο εσωτερικό αυτού του γενικού πλαισίου, και η εξάρτηση των νέων ανεξάρτητων χωρών εδραιώθηκε μέσα σ' αυτό το σύστημα. Η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, η ελεύθερη κυκλοφορία του χρήματος για τις πληρωμές και η μεταφορά των κεφαλαίων είχαν δραματικές συνέπειες.

Στο Μεξικό, ο Βισέντε Γκουερέρο ανέβηκε στην εξουσία στα 1829, "παρακινημένος απ' την απόγνωση των τεχνιτών, μια απόγνωση που την εμφύσησε ο μέγας δημαγωγός Λορέντζο ντε Ζαβάλα, ο οποίος εξαπέλυσε ένα πεινασμένο κι απελπισμένο πλήθος (3) πάνω στα ξέχειλα μ' εμπορεύματα εγγλέζικα μαγαζιά του Παριάν." Ο Γκουερέρο έμεινε ελάχιστα στην εξουσία και κατέρευσε εν μέσω της αδιαφορίας των εργατών επειδή δεν ήξερε, μήτε μπόρεσε, να θέσει κάποιο φραγμό στις εισαγωγές ευρωπαϊκών εμπορευμάτων, "των οποίων η αφθονία, λέει ο *Chávez Orozco*, έκανε τις μάζες των άνεργων τεχνιτών της πόλης να ριγούν, αυτές ακριβώς τις μάζες οι οποίες, πριν απ' την ανεξαρτησία και κυρί-

---

1. Claudio Veliz, "La mesa de tres patas"στο Desarrollo económico, τόμ. 3, νούμερα 1 και 2, Σαντιάγο της Χιλής, Σεπτέμβρης 1963.

2. "Καθόλου περίεργο δεν είναι το γεγονός ότι, όσοι επιδίδονται στις ελεύθερες ανταλλαγές είναι ανίκανοι να καταλάβουν πώς μια χώρα μπορεί να πλουτίσει σε βάρος μιας άλλης, όπως ακριβώς είναι ανίκανοι να καταλάβουν οι κύριοι αυτοί πώς μια τάξη, στο εσωτερικό της χώρας, μπορεί να πλουτίζει σε ζημία μιας άλλης." (Καρλ Μαρξ, Λόγος πάνω στις ελεύθερες ανταλλαγές, στο Αθλιότητα της φιλοσοφίας, Μόσχα).

3. Luis Chávez Orozco, La industria de transformación mexicana (1821-1867), στην εθνική Τράπεζα του εξωτερικού εμπορίου, *Coleccion de documentos para la historia del comercio exterior de Mexico*, τόμος *VII*, Μεξικό, 1962.

ως στις πολεμικές περιόδους της Ευρώπης, ζούσαν με κάποια άνεση." Η μεξικάνικη βιομηχανία ήτανε στερημένη από κεφάλαια, από επαρκή εργατική δύναμη και σύγχρονη τεχνική. Δε διέθετε ούτε αποτελεσματική οργάνωση, ούτε δρόμους επικοινωνίας, ούτε μέσα μεταφοράς για να φτάσει στις αγορές και στις πηγές εφοδιασμού. "Τα μόνα πράγματα που ίσως δεν της έλειψαν, λέει ο Αλόνσο Αγκουίλαρ, ήταν οι επεμβάσεις, οι περιορισμοί και τα εμπόδια κάθε λογής." (1) Παρόλα αυτά, όπως θα παρατηρήσει ο Χούμπολντ, η βιομηχανία αφυπνιζόταν τις στιγμές όπου λίμναζε το εξωτερικό εμπόριο, όταν διακόπτονταν ή γίνονταν δύσκολες οι θαλάσσιες επικοινωνίες, κι είχαν αρχίσει να κατασκευάζουν χάλυβα και να χρησιμοποιούν το σίδερο και τον υδράργυρο. Ο φιλελευθερισμός που έφερε η ανεξαρτησία πρόσθετε απλώς κι άλλα μαργαριτάρια στο βρετανικό Στέμμα και παρέλυσε τα υφαντουργικά και μεταλλουργικά κέντρα του Μεξικού, της Πουέμπλα και της Γκουανταλαχάρα.

Ο Λούκας Αλαμάν, συντηρητικός πολιτικός άντρας μεγάλης αξίας, κατάλαβε έγκαιρα πως οι ιδέες του Άνταμ Σμιθ περιείχαν δηλητήριο για την εθνική οικονομία και ευνόησε, ως υπουργός, τη δημιουργία μιας εθνικής τράπεζας, την τράπεζα επενδύσεων, για να ενθαρρύνει την εκβιομηχάνιση. Ένας δασμός στα βαμβακερά που έρχονταν απ' το εξωτερικό θα εξασφάλιζε στη χώρα τους αναγκαίους πόρους για την αγορά απ' το εξωτερικό μηχανών και τεχνικών μέσων που είχε ανάγκη το Μεξικό για να καλύψει τη ζήτησή του σε εθνικά βαμβακερά υφάσματα. Η χώρα διέθετε πρώτη ύλη, μια οικονομικότερη απ' το κάρβουνο υδραυλική ενέργεια και μπόρεσε να καταρτίσει γρήγορα ειδικευμένους εργάτες. Η Τράπεζα είδε το φως στα 1830, και λίγο μετά κατέφθασαν απ' τα καλύτερα ευρωπαϊκά εργοστάσια οι πιο σύγχρονες μηχανές για το γνέσιμο και την ύφανση του μπαμπακιού. Επιπλέον, το Κράτος προσέλαβε ξένους ειδικούς. Στα 1844, τα μεγάλα υφαντουργεία της Πουέμπλα κατασκεύασαν ένα εκατομμύριο τετρακόσιες χιλιάδες κοψίματα βαμβακερό. Η νέα βιομηχανική ικανότητα της χώρας ξεπερνούσε την εσωτερική ζήτηση. Η καταναλωτική αγορά του "βασιλείου της ανισότητας", που την αποτελούσαν στην

---

1. Alonso Aguilar Monteverde, Dialéctica de la economia mexicana, Μεξικό, 1968.

πλειοψηφία-της πεινασμένοι Ινδιάνοι, δεν μπορούσε ν' ακολουθήσει την ιλιγγιώδη αυτή κατασκευαστική ανάπτυξη. Η προσπάθεια να συντριβούν οι δομές που κληροδότησε η αποικιοκρατία προσέκρουαν σ' αυτό το τείχος. Μολοντούτο, η βιομηχανία ήταν σε τέτοιο σημείο εκσυγχρονισμένη ώστε τα υφαντουργεία της βόρειας Αμερικής μετρούσαν κατά μέσο όρο, ώς τα 1840, λιγότερα αδράχτια απ' τις φάμπρικες του Μεξικού. (1) Δέκα χρόνια αργότερα, η αναλογία είχε άρδην ανατραπεί. Η πολιτική αστάθεια, οι πιέσεις των Άγγλων και Γάλλων εμπόρων και των ισχυρών συνεταίρων-τους στο εσωτερικό της χώρας, η συρρίκνωση της εθνικής αγοράς, που στραγγαλίστηκε προκαταβολικά απ' την οικονομία των ορυχείων και των λατιφούντιων, έβαλαν τέλος σ' αυτό το επιτυχημένο πείραμα. Πριν απ' το 1850, η πρόοδος της μεξικάνικης υφασματο-βιομηχανίας είχε κιόλας σταματήσει. Οι δημιουργοί της Τράπεζας επενδύσεων είχαν επεκτείνει την ακτίνα δράσης-τους και, όταν έπαψε να υπάρχει, οι πιστώσεις απλώνονταν κι αγκάλιαζαν τα υφαντουργεία μαλλιού, τις βιομηχανίες ταπήτων και την παραγωγή σίδερου και χαρτιού. Ο Εστεμπάν ντε Αντουνιάνο, μάλιστα, έβλεπε την ανάγκη να δημιουργήσει το Μεξικό —το γρηγορότερο δυνατό— μια εθνική βιομηχανία μηχανημάτων "για ν' αντιταχθεί στον ευρωπαϊκό εγωϊσμό." Η μεγάλη αρετή του κύκλου εκβιομηχάνισης των Λούκας Άλαμαν και Εστεμπάν ντε Αντουνιάνο έγκειται στο γεγονός ότι και οι δυο αποκατέστησαν την απόλυτη συμφωνία "ανάμεσα στην πολιτική και την οικονομική ανεξαρτησία και εκθείασαν ως μοναδικό αμυντικό σύστημα ενάντια στις επιθετικές δυνάμεις μια ενεργητική ώθηση της βιομηχανικής οικονομίας." (2) Ο ίδιος ο Αλαμάν έγινε βιομήχανος, έφτιαξε στο Μεξικό το σπουδαιότερο υφαντουργείο της εποχής (ονομαζόταν Κοκολαπάν και υπάρχει πάντα) και συνάσπισε τους βιομήχανους σε ομάδα πίεσης απέναντι στις διαδοχικές κυβερνήσεις που υποστήριζαν της ελεύθερες ανταλλαγές. (3)

---

1. Jan Bazant, Estudio sobre la productividad de la industria algodonera mexicana en 1843-1845 (Lucas Alamán y la Revolución industrial en Mexico) στο *Banco Nacional de Comercio Exterior*, όπ. π.

2. Luis Chávez Orozco, όπ. π.

3. Στον III τόμο της συλλογής, που ήδη αναφέραμε, από ντοκουμέντα

Ο Αλαμάν, όμως, συντηρητικός και καθολικός, δεν κατόρθωσε να θέσει το αγροτικό ζήτημα, επειδή ο ίδιος ένιωθε ιδεολογικά δεμένος στην παλιά τάξη και δεν προαισθάνθηκε ότι η βιομηχανική ανάπτυξη ήταν καταδικασμένη προκαταβολικά να μείνει μια ουτοπία αν δεν είχε βάσεις να στηριχτεί σ' αυτή τη χώρα των απέραντων λατιφούντιων και της γενικής εξαθλίωσης.

ΟΙ ΑΝΥΠΟΤΑΚΤΕΣ ΛΟΓΧΕΣ ΚΑΙ ΤΟ ΜΙΣΟΣ ΠΟΥ ΔΙΑΤΗΡΗΘΗΚΕ ΣΤΟΝ ΧΟΥΑΝ ΜΑΝΟΥΕΛ ΝΤΕ ΡΟΣΑΣ

Το προστατευτικό καθεστώς ενάντια στις ελεύθερες ανταλλαγές, η χώρα ενάντια στο λιμάνι: αυτή υπήρξε η αντίθεση που έβραζε στην καρδιά των εμφύλιων πολέμων της Αργεντινής τον τελευταίο αιώνα. Το Μπουένος Άιρες, που, το *XVII* αιώνα, δεν ήταν παρά μια πολίχνη με τετρακόσια σπίτια, κυρίευσε ολάκερο το έθνος από την επανάσταση κι έπειτα του Μάη και της ανεξαρτησίας. Ήταν το μοναδικό λιμάνι κι όλα τα προϊόντα που έμπαιναν ή έβγαιναν από τη χώρα έπρεπε να περάσουν κάτω απ' τα καυδιανά-του δίκρανα. Οι παραμορφώσεις που επέβαλε η ηγεμονία του Μπουέ-

---

της εθνικής Τράπεζας εξωτερικού εμπορίου, αναφέρονται διάφορες προστατευτικές διακηρύξεις που δημοσιεύονται στο *El Siglo XIX*, τέλη του 1850: "Το Μεξικό, τώρα που πέρασε πια η κατάκτηση του πολιτισμού της Ισπανίας, με τους τρεις αιώνες-του στρατιωτικής κυριαρχίας, μπήκε σε μια καινούργια εποχή, που μπορεί να διατηρήσει την ονομασία της κατάκτησης, επιστημονικής όμως και εμπορικής... Δύναμή-της είναι τα εμπορικά πλοία. Δόγμα-της, η απόλυτη οικονομική ελευθερία. Αμοιβαιότητα, είναι ο βασικός κανόνας-της που καθοδηγεί τις σχέσεις-της με τις λιγότερο αναπτυγμένες χώρες... "Στείλτε στην Ευρώπη, μας λένε, όσα μπορείτε κατασκευασμένα προϊόντα (με εξαίρεση αυτά που εμείς απαγορεύουμε), και σε αντάλλαγμα αφήστε-μας να σας εφοδιάσουμε με όλα τα δικά-μας, ακόμα κι αν αυτό καταστρέψει τις δικές-σας παραγωγές..." Ας ασπαστούμε τα δόγματα που (οι κύριοι αυτοί της άλλης πλευράς του ωκεανού και του Ρίο Μπράβο) εκθειάζουν στους άλλους χωρίς να τα τηρούν οι ίδιοι και ο θησαυρός-μας θα μεγαλώσει λίγο, αν θέλετε... χωρίς να ενθαρρύνει, είναι αλήθεια, τη δουλειά του μεξικανικού λαού, αλλ' αυτή των Άγγλων, και των Γάλλων, των Ελβετών και των βορειο-Αμερικάνων."

νος Αιρες είναι τρομαχτικές: η πρωτεύουσα περιλαμβάνει, μαζί με τα προάστιά-της, παραπάνω από το ένα τρίτο του πληθυσμού και κρατά δεμένες τις επαρχίες με ποικίλες μορφές εξάρτησης. Είχε τότε το μονοπώλιο των τελωνειακών εισπράξεων, των τραπεζών και της έκδοσης του νομίσματος, και ευημερούσε κατά τρόπο ιλιγγιώδη σε βάρος των επαρχιών. Τα εισοδήματα του Μπουένος Αιρες προέρχονταν, στο σύνολό-τους σχεδόν, απ' το εθνικό τελωνείο, που το σφετεριζόταν το λιμάνι, και προορίζονταν, παραπάνω από τα μισά, για τα έξοδα πολέμου ενάντια στις επαρχίες, οι οποίες, με τον τρόπο αυτό, πλήρωναν για να εξαφανιστούν. (1)

Απ' το Εμπορικό Επιμελητήριο του Μπουένος Αιρες, που ιδρύθηκε στα 1810, οι Αγγλοι επόπτευαν με τα τηλεσκόπιά-τους τις μεταφορές των πλοίων, και τροφοδοτούσαν τους κατοίκους της πρωτεύουσας με λεπτά υφάσματα, με τεχνητά λουλούδια, με δαντέλες, με ομπρέλες, κουμπιά και σοκολάτες, ενώ στο εσωτερικό ένας κατακλυσμός από πόντσο μιας σταθερής κατασκευής έσπερνε την ερήμωση και την καταστροφή. Για να καταλάβουμε τη σπουδαιότητα που είχαν για την παγκόσμια αγορά τα δέρματα του Ρίο ντε να Πλάτα, δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι, εκείνη την εποχή, δεν υπήρχαν οι συνθετικές ύλες και το πλαστικό, ακόμη και μες στη φαντασία των χημικών. Και κανένας τόπος δεν προσφερόταν πιο πολύ για τη μαζική εκτροφή των κοπαδιών από τη γόνιμη πεδιάδα της παράκτιας περιοχής. Στα 1816, ανακάλυψαν μια μέθοδο που επέτρεπε την επ' αόριστον διατήρηση των δερμάτων με τη χρησιμοποίηση αρσενικού. Επιπλέον, τα σαλαντέρος, τα σφαγεία όπου αλάτιζαν εν συνεχεία το κρέας, αυξάνονταν και πληθύνονταν και πρόκοβαν. Η Βραζιλία, οι Αντίλλες και η Αφρική άνοιγαν τις αγορές-τους στην εισαγωγή *tasajo* (αποξηραμένου κρέατος) και, όσο το κρέας αυτό, που παρασκευαζόταν μ' εκείνο τον τρόπο, κομμένο σε φέτες, κέρδιζε την εύνοια των ξένων καταναλωτών, οι καταναλωτές της Αργεντινής πρόσεχαν την αλλαγή. Επέβαλαν φόρους στην εσωτερική κατανάλωση του κρέατος, ενώ την ίδια στιγμή ελάττωναν τους φόρους για τις εξαγωγές. Μέσα σε λίγα χρόνια, η τιμή του μοσχαριού τριπλασιάστηκε και οι κτηνοτρόφοι ενδιαφέρθηκαν

---

1. Miron Burgin, Aspectos económicos del federalismo argentino, Μπουένος Αιρες, 1960.

από πιο κοντά για τα χωράφια-τους. Οι γκάουτσος είχαν συνηθίσει να κυνηγούν ελεύθερα τα νεαρά μοσχάρια στον ανοιχτό ουρανό, μέσα στην απερίφραχτη πάμπα, προκειμένου να φάνε τα καλύτερα κομμάτια-τους και να πετάξουν τα υπόλοιπα, με μόνη την υποχρέωση να δώσουν στον ιδιοκτήτη το τομάρι. Η παράδοση όμως άλλαξε. Η αναδιοργάνωση της παραγωγής είχε ως αποτέλεσμα να καθυποτάξει το νομάδα γκάουτσο σε μια νέα δουλική εξάρτηση: ένα διάταγμα του 1815 όριζε ότι, κάθε άντρας της υπαίθρου που εστερείτο ιδιοκτησίας, θα γινόταν υπηρέτης και θα ήταν υποχρεωμένος να κουβαλάει πάνω-του ένα φύλλο ποιότητας, που θα το υπέγραφε κάθε τρεις μήνες το αφεντικό-του. Διαφορετικά, θα χαρακτηριζόταν αλήτης, και οι αλήτες στρατολογούνταν δια της βίας για τις μάχες των συνόρων. (1) Ο άγριος ιθαγενής, που είχε χρησιμέψει σαν κρέας για τα κανόνια στους στρατούς των πατριωτών, ανακάλυπτε έτσι πως είχε μεταμορφωθεί σε παρία, σε άθλιο μεροκαματιάρη ή σε στρατιώτη κάποιου μικρού φρουρίου. Εκτός κι αν επαναστατούσε, με τη λόγχη στο χέρι, κι ερχόταν να ενωθεί με τη μοντονέρα, τη θύελλα των ανταρτών. (2)

---

1. Juan Alvares, Las guerras civiles argentinas, Μπουένος Άιρες, 1912.

2. Η μοντονέρα "γεννιέται μέσα στην έρημο, όπως οι θύελλες. Ορμά σαν λυσσασμένη, μουγκρίζει και πετσοκόβει όπως οι θύελλες, μετά κοπάζει, απότομα, και πεθαίνει όπως αυτές" *(Dardo de la Vega Diaz, La Rioja heroica*, Μεντόσα, 1955).

Ο Χοσέ Χερνάντες, που στρατεύτηκε στην υπόθεση της ομοσπονδίας, τραγούδησε μέσα στο *Martin Fierro*, το πιο αγαπητό απ' τα αργεντίνικα βιβλία, τις δυστυχίες του ξεριζωμένου και κυνηγημένου απ' τις αρχές γκάουτσο:

Ζει στο ψηλό λημέρι-του ο αητός,
ο τίγρης ζει στο δάσος,
η αλεπού μέσα σε άντρο άλλων,
και μόνο ο γκάουτσο, μ' αβέβαιο το μέλλον
ζει δίχως καταφύγιο εκεί
που η τύχη τον οδηγεί.

Γιατι:

Γι' αυτόν υπάρχουν τα μπουντρούμια

Αυτός ο στερημένος απ' τα πάντα γκάουτσο, εκτός από τη δόξα και το κουράγιο, τροφοδοτούσε και τις εφόδους του ιππικού που αψηφούσαν συχνά τα τακτικά στρατεύματα, εξοπλισμένα άρτια, του Μπουένος Άιρες. Η καπιταλιστική *estancia*, που έκανε την εμφάνισή-της στην υγρή πάμπα της ακτής, είχε όλη τη χώρα στην υπηρεσία των εξαγωγών δερμάτων και κρέατος και βάδιζε χέρι χέρι με τη δικτατορία του λιμανιού του Μπουένος Άιρες, υπέρμαχου των ελεύθερων ανταλλαγών. Ο Ουρουγουαΐνός Χοσέ Αρτίγας υπήρξε, ίσαμε την πτώση-του και την εξορία-του, ο οξυδερκέστερος από τους καουντίγιος που κατηύθυναν τον αγώνα των εθνικών μαζών ενάντια στους εμπόρους και τους γαιοκτήμονες που ήταν δεμένοι με την παγκόσμια αγορά αλλά, πολύ αργότερα, ο Φελίπε Βαρέλα μπόρεσε κι αυτός να υποκινήσει μια μεγάλη εξέγερση στη βόρεια Αργεντινή γιατι, σύμφωνα με τα ίδια-του τα λόγια, "το νά 'σαι από την επαρχία σημαίνει πως είσαι ένας ζητιάνος χωρίς πατρίδα, χωρίς λευτεριά, χωρίς κανένα δικαίωμα." Η εξέγερσή-του βρήκε συνταρακτική απήχηση στο εξωτερικό. Ήταν ο τελευταίος μοντονέρο. Πέθανε φυματικός, μέσα στην εξαθλίωση, στα 1870. (1) Ο υπερασπιστής της "αμερικανικής Ένωσης",

---

οι πιο φριχτές από τις φυλακές,
δεν ακούνε τα δίκια-του, αυτόν
που 'χει όλα τα δίκια
γιατι τα δίκια των φτωχών
πνιχτές καμπάνες είναι.

Ο Χορχέ Αβελάρδο Ράμος διαπιστώνει (στο βιβλίο *Revolución y contrarrevolución en la Argentina*, Μπουένος Άιρες, 1965) ότι τα δυο πραγματικά ονόματα που φιγουράριζαν μέσα στο *Martin Fierro* είναι του Αντσορένα και του Γκαΐντσα, αντιπροσώπων της ολιγαρχίας που εξόντωσε τους ντόπιους με όπλα. Σήμερα, τα δυο τούτα ονόματα έχουν σμίξει σε μια και μόνη οικογένεια, ιδιοκτήτρια της εφημερίδας *La Prensa*.

Ο Ρικάρντο Γκουιράλδες έχει συνθέσει, στο βιβλίο-του *Don Segundo Sombra* (Παρίσι, 1932), το αντίθετο του Μαρτίν Φιέρρο: το φιλήσυχο γκάουτσο, δέσμιο του μεροκάματου, κόλακα του αφεντικού, πρότυπο κατάλληλο για το νοσταλγικό λαϊκισμό ή για τον οίκτο.
1. Rodolfo Ortega Peña και Eduardo Luis Duhalde, Felipe Varela

σχέδιο εξέγερσης της διαμελισμένης πατρίδας, θεωρείται πάντα ως συμμορίτης —όπως και ο Αρτίγας ώς τώρα— μες στην επίσημη ιστορία της Αργεντινής, αυτή που διδάσκουν στα σχολειά.

Ο Φελίπε Βαρέλα είχε γεννηθεί σ' ένα μικρό χωριό χαμένο μέσα στις σιέρρες της Καταμάρκα και υπήρξε οδυνηρός μάρτυρας της φτώχειας στην επαρχία-του, που την είχε καταστρέψει το μακρινό και αλαζονικό λιμάνι. Στα τέλη του 1824, —ο Βαρέλα τότε ήταν τριών χρονών— η Καταμάρκα δεν μπόρεσε να πληρώσει τα έξοδα των αντιπροσώπων που έστειλε στο συντακτικό Συνέδριο που συνήλθε στο Μπουένος Άιρες. Μισιόνες, Σαντιάγο ντελ Εστέρο και άλλες επαρχίες βρέθηκαν στην ίδια κατάσταση. Ο βουλευτής της Καταμάρκα, Μανουέλ Αντόνιο Ασεβέδο, κατάγγειλε την "αποτρόπαιη αλλαγή" που προκάλεσε ο ανταγωνισμός των ξένων προϊόντων: "Η Καταμάρκα, εδώ και λίγον καιρό, παρατήρησε, και εξακολουθεί να παρατηρεί, χωρίς να μπορεί να κάνει τίποτα, την κατάσταση της γεωργίας-της, η απόδοση της οποίας είναι κατώτερη από τις δαπάνες-της, την κατάσταση της βιομηχανίας-της, που δεν ενθαρρύνεται καθόλου από την κατανάλωση, καθώς και το εμπόριό-της, σε μια κατάσταση ολοκληρωτικής σχεδόν εγκατάλειψης." (1) Ο αντιπρόσωπος της επαρχίας Κοριέντες, ο υποστράτηγος Πέδρο Φερρέ, συνόψισε ως εξής, στα 1830, τις πιθανές επιπτώσεις των προστατευτικών μέτρων τα οποία υποστήριξε: "Ναι, λίγοι προνομιούχοι θα υποφέρουν ασφαλώς, γιατί θ' αναγκαστούν να στερηθούν απ' το τραπέζι-τους τα εξαίρετα κρασιά και ποτά που απολαμβάνουν... Οι λιγότερο προνομιούχες τάξεις δε θα βρουν και μεγάλη διαφορά ανάμεσα στα κρασιά και τα ποτά που πίνουν αυτή τη στιγμή, παρεχτός απ' την τιμή. Θα περιορίσουν λοιπόν την κατανάλωσή-τους, πράγμα που, κατά τη γνώμη-μου, δε θα τους είναι και πολύ βλαβερό. Οι συμπατριώτες-μας δε θα φορούν πια εγγλέζικα πόντσο. Δε θα κρατούν στο χέρι μπολεαντόρας (2) ούτε

---

contra el Imperio Británico, Μπουένος Άιρες, 1966. Στα 1870, η Παραγουάη, το μοναδικό Κράτος της λατινικής Αμερικής που δεν έχει μπει στην μπεριαλιστική φυλακή, υπέκυψε κι αυτό σ' ένα λουτρό αίματος, θύμα της ξένης επέμβασης.

1. *Miron Burgin*, όπ. π.

2. Χαρακτηριστικά όργανα ρήψης: είναι μακριά λουριά που καταλή-

και λάσσο αγγλικής προέλευσης. Θα εγκαταλείψουμε τα ρούχα που φτιάχνονται στο εξωτερικό και θ' αρνηθούμε να χρησιμοποιήσουμε αντικείμενα που μπορούμε μόνοι-μας να τα κατασκευάσουμε. Τότε, η κατάσταση τόσων και τόσων Αργεντινών θα είναι λιγότερο άθλια και δε θα μας ενοχλεί πια η ιδέα της τρομαχτικής μιζέριας στην οποία έχουν καταδικαστεί." (1)

Η κυβέρνηση του Χουάν Μανουέλ ντε Ρόσας, πραγματοποιώντας ένα σημαντικό βήμα προς την ανασυγκρότηση της εθνικής ενότητας που είχε διαταραχθεί από τον πόλεμο, δημοσίευσε, στα 1835, έναν τελωνειακό κανονισμό, έντονα προστατευτικού χαρακτήρα. Ο νόμος απαγόρευε την εισαγωγή ειδών από σίδερο και λευκοσίδερο, την εισαγωγή σε ιπποσάγματα, πόντσο, ζώνες, μάλλινες ή βαμβακερές εσάρπες, ψάθινα είδη, γεωργικά εργαλεία, τροχούς αμαξιών, κεριά και χτένες, και επέβαλε βαριά φορολογία στην εισαγωγή αυτοκινήτων, παπουτσιών, ρούχων, ειδών ιπποσαγής, ξηρών καρπών και αλκοολούχων ποτών. Το κρέας που μεταφερόταν υπό αργεντίνικη σημαία δεν επιβαρυνόταν με δασμούς. Ενθαρρύνθηκε επίσης η εθνική σαγματοποιία και η καλλιέργεια του καπνού. Οι επιπτώσεις έγιναν αισθητές χωρίς καθυστέρηση. Ίσαμε τη μάχη του Κασέρος, που ανέτρεψε τον Ρόσας στα 1852, οι γολέτες και τα πλοία που διέσχιζαν τους ποταμούς κατασκευάζονταν στα ναυπηγεία της Κοριέντες και του Σάντα Φε, το Μπουένος Άιρες αριθμούσε πάνω από εκατό ακμάζοντα εργοστάσια, και όλοι οι ταξιδιώτες αναγνώριζαν την εξαιρετική ποιότητα των υφασμάτων και των παπουτσιών της Κόρδοβα και του Τουκουμάν, των σιγαρέτων και των προϊόντων χειροτεχνίας της Σάλτα, των κρασιών και των ποτών της Μεντόζα και του Σαν Χουάν. Η εβενουργική του Τουκουμάν έκανε εξαγωγές προς τη Χιλή, τη Βολιβία και το Περού. (2) Δέκα χρόνια μετά την ψήφιση του νόμου, τα αγγλικά και γαλλικά πολεμικά πλοία έσπασαν με κανονιές τις αλυσίδες που έκλειναν τον Παρανά προκειμένου ν' ανοιχθεί η ναυσιπλοΐα στους αργεντίνικους ποταμούς, που ο Ρόσας κρατούσε ερμητικά κλειστούς. Την

γουν σε βαρίδια. Χρησιμοποιούνται για να συλλαμβάνουν τα αδέσποτα ζώα, πιάνοντάς-τα απ' τον τράχηλο ή απ' τα πόδια. (Σ.τ.Μ.)

1. Juan Alvarez, όπ. π.

2. Jorge Aberardo Ramos, όπ. π.

εισβολή διαδέχθηκε ο αποκλεισμός. Δέκα αιτήσεις απ' τα βιομηχανικά κέντρα του Γιόρκσαϊρ, του Λίβερπουλ, του Μάντσεστερ, του Ληντς, του Χάλιφαξ και του Μπράντφορντ, που υπογράφονταν από χίλιους πεντακόσιους τραπεζίτες, έμπορους και βιομήχανους είχαν πιέσει την αγγλική κυβέρνηση να πάρει μέτρα ενάντια στις απαγορεύσεις που είχαν επιβληθεί στο εμπόριο του Ρίο ντε λα Πλάτα. Ο αποκλεισμός έκανε εμφανείς τις αδυναμίες της εθνικής βιομηχανίας η οποία, παρά τις προόδους που επέφερε ο νόμος της τελωνειακής προστασίας, αποδείχθηκε ανίκανη να ικανοποιήσει την εσωτερική ζήτηση. Πράγματι, απ' το 1841 κι έπειτα, τα μέτρα προστασίας ατονούσαν αντί να εντείνονται. Ο Ρόσας υπεράσπιζε όσο κανείς τα συμφέροντα των εστανσιέρος της επαρχίας του Μπουένος Άιρες, και δεν υπήρχε, ούτε γεννήθηκε ποτέ, κάποια βιομηχανική αστική τάξη ικανή να δώσει ώθηση σ' έναν αυθεντικό και ρωμαλέο εθνικό καπιταλισμό: η μεγάλη ιδιοκτησία κατελάμβανε το επίκεντρο της οικονομικής ζωής της χώρας, και καμιά βιομηχανική πολιτική δεν μπορούσε να καταξιωθεί με ανεξαρτησία και ισχύ δίχως να μειώσει την παντοδυναμία του εξαγωγικού λατιφούντιου. Ο Ρόσας παρέμεινε πάντοτε, στο βάθος, πιστός στην τάξη-του. "Ο μεγαλύτερος καβαλάρης ολάκερης της επαρχίας." (1) Κιθαρίστας και χορευτής, έμπειρος στην τέχνη της ανατροφής αλόγων, άνθρωπος που ήξερε να προσανατολίζεται μες στο σκοτάδι, σε νύχτες καταιγίδων μην κάνοντας τίποτ' άλλο παρά να μασουλίζει δυο τρία κοτσάνια χόρτα, ήταν ένας σπουδαίος εστανσιέρο, παραγωγός παστού κρέατος και δερμάτων, που οι ταξικοί όμοιοί-του τον είχαν κάνει αρχηγό-τους. Ο μαύρος θρύλος που κατασκευάστηκε αργότερα για να τον δυσφημίσει δεν μπόρεσε να κρύψει τον εθνικό και λαϊκό χαρακτήρα πολλών από τα κυβερνητικά-του μέτρα, (2) μα η αντίθεση των τάξεων εξηγεί την

---

1. José Luis Busaniche, Rosas visto por sus contemporáneos, Μπουένος Άιρες, 1955.

2. Ο Χοσέ Ριβέρα Ιντάρτε, στον περιβόητο Απολογισμό του αίματος που έγραψε, έκανε μια καταγραφή των εγκλημάτων του Ρόσας, προκειμένου να συνταράξει την ευρωπαϊκή ευαισθησία. Κατά τον Άτλαντα του Λονδίνου, η αγγλική τράπεζα Σάμουελ Λαφόν πλήρωσε στο συγγραφέα μια πένα το πτώμα. Ο Ρόσας είχε απαγορεύσει την εξαγωγή χρυσού και ασημιού, πλήγμα σκληρό για την αυτοκρατορία,

απουσία μιας δυναμικής και συνεπούς βιομηχανικής πολιτικής, πέρα απ' την τελωνειακή χειρουργική επέμβαση, στη διάρκεια της δικτατορίας του αρχηγού των μεγάλων κτηνοτρόφων. Τούτη η απουσία δεν μπορεί ν' αποδοθεί στην αστάθεια και στις χρηματικές αδυναμίες που προήλθαν από τους εθνικούς πολέμους κι απ' τον ξένο αποκλεισμό γιατι, στο κάτω κάτω, όταν ο Χοσέ Αρτίγας, είκοσι χρόνια νωρίτερα, είχε δημοσιεύσει τα διατάγματά-του που προστάτευαν την εθνική βιομηχανία κι έδιναν ώθηση σε μια "εις βάθος" αγροτική μεταρρύθμιση, αυτό το έκανε, μέσα στη θυελλώδη ατμόσφαιρα μιας επανάστασης που εξέπνεε. Ο Βίβιαν Τρίας, μέσα σ' ένα βιβλίο γεμάτο πληροφοριακά στοιχεία, (1) έκανε μια σύγκριση ανάμεσα στα προστατευτικά μέτρα του Ρόσας και στον κύκλο των μέτρων που δημοσίευσε ο Αρτίγας και αφορούσε την Ανατολική Ζώνη, ανάμεσα στα 1813 και 1815, προκειμένου να επιτευχθεί η πραγματική ανεξαρτησία της περιοχής του αντι-βασίλειου του Ρίο ντε λα Πλάτα. Ο Ρόσας δεν απαγόρευσε στους ξένους να εμπορεύονται στο εσωτερικό της χώρας, δε φρόντισε ώστε το έθνος ν' αρχίσει να εισπράττει την τελωνειακή πρόσοδο που συνέχιζε το Μπουένος Άιρες να καρπώνεται, ούτε κι έβαλε τέρμα στη δικτατορία του ενός και μοναδικού λιμανιού. Αντίθετα, η εθνικοποίηση του εσωτερικού εμπορίου και η καταστροφή του μονοπώλιου —τελωνειακού και λιμενικού— του Μπουένος Άιρες, καθώς και το αγροτικό ζήτημα, υπήρξαν θεμελιώδη προβλήματα της πολιτικής του Αρτίγας. Αυτός ήταν που επεδίωξε την ελεύθερη διακίνηση των πλοίων στα ποτάμια, ενώ ο Ρόσας δεν έδωσε ποτέ στις επαρχίες αυτό το κλειδί πρόσβασης στο υπερπόντιο εμπόριο. Ο Ρόσας στο βάθος, παρέμεινε πιστός στην προνομιούχα επαρχία-του. Παρ' όλες αυτές τις επιφυλάξεις, ο εθνικισμός και ο λαϊκισμός του "γκάουτσο με τα γαλάζια μάτια" δεν έπαψαν να γεννούν το μίσος ανάμεσα στις άρχουσες τάξεις της Αργεντινής. Ο Ρόσας είναι πάντα "δολοφόνος του Κράτους", σύμφωνα μ' ένα νόμο του 1857 που τέθηκε σε ισχύ, κι η χώρα εξακολουθεί ν' αρνείται μιαν επίσημη ταφή της σορού-του που

και είχε διαλύσει την εθνική Τράπεζα, που ήταν όργανο του βρετανικού εμπορίου. (*John F. Cady, La intervención extranzera en el Rio de la Plata*, Μπουένος Άιρες, 1943).

1. *Vivian Trias, Juan Manuel de Rosas*, Μοντεβιδεο, 1970.

θάφτηκε στην Ευρώπη. Επίσημη εικόνα-του είναι η εικόνα ενός εγκληματία.

Αφού απωθήθηκε στο παρελθόν η αίρεση του Ρόσας, η ολιγαρχία ξαναβρήκε το δρόμο του πεπρωμένου-της. Στα 1858, ο πρόεδρος της επιτροπής διευθυντής της αγροτικής Έκθεσης εγκαινίαζε μ' αυτά τα λόγια την εκδήλωση: "Ας αρκεστούμε, εμείς που βρισκόμαστε ακόμη στα σπάργανα, στην ταπεινή προοπτική να στέλνουμε τα προϊόντα-μας και τις πρώτες-μας ύλες σ' αυτές τις ευρωπαϊκές αγορές κι εκείνες θα τα επιστρέψουν όλ' αυτά μεταμορφωμένα μέσω των ισχυρών πρακτόρων που διαθέτουν. Η Ευρώπη έχει ανάγκη από πρώτες ύλες, για να τις μεταμορφώσει σε ισχυρά μηχανήματα." (1)

Ο περιβόητος Ντομίνγκο Φαουστίνο Σαρμιέντο και άλλοι φιλελεύθεροι συγγραφείς δεν είδαν στην αγροτική μοντονέρα παρά μονάχα το σύμβολο της βαρβαρότητας, την καθυστέρηση και την άγνοια, τον αναχρονιστικό χαρακτήρα ενός βουκολικού κινήματος απέναντι στον πολιτισμό της πόλης: το πόντσο και το τσιριπά (2) σε αντιπαρέθεση με τη ρεντιγκότα. Το ακόντιο και το μαχαίρι σε αντιπαράθεση με τους επαγγελματικούς στρατούς, τον αναλφαβητισμό σε αντιπαράθεση με το σχολείο. (3) Στα 1861, ο Σαρμιέντο έγραφε στον Μιτρ: "Μη λυπάστε το αίμα τωνγκάουτσος, είναι ό,τι ανθρώπινο διαθέτουν όλο κι όλο. Είν' ένα λίπασμα που πρέπει να το χρησιμοποιούμε για το καλό της πατρίδας." Τόση καταφρόνεση και τόσο μίσος αποκάλυπταν μιαν άρνηση της πατρίδας και ταυτόχρονα εξέφραζαν μια οικονο-

---

1. Λόγος του *Gervasio A. de Posadas*. Τον αναφέρει ο *Dardo Gúneo*, στο βιβλίο-του *Comportamiento y crisis de la classe empresaria*, Μπουένος Άιρες, 1967. Στα 1876, ο υπουργός των Οικονομικών θα πει στο Κογκρέσσο: "Δεν πρέπει να επιβάλουμε υπερβολικούς περιορισμούς που καθιστούν αδύνατη την εισαγωγή υποδημάτων, εις τρόπον ώστε, χίλιοι ξένοι κατασκευαστές υποδημάτων, έναντι τεσσάρων δικών-μας δύστυχων μπαλωματάδων, να μην μπορούν να πουλήσουν ούτε έναζευγάρι."

2. Παντελόνι του γκάουτσο. Η έκφραση *"gente de chiripa"* αναφέρεται στους απαίδευτους και άξεστους Αργεντανούς χωρικούς. (Σ.τ.Μ.)

3. *Armando Raúl Bazán*, "Οι κοινωνικές βάσεις της μοντονέρα", στο *Revista de historia americana y argentina*, No 7 και 8, Μεντόζα, 1962-1663.

μική πολιτική: "Δεν είμεθα μήτε θαλασσοπόροι, μήτε διαθέτουμε βιομηχανίες, διαβεβαίωνε ο Σαρμιέντο, και η Ευρώπη θα μας προμηθεύει, αιώνες ολόκληρους, με τα έτοιμα προϊόντα-της, εις αντάλλαγμα των πρώτων υλών-μας." (1) Ο πρόεδρος Μπαρτολομέ Μιτρ ξεκίνησε, στα 1862, έναν εξοντωτικό πόλεμο ενάντια στις επαρχίες και τους καουντίλιο-τους. Ο Σαρμιέντο ορίστηκε αρχηγός του επιτελείου και τα στρατεύματα βάδισαν κατά το βορρά για να εξοντώσουν τους γκάουτσος, "ζώα δίποδα και με τόσο μοχθηρή φύση." Στην επαρχία Λα Ριόχα, ο "Τσάκο" Πενιαλόζα, αρχηγός των πεδιάδων που άπλωνε την επιρροή-του στη Μεντόζα και πάνω στο Σαν Χουάν, ήταν ένας από τους τελευταίους προμαχώνες του αγώνα ενάντια στο λιμάνι και το Μπουένος Άιρες, αποφάσισε πως ήταν καιρός να τελειώνει μαζί-του. Του έκοψαν το κεφάλι, το κάρφωσαν σ' ένα κοντάρι, και το έστησαν στο κέντρο της πλατείας Όλτα για να το βλέπει ο κόσμος. Ο σιδηρόδρομος και οι δρόμοι αποτέλειωσαν την καταστροφή της επαρχίας Λα Ριόχα, που η παρακμή-της είχε αρχίσει με την επανάσταση του 1810: το καθεστώς των ελεύθερων ανταλλαγών είχε προκαλέσει την κρίση της βιοτεχνίας-της κι είχε επιτείνει τη χρόνια φτώχεια της περιοχής. Στον ΧΧό αιώνα, οι χωρικοί της επαρχίας Λα Ριόχα εγκαταλείπουν τα χωριά-τους στα βουνά ή τις πεδιάδες και κατεβαίνουν στο Μπουένος Άιρες για να προσφέρουν τα εργατικά-τους μπράτσα: όπως κι οι ταπεινοί χωρικοί των άλλων επαρχιών, δεν προχωρούν ποτέ πέρα απ' τις πύλες της πολιτείας. Στριμώχνονται στις μακρινές συνοικίες μαζί με τις εφτακόσιες χιλιάδες κατοίκους των άλλων πόλεων της εξαθλίωσης και περιορίζονται να μασολογούν τα ψίχουλα που τους ρίχνει η πανδαισία της μεγάλης πρωτεύουσας. "Μήπως προσέξατε πόσο αλλάζουν αυτοί που φεύγουν και ξανάρχονται εδώ να σας επισκεφθούν;" ρώτησαν κάποιοι κοινωνιολόγοι τους εκατόν πενήντα εναπομείναντες ενός χωριού της Λα Ριόχα, εδώ και μερικά χρόνια. Αυτοί, με ζήλια, είχαν διαπιστώσει πως στο Μπουένος Άιρες είχαν βελτιωθεί οι τρόποι, το ντύσιμο και η ομιλία των ξενητεμένων. Μερικοί, μάλιστα, τους έβρισκαν και "πιο λευκούς." (2)

---

1. Domingo Faustino Sarmiento, Facundo, μετ. Μαρσέλ Μπαταγιόν, Παρίσι, 1934.

2. Mario Margulis, Migración y marginalidad en la sociedad ar-

Ο ΠΟΛΕΜΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΠΛΟΥ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΥ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΓΟΥΑΗ ΕΚΜΗΔΕΝΙΣΕ ΤΟ ΜΟΝΑΔΙΚΟ ΠΕΙΡΑΜΑ ΤΗΣ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΠΟΥ ΕΙΧΕ ΕΠΙΤΕΥΧΘΕΙ.

Ο άνθρωπος ταξίδευε στο πλάι-μου, σιωπηλός. Το προφίλ-του, μύτη σουβλερή, μήλα προτεταμένα, διαγραφόταν καθαρά στο εκτυφλωτικό φως του μεσημεριού. Από τα νότια σύνορα, κατευθυνόμασταν προς την Ασουνσιόν μέσα σ' ένα λεωφορείο για είκοσι πρόσωπα που στρίμωχνε μέσατου, δεν ξέρω κι εγώ από ποιο θαύμα, καμιά πενηνταριά. Έπειτα από μερικές ώρες, κάναμε μια στάση. Καθήσαμε σε μια αυλή δίχως πόρτες, στη σκιά ενός δέντρου με πυκνό φύλλωμα. Μπροστά στα μάτια-μας, τυφλωμένα από τη λάμψη-της, απλωνόταν η απέραντη κόκκινη γη της Παραγουάης, ακατοίκητη, παρθένα. Από τη μια ώς την άλλη άκρη του ορίζοντα, τίποτε δεν μπορούσε να διαταράξει τη διαφάνεια της ατμόσφαιρας. Ανάψαμε τσιγάρο. Η παρέα-μου, ένας χωρικός που μιλούσε τη γλώσσα των γκουαρανί, διακινδύνευσε στα ισπανικά μερικά θλιβερά λόγια. "Εμείς, οι Παραγουανοί, είμαστε φτωχοί και λίγοι" είπε. Μου εξήγησε πως είχε κατεβεί στην Ενκαρνασιόν για να βρει δουλειά, αλλά δε βρήκε. Μόλις και μετά βίας κατόρθωσε να μαζέψει μερικά πέσος για το ταξίδι της επιστροφής. Παλιά, τότε που ήταν νέος, είχε δοκιμάσει την τύχη-του στο Μπουένος Άιρες και στη νότια Βραζιλία. Ήταν η εποχή της συγκομιδής εκείνο τον καιρό και πολλοί εργάτες παραγουανοί έφευγαν, όπως κάθε χρόνο, για την Αργεντινή. "Όμως εγώ, πάτησα κιόλας τα εξηντατρία. Τα χάνω άμα βρίσκουμαι με πολύ κόσμο."

Μισό εκατομμύριο Παραγουανοί εγκατέλειψαν οριστικά την πατρίδα-τους, τα τελευταία τούτα είκοσι χρόνια. Η εξαθλίωση σπρώχνει στην έξοδο τους κατοίκους της χώρας αυτής που ήταν, ώς τον περασμένο αιώνα, η πιο προηγμένη της Νότιας Αμερικής. Από τότε, ο πληθυσμός της Παραγουάης, μετά βίας διπλασιάστηκε και, μαζί με τη Βολιβία, είναι ένα απ' τα πιο φτωχά και πιο καθυστερημένα έθνη της λατινικής Αμερικής. Οι Παραγουανοί υπομένουν την κληρονομιά ενός εξοντωτικού πολέμου που αποτελεί ένα απ' τα πιο αποτρόπαια κεφάλαια στην ιστορία της ηπείρου. Ονομάζε-

---

gentina, Μπουένος Άιρες, 1968.

ται ο πόλεμος του Τριπλού Συνασπισμού. Η Βραζιλία, η Αργεντινή και η Ουρουγουάη υπήρξαν υπεύθυνες για τη γενοκτονία. Δεν άφησαν μήτε μια πέτρα όρθια, μήτε έναν αρσενικό ανάμεσα στα ερείπια. Μολονότι η Αγγλία δε συμμετείχε άμεσα στο φριχτό ανδραγάθημα, οι έμποροί-της ήταν αυτοί, οι τραπεζίτες κι οι βιομήχανοί-της που καρπώθηκαν τα οφέλη αυτού του εγκλήματος ενάντια στην Παραγουάη. Η εισβολή χρηματοδοτήθηκε, απ' αρχής μέχρι τέλους, από την Τράπεζα του Λονδίνου, απ' την εταιρία Μπέηρινγκ Μπράδερς κι από την τράπεζα Ρότσιλντ, οι οποίες, με δάνεια πλουσιοπάροχα, έβαλαν υποθήκη την ευτυχία-τους. (1)

Η Παραγουάη, ώς τη στιγμή της καταστροφής-της, υπήρξε μια υποδειγματική εξαίρεση στη λατινική Αμερική: ήταν το μοναδικό έθνος που δεν τό 'χε παραμορφώσει το ξένο κεφάλαιο. Η μακρόχρονη διακυβέρνηση του δικτάτορα Γκασπάρ Ροδρίγκες ντε Φρανσία (1814-1840), που κυβερνούσε με σιδερένιο χέρι, είχε δημιουργήσει, μέσα στη μήτρα της απομόνωσης, μια αυτόνομη και διαρκή οικονομική ανάπτυξη. Το Κράτος, πατερναλιστικό και πανίσχυρο, αντικαθιστούσε μιαν ανύπαρκτη εθνική αστική τάξη, έχοντας ως αποστολή να οργανώσει το έθνος, να κατευθύνει και να προσανατολίσει τους φυσικούς πόρους και τη μοίρα-του. Ο Φρανσία είχε στηριχθεί στις αγροτικές μάζες για να συντρίψει την ολιγαρχία της Παραγουάης και είχε εδραιώσει την εσωτερική ειρήνη τεντώνοντας ένα σιδερένιο σκοινί αντίκρυ στις άλλες χώρες του πρώην αντιβασίλειου του Ρίο ντε λα Πλάτα. Οι απαλλοτριώσεις, η εξορία, οι φυλακές, οι διώξεις και τα πρόστιμα, δεν είχαν χρησιμοποιηθεί για τη στερέωση της εσωτερικής αυτοκρατορίας των τσιφλικάδων και των εμπόρων αλλά, αντίθετα, για την καταστροφή-της. Δεν υπήρχαν –δε θα υπήρχαν ποτέ– ούτε πολιτικές ελευθερίες ούτε δικαίωμα αντιπολίτευσης, αλλά σ' εκείνη την ιστορική περίοδο, μόνον οι νοσταλγοί των χαμένων προνομίων υπέφεραν από την έλλειψη δημοκρατίας. Όταν πέθανε ο Φρανσία, οι μεγάλες ιδιωτικές περιουσίες δεν υπήρχαν και η Παραγουάη ήταν η μόνη χώρα της λατινικής Αμερικής που δεν

---

1. **Για να γραφεί το κεφάλαιο αυτό, συμβουλευτήκαμε πλείστα όσα έργα διαφόρων συγγραφέων, ανάμεσα στα οποία και μια ανέκδοτη εργασία του Βίβιαν Τρίας.**

είχε μήτε ζητιάνους, μήτε πεινασμένους, μήτε κλέφτες. (1) Οι ταξιδιώτες της εποχής ανακάλυπταν εκεί μιαν όαση ηρεμίας στην καρδιά των άλλων περιοχών που συγκλονίζονταν από τους συνεχείς πολέμους. Ο βορειο-αμερικάνος πράκτορας Χόπκινς ανέφερε στην κυβέρνησή-του, στα 1845, ότι στην Παραγουάη "δεν υπάρχει παιδί που να μην ξέρει να διαβάζει και να γράφει..." Κι ακόμη, ήταν η μόνη χώρα που δε ζούσε με τα μάτια στραμμένα στην άλλη πλευρά του Ωκεανού. Το εξωτερικό εμπόριο δεν αποτελούσε τον άξονα της εθνικής ζωής. Το δόγμα του φιλελευθερισμού —ιδεολογική έκφραση της παγκόσμιας διάρθρωσης των αγορών— δεν μπορούσε να ησυχάσει απέναντι στην πρόκληση που τους αντέτασε απ' τις αρχές του αιώνα η Παραγουάη, η οποία είχε επιδοθεί σε μια εσωτερική ανάπτυξη εξαιτίας της απομόνωσής-της. Ο εκμηδενισμός της ολιγαρχίας έκανε δυνατή τη συγκέντρωση των βασικών οικονομικών λειτουργιών στα χέρια του Κράτους και επέτρεψε τη συνέχιση της εντεινόμενης αυτής αυταρχικής πολιτικής.

Οι κυβερνήσεις που ακολούθησαν, αυτή δηλαδή του Κάρλος Αντόνιο Λόπεζ και του γιού-του Φρανσίσκο Σολάνο, συνέχισαν το έργο και το ισχυροποίησαν. Η οικονομία βρισκόταν σε πλήρη ακμή. Τη στιγμή που ξεπρόβαλαν στον

---

1. Ο Φρανσία συγκαταλέγεται ανάμεσα στα πιο φοβερά τέρατα της επίσημης ιστορίας. Οι οφθαλμοφανείς διαστρεβλώσεις που επέβαλε ο φιλελευθερισμός δεν είναι προνόμιο των κυρίαρχων τάξεων στη λατινική Αμερική. Ένας αριθμός διανοούμενων της αριστεράς που σκύβουν φορώντας ξένα γυαλιά πάνω στην ιστορία των χωρών-μας συμμερίζονται ορισμένους μύθους, αγιοποιήσεις και αφορισμούς της δεξιάς. Το Γενικό Άσμα του Πάμπλο Νερούντα, έξοχη ποιητική τιμή στους λαούς της λατινικής Αμερικής, δείχνει καθαρά αυτή τη διαστρέβλωση. Ο Νερούντα αγνοεί τον Αρτίγας, τον Κάρλος Αντόνιο και τον Φρανσίσκο Σολάνο Λόπεζ, αλλά συνταυτίζεται με τον Σαρμιέντο. Αποκαλεί τον Φρανσία "λεπρό βασιλιά, που περιβάλλεται από /εκτάσεις καπνού" ένα βασιλιά που "έφραξε την Παραγουάη,/ σαν μια φωλιά θαρρείς για τη μεγαλειότητά-του" και "έκλεισε τα σύνορα με λάσπη και βασανιστήριο". Απέναντι στον Ρόσας, δε δείχνεται διόλου πιο υποχρεωτικός: κάνει την "Αργεντινή να μαρτυρά /μέσα στα γέλια των αστυνομικών-του/ που τη χτυπούν με κοντακιές/ μες στην αχλή του ξημερώματος, σακατεμένη/ ώς το αίμα, ώς την τρέλα/ κενή, με σκληροτράχηλους πάνω-της καβαλαρέους".

ορίζοντα οι εισβολείς, στα 1865, η Παραγουάη διέθετε τηλέγραφο, σιδηρόδρομο και αρκετά εργοστάσια κατασκευής υλικών, νημάτων, υφασμάτων, πόντσο, χαρτιού και μελάνης, οικιακών ειδών και μπαρούτης. Διακόσιοι ξένοι τεχνικοί, που αμοίβονταν από το Κράτος, πρόσφεραν την αποφασιστική συνεργασία-τους. Απ' το 1850 κιόλας, το χυτήριο του Ιμπικουί έφτιαχνε κανόνια, γουδιά και σφαίρες, κάθε διαμετρήματος. Κανόνια από μπρούτζο, οβίδες και σφαίρες έβγαιναν κι από το οπλοστάσιο της Ασουνθιόν. Η σιδηρουργία, όπως κι όλες οι άλλες ουσιαστικές οικονομικές δραστηριότητες, βρίσκονταν στα χέρια του Κράτους. Η χώρα διέθετε εμπορικό ναυτικό, και πάμπολλα πλοία που ανέμιζαν την παραγουαϊνή σημαία σ' όλο το μήκος του Παρανά, ή διέσχιζαν τον Ατλαντικό και τη Μεσόγειο, είχαν κατασκευαστεί στα ναυπηγεία της Ασουνθιόν. Στην πράξη, το Κράτος ήταν αυτό που μονοπωλούσε το εξωτερικό εμπόριο: ο καφές και άλλα εμπορεύματα τροφοδοτούσαν την κατανάλωση της νότιας ηπείρου. Τα πολύτιμα ξύλα εξάγονταν στην Ευρώπη. Το εμπορικό ισοζύγιο έβγαινε κάθε φορά με ισχυρό πλεόνασμα. Η Παραγουάη διέθετε σταθερό και ισχυρό νόμισμα καθώς και πόρους που της επέτρεπαν να εφαρμόζει μια πολιτική τεράστιων δημοσίων επενδύσεων, χωρίς να προσφεύγει στο ξένο κεφάλαιο. Η χώρα δεν είχε μήτε μια δεκάρα χρέος στο εξωτερικό, μολονότι ήταν σε θέση να διατηρεί τον καλύτερο στρατό της Νότιας Αμερικής, να προσλαμβάνει Άγγλους τεχνικούς που έμπαιναν στην υπηρεσία της χώρας αντί να βάζει τη χώρα στη δική-τους υπηρεσία, και να στέλνει στην Ευρώπη πανεπιστημιακούς φοιτητές για να τελειοποιήσουν τις σπουδές-τους. Το οικονομικό πλεόνασμα που προερχόταν από την αγροτική παραγωγή δεν κατασπαταλιόταν μέσα στη στείρα πολυτέλεια της —ανύπαρκτης εδώ— ολιγαρχίας. Δεν έμενε πια μέσα στις τσέπες των μεσαζόντων ή στα χέρια των τοκογλύφων, μήτε και φιγουράριζε στον κατάλογο των κερδών που αποκόμιζε η βρετανική Αυτοκρατορία με τις εταιρίες ναυλώσεων και ασφαλειών. Το σφουγγάρι του ιμπεριαλισμού δε ρουφούσε τα πλούτη που παρήγαγε η χώρα. Το 98% του παραγουαϊνού εδάφους ανήκε στο έθνος: το Κράτος παραχωρούσε στους αγρότες την εκμετάλλευση αγροτοτεμαχίων, υπό τον όρο να ζουν απ' αυτά, να τα καλλιεργούν ισοβίως και να μην τα πουλάνε. Επιπλέον, υπήρχαν εξηντατέσσερα αγρο-

κτήματα που ανήκαν στο Κράτος, το οποίο είχε και τον άμεσο έλεγχό-τους. Τα αρδευτικά έργα, τα φράγματα και τα κανάλια, οι νέες γέφυρες κι οι δρόμοι συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση της αγροτικής παραγωγής. Κι ακόμη, αναβίωσε η ντόπια παράδοση να γίνεται συγκομιδή δυο φορές το χρόνο, μια παράδοση που την εγκατέλειψαν οι κονκισταδόρες. Η ζωογόνος πνοή των ιησουιτικών παραδόσεων διευκόλυνε αναμφίβολα όλη αυτή την επιχείρηση. (1)

---

1. Οι φανατικοί καλόγεροι του Τάγματος του Ιησού, "μαύρη φρουρά του πάπα", είχαν αναλάβει να υπερασπιστούν τη μεσαιωνική τάξη απέναντι στις νέες δυνάμεις που ξεπετάγονταν στην ευρωπαϊκή ιστορική σκηνή. Στη λατινική Αμερική, όμως, οι ιεραποστολές των ιησουιτών πραγματοποιήθηκαν κάτω απ' το έμβλημα της προόδου. Οι αποστολές αυτές έρχονταν να εξαγνίσουν, με το παράδειγμα του ασκητισμού και της αυτοπάρνησης, μια καθολική Εκκλησία που είχε ριχτεί με τα μούτρα στην αργόσχολη ζωή και στην ξέφρενη απόλαυση των αγαθών, που η κατάκτηση είχε θέσει στη διάθεση του κλήρου. Στην Παραγουάη, έφτασαν στο υψηλότερο επίπεδο. Μέσα σε διάστημα λίγο παραπάνω από ενάμιση αιώνα (1603-1768), απέδειξαν την ικανότητα και τους σκοπούς των δημιουργών-τους. Οι ιησουίτες, με τη γλώσσα της μουσικής, τράβηξαν κοντά-τους τους ινδιάνους γκουαρανί που είχαν καταφύγιο στο δάσος, ή είχαν παραμεριστεί απ' την εκπολιτιστική διαδικασία των ενκομεντέρος και των μεγαλοτσιφλικάδων. Εκατόν πενήντα χιλιάδες Ινδιάνοι γκουαρανί μπόρεσαν έτσι ν' ανασυστήσουν την πρωτόγονη κοινοβιακή οργάνωσή-τους και να εφαρμόσουν, ακόμα μια φορά, τις δικές-τους τεχνικές μεθόδους στις τέχνες, και την καλλιτεχνία. Το τσιφλίκι ήταν κάτι ανύπαρκτο για τις ιεραποστολές. Τη γη την καλλιεργούσαν για να ικανοποιήσουν, απ' τη μια, τις ατομικές ανάγκες, κι από την άλλη για να προωθήσουν έργα γενικού συμφέροντος και ν' αποκτήσουν τα αναγκαία σύνεργα της δουλειάς, που ήταν ιδιοκτησία όλων. Η ζωή των Ινδιάνων ήταν σοφά οργανωμένη. Μέσα στα εργαστήρια και τα σχολεία, έπλαθαν μουσικούς και τεχνίτες, αγρότες καλλιεργητές, υφαντουργούς, ηθοποιούς, ζωγράφους, κατασκευαστές. Δεν ήξεραν τί θα πει χρήμα. Η είσοδος των εμπόρων ήταν απαγορευμένη, κι οι τελευταίοι αυτοί όφειλαν να διαπραγματευτούν μένοντας σε ξενοδοχεία, σε μια ορισμένη απόσταση.

Το Στέμμα υποχώρησε τελικά στις πιέσεις των ντόπιων ενκομεντέρος και οι ιησουίτες εκδιώχθηκαν. Τότε έπεσαν με μανία πάνω στους Ινδιάνους οι μεγαλοτσιφλικάδες κι οι δουλέμποροι. Τα πτώμα-

Το Κράτος εφάρμοζε ένα ζηλότυπο καθεστώς προστατευτικών μέτρων που ενισχύθηκε ακόμη περισσότερο στα 1864, προκειμένου να προφυλαχθεί η εθνική βιομηχανία και η εσωτερική αγορά. Τα ποτάμια ήταν κλειστά για τα βρετανικά καράβια, που πλημμύριζαν άλλοτε τη λατινική Αμερική με είδη κατασκευασμένα στο Μάντσεστερ και το Λίβερπουλ. Το αγγλικό εμπόριο δεν έκρυβε την ανησυχία-του, όχι μόνον επειδή η τελευταία τούτη εστία εθνικής αντίστασης στην καρδιά της ηπείρου αποδειχνόταν άτρωτη, αλλά, κυρίως, επειδή το πείραμα της Παραγουάης εξακτινωνόταν επικίνδυνα, ως παράδειγμα, και στους γειτόνους-της. Η πιο προοδευμένη χώρα της λατινικής Αμερικής οικοδομούσε το μέλλον-της χωρίς να καταφύγει στις ξένες επενδύσεις, ούτε στα δάνεια της εγγλέζικης τράπεζας και, ασφαλώς, χωρίς τις ευλογίες των ελεύθερων ανταλλαγών.

Μολοντούτο, όσο πετύχαινε η Παραγουάη σ' αυτό το εγχείρημά-της, τόσο επιτακτικότερη γινόταν η ανάγκη να σπάσει την απομόνωσή-της. Η βιομηχανική ανάπτυξη επέβαλε πιο πολλές και πιο άμεσες επαφές με τη διεθνή αγορά και με τα κέντρα σύγχρονης τεχνικής. Η Παραγουάη ήταν στρατηγικά μπλοκαρισμένη ανάμεσα στην Αργεντινή και τη Βραζιλία, κι οι δυο τούτες χώρες μπορούσαν να τη στραγγαλίσουν κλείνοντάς-της τις εκβολές των ποταμών, όπως το έκαναν οι Ριβαντάβια και Ρόσας, ή επιβάλλοντας αυθαίρετους δασμούς στο διαμετακομιστικό εμπόριό-της. Για τους γειτόνους-της, που φλέγονταν να ισχυροποιήσουν το ολιγαρχικό Κράτος, γινόταν απαραίτητη προϋπόθεση επιβίωσης να τελειώνουν με το σκάνδαλο της μισητής αυτής χώρας, που ήταν αυτάρκης και δεν είχε καμιά διάθεση να γονατίσει μπροστά στους Άγγλους έμπορους.

Ο Άγγλος υπουργός στο Μπουένος Άιρες, Έντουαρντ Θόρντον, πήρε δραστήριο μέρος στην προπαρασκευή του πολέμου. Την παραμονή της σύγκρουσης, παρακάθησε ως

τα κρέμονταν απ' τα δέντρα έπειτα από κάθε επιχείρηση, κι ολόκληρα χωριά πουλήθηκαν στις αγορές της Βραζιλίας. Αναρίθμητοι Ινδιάνοι ξαναγύρισαν για να βρουν καταφύγιο στο δάσος. Οι βιβλιοθήκες των ιησουιτών κατέληξαν να καούν μέσα στους φούρνους ή χρησιμοποιήθηκαν για την κατασκευή φυσιγγίων μπαρούτης. (*Jorge Abelardo Ramos, Historia de la nación latinoamericana*, Μπουένος Άιρες, 1968).

σύμβουλος της κυβέρνησης στις συσκέψεις του αργεντίνικου υπουργικού συμβουλίου, πλάι στον πρόεδρο Βαρθολομαίο Μίτρε. Το νήμα των προκλήσεων και των δόλων, αποκορύφωμα των οποίων υπήρξε η συμφωνία Αργεντινής Βραζιλίας, που αποφάσισε την τύχη της Παραγουάης, εξυφάνθηκε κάτω απ' το άγρυπνο βλέμμα-του. Ο Βενάνθιο Φλόρες εισέβαλε στην Ουρουγουάη έχοντας καλυμμένα τα νώτα απ' τους δυο μεγάλους γείτονες, και, έπειτα απ' τη σφαγή του Παϋσαντού, εγκατέστησε την πιστή προς το Ρίο ντε Τζανέιρο και το Μπουένος Άιρες κυβέρνησή-του. Έτσι, μπήκε σ' ενέργεια η Τριπλή Συμμαχία. Ο παραγουαΐνός πρόεδρος Σολάνο Λοπεζ είχε απειλήσει πως θα επέμβει στρατιωτικώς αν η Ουρουγουάη δεχόταν επίθεση, γιατί ήξερε καλά πως, σε μια τέτοια περίπτωση, η ατσάλινη τανάλια θα έκλεινε πάνω στο λαιμό της πατρίδας-του, που ήταν περικυκλωμένη, απ' τη γεωγραφική-της θέση, από τους εχθρούς. Πράγμα που δεν εμποδίζει το φιλελεύθερο ιστορικό Εφραίμ Καρντόζο να βεβαιώσει πως ο Σολάνο Λόπεζ ήρθε αντιμέτωπος με τη Βραζιλία, μόνο και μόνον επειδή αισθάνθηκε προσβεβλημένος: ο αυτοκράτορας του είχε αρνηθεί το χέρι μιας απ' τις θυγατέρες-του. Ο κύβος είχε ριφθεί. Μα ήταν έργο του Ερμή κι όχι του Έρωτα.

Ο τύπος του Μπουένος Άιρες αποκαλούσε τον πρόεδρο Σολάνο Λόπεζ "Αττίλα της Αμερικής": "Πρέπει να τον λιώσουμε σαν νάταν ερπετό", κραύγαζαν τα κύρια άρθρα. Το Σεπτέμβρη του 1864, ο Θόρντον έστειλε στο Λονδίνο μια μακροσκελή εμπιστευτική αναφορά, με ημερομηνία απ' την Ασουνθιόν. Περιέγραφε την Παραγουάη όπως ο Ντάντε την Κόλαση, επιμένοντας στα στοιχεία εκείνα που κουβαλούσαν νερό στο μύλο-του: "Οι δασμοί εισαγωγής πάνω σ' όλα σχεδόν τα είδη κυμαίνονται μεταξύ 20% και 25% *ad valorem*. Αλλά, εφόσον η αξία αυτή υπολογίζεται πάνω στην τρέχουσα τιμή των ειδών, ο καταβαλλόμενος δασμός φτάνει συχνά στο 40% ή το 45% της τιμής της φατούρας. Οι δασμοί εξαγωγής είναι της τάξεως του 10% ώς 20% της αξίας..." Τον Απρίλη του 1865, η *Standard*, εγγλέζικη εφημερίδα του Μπουένος Άιρες, πανηγύριζε κιόλας την κήρυξη πολέμου της Αργεντινής εναντίον της Παραγουάης, της οποίας ο πρόεδρος "έχει καταπατήσει όλα τα διεθνή νόμιμα των πολιτισμένων εθνών" και ανακοίνωνε ότι η σπάθη του αργεντινού προέδρου, Βαρθολομαίου Μίτρε, θα συμπαρέσυρε "μέσα

στη νικηφόρα ορμή-της, εκτός από το βάρος των δοξασμένων ημερών του παρελθόντος, και την ακαταμάχητη δύναμη της κοινής γνώμης για ένα δίκαιο σκοπό." Το σύμφωνο με τη Βραζιλία και την Ουρουγουάη υπογράφτηκε την 1η του Μάη 1865. Τα δρακόντεια άρθρα-του κοινοποιήθηκαν ένα χρόνο αργότερα, στους *Times* του Λονδίνου, που τα είχαν πάρει απ' τους τραπεζίτες πιστωτές της Αργεντινής και της Βραζιλίας. Οι μέλλοντες νικητές μοιράζονταν προκαταβολικά τα λάφυρα της άτυχης Παραγουάης. Η Αργεντινή καρπωνόταν ολόκληρη την έκταση του Μισιόνες και το απέραντο Τσάκο. Η Βραζιλία καταβρόχθιζε μια τεράστια έκταση στα δυτικά των συνόρων-της. Η Ουρουγουάη, με κυβερνήτη μια μαριονέτα στα χέρια των δυο άλλων δυνάμεων, δεν έπαιρνε τίποτε. Ο Βαρθολομαίος Μίτρε ανακοίνωσε ότι θα καταλάμβανε την Ασουνθιόν μέσα σε τρεις μήνες. Στην πραγματικότητα, ο πόλεμος κράτησε πέντε χρόνια. Ήτανε μια σφαγή σ' όλο το μήκος των φρουρίων που υπεραμύνονταν τον ποταμό Παραγουάη. "Ο επονείδιστος τύραννος" Φρανσίσκο Σολάνο Λόπεζ ενσάρκωσε με ηρωισμό τη θέληση του έθνους να επιζήσει. Ο λαός της Παραγουάης, που δεν ήξερε τί θα πει πόλεμος εδώ και μισόν αιώνα, θυσιάστηκε στο πλευρό-του. Άντρες, γυναίκες, γέροι και παιδιά, όλοι πολέμησαν σαν τα λιοντάρια. Οι τραυματίες αιχμάλωτοι ξεκόλαγαν τους επιδέσμους απ' τις πληγές-τους για να μην τους εξαναγκάσουν να πολεμήσουν ενάντια στ' αδέλφια-τους. Στα 1870, ο Λόπεζ, επικεφαλής μιας στρατιάς σκελετωμένων φαντασμάτων —από γέρους και παιδιά που φορούσαν ψεύτικα γένια για να ξεγελούν από μακριά τον αντίπαλο— μπήκε μέσα στο δάσος. Τα στρατεύματα των εισβολέων κατέλαβαν εξ' εφόδου τα ερείπια της Ασουνθιόν, με το μαχαίρι ανάμεσα στα δόντια. Τη στιγμή που δολοφονούσαν επιτέλους τον πρόεδρο της Παραγουάης μες στην πυκνή βλάστηση του Κορά, ο μάρτυρας κατάφερε να ψελλίσει: "Πεθαίνω μαζί με την πατρίδα-μου!" Και ήταν αλήθεια. Η Παραγουάη πέθαινε μαζί-του. Προηγουμένως, ο Λόπεζ είχε διατάξει και τουφέκισαν τον αδελφό-του και έναν επίσκοπο που τον συνόδευαν σ' αυτό το καραβάνι του θανάτου. Οι εισβολείς έρχονταν, όπως ισχυρίστηκαν, για ν' απελευθερώσουν το λαό της Παραγουάης: το μόνο που έκαναν ήταν να τον εξοντώσουν. Η Παραγουάη, στην αρχή της σύγκρουσης, αριθμούσε τους ίδιους κατοίκους με την Αργεντινή. Στα

1870, είχαν απομείνει μόνο διακόσιες πενήντα χιλιάδες –μόλις το ένα έκτο του πληθυσμού. Νά ποιος ήταν ο θρίαμβος του πολιτισμού. Οι νικητές, αφανισμένοι κι αυτοί απ' το ανυπολόγιστο κόστος του εγκλήματος, έμειναν έρμαια στα χέρια των άγγλων τραπεζιτών που είχαν χρηματοδοτήσει τη γενοκτονία. Η δουλοκτητική αυτοκρατορία του Πέντρο του ΙΙ, που τα στρατεύματά-της τα τροφοδοτούσαν σκλάβοι και αιχμάλωτοι, κέρδισε πάντως κι αυτή εδάφη –πάνω από εξακόσιες χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα– και εργατικά χέρια, γιατι ήταν αναρίθμητοι οι παραγουαΐνοί αιχμάλωτοι που στάλθηκαν, σημαδεμένοι με το πυρωμένο σίδερο της σκλαβιάς, στις φυτείες καφέ του Σάο Πάουλο. Η Αργεντινή του Βαρθολομαίου Μίτρε, που είχε συντρίψει τους ομοσπονδιακούς καουντίλλιος-της, βρέθηκε με 94 χιλιάδες τετραγωνικά χιλιόμετρα παραγουαΐνής γης στην κατοχή-της και με άλλους καρπούς από το πλιάτσικο, σύμφωνα μ' αυτά που ο ίδιος είχε ανακοινώσει γράφοντας: "Θα μοιραστούμε τους αιχμαλώτους και την υπόλοιπη λεία του πολέμου, κατά τρόπον αρμόζοντα σε πολιτισμένους ανθρώπους." Η Ουρουγουάη, στην οποία οι κληρονόμοι του Αρτίγας ήταν κιόλας νεκροί ή ηττημένοι, κι όπου κυβερνούσε η ολιγαρχία, έλαβε μέρος στον πόλεμο ως φτωχός συγγενής και χωρίς ανταμοιβή. Μερικοί απ' τους ουρουγουαΐνούς στρατιώτες που στάλθηκαν σ' αυτή την εκστρατεία της Παραγουάης, φορτώθηκαν στα καράβια με τα χέρια δεμένα. Οι τρεις χώρες βούλιαξαν στη χρεωκοπία, που μεγάλωσε ακόμη περισσότερο την εξάρτησή-τους απ' την Αγγλία. Η σφαγή τους Παραγουάης τις σημάδεψε για πάντα. (1)

Η Βραζιλία είχε ολοκληρώσει το ρόλο που της είχε ανα-

---

1. **Η θύμιση του Σολάνο Λόπεζ πυρπολεί ώς τα σήμερα τη μνήμη των ανθρώπων. Όταν, το Σεπτέμβρη του 1969, το εθνικό ιστορικό Μουσείο του Ρίο ντε Τζανέιρο ανακοίνωσε ότι θα εγκαινίαζε μια προθήκη αφιερωμένη στον παραγουαΐνό πρόεδρο, οι στρατιωτικοί αντέδρασαν βίαια. Ο στρατηγός Μουράο Φίλχο, που είχε εξαπολύσει το πραξικόπημα του 1964, δήλωσε στον τύπο: "Άνεμος παραφροσύνης φυσά πάνω στη χώρα... Η μορφή του Σολάνο Λόπεζ οφείλει να εξαλειφθεί δια παντός από την ιστορία-μας, γιατι αποτελεί αυτό καθεαυτό το υπόδειγμα του ένστολου δικτάτορος της νοτίου Αμερικής. Υπήρξεν ένας αμοχαρής τύραννος ο οποίος κατέστρεψε την Παραγουάη παρασύροντάς-την σ' έναν ανηλεή πόλεμο."**

θέσει η βρετανική Αυτοκρατορία από την εποχή που οι Άγγλοι είχαν μεταφέρει στο Ρίο ντε Τζανέιρο τον πορτογαλικό θρόνο. Στις αρχές του XIXου αιώνα, οι οδηγίες του Κάννινγκ στο λόρδο πρεσβευτή Στράνγκφορντ ήταν σαφείς: "Κάμετε τη Βραζιλία ένα μεγάλο εμπορικό κέντρο για τα βρετανικά προϊόντα που προορίζονται για την κατανάλωση ολόκληρης της Νότιας Αμερικής." Ο αργεντινός πρόεδρος, λίγο προτού ριχτεί στον πόλεμο, είχε εγκαινιάσει μια νέα βρετανική σιδηροδρομική γραμμή στη χώρα-του και, με την ευκαιρία αυτή, εξεφώνισε έναν πύρινο λόγο: "Ποια είναι, η δύναμη που δίνει ώθηση στην πρόοδο τούτη; Είναι το αγγλικό κεφάλαιο! Μάλιστα Κύριοι!" Απ' τη νικημένη Παραγουάη, χάθηκαν όχι μόνον οι κάτοικοι, μα καταργήθηκαν κι οι τελωνειακοί περιορισμοί, σμπαράλιασαν τα χυτήρια, τα ποτάμια ανοίχτηκαν πια στο ξένο εμπόριο, η οικονομική ανεξαρτησία καταστράφηκε όπως καταστράφηκαν και απέραντες εθνικές εδαφικές περιοχές. Οι νικητές εμφύτευσαν στο εσωτερικό των συνόρων, που συρικνώθηκαν από τη σκύλευση, το καθεστώς των ελεύθερων ανταλλαγών και του λατιφούντιου. Όλα ρημάχτηκαν και πουλήθηκαν: τα χωράφια και τα δάση, τα ορυχεία, οι φυτείες καφέ, τα σχολεία. Διαδοχικές κυβερνήσεις ανδρείκελων εγκαταστάθηκαν στην Ασουνθιόν απ' τις δυνάμεις κατοχής. Δεν είχε προλάβει να τελειώσει ο πόλεμος και, πάνω στα καπνίζοντα ακόμη ερείπια της Παραγουάης ενέσκηψε το πρώτο σ' ολάκερη την ιστορία-της ξένο δάνειο. Ήταν αγγλικό, φυσικά. Η ονομαστική-του αξία έφτανε το ένα εκατομμύριο λίρες στερλίνες, μα μόλις και μετά βίας τα μισά έφτασαν στην Παραγουάη. Τα επόμενα χρόνια, τα φουσκώματα στο λογαριασμό έφτασαν το χρέος σ' ένα ποσό που ξεπερνούσε τα τρία εκατομμύρια. Ο πόλεμος του Όπιου τερματίστηκε, στα 1842, όταν υπογράφτηκε στο Νανκίν το σύμφωνο των ελεύθερων ανταλλαγών, που εξασφάλιζε στους βρετανούς εμπόρους το δικαίωμα να εισάγουν ελεύθερα το ναρκωτικό στο κινέζικο έδαφος. Μετά απ' την ήττα, η ελευθερία του εμπορίου εξασφαλίστηκε και στην Παραγουάη. Εγκαταλείφθηκε η καλλιέργεια του μπαμπακιού και το Μάντσεστερ κατάστρεψε την υφασματοπαραγωγή. Η εθνική βιομηχανία ενταφιάστηκε οριστικά.

Το κόμμα κολοράντο, (1) που κυβερνά σήμερα την Παραγουάη, κερδοσκοπεί ανερυθρίαστα πάνω στη μνήμη των ηρώων, αλλά στο κάτω μέρος της ιδρυτικής-του πράξης επιδεικνύει την υπογραφή των είκοσι δύο προδοτών στο στρατηλάτη Σολάνο Λόπεζ, "λεγεωνάριων" πουλημένων στα βραζιλιάνικα στρατεύματα κατοχής. Ο δικτάτορας Αλφρέντο Στρόεσσνερ ο οποίος, εδώ και δεκαπέντε χρόνια έχει μετατρέψει την Παραγουάη σ' ένα απέραντο στρατόπεδο συγκέντρωσης, πήρε τη στρατιωτική-του κατάρτιση στη Βραζιλία, κι οι βραζιλιάνοι στρατηγοί τον απέδωσαν στη χώρα-του με υψηλές συστάσεις και με δονούμενα από ενθουσιασμό εγκώμια: "Είναι αντάξιος ενός λαμπρού μέλλοντος.." Ο Στρόεσσνερ έχει υποκαταστήσει τα αγγλο-αργεντινά συμφέροντα, που κυριαρχούσαν στην Παραγουάη τις τελευταίες αυτές δεκαετίες, με τα συμφέροντα της Βραζιλίας και των αφεντικών της Βόρειας Αμερικής. Από το 1870, η Βραζιλία και η Αργεντινή, που "απελευθέρωσαν" την Παραγουάη για να την καταβροχθίσουν καλύτερα μεταξύ-τους, δεν έπαψαν να σκυλοτρώγονται για το ποιος απ' τους δυο θ' αρπάξει τη λεία της νικημένης χώρας, μα υποτάχθηκαν κι αυτές με τη σειρά-τους στον ιμπεριαλισμό της μεγάλης κυβερνώσας δύναμης. Η Παραγουάη υπομένει ταυτόχρονα τον ιμπεριαλισμό και τον υπο-ιμπεριαλισμό. Στο παρελθόν, η βρετανική Αυτοκρατορία αποτελούσε το βασικό κρίκο της αλυσίδας των διαδοχικών εξαρτήσεων. Σήμερα, οι ΗΠΑ, που δεν αγνοούν τη γεωπολιτική σημασία της χώρας αυτής που είναι σφηνωμένη στο κέντρο της Νότιας Αμερικής, διατηρούν πάνω στο έδαφός-της αναρίθμητους συμβούλους που καταρτίζουν και προσανατολίζουν τις ένοπλες δυνάμεις, μαγειρεύουν οικονομικά προγράμματα, αναδιαρθρώνουν το πανεπιστήμιο όπως τους βολεύει, επινοούν ένα καινούργιο πολιτικό δημοκρατικό σχήμα για τη χώρα και ανταμοίβουν με πλουσιοπάροχα δάνεια τις καλές υπηρε-

---

1. Δημιουργήθηκε το Σεπτέμβρη του 1887, δυο μήνες έπειτα απ' το φιλελεύθερο κόμμα, που είχε διαλέξει το γαλάζιο, ένα απ' τα χρώματα της εθνικής σημαίας ως έμβλημα. Οι ιδρυτές-του διάλεξαν το κόκκινο (κολοράντο), άλλο χρώμα της σημαίας. Εθνικιστικό στη φύση-του, ευνοεί ιδιαίτερα τα ισχυρά καθεστώτα, που τα κυβερνούν στρατιωτικοί. (Σ.τ.Μ.)

σίες του καθεστώτος. (1) Η Παραγουάη, όμως, είναι και μια αποικία αποικιών. Η κυβέρνηση του Στρόεσσνερ, παίρνοντας ως πρόσχημα την αγροτική μεταρρύθμιση, παραβίασε, θαρρείς από απροσεξία, τη νόμιμη διάταξη που απαγορεύει την πώληση στους ξένους των μεθοριακών γαιών και, στην εποχή-μας, ακόμη και τα εδάφη του Κράτους έχουν πέσει μέσα στα χέρια των βραζιλιάνων τσιφλικάδων του καφέ. Το κύμα της εισβολής διασχίζει τον Παρανά με τη συνενοχή του προέδρου, που έχει συνεταιριστεί με τους μεγάλους γαιοκτήμονες οι οποίοι μιλάνε πορτογαλέζικα. Όταν έφτασα στα κυματιστά σύνορα που βρίσκονται στα βορειο-ανατολικά της Παραγουάης, είχα στην τσέπη-μου χαρτονομίσματα με τη μορφή του άτυχου στρατηλάτη Σολάνο Λόπεζ, αλλά δεν άργησα να καταλάβω ότι, αξία είχαν μόνο τα χαρτονομίσματα με την εικόνα του νικητή αυτοκράτορα Πέντρο του ΙΙ. Το αποτέλεσμα του πολέμου της Τριπλής Συμμαχίας διατηρεί, έναν αιώνα τώρα, μια ζέουσα επικαιρότητα. Οι Βραζιλιάνοι φρουροί απαιτούν διαβατήριο απ' τους πολίτες της Παραγουάης για να τους επιτρέπουν να κυκλοφορούν μέσα στην ίδια τη χώρα-τους. Οι σημαίες κι οι εκκλησίες είναι βραζιλιάνικες. Η πειρατία της ξηράς εκτείνεται ώς τους καταρράχτες του Γκουαϋρά —τη σπουδαιότερη μελλοντική πηγή ενέργειας σ' ολόκληρη τη λατινική Αμερική— που ονομάζεται σήμερα, στα πορτογαλικά, *Sete Quedas*, κι ισαμε τη ζώνη του Ιταπού, όπου η Βραζιλία θα κατασκευάσει το μεγαλύτερο υδρο-ηλεκτρικό κέντρο του κόσμου.

Ο υπο-ιμπεριαλισμός, ή ιμπεριαλισμός των δορυφόρων, εκφράζεται με χίλιους τρόπους. Όταν ο πρόεδρος Τζόνσον αποφάσισε να πνίξει στο αίμα τους Δομηνικανούς, στα 1965, ο Στρόεσσνερ έστειλε παραγουαΐνούς στρατιώτες στον Άγιο Δομήνικο για να συμμετάσχουν στην επιχείρηση. Τερατώδης ειρωνία: η μάχη ονομαζόταν "Στρατάρχης Σολάνο Λόπεζ"! Οι Παραγουαΐνοί πολέμησαν κάτω απ' τις δια-

---

1. Λίγον καιρό πριν από τις εκλογές του 1969, ο στρατηγός Στρόεσσνερ επισκέφθηκε τις ΗΠΑ. "Κατά τη συνομιλία-μου μετά του προέδρου Τζόνσον, δήλωσε τότε στο Πρακτορείο Φρανς-Πρες, του υπογράμισσα ότι, δέκα χρόνια τώρα, ήσκουν τα καθήκοντα του πρώτου εκλεγέντος ανωτάτου άρχοντος. Ο Τζόνσον μου απήντησε ότι αυτό ήτο ένας επιπλέον λόγος να εξακολουθήσω να τα ασκώ και κατά την προσεχή περίοδο."

ταγές ενός βραζιλιάνου στρατηγού, επειδή η Βραζιλία ήταν αυτή που εισέπραξε τις τιμές της προδοσίας: ο στρατηγός Πανάσκο Αλβίμ ανέλαβε να διοικήσει τα συνένοχα στη σφαγή λατινο-αμερικάνικα στρατεύματα. Θα μπορούσαμε ν' αναφέρουμε κι άλλα παραδείγματα. Η Παραγουάη έκανε στη Βραζιλία μια πετρελαϊκή παραχώρηση, αλλά τη διανομή των καυσίμων και τα πετροχημικά τα εκμεταλλεύονται, στη Βραζιλία, βορειο-αμερικάνικες εταιρίες. Η βραζιλιάνικη αποστολή της κουλτούρας ελέγχει τη φιλοσοφική και παιδαγωγική σχολή του Πανεπιστήμιου της Παραγουάης, μα τα πανεπιστήμια της Βραζιλίας ελέγχονται στην πραγματικότητα και κατευθύνονται απ' τους βορειο-Αμερικάνους. Το γενικό επιτελείο του παραγουαϊνού στρατού λαβαίνει συμβουλές απ' τους τεχνικούς του Πεντάγωνου καθώς κι από τους βραζιλιάνους στρατηγούς, αλλά οι τελευταίοι αυτοί δεν είναι τίποτ' άλλο παρά φερέφωνα του Πεντάγωνου. Μεσ' απ' την ανοιχτή οδό του λαθρεμπόριου, τα βραζιλιάνικα βιομηχανικά προϊόντα κατακλύζουν την παραγουαϊνή αγορά, αλλά τα περισσότερα εργοστάσια που τα παράγουν στο Σάο Πάουλο είναι έπειτα απ' τη χιονοστιβάδα των αποεθνικοποιήσεων τα τελευταία τούτα χρόνια, ιδιοκτησία των πολυεθνικών.

Ο Στρόεσσνερ καμώνεται πως είναι ο κληρονόμος του Λόπεζ. Είναι, όμως, δυνατό να συγκριθεί σοβαρά η Παραγουάη της πριν έναν αιώνα εποχής, με τη σημερινή Παραγουάη, που είναι ξέφραγο αμπέλι του λαθρεμπόριου στην κοιλάδα του Ρίο ντε λα Πλάτα και βασίλειο της θεσμοθετημένης διαφθοράς; Σε μια πολιτική σύναξη, όπου το κυβερνόν κόμμα διεκδικούσε, μέσα σε ζήτω και χειροκροτήματα, τις δύο Παραγουάες, ένα χαμίνι πουλούσε λαθραία τσιγάρα πάνω σ' έναν ταβλά που κρεμόταν απ' το λαιμό-του: το ένθερμο ακροατήριο κάπνιζε με νευρικότητα Κεντ, Μάρλμπορο, Κάμελ και Μπένσον & Χέτζες. Στην Ασουνθιόν, η μεσαία τάξη, ολιγάριθμη, πίνει πιο πολύ ουίσκυ Μπαλαντάιν' ς παρά αλκοόλ της Παραγουάης. Μπορεί να δει κανείς τα τελευταία μοντέλα των πολυτελέστερων αυτοκινήτων, που κατασκευάζονται στις ΗΠΑ ή την Ευρώπη, και εισάγονται λαθραία ή είναι απαλλαγμένα από φόρο, να γειτονεύουν με κάρα που τα σέρνουνε βόδια μεταφέροντας αργά τα φρούτα στην αγορά. Η γη καλλιεργείται με ξύλινα άροτρα, μα τα ταξί είναι μάρκας *Impalas 70*. Ο Στρόεσσνερ διακηρύττει

ότι το λαθρεμπόριο είναι "το τίμημα της ειρήνης": οι στρατηγοί γεμίζουνε τις τσέπες-τους και δε συνωμοτούν. Φυσικά, η βιομηχανία ψυχορραγεί. Το Κράτος δε σέβεται μήτε το διάταγμα που απαιτεί να προτιμώνται τα εθνικά προϊόντα για τις δημόσιες αγορές. Οι μόνες επιτυχίες που σωρεύει με περηφάνεια η κυβέρνηση είναι τα εργοστάσια της Κόκα-Κόλα, της Κρας και της Πέπσι-Κόλα, που εγκαταστάθηκαν από το τέλος του 1966, σαν βορειο-αμερικάνικη συνεισφορά στην πρόοδο του παραγουαϊνού λαού.

Το Κράτος διακηρύττει πως δε θα επεμβαίνει άμεσα στο έργο των επιχειρήσεων "παρά μόνον όταν δεν ενδιαφερθεί ο ιδιωτικός τομέας" (1) κι η κεντρική Τράπεζα πληροφορεί το διεθνές νομισματικό Ταμείο ότι "αποφάσισε να υιοθετήσει ένα καθεστώς ελεύθερης αγοράς συναλλάγματος και να καταργήσει τους περιορισμούς στο εμπόριο και τις συναλλαγματικές." Ένα δελτίο που εκδόθηκε απ' το υπουργείο Βιομηχανίας και Εμπορίου αναγγέλλει στους επενδυτές ότι η χώρα παραχωρεί "ειδικά προνόμια στο ξένο κεφάλαιο." Οι ξένες επιχειρήσεις απαλλάσσονται από φόρους και τελωνειακούς δασμούς, "προκειμένου να δημιουργηθεί ένα ευνοϊκό προς τις επενδύσεις κλίμα." Η Νάσιοναλ Μπανκ της Νέας Υόρκης, ένα χρόνο μετά την εγκατάστασή-της στην Ασουνθιόν, ιδιοποιήθηκε εξ' ολοκλήρου το επενδυμένο κεφάλαιο. Η ξένη τράπεζα, που έχει δικά-της αποθέματα, παρέχει στην Παραγουάη εξωτερικές πιστώσεις που επιτείνουν την οικονομική-της ανισορροπία και υποθηκεύουν ακόμη περισσότερο τα κυριαρχικά-της δικαιώματα. Στην ύπαιθρο, το 1,5% των ιδιοκτητών έχουν στη διάθεσή-τους το 90% των εκμεταλλεύσιμων γαιών κι απ' το συνολικό εμβαδόν της χώρας καλλιεργείται κάτι λιγότερο από 2%. Το επίσημο σχέδιο εποικισμού στο τρίγωνο του Κααγκουαζού εξασφαλίζει στους πεινασμένους χωρικούς πιότερους τάφους από ευημερία. (2) Η πατρίδα αρνείται στα παιδιά-της το δικαιω-

---

1. Προεδρία της Κυβερνήσεως, τεχνική Γραμματεία Προγραμματισμού, *Plan nacional de desarrollo economico y social*, Ασουνθιόν, 1966.

2. Πολλοί χωρικοί διάλεξαν τελικά να ξαναγυρίσουν στην περιοχή των μικροκτημάτων του Κέντρου ή πάλι πήραν το δρόμο για μια νέα έξοδο προς τη Βραζιλία, όπου προσφέρουν τα μπράτσα-τους σε φτηνή τιμή στις φυτείες του Κουριτίμπα και του Μάτο Γκρόσο ή στις

μα στη δουλειά και στο καθημερινό ψωμί: οι Παραγουαΐνοί μεταναστεύουν κατά μάζες.

Η Τριπλή Συμμαχία εξακολουθεί ν' αποτελεί μια τρομερή επιτυχία.

Το χυτήριο του Ιμπικουί, όπου χύθηκαν τα κανόνια που υπερασπίστηκαν την πατρίδα όταν δεχόταν την εισβολή, υψωνόταν σ' ένα σημείο που ονομάζεται σήμερα "Μίνακουέ", κι αυτό στη γλώσσα των γκουαρανί σημαίνει "Το-μεταλείο-που κάποτε-υπήρξε." Εκεί, ανάμεσα στους βάλτους και τα κουνούπια, πλάι σ' έναν ερειπωμένο τοίχο, κείτεται σήμερα η βάση του φουγάρου που ανατίναξαν με δυναμίτη οι εισβολείς, εδώ κι έναν αιώνα, και βλέπει κανείς τ' απομεινάρια από σκουριασμένο σίδερο των παλιών εγκαταστάσεων. Μες στην περιοχή αυτή ζουν μερικοί ρακένδυτοι χωρικοί που δεν ξέρουν μήτε καν ποιος πόλεμος αφάνισε ό,τι αντικρύζει η ματιά-τους. Πάντως, κάποιες νύχτες, όπως βεβαιώνουν, ακούν θορύβους μηχανών, χτύπους σφυριών σαν κεραυνούς, κανονιοβολισμούς και ουρλιαχτά στρατιωτών.

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΩΝ ΣΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΑΡΑΜΟΡΦΩΣΗ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Ο υποκόμης ντε Σατωμπριάν, Γάλλος υπουργός των εξωτερικών υπό τον Λουδοβίκο XVIII, αναμφίβολα πληροφορημένος θαυμάσια, έγραφε αγανακτισμένος: "Τη στιγμή της χειραφέτισης, οι ισπανικές αποικίες έγιναν, κατά κάποιον τρόπο, αποικίες αγγλικές." (1) Παρέθετε μερικούς αριθμούς. Και ανέφερε ότι, μεταξύ 1822 και 1826, η Αγγλία είχε "διευκολύνει" τις απελευθερωμένες ισπανικές αποικίες μ' ένα δάνειο ονομαστικής αξίας κάπου εικοσιένα εκατομμυ-

---

φυτείες καφέ του Παρανά. Η κατάσταση των πιονιέρων που ξαναβρίσκονται ξαφνικά μπροστά στο δάσος, χωρίς τον παραμικρό τεχνικό προσανατολισμό και χωρίς οικονομική βοήθεια, στα χωράφια που παραχώρησε η κυβέρνηση απ' όπου θα χρειαστεί ν' αντλήσουν αρκετά για να τραφούν και για να μπορέσουν να τα πληρώσουν, είναι απελπιστική. Γιατί, αν ο χωρικός δεν πληρώσει τη συμφωνημένη τιμή, δεν του δίνουν την πράξη κυριότητας.

1. R. Scalabrini Ortiz, Política británica en el Rio de la Plata, Μπουένος Άιρες, 1940.

ρίων στερλινών κι ότι, μετά την αφαίρεση των τόκων και των προμηθειών που ενθυλάκωσαν οι μεσάζοντες, το πραγματικό ποσόν που έφτασε στην Αμερική μόλις και μετά βίας έφτανε τα επτά εκατομμύρια στερλινών. Την ίδια χρονική περίοδο, πάνω από σαράντα ανώνυμες εταιρίες για την εκμετάλλευση των φυσικών πόρων —μεταλλεία, γεωργία— της λατινικής Αμερικής και για την εγκατάσταση επιχειρήσεων δημόσιων υπηρεσιών δημιουργήθηκαν στο Λονδίνο. Οι τράπεζες φύτρωναν σαν τα μανιτάρια πάνω στο βρετανικό έδαφος: μέσα στο 1836, μόνο, ιδρύθηκαν σαράντα οχτώ. Η εμφάνιση των αγγλικών σιδηροδρόμων στον Παναμά, στα μέσα του αιώνα, και της πρώτης γραμμής τραμ που εγκαινιάστηκε στα 1868 από μια βρετανική εταιρία στην πόλη Ρεσίφε της Βραζιλίας, δεν εμπόδισε την Τράπεζα της Αγγλίας να συνεχίσει να χρηματοδοτεί άμεσα τα θησαυροφυλάκια των κυβερνήσεων. (1) Οι λατινο-αμερικάνικες μετοχές κυκλοφορούσαν δραστήρια, με τις διακυμάνσεις-τους, στην αγγλική οικονομική αγορά. Οι δημόσιες υπηρεσίες βρίσκονταν ανάμεσα στα βρετανικά χέρια, αλλά τα νέα Κράτη γεννιόνταν πνιγμένα στις στρατιωτικές δαπάνες και έπρεπε, εξ' άλλου, ν' αντιμετωπίσουν το έλλειμμα του εξωτερικού χρέους. Το καθεστώς των ελεύθερων ανταλλαγών οδήγησε σε μια φρενιτιώδη αύξηση των εισαγωγών, ιδιαίτερα σε είδη πολυτελείας και, προκειμένου να ζει μια μειονότητα σύμφωνα με την τελευταία μόδα οι κυβερνήσεις δε δίσταζαν να συνάπτουν δάνεια τα οποία, με τη σειρά-τους, δημιουργούσαν την υποχρέωση για καινούργια δάνεια. Έτσι, οι χώρες υποθήκευαν τη μοίρα-τους, ξεπούλαγαν την οικονομική-τους ελευθερία και την κυριαρχία-τους την πολιτική. Αυτό το πράγμα ίσχυε —και ισχύει σήμερα με άλλους πιστωτές και με διαφορετικούς μηχανισμούς— σ' ολόκληρη τη λατινική-Αμερική, με εξαίρεση την Παραγουάη. Η χρηματοδότηση απ' το εξωτερικό γινόταν απαραίτητη, όπως η μορφίνη στον τοξικομανή. Άνοιγαν τρύπες για να κλείσουν άλλες τρύπες. Η φθορά των όρων της ανταλλαγής δεν αποτελεί πια ιδιαίτερο φαινόμενο της εποχής-μας. Κατά τον *Celso Furtado (2)*, οι τιμές των βραζιλιάνικων εξαγωγών ανάμεσα στα 1821 και

---

1. J. Fred Rippy, British Investments in Latin America (1822-1949), Μιννεάπολις, 1959.

2. Celso Furtado, όπ. π.

1830, και κατόπιν ανάμεσα στα 1841 και 1850, έπεσαν σχεδόν στο μισό, ενώ οι τιμές των εισαγωγών παρέμεναν σταθερές: οι εύθραυστες οικονομίες της λατινικής Αμερικής αντιστάθμιζαν την απώλεια με δάνεια.

"Οι οικονομίες των νεαρών τούτων Κρατών δεν είναι υγιείς, γράφει ο Σνερμπ. Αναγκάζονται να καταφεύγουν στον πληθωρισμό, που οδηγεί στην υποτίμηση του νομίσματος, και στα επαχθή δάνεια. Η ιστορία των δημοκρατιών αυτών είναι, κατά κάποιον τρόπο, η ιστορία των οικονομικών-τους υποχρεώσεων απέναντι στον καταβροχθιστικό κόσμο των ευρωπαϊκών οικονομιών." (1) Πράγματι, οι χρεωκοπίες, οι αναστολές πληρωμών και οι προσαυξήσεις της τελευταίας στιγμής, ήταν πράγματα πολύ συχνά. Οι στερλίνες ξεγλιστρούσαν όπως το νερό ανάμεσα απ' τα δάχτυλα του χεριού. Σ' ένα δάνειο ενός εκατομμυρίου στερλινών που συνήψε η κυβέρνηση του Μπουένος Άιρες, στα 1824, με την εταιρία Μπέηρινγκ Μπράδερς, η Αργεντινή δεν εισέπραξε παρά μόνον 570 χιλιάδες λίρες, κι αυτές όχι σε χρυσό, όπως όριζε η συμφωνία, μα σε χαρτονομίσματα. Το δάνειο έγινε σύμφωνα με εντολές πληρωμής που στέλνονταν στους εγκατεστημένους στο Μπουένος Άιρες εμπόρους, κι αυτοί δεν είχαν χρυσό στη διάθεσή-τους να το καταβάλουν στη χώρα, μιας κι η αποστολή-τους ήταν αυτή ακριβώς: να στέλνουν στο Λονδίνο όλο το πολύτιμο μέταλλο που περνούσε κάτω απ' τα μάτια-τους. Τα δάχτυλά-τους, λοιπόν, άγγιζαν χαρτονόμισμα, μα έπρεπε να εξοφλήσουν σε πραγματικό χρυσό: μόνο στις αρχές του αιώνα-μας, η Αργεντινή απαλλάχτηκε απ' αυτό το χρέος που είχε φτάσει, απ' τις απανωτές προσαυξήσεις, στα τέσσερα εκατομμύρια λίρες στερλίνες. (2) Η επαρχία του Μπουένος Άιρες είχε υποθηκευθεί ολοκληρωτικά —έσοδα και δημόσια κτήματα— ως εγγύηση της πληρωμής. Ο υπουργός Οικονομικών της εποχής έλεγε: "Δεν είμαστε σε θέση να λάβουμε μέτρα εναντίον του ξένου εμπορίου, και ιδιαιτέρως εναντίον του εμπορίου της Αγγλίας, επειδή είμαστε χρεωμένοι ώς το λαιμό απέναντι στο έθνος αυτό και θα εκτεθούμε σε μια ρήξη

---

1. Robert Schnerd, **Ο XIX αιώνας. Το απόγειο της ευρωπαϊκής εξάπλωσης (1815-1914), τόμος *VI* της Γενικής ιστορίας των πολιτισμών, διεύθυνση Μορίς Κρουζέ, Παρίσι, 1968.**

2. R. Scalabrini Ortiz, **όπ. π.**

που θα προκαλούσε μεγάλες συμφορές..." Η χρησιμοποίηση του χρέους ως μεθόδου απειλής δεν είναι, όπως βλέπουμε, πρόσφατη επινόηση των ΗΠΑ.

Η τοκογλυφία αιχμαλώτιζε τις ελεύθερες χώρες. Στα μέσα του ΧΙΧου αιώνα, το εξωτερικό χρέος απορροφούσε ήδη το 40% σχεδόν του προϋπολογισμού της Βραζιλίας, και η κατάσταση ήταν παντού η ίδια. Οι σιδηρόδρομοι αποτελούσαν κι αυτοί έναν ουσιώδη παράγοντα του σιδερένιου κλουβιού της εξάρτησης: επεξέτειναν την ιμπεριαλιστική επιρροή, μεσούντος του καπιταλισμού των μονοπωλίων, ίσαμε τις οπισθοφυλακές των αποικιακών οικονομιών. Ένας μεγάλος αριθμός δανείων προοριζόταν για τη χρηματοδότηση της κατασκευής σιδηροδρόμων, για να διευκολυνθεί η εξαγωγή των μεταλλευμάτων και των δημητριακών. Οι σιδηροδρομικές γραμμές δεν αποτελούσαν ένα δίκτυο προορισμένο να ενώνει τις διάφορες περιοχές μεταξύ-τους, αλλά για να συνδέει τα κέντρα παραγωγής με τα λιμάνια. Η χάραξη των σιδηροδρομικών γραμμών συμπίπτει ακόμη με τα ανοιχτά δάχτυλα ενός χεριού: έτσι, οι σιδηρόδρομοι, που τόσο συχνά χαιρετίστηκαν ως πρωταθλητές της προόδου, εμπόδιζαν τη διαμόρφωση και ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς. Την εμπόδιζαν και με άλλους επίσης τρόπους, κυρίως με μια πολιτική διατιμήσεων που θα ήταν στην υπηρεσία της βρετανικής ηγεμονίας. Η μεταφορά των κατασκευασμένων στη χώρα προϊόντων κόστιζε, λόγου χάρη, πολύ πιο ακριβά απ' τη μεταφορά των ακατέργαστων προϊόντων που προορίζονταν για εξαγωγή. Οι σιδηροδρομικές ταρίφες έπεφταν σαν κατάρα που καθιστούσε αδύνατη την κατασκευή σιγαρέτων μες στις περιοχές παραγωγής του καπνού, την εγκατάσταση νηματουργείων και υφαντήριων στα εριουργικά κέντρα, ή την υλοτόμηση στις δασικές ζώνες. (1) Οι αργεντίνικοι σιδηρόδρομοι ανέπτυξαν, βέβαια, τη βιομηχανία του ξύλου στο Σαντιάγο ντελ Εστέρο, αλλά με συνέπειες τέτοιες που έκαναν ένα ντόπιο συγγραφέα να φτάσει στο σημείο να γράψει: "Αχ! Μακάρι να μην είχε δέντρα το Σαντιάγο!". (2) Οι τραβέρσες των γραμμών ήταν από ξύλο και το ξυλοκάρβουνο χρησίμευε για καύσιμο. Η βιο-

---

1. R. Scalabrini Ortiz, όπ. π.

2. J. Eduardo Retondo, El bosque y la industria forestal en Santiago del Estero, Σανταάγο ντελ Εστέρο, 1962.

μηχανική-του εκμετάλλευση, που δημιούργησαν οι σιδηρόδρομοι, κατακερμάτισε τους αγροτικούς πυρήνες πληθυσμού, κατέστρεψε τη γεωργία και την κτηνοτροφία ρημάζοντας τα βοσκοτόπια και τα αλσύλια που χρησίμευαν για καταφύγιο, έσυρε στη σκλαβιά του δάσους ολόκληρες γενεές κατοίκων του Σαντιάγο και προκάλεσε την ερήμωση. Η μαζική έξοδος δε σταμάτησε και το Σαντιάγο ντελ Εστέρο είναι σήμερα μια απ' τις φτωχότερες επαρχίες της Αργεντινής. Η χρήση του πετρελαίου ως σιδηροδρομικού καυσίμου βύθισε την περιοχή σε μια κρίση βαθιά.

Δεν ήταν τα αγγλικά κεφάλαια αυτά που κατασκεύασαν τις πρώτες σιδηροδρομικές γραμμές στην Αργεντινή, στη Βραζιλία, στη Χιλή, στη Γουατεμάλα, στο Μεξικό και την Ουρουγουάη. Ούτε και στην Παραγουάη, όπως είδαμε' αλλά οι σιδηρόδρομοι που έφτιαξε το παραγουαϊνό Κράτος με τη βοήθεια ευρωπαίων τεχνιτών κλείνοντας συμβόλαιο μαζί-τους, πέρασαν στα χέρια των 'Αγγλων έπειτα απ' την ήττα. Την ίδια μοίρα γνώρισαν και οι σιδηροδρομικές μεταφορές των άλλων χωρών και δεν απέφεραν μήτε μια δεκάρα σε καινούργιες επενδύσεις. Το Κράτος φρόντιζε μάλιστα να εξασφαλίζει, με συμβόλαιο, στις επιχειρήσεις, ένα μίνιμουμ βαθμό κέρδους, προκειμένου να τις προφυλάξει από ενδεχόμενες δυσάρεστες συνέπειες.

Πολλές δεκαετίες αργότερα, στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, τότε που οι σιδηρόδρομοι δεν απέφεραν πια κέρδη και έπεσαν σ' ένα σχετικά μαρασμό, η δημόσια διοίκηση τους ανέλαβε αυτή. 'Ολα σχεδόν τα Κράτη ξαναγόρασαν από τους 'Αγγλους τα παλιοσίδερα και εθνικοποίησαν έτσι τις απώλειες των επιχειρήσεων.

Την εποχή του σιδηροδρομικού οργασμού, οι βρετανικές εταιρίες είχαν πολλές φορές κατορθώσει ν' αποσπάσουν τεράστιες εκτάσεις γης κι από τις δυο μεριές των γραμμών, πέρα απ' τις ίδιες τις γραμμές κι απ' το δικαίωμα να κατασκευάζουν νέες διακλαδώσεις. Οι εδαφικές εκτάσεις αποτελούσαν μια θαυμάσια επιπρόσθετη επιχείρηση: το μυθώδες δώρο που παραχωρήθηκε, στα 1911, στη Βραζιλιάνικη Σιδηροδρομική Εταιρία, έβαλε φωτιά σε αναρίθμητες καλύβες και προκάλεσε την εκδίωξη ή το θάνατο αγροτικών οικογενειών που κατοικούσαν στα παραχωρημένα εδάφη. Η σταγόνα νιτρογλυκερίνης ήταν αυτή που προκάλεσε την έκρηξη της εξέγερσης του *Contestado*, μια απ' τις βιαιότερες σελίδες που έγραψε η λαϊκή οργή σ' ολόκληρη την ιστορία της Βραζιλίας.

ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑΣ ΚΑΙ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ ΣΤΙΣ ΗΠΑ: Η ΕΠΙΤΥΧΙΑ-ΤΟΥΣ ΔΕΝ ΥΠΗΡΞΕ ΕΡΓΟ ΕΝΟΣ ΑΟΡΑΤΟΥ ΧΕΡΙΟΥ

Στα 1865, κι ενώ η Τριπλή Συμμαχία ανήγγελε την επικείμενη καταστροφή της Παραγουάης, ο στρατηγός Γιουλίσσες Γκραντ πανηγύριζε στο Αποματόξ την παράδοση του στρατηγού Ρόμπερτ Λη. Ο Ανθενωτικός πόλεμος τερματιζόταν με τη νίκη των βιομηχανικών κέντρων του βορρά, που λειτουργούσαν 100% υπό καθεστώς προστατευτικών μέτρων, πάνω στους καλλιεργητές μπαμπακιού και καπνού στο Νότο, που ήταν υπέρμαχοι των ελεύθερων ανταλλαγών. Ο πόλεμος που θα καθόριζε την αποικιακή μοίρα της λατινικής Αμερικής, άρχιζε τη στιγμή ακριβώς που τερματιζόταν ο πόλεμος εκείνος που εξασφάλισε την εδραίωση των Ηνωνένων Πολιτειών ως παγκόσμιας δύναμης. Ο Γκραντ, πουέγινε λίγο μετά πρόεδρος των ΗΠΑ, βεβαίωσε: "Αιώνες τώρα η Αγγλία εφάρμοζε το καθεστώς προστατευτικώνμέτρων, το έσπρωξε ώς τα άκρα και του απέσπασε ικανοποιητικά αποτελέσματα. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι χρωστά την τωρινή-της ισχύ στο σύστημα αυτό. Εδώ και δυο αιώνες, έκρινε συμφερότερο να υιοθετήσει το σύστημα των ελεύθερων ανταλλαγών, επειδή πιστεύει ότι το σύστημα των προστατευτικών μέτρων δεν μπορεί πια να της αποφέρει τίποτε. Έτσι, λοιπόν, Κύριοι, μιας και γνωρίζω τη χώρα-μου τόσο καλά, φτάνω στο σημείο να πιστέψω πως, σε διακόσια χρόνια, όταν η Αμερική θα έχει αντλήσει απ' το προστατευτικό σύστημα όσα μπορεί να της προσφέρει, θα υιοθετήσει κι αυτή το σύστημα των ελεύθερων ανταλλαγών." (1)

Διόμισι αιώνες πρωτύτερα, ο νεαρός αγγλικός καπιταλισμός είχε μεταφέρει στις αποικίες-του της Βόρειας Αμερικής τους ανθρώπους-του, τα κεφάλαιά-του, τον τρόπο ζωής-του, την ορμή και τα σχέδιά-του. Οι δεκατρείς αποικίες, ντεπόζιτα εκκένωσης του πλεονάζοντος ευρωπαϊκού πληθυσμού, επωφελήθηκαν ταχέως από το μειονέκτημα που τους επέβαλε η φτώχεια του εδάφους και του υπεδάφους-των, και συγκρότησαν μια συνείδηση βιομηχανικού χαρακτήρα την οποία η μητρόπολη άφησε να αναπτυχθεί χωρίς μείζονα

---

1. Απ' το βιβλίο του *André Gunder Frank, Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, Νέα Υόρκη, 1967.

προβλήματα. Στα 1631, οι άποικοι της Βοστόνης –νεοαφιχθέντες– επόντισαν στα νερά του Ωκεανού ένα ιστιοφόρο τριάντα τόννων, το ***Blessing of the Bay***, που το είχαν κατασκευάσει μόνοι-τους, κι από κείνη τη στιγμή, η ναυπηγική γνώρισε μια καταπληκτική άνθιση. Η βελανιδιά, που αφθονούσε στα δάση, έδινε ένα υπέροχο ξύλο για τους εσωτερικούς σκελετούς. Η γέφυρα, το πρόβολο και τα κατάρτια ήταν από έλατο. Η Μασαχουσέτη χρηματοδοτούσε τους παραγωγούς κάνναβης για την κατασκευή σκοινιών και παλαμαριών και ενεθάρρυνε τη ντόπια κατασκευή ιστίων. Στη βόρεια και τη νότια Βοστόνη, σ' ολόκληρο το μήκος των ακτών, εγκαταστάθηκαν εύρωστα ναυπηγεία. Οι κυβερνήσεις των αποικιών έδιναν επιχορηγήσεις και μοίραζαν βραβεία στους κάθε είδους κατασκευαστές. Ενεθάρρυναν την καλλιέργεια του λιναριού και την παραγωγή του μαλλιού, πρώτες ύλες για την κατασκευή υφασμάτων τα οποία, αν δεν ήταν πρώτης ποιότητας, είχαν το χάρισμα να είναι γερά και τοπικής κατασκευής. Για την εκμετάλλευση των σιδηροκοιτασμάτων του Λυν, κατασκεύασαν, στα 1643, το πρώτο χυτήριο. Μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα, η Μασαχουσέτη τροφοδότησε με σίδερο ολόκληρη την περιοχή. Η αποικία αυτή, επειδή η παραγωγή υφασμάτων δε φαινόταν να δίνει ικανοποιητικά αποτελέσματα, ψήφισε, στα 1655, ένα νόμο που απειλούσε κάθε οικογένεια με σοβαρές τιμωρίες αν δε διατηρούσε έναν τουλάχιστον κλώστη και μια εντατική παραγωγή. Κάθε κομητεία της Βιρτζίνια ήταν υποχρεωμένη, την ίδια εποχή, να ορίζει έναν ορισμένο αριθμό παιδιών ικανών για εκμάθηση στη βιομηχανία υφασμάτων. Ταυτόχρονα απαγορεύτηκε η εξαγωγή των δερμάτων: έπρεπε να μεταμορφωθούν επιτόπου σε μπότες, σε λουριά και σε σάγματα.

"Οι δυσκολίες εναντίον των οποίων οφείλει ν' αγωνιστεί η αποικιακή βιομηχανία έχουν τις πλέον διαφορετικές αιτίες, αλλά δεν προέρχονται από την αγγλική αποικιακή πολιτική", βεβαιώνει ο Κίρκλαντ. (1) Αντίθετα, οι δυσκολίες επικοινωνίας εξουδετέρωναν την απαγορευτική νομοθεσία που έχανε όλη την ισχύ-της σε χιλιάδες μίλια απόσταση και ευνοούσε την τάση του επιτόπιου ανεφοδιασμού. Οι αποι-

---

1. Edward C. Kirkland, Historia económica de Estados Unidos, Μεξικό, 1941.

κίες του Βορρά δεν έστελναν στην Αγγλία ούτε ασήμι, ούτε χρυσάφι, ούτε ζάχαρη. Αντίθετα, οι ανάγκες-τους προκαλούσαν μιαν υπερβολική ροή εισαγωγών που έπρεπε αναγκαστικά να βρουν τον τρόπο ν' αναχαιτισθούν. Οι εμπορικές σχέσεις δεν ήταν και τόσο έντονες απ' τη μια ώς την άλλη άκρη του Ωκεανού και γινόταν απαραίτητο ν' αναπτυχθούν οι ντόπιες βιομηχανίες προκειμένου να επιβιώσουν οι αποικίες. Τον XVIII αιώνα, η Αγγλία εξακολουθούσε να δίνει τόσο λίγη προσοχή στις αποικίες-της του Βορρά, ώστε δεν εμπόδισε τη μεταφορά στα εργαστήριά-τους των πιο καταρτισμένων τεχνικών της μητρόπολης κι αυτό, στην πράξη, αναιρούσε τις έγγραφες απαγορεύσεις του αποικιακού συμφώνου. Δεν ήταν βέβαια η περίπτωση των αποικιών της λατινικής Αμερικής, που εξασφάλιζαν τον αέρα, το νερό και το αλάτι του διογκούμενου ευρωπαϊκού καπιταλισμού, και μπορούσαν να ικανοποιούν με άνεση τα πολυτελή γούστα των κυρίαρχων τάξεών-τους, εισάγοντας απ' την άλλη πλευρά του ωκεανού τα πιο λεπτά και τα πιο ακριβά είδη. Στη λατινική Αμερική, επικρατούσαν μόνον οι δραστηριότητες εκείνες που είχαν στραφεί προς τις εξαγωγές, κι έτσι παρέμειναν στους αιώνες που ακολούθησαν: τα οικονομικά και πολιτικά συμφέροντα της μεταλλευτικής, ή κτηματικής, αστικής τάξης, δε συνέπεσαν ποτέ με την ανάγκη μιας εσωτερικής οικονομικής ανάπτυξης, και οι έμποροι ήταν λιγότερο δεμένοι με το Νέο Κόσμο, και περισσότερο με τις ξένες αγορές των μετάλλων και των δημητριακών που πουλούσαν καθώς και με τις ξένες πηγές των κατασκευασμένων ειδών που αγόραζαν.

Ο πληθυσμός της Βόρειας Αμερικής, όταν διακήρυξε την ανεξαρτησία-του, ήταν ίσος με τον πληθυσμό της Βραζιλίας. Η πορτογαλική μητρόπολη, το ίδιο υπανάπτυκτη όσο κι η ισπανική, έκανε εξαγωγή της υπανάπτυξής-της στην αποικία-της. Η βραζιλιάνικη οικονομία ήταν έτσι προσανατολισμένη, ώστε να εξυπηρετεί τα συμφέροντα της Αγγλίας, την οποία τροφοδοτούσε με χρυσό σ' όλη τη διάρκεια του XVIII αιώνα. Η κοινωνική δομή της αποικίας αντανακλούσε τούτη την "τροφοδοτική" λειτουργία. Η βραζιλιάνικη άρχουσα τάξη δεν είχε συγκροτηθεί, όπως η άρχουσα τάξη των ΗΠΑ, από αγροκτήμονες, από δραστήριους τεχνίτες κι από έμπόρους του εσωτερικού. Οι κυριότεροι διερμηνευτές των ιδανικών που ενέπνεαν τις άρχουσες τάξεις των δυο χωρών, ο Αλε-

ξάντερ Χάμιλτον και ο υποκόμης *Cairú*, εκφράζουν καθαρά τη διαφορά. (1) Υπήρξαν και οι δυο-τους φανατικοί οπαδοί του Άνταμ Σμιθ, στην Αγγλία. Ενώ, όμως, ο Χάμιλτον είχε γίνει ο διαπρύσιος κήρυκας της εκβιομηχάνισης και διακήρυττε ότι το Κράτος όφειλε να ενθαρρύνει και να προστατεύει τις εθνικές βιομηχανίες, ο *Cairú* πίστευε στη μαγική ενέργεια του αόρατου χεριού που λεγόταν φιλελευθερισμός: ελευθερία πράξης, ελευθερία διακίνησης, ελευθερία πωλήσεων.

Στα τέλη του XVIII αιώνα, οι ΗΠΑ διέθεταν κιόλας το δεύτερο εμπορικό στόλο του κόσμου, που τον αποτελούσαν στο σύνολό-του πλοία κατασκευασμένα στα εθνικά ναυπηγεία, και τα εργοστάσια υφασμάτων και σιδηρουργίας βρίσκονταν σε πλήρη ακμή. Λίγο μετά, γεννήθηκε η βιομηχανία μηχανών: οι φάμπρικες δεν είχαν πια ανάγκη ν' αγοράζουν απ' το εξωτερικό το υλικό-τους. Οι πουριτανοί του *Mayflower*, γεμάτοι ζήλο, είχαν ρίξει τις βάσεις ενός έθνους στις εξοχικές περιοχές της Νέας Αγγλίας. Πάνω στην ακτή με τους βαθείς κόλπους, σ' όλο το μήκος των εκβολών, είχε προκόψει μια βιομηχανική αστική τάξη χωρίς διακοπή. Οι εμπορικές συναλλαγές με τις Αντίλλες, που περιέκλειαν την πώληση αφρικανών σκλάβων, έπαιξε από την άποψη αυτή, όπως είδαμε, πρωτεύοντα ρόλο, μα το βορειο-αμερικάνικο κατόρθωμα δε θα μπορούσε να εξηγηθεί αν δεν το είχε εμψυχώσει ο πιο φλογερός εθνικισμός. Ο Γεώργιος Ουάσινγκτον τον είχε εξυμνήσει στο αποχαιρετιστήριο μήνυμά-του: οι Ηνωμένες Πολιτείες έπρεπε ν' ακολουθήσουν ένα δρόμο μοναχικό. (2) Ο Έμερσον, στα 1837, διακήρυξε: "Για πολύν καιρό ακούγαμε τις εκλεπτισμένες μούσες της Ευρώπης. Τώρα θα περπατήσουμε με τα δικά-μας πόδια, θα δουλέψουμε με τα δικά-μας χέρια, θα μιλήσουμε σύμφωνα με τις δικές-μας πεποιθήσεις." (3)

Οι δημόσιοι πόροι διευκόλυναν την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς. Το Κράτος άνοιγε δρόμους και σιδηροδρόμους κι έφτιαχνε γέφυρες και κανάλια. (4) Στα μέσα του

---

1. Celso Furtado, όπ. π.

2. Claude Fohlen, L' Amerique anglo-saxone de 1815 à nos jours, Παρίσι, 1965.

3. Robert Schneb, όπ. π.

4. Το εθνικό κεφάλαιο πραγματοποιεί το πρώτο ριψοκίνδυνο βήμα...

αιώνα, η Πενσυλβανία συμμετείχε στη διαχείριση 150 και παραπάνω εταιριών μικτής οικονομίας, διαχειριζόμενη ταυτόχρονα και τα 100 εκατομμύρια δολάρια που είχαν επενδυθεί στις δημόσιες επιχειρήσεις. Οι στρατιωτικές κατακτητικές επιχειρήσεις, που αφαίρεσαν απ' το Μεξικό τη μισή και παραπάνω εδαφική-του επικράτεια, συνέβαλαν κι αυτές, σε μεγάλο βαθμό, στην πρόοδο της χώρας. Το Κράτος δεν περιοριζόταν να συμμετέχει στην ανάπτυξη με επενδύσεις και με στρατιωτικές δαπάνες προορισμένες για εξάπλωση. Στο Βορρά, είχε αρχίσει να εφαρμόζει ένα αυστηρό καθεστώς προστατευτικών τελωνειακών μέτρων. Αντίθετα, οι γαιοκτήμονες του Νότου, υποστήριζαν τις ελεύθερες ανταλλαγές. Η παραγωγή του μπαμπακιού διπλασιάστηκε στα δέκα χρόνια και, μολονότι προσπόριζε σ' ολόκληρο το έθνος σημαντικά εισοδήματα και τροφοδοτούσε τα μοντέρνα υφαντουργεία της Μασαχουσέτης, εξαρτιόταν κυριότατα απ' τις ευρωπαϊκές αγορές. Η αριστοκρατία του Νότου ήταν δεμένη πριν απ' όλα με την παγκόσμια αγορά, όπως η λατινική Αμερική. Απ' τη δουλειά των σκλάβων-της προερχόταν το 80% του μπαμπακιού που χρησιμοποιούσαν τα νηματουργεία της Ευρώπης. Όταν ο Βορράς, στα προστατευτικά μέτρα της βιομηχανίας, πρόσθεσε και την κατάργηση της δουλείας, η πλήρης διάσταση των συμφερόντων εξαπέλυσε τον πόλεμο. Ο Βορράς και ο Νότος συγκροτούσαν δυο κόσμους που, στην πραγματικότητα, αντιστρατεύονταν ο ένας τον άλλο , δυο διαφορετικές ιστορικές εποχές, δυο ανταγωνιστικές αντιλήψεις του εθνικού πεπρωμένου. Ο ΧΧός αιώνας κέρδισε τούτο τον πόλεμο του ΧΙΧου αιώνα:

Τραγούδα, τραγούδα, άνθρωπε λεύτερε....

Η επίσημη βοήθεια στους σιδηροδρόμους διευκολύνει όχι μόνο τη συγκέντρωση των κεφαλαίων, αλλά περιορίζει και το κόστος κατασκευής. Σε ορισμένες περιπτώσεις, μεταξύ άλλων κι αυτή των δευτερευόντων γραμμών, τα δημόσια κεφάλαια έκαναν δυνατή την κατασκευή σιδηροδρόμων που δε θα μπορούσαν διαφορετικά να κατασκευαστούν. Και σε πολλές άλλες περιπτώσεις, επιτάχυναν την πραγματοποίηση σχεδίων τα οποία, αν καταφεύγαμε σε ιδιωτικά κεφάλαια, θα είχαν ασφαλώς καθυστερήσει. (*Harry H. Pierce, Railroads of New York, A Study of Government Aid, 1826-1875*, Κέμπριτζ, Μασαχουσέτη, 1953).

κραύγαζε κάποιος ποιητής της νικηφόρας στρατιάς. (1) Μετά την ήττα του στρατηγού Λη, οι τελωνειακές ταρίφες απόκτησαν αξία ιερή. Τις είχαν ενισχύσει στη διάρκεια της σύγκρουσης για ν' αποκτήσουν πόρους, και τις διατήρησαν μετά για να προστατέψουν τη νικήτρια βιομηχανία. Στα 1890, το Κογκρέσο ψήφισε την ταρίφα Μακ Κίνλυ, υπερβολικά προστατευτικού χαρακτήρα, και ο νόμος *Dingley* κατάργησε τους τελωνειακούς δασμούς στα 1897. Λίγο μετά, οι ανεπτυγμένες χώρες της Ευρώπης υποχρεώθηκαν κι αυτές με τη σειρά-τους να βάλουν προστατευτικούς φραγμούς μπροστά στην εισβολή των επικίνδυνα ανταγωνιστικών προϊόντων της Βόρειας Αμερικής. Η λέξη τραστ προφέρθηκε για πρώτη φορά στα 1882. Το πετρέλαιο, ο χάλυβας, τα δημητριακά, οι σιδηρόδρομοι και ο καπνός ήταν στα χέρια των μονοπωλίων που πραγματοποιούσαν μιαν ακάθεκτη προέλαση. (2)

Πριν απ' τον Ανθενωτικό Πόλεμο, ο στρατηγός Γκραντ

---

1. Claude Fohlen, όπ. π.

2. Ο Νότος έγινε μια εσωτερική αποικία των καπιταλιστών του Βορρά. Έπειτα απ' τον πόλεμο, η προπαγάνδα για την κατασκευή νηματουργείων στις δύο Καρολίνες, τη Γεωργία και την Αλαμπάμα, πήρε το χαρακτήρα σταυροφορίας. Δεν επρόκειτο για το θρίαμβο ενός ηθικού σκοπού. Οι νέες βιομηχανίες δε δημιουργούνταν από καθαρή ανθρωπιστική έγνοια: ο Νότος πρόσφερε φθηνότερα εργατικά χέρια, φθηνότερη ενέργεια και ουσιαστικά κέρδη, που έφταναν ενίοτε το 75%. Τα κεφάλαια έρχονταν από το Βορρά για να δέσουν το Νότο στο κέντρο βάρους του συστήματος. Η βιομηχανία του καπνού, συγκεντρωμένη στη Βόρεια Καρολίνα, εξαρτιόταν από το τραστ *Duke*, που είχε επανεγκατασταθεί στο Νιού Τζέρσεϋ για να επωφεληθεί από μιαν ευνοϊκότερη νομοθεσία. Η *Tenesse Coal* και η *Iron Co.*, που εκμεταλλεύονταν το σίδερο και το κάρβουνο της Αλαμπάμα, πέρασαν, το 1907, στον έλεγχο της *U.S. Steel*, που καθόρισε από τότε τις τιμές και έσβησε έτσι τον ενοχλητικό ανταγωνισμό. Στις αρχές του αιώνα, το κατά κεφαλήν εισόδημα, στο Νότο, είχε πέσει στο μισό, συγκρινόμενο με το προπολεμικό επίπεδο. (*C. Vann Woodward, Origins of the New South, 1879-1913*, στο *A History of the South*, διαφόρων συγγραφέων, Μπατόν Ρουζ, 1948).

είχε λάβει μέρος στο διαγούμισμα του Μεξικού. Μετά τον πόλεμο, ο ίδιος στρατηγός υπήρξε ένας πρόεδρος που υποστήριζε το καθεστώς των προστατευτικών μέτρων. Όλα εξαρτώνταν από την ίδια πορεία εθνικής επιβεβαίωσης. Η βιομηχανία του Βορρά οδηγούσε την ιστορία και, κάτοχος ήδη της πολιτικής εξουσίας, επαγρυπνούσε, με την κυβέρνηση, να διατηρήσει σε διαρκή ανθοφορία τα βασικά-της συμφέροντα. Τα γεωργικά σύνορα επεκτείνονταν προς το νότο και τα δυτικά, σε βάρος των Ινδιάνων και των Μεξικανών. Δεν επαύξανε, όμως, τα λατιφούντια στο πέρασμά-της, αλλά εγκαθιστούσε μικρές ιδιοκτησίες στα νέα εδάφη που καταλάμβανε. Η γη της επαγγελίας δεν προσείλκυε μόνο τους ευρωπαίους χωρικούς. Οι αρχιμάστοροι των πλέον διαφορετικών επαγγελμάτων και οι ειδικευμένοι στη μηχανική, στη μεταλλουργική και τη σιδηρουργία εργάτες κατέφθαναν κι αυτοί απ' την Ευρώπη για να εμπλουτίσουν την εντατική εκβιομηχάνιση της Βόρειας Αμερικής. Στο τέλος του περασμένου αιώνα, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν ήδη η πρώτη βιομηχανική δύναμη της υφηλίου. Μέσα σε τριάντα χρόνια, μετά τον εμφύλιο πόλεμο, τα εργοστάσια είχαν πολλαπλασιάσει εφτά φορές την απόδοσή-τους. Η παραγωγή αμερικανικού κάρβουνου ήταν ήδη ίση μ' αυτήν της Αγγλίας και η παραγωγή χάλυβα δυο φορές ανώτερη. Οι σιδηροδρομικές γραμμές ήταν εφτά φορές πιο ανεπτυγμένες. Το κέντρο του καπιταλιστικού σύμπαντος άρχιζε να μετατοπίζεται.

Όπως η Αγγλία, έτσι κι οι ΗΠΑ θα υιοθετούσαν, έπειτα απ' το Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, το δόγμα των ελεύθερων ανταλλαγών, της εμπορικής ελευθερίας και του ελεύθερου ανταγωνισμού, για την εξωτερική όμως κατανάλωση. Το διεθνές νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα δημιουργήθηκαν ταυτόχρονα, προκειμένου ν' αρνηθούν στις υπανάπτυκτες χώρες το δικαίωμα να προστατέψουν τις εθνικές-τους βιομηχανίες και ν' αποθαρρύνουν σ' αυτές την Κρατική δραστηριότητα. Απέδωσαν αλάνθαστες θεραπευτικές ιδιότητες στην ιδιωτική πρωτοβουλία. Μολοντούτο, οι ΗΠΑ δεν εγκατέλειψαν μια οικονομική πολιτική που παραμένει αυστηρά προστατευτική και που ακούει προσεχτικά τις φωνές της δικής-της ιστορίας: στο Βορρά, δεν μπερδεύουν ποτέ την ασθένεια με το φάρμακο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

ΕΝΑ ΦΥΛΑΧΤΟ ΠΟΥ ΕΧΕΙ ΧΑΣΕΙ ΟΛΕΣ-ΤΟΥ ΤΙΣ ΔΥΝΑΜΕΙΣ

Τότε που ο Λένιν έγραφε, την άνοιξη του 1916, το βιβλίο-του για τον ιμπεριαλισμό, το βορειο-αμερικάνικο κεφάλαιο αντιπροσώπευε κάτι λιγότερο από το ένα πέμπτο του συνόλου των άμεσων ιδιωτικών επενδύσεων, ξένης προέλευσης, στη λατινική Αμερική. Σήμερα, αντιπροσωπεύει περίπου τα τρία τέταρτα. Ο ιμπεριαλισμός που γνώρισε ο Λένιν —η αρπαχτικότητα των βιομηχανικών κέντρων καθώς αναζητούν παγκόσμιες αγορές για την εξαγωγή, ο πυρετός να βάλουν στο χέρι όλες τις πιθανές πηγές πρώτων υλών, η διαρπαγή του σίδερου, του κάρβουνου και του πετρέλαιου, οι σιδηρόδρομοι που οργανώνουν την κυριαρχία στις αποικισμένες ζώνες, τα αδηφάγα δάνεια των οικονομικών μονοπωλίων, οι στρατιωτικές αποστολές και οι κατακτητικοί πόλεμοι —ήταν ένας ιμπεριαλισμός που στέρευε κυριολεκτικά τα μέρη εκείνα όπου μια αποικία, ή ημι-αποικία, θα τολμούσε να στήσει τα δικά-της εργοστάσια. Για τις φτωχές χώρες, η εκβιομηχάνιση, προνόμιο των μητροπολιτικών κέντρων, γινόταν κάτι ασυμβίβαστο με το σύστημα κυριαρχίας που επέβαλαν οι πλούσιες χώρες. Στη λατινική Αμερική, απ' το δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο κι έπειτα, η υποχώρηση των ευρωπαϊκών συμφερόντων εντείνεται προς όφελος της ακατανίκητης χιονοστιβάδας των βορειο-αμερικάνικων επενδύσεων. Βήμα βήμα, χρόνο με το χρόνο, τα κεφάλαια που προορίζονται για τις δημόσιες υπηρεσίες και τη μεταλλουργική βιομηχανία χάνουν σχετικώς σε σημασία, ενώ αυξάνεται η αναλογία των τοποθετήσεων στο πετρέλαιο και κυρίως στη βιομηχανία κατασκευής ειδών καταναλωτικής ανάγκης. Αυτή τη στιγμή, στα τρία δολάρια που επενδύονται στη λατινι-

κή Αμερική, μόνο το ένα επενδύεται στη βιομηχανία. (1)

Με αντάλλαγμα κάποιες ασήμαντες επενδύσεις, οι θυγατρικές των μεγάλων εταιριών τινάζουν στον αέρα τους τελωνειακούς φραγμούς της λατινικής Αμερικής που, παραδόξως, ορθώθηκαν ακριβώς ενάντια στον ξένο ανταγωνισμό, και βάζουν στο χέρι τα εσωτερικά κανάλια εκβιομηχάνισης. Εξάγουν εργοστάσια, ή, μάλλον, καταδιώκουν και καταβροχθίζουν τις υπάρχουσες ήδη εθνικές βιομηχανίες. Για να το κάνουν αυτό, μπορούν να υπολογίζουν στην ενθουσιώδη βοήθεια της πλειοψηφίας των κυβερνήσεων και στην ικανότητα εκβιασμού που θέτουν στην υπηρεσία-τους οι διεθνείς πιστωτικοί οργανισμοί. Το ιμπεριαλιστικό κεφάλαιο βάζει στο χέρι τις αγορές του εσωτερικού, κάνοντας δικούς-του τους τομείς-κλειδιά της ντόπιας βιομηχανίας: κατακτά ή χτίζει ισχυρές ακροπόλεις, απ' όπου δεσπόζει πάνω στα υπόλοιπα. Ο Ο.Ε.Κ. (Οργανισμός Αμερικανικών Κρατών) περιγράφει ως εξής την πορεία τούτη: "Οι λατινο-αμερικάνικες επιχειρήσεις επεκτείνουν λίγο λίγο την κυριαρχία-τους πάνω στις υποτυπώδεις και υπάρχουσες ήδη βιομηχανίες και τεχνολογίες, και τα ιδιωτικά βορειο-αμερικάνικα κεφάλαια, μαζί μ' αυτά πιθανώς που προέρχονται από άλλες βιομηχανοποιημένες χώρες, αυξάνουν γρήγορα τη συμμετοχή-τους σε ορισμένες καίριες βιομηχανίες, οι οποίες απαιτούν ένα σχετικώς υψηλό βαθμό τεχνολογικής ανάπτυξης και παίζουν αποφασιστικότερο ρόλο στον καθορισμό του ρεύματος της οικονομικής ανάπτυξης." (2) Ο δυναμισμός των βορειο-αμερικανικών εργοστασίων στα νότια του

---

1. Εδώ και σαράντα χρόνια, οι βορειο-αμερικάνικες επενδύσεις στις βιομηχανίες μετατροπής δεν αντιπροσώπευαν παρά το 6% των κεφαλαίων των ΗΠΑ στη λατινική Αμερική. Στα 1960, η αναλογία άγγιζε ήδη το 20% και συνέχισε την ανοδό-της φτάνοντας ώς το ένα τρίτο του συνόλου. Ενωμένα Έθνη, *CEPAL, El financiamiento externo de América Latina*, Νέα Υόρκη - Σαντιάγο της Χιλής, 1964, και *Estudio económico de América Latina* των ετών 1967, 1968 και 1969.

2. Γενικής Γραμματείας του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών, *El financiamiento externo para el desarrollo de la América Latina*, Ουάσινγκτον, 1969. Έγγραφο περιορισμένης διανομής. Έξι ετήσιες συσκέψεις του *C.I.E.S.*

ρίο Μπράβο είναι λοιπόν πιο ισχυρός απ' αυτόν της λατινοαμερικάνικης βιομηχανίας γενικά. Οι ρυθμοί των τριών κυριότερων χωρών είναι εύγλωττοι: το βιομηχανικό προϊόν στην Αργεντινή έχει περάσει απ' το δείχτη 100, στα 1961, στο δείχτη 112,5 στα 1965, και, την ίδια τούτη περίοδο, οι πωλήσεις των θυγατρικών των ΗΠΑ έχουν φτάσει στο 166,3. Για τη Βραζιλία, οι αντίστοιχοι αριθμοί είναι 120 έναντι 109,2 και για το Μεξικό 186,8 έναντι 142,2. (1)

Το ενδιαφέρον των ιμπεριαλιστικών ομάδων να σφετεριστούν τη βιομηχανική άνοδο της λατινικής Αμερικής και να θησαυρίσουν, δε σημαίνει κατά κανένα τρόπο ότι αδιαφορούν για όλες τις άλλες παραδοσιακές μορφές εκμετάλλευσης. Είναι φανερό ότι ο σιδηρόδρομος της Γιουνάιτεντ Φρουτ Κόμπανυ, στη Γουατεμάλα, δεν ήταν πια αποδοτικός κι ότι, τόσο η Ηλέκτρικ Μποντ αντ Σέαρ, όσο κι η Ιντερνάσοναλ Τέλεφον αντ Τέλεγκραφ Κορπορέησον (Ι.Τ.Τ.) έγλυφαν και τα δάχτυλά-τους όταν εθνικοποιήθηκαν στη Βραζιλία, αν υπολογίσουμε ότι αποζημιώθηκαν σε χρυσό για τις σκουριασμένες εγκαταστάσεις-τους και το απαρχαιωμένο υλικό-τους. Όμως, η εγκατάλειψη των δημόσιων υπηρεσιών για πιο επικερδείς δραστηριότητες δε σημαίνει και εγκατάλειψη των πρώτων υλών. Ποια μοίρα θα είχε η αυτοκρατορία δίχως το πετρέλαιο και τα μεταλλεύματα της λατινικής Αμερικής; Παρά τη σχετική πτώση των επενδύσεων στα μεταλλεία, η βορειο-αμερικάνικη οικονομία δεν μπορεί, όπως είδαμε, να στερηθεί τις ζωτικές γι' αυτήν προμήθειες και τα ουσιαστικά κέρδη που προέρχονται απ' το Νότο. Επιπλέον, οι επενδύσεις που καθιστούν τα εργοστάσια της λατινικής Αμερικής απλά κομμάτια απ' το παγκόσμιο γρανάζι που αποτελούν οι γιγάντιες εταιρίες, δε διαφοροποιούν σε τίποτε την παγκόσμια κατανομή της εργασίας. Το σύστημα των συγκοινωνούντων δοχείων, διαμέσου των οποίων κυκλοφορούν τα κεφάλαια και τα εμπορεύματα ανάμεσα στις φτωχές και τις πλούσιες χώρες, δεν υφίσταται την παραμικρή διαφοροποίηση. Η λατινική Αμερική εξακολουθεί να εξάγει την ανεργία-της και την εξαθλίωσή-της, μ' άλλα λόγια τις πρώτες ύλες που έχει ανάγκη η παγκόσμια αγορά,

---

1. **Πληροφορίες που παρέχει το Υπουργείο Εμπορίου των Ηνωμένων Πολιτειών και η διαμερικανική Επιτροπή της Συμμαχίας για την Πρόοδο. Γενική γραμματεία του Ο.Α.Κ., όπ.π.**

κι από την πώληση των οποίων εξαρτάται η οικονομία της χώρας και ορισμένα βιομηχανικά προϊόντα, που κατασκευάζονται από μια φτηνή εργατική δύναμη, στις θυγατρικές των πολυεθνικών. Η άνιση ανταλλαγή λειτουργεί ως συνήθως. Οι μισθοί πείνας της λατινικής Αμερικής συμβάλλουν στη χρηματοδότηση των υψηλόμισθων της Ευρώπης και των ΗΠΑ.

Δε λείπουν, βέβαια, οι πολιτικάντες και οι δημοκράτες, που είναι έτοιμοι ν' αποδείξουν ότι η εισβολή του ξένου, για "εκβιομηχάνιση", κεφαλαίου είναι ενεργητική και επωφελής για τις περιοχές όπου εγκαθίσταται. Αντίθετα με τον παλιό ιμπεριαλισμό, τούτος εδώ, ενός νέου τύπου, θα έπρεπε να συνεπάγεται μια καθαρά εκπολιτιστική δράση, μιαν ωφέλεια για τις χώρες στις οποίες κυριαρχεί, έτσι ώστε, για πρώτη φορά, το περιεχόμενο των ερωτικών εξομολογήσεων της κυρίαρχης δύναμης να συμπίπτει με τις αληθινές-της προθέσεις. Οι ένοχες συνειδήσεις δε θα είχαν πια ανάγκη από άλλοθι εφόσον δε θα υπήρχε πια ενοχή: ο σημερινός ιμπεριαλισμός θα ακτινοβολούσε την τεχνολογία και την πρόοδο, και θα ήταν μάλιστα απόδειξη κακού γούστου να χρησιμοποιείς την παλιά τούτη και επαχθή ονομασία για να τον ορίσεις. Κάθε φορά που ο ιμπεριαλισμός αρχίζει να εξαίρει τις αρετές-του, πρέπει μολοντούτο να συμβουλεύεται κανείς το πορτοφόλι-του. Και θα διαπιστώσει εύκολα το εξής: αυτός ο νέου τύπου ιμπεριαλισμός δεν κάνει πλούσιες τις αποικίες-του, μα τους αναπτυξιακούς-του πόλους. Δεν ανακουφίζει αλλά, αντίθετα, επιδεινώνει τις εσωτερικές κοινωνικές εντάσεις. Διαδίδει τη φτώχεια και συγκεντρώνει ακόμη περισσότερο πλούτο. Προσφέρει μισθούς είκοσι φορές κατώτερους απ' ό,τι στο Ντητρόιτ και εισπράττει τιμές τρεις φορές ανώτερες απ' αυτές της Νέας Υόρκης. Βάζει στο χέρι την εσωτερική αγορά και τα σημεία-κλειδιά του παραγωγικού μηχανισμού. Σφετερίζεται την πρόοδο, την καθοδηγεί και χαράζει τα σύνορά-της. Έχει στη διάθεσή-του τις κρατικές πιστώσεις και οδηγεί κατά τη θέλησή-του το εξωτερικό εμπόριο. Αφαιρεί τον εθνικό χαρακτήρα όχι μόνον από τη βιομηχανία, αλλά κι από τα χρήματα που αυτή αποφέρει. Διευκολύνει τη σπατάλη των χρημάτων στρέφοντας προς το εξωτερικό το ουσιαστικό μέρος του οικονομικού πλεονάσματος. Δεν κομίζει κεφάλαια στην ανάπτυξη: τα αφαιρεί. Η *CEPAL* έχει αναφέρει πως η αιμορραγία των

κερδών από τις άμεσες επενδύσεις των ΗΠΑ στη λατινική Αμερική υπήρξε πέντε φορές πιο μεγάλη, τα τελευταία τούτα χρόνια, απ' τη μετάγγιση νέων επενδύσεων. Για να μπορούν οι εταιρίες ν' αποκομίζουν τα κέρδη-τους, οι χώρες υποθηκεύονται, χρεώνονται στην ξένη τράπεζα και στους διεθνείς πιστωτικούς οργανισμούς, με τους οποίους πολλαπλασιάζουν το χρέος των μελλοντικών αφαιμάξεων. Ο βιομηχανικός δανεισμός δρα, με την έννοια αυτή, με τις ίδιες συνέπειες όπως ο "παραδοσιακός" δανεισμός.

Μέσα στο χαλύβδινο πλαίσιο ενός παγκόσμιου καπιταλισμού που εστιάζεται γύρω απ' τα βορειο-αμερικάνικα τραστ, η εκβιομηχάνιση της λατινικής Αμερικής ταυτίζεται κάθε μέρα όλο και λιγότερο με την πρόοδο και την εθνική απελευθέρωση. Το φυλαχτό έχασε όλες-του τις δυνάμεις με τις αποφασιστικές ήττες του περασμένου αιώνα, όταν τα λιμάνια θριάμβευσαν πάνω στη χώρα την ίδια στιγμή που η εμπορική ελευθερία εκμηδένιζε τη γεννώμενη εθνική βιομηχανία. Ο εικοστός αιώνας δε γέννησε μια βιομηχανική αστική τάξη ισχυρή και ικανή να ξαναρχίσει το έργο και να το οδηγήσει στην πιο υψηλή-του βαθμίδα. Όλες οι απόπειρες απότυχαν μεσοστρατίς. Η βιομηχανική αστική τάξη της λατινικής Αμερικής γνώρισε το ίδιο φαινόμενο όπως κι οι νάνοι: έφτασε στα βαθιά γεράματα χωρίς να έχει μεγαλώσει. Οι αστοί-μας, αυτή τη στιγμή, δεν είναι τίποτ' άλλο από παραγγελιοδόχοι, ή διοικητικοί υπάλληλοι των πανίσχυρων ξένων εταιριών. Η αλήθεια επιβάλλει να πούμε ότι ποτέ δεν έκαναν τίποτε για ν' αξίζουν μια μοίρα διαφορετική.

ΟΙ ΦΡΟΥΡΟΙ ΕΙΝ' ΑΥΤΟΙ ΠΟΥ ΑΝΟΙΓΟΥΝ ΤΙΣ ΠΟΡΤΕΣ: Η ΕΝΟΧΗ ΕΝΔΕΙΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΣΤΙΚΗΣ ΤΑΞΗΣ

Η σημερινή δομή της βιομηχανίας στην Αργεντινή, στη Βραζιλία και το Μεξικό —στους τρεις μεγάλους αναπτυξιακούς πόλους της λατινικής Αμερικής— αφήνει κιόλας να διαφανούν οι παραμορφώσεις που χαρακτηρίζουν μιαν ανάπτυξη φάντασμα. Στις άλλες, πιο αδύναμες χώρες, η εξακτίνωση της βιομηχανίας πραγματοποιείται χωρίς μεγάλες δυσκολίες, με λίγες σχεδόν εξαιρέσεις. Δεν πρόκειται ασφαλώς για έναν ανταγωνιστικό καπιταλισμό, που διεισδύει παντού και οικειοποιείται τα πάντα: πρόκειται για τη βιομηχα-

νική ενσωμάτωση που παγιώνεται, σε παγκόσμια κλίμακα, από τον καπιταλισμό της εποχής των μεγάλων πολυεθνικών εταιριών, των μονοπωλίων με τις απεριόριστες διαστάσεις που καλύπτουν τις πιο ποικίλες δραστηριότητες μέσα στις πιο διαφορετικές περιοχές της υφηλίου. (1) Τα βορειο-αμερικάνικα κεφάλαια συγκεντρώνονται μ᾽έναν τρόπο πιο στενό στη λατινική Αμερική απ᾽ ό,τι στο έδαφος των ΗΠΑ. Μια φούχτα από τραστ ελέγχουν την τεράστια πλειοψηφία των επενδύσεων. Γι᾽ αυτά, το έθνος δεν είναι ένα καθήκον που αναλαμβάνει κανείς, δεν είναι σημαία για να την υπερασπίζει, ούτε μια μοίρα για να την κατακτήσει: το έθνος δεν είναι τίποτ᾽ άλλο παρά ένα εμπόδιο που πρέπει να υπερπηδηθεί —επειδή η εξάρτηση αδιαθετεί καμιά φορά—και ένα εύγευστο φρούτο προς καταβρόχθιση. Αντίθετα, για τις άρχουσες τάξεις κάθε χώρας, το έθνος αποτελεί άραγε μιαν αποστολή που πρέπει να εκπληρωθεί; Το μέγα γκάλοπ του ιμπεριαλιστικού κεφαλαίου βρήκε ανυπεράσπιστη τη ντόπια βιομηχανία και χωρίς συνείδηση του ιστορικού-της ρόλου. Η μπουρζουαζία συμμάχησε με την ξένη εισβολή δίχως να χύσει ούτε δάκρυα, ούτε αίμα. Όσο για το Κράτος, η επίδρασή-του πάνω στην οικονομία της Λατινικής Αμερικής, που συρρικνώνεται εδώ και δυο δεκαετίες, αυτή περιορίστηκε στο ελάχιστο χάρη στις καλές υπηρεσίες του διεθνούς νομισματικού Ταμείου. Τα βορειο-αμερικάνικα τραστ εισέβαλαν στην Ευρώπη ως εισβολείς και ιδιοποιήθηκαν την ανάπτυξη του Παλιού Κόσμου σε τέτοιο βαθμό ώστε, όπως μας αναγγέλλουν, η βορειο-αμερικάνικη βιομηχανία που εγκαθίσταται κατά τόπους, θα είναι η τρίτη βιομηχανική δύναμη του πλανήτη, έπειτα απ᾽ τις ΗΠΑ και τη Σοβιετική Ένωση. (2) Αν η ευρωπαϊκή αστική τάξη, με όλη την παράδοση και την ισχύ-της, δεν μπόρεσε να υψώσει φραγμούς σ᾽ αυτή την πλημμυρίδα, πώς θά ᾽ταν δυνατό να κατορθώσει η αστική τάξη της Λατινικής Αμερικής να διεξάγει αισίως την απίθανη περιπέτεια μιας ανεξάρτητης καπιταλιστικής ανάπτυξης; Αντίθετα, στη Λατινική Αμερική, η διαδικασία απώλειας του εθνικού χαρακτήρα υπήρξε πιο ταχεία και πιο οι-

---

1. Paul A. Baran και *Paul M. Sweezy, El capital monopolista*, Μεξικό, 1971.

2. Ζαν-Ζακ Σερβάν-Σρεμπέρ, Η αμερικανική Πρόκληση, Παρίσι, 1967.

κονομική και είχε συνέπειες ασύγκριτα πιο τρομαχτικές.

Στον αιώνα-μας, η βιομηχανική άνθιση της λατινικής Αμερικής καθοδηγήθηκε απ' τα έξω. Δε γεννήθηκε από μια προγραμματισμένη εθνική αναπτυξιακή οικονομία, δεν αποτέλεσε το επιστέγασμα της ωριμότητας των παραγωγικών δυνάμεων, ούτε το αποτέλεσμα της έκρηξης ενδογενών συγκρούσεων, "ξεπερασμένων" ήδη, ανάμεσα στους μεγαλοκτηματίες και σε μια εθνική βιοτεχνία που είχε ζήσει μόλις και μετά βίας. Η λατινο-αμερικανική οικονομία γεννήθηκε από την ίδια την κοιλιά του αγρο-εξαγωγικού συστήματος, για ν' ανταποκριθεί στην έντονη ανισορροπία που προκάλεσε η καταστροφή του εξωτερικού εμπορίου. Πραγματικά, οι δυο παγκόσμιοι πόλεμοι, και κυρίως η συμφορά που χτύπησε τον καπιταλισμό από την έκρηξη της μαύρης Παρασκευής του Οκτώβρη 1929, προκάλεσαν μια βίαιη περιστολή των εξαγωγών και, κατά συνέπεια, εξαφάνισαν τις δυνατότητες εισαγωγών. Οι εσωτερικές τιμές των ξένων βιομηχανικών ειδών, που έγιναν σπάνια απ' τη μια μέρα στην άλλη, ανέβηκαν κατακόρυφα. Καμιά βιομηχανική τάξη, που νά' ναι απαλλαγμένη απ' την πατροπαράδοτη εξάρτηση, δεν ξεπήδησε τότε. Η μεγάλη βιομηχανική ώθηση προήλθε απ' το κεφάλαιο που είχε συσσωρευθεί στα χέρια των λατιφουντιστών και των εισαγωγέων. Οι μεγάλοι κτηνοτρόφοι ήταν αυτοί που επέβαλαν τον έλεγχο των αλλαγών στην Αργεντινή. Ο πρόεδρος της γεωργικής Εταιρίας, που μεταβλήθηκε σε υπουργό Γεωργίας, δήλωνε στα 1933: "Η απομόνωση στην οποία μας καταδίκασε ένας εξαρθρωμένος κόσμος, μας υποχρεώνει να κατασκευάζουμε εδώ ό,τι δεν μπορούμε στο εξής ν' αποκτήσουμε στις χώρες που δεν αγοράζουν πια από μας." (1) Οι φαζεντέιρος του καφέ επένδυσαν στην εκβιομηχάνιση του Σάο Πάουλο ένα μεγάλο μέρος των κεφαλαίων που είχαν συσσωρεύσει χάρη στο εξωτερικό εμπόριο. "Αντίθετα με την εκβιομηχάνιση στις αναπτυγμένες σήμερα χώρες," μας λέει η διάγνωση ενός κυβερνητικού εγγράφου, (2) "η πορεία της βραζιλιάνικης εκβιομηχάνισης

---

1. Από το άρθρο του *Alfredo Parera Dennis, Naturaleza de las relaciones entre las clases dominantes argentinas y las metrópolis*, στο *Fichas de investigación económica y social*, Μπουένος Άιρες, Δεκέμβρης 1964.

2. Υπουργείο Προγραμματισμού και γενικού Συντονισμού, *A indu-*

δεν έγινε με αργό ρυθμό, ενσωματωμένη σε μια διαδικασία γενικού οικονομικού μετασχηματισμού. Υπήρξε, αντιθέτως, ένα φαινόμενο αστραπιαίας έντασης, που τοποθετήθηκε πάνω απ' την υπάρχουσα ήδη οικονομικο-κοινωνική διάρθρωση, χωρίς να τη διαφοροποιήσει ολοκληρωτικά, γεννώντας βαθύτατες διαφορές σε επιμέρους τομείς και περιφέρειες που χαρακτηρίζουν τη βραζιλιάνικη κοινωνία."

Η καινούρια βιομηχανία οχυρώθηκε αμέσως πίσω από τους τελωνειακούς φραγμούς που όρθωσαν οι κυβερνήσεις για να την προστατέψουν, και πρόκοψε χάρη στα μέτρα που υιοθέτησε το Κράτος για να περιορίσει και ελέγξει τις εισαγωγές, επιβάλλοντας ειδικούς δασμούς ανταλλαγών, αποφεύγοντας τους φόρους, αγοράζοντας, ή καπαρώνοντας, τα πλεονάσματα παραγωγής, κατασκευάζοντας δρόμους για τη μεταφορά των πρώτων υλών και των εμπορευμάτων και δημιουργώντας, ή επαυξάνοντας, τις πηγές ενεργείας. Οι κυβερνήσεις των: Γκετούλιο Βάργκας (1930-1945 και 1951-1954), Λάζαρο Κάρντενας (1934-1940) και Χουάν Ντομίνγκο Περόν (1946-1955), εθνικιστικών τάσεων και με πλατιά λαϊκή απήχηση, εξέφρασαν στη Βραζιλία, στο Μεξικό και την Αργεντινή την ανάγκη της αποκόλλησης και του νέου ξεκινήματος, της ανάπτυξης, ή της εθνικής παγίωσης, ανάλογα με την περίπτωση και τη χρονική περίοδο, της εθνικής βιομηχανίας. Στην πραγματικότητα, "το επιχειρηματικό πνεύμα", που καθόρισε μια σειρά ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της βιομηχανικής αστικής τάξης στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, υπήρξε, στη λατινική Αμερική, το ίδιο το Κράτος, ιδιαίτερα σ' αυτές τις περιόδους της αποφασιστικής ορμής. Το Κράτος πήρε τη θέση μιας κοινωνικής τάξης, της οποίας την εμφάνιση επικαλείται χωρίς μεγάλη επιτυχία η ιστορία: ενσάρκωσε το έθνος και επέβαλε την πολιτική και οικονομική προσέλευση των λαϊκών μαζών προς όφελος της εκβιομηχάνισης. Μέσα στη μήτρα αυτή, έργο των λαϊκιστών καουντίλλιος, δε διαμορφώθηκε μια βιομηχανική αστική τάξη ριζικά διαφορετική από το σύνολο των κυρίαρχων μέχρι τότε τάξεων. Ο Περόν, λόγου χάρη, προκάλεσε τον πανικό της βιομηχανικής Ένωσης, της οποίας οι ηγέτες έβλεπαν, όχι εντελώς αδικαιολόγητα, ότι το φάσμα

---

strialização brasileira: diagnóstico e perspectivas, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1969.

των μοντονέρας επανεμφανιζόταν μέσα στην επανάσταση του προλεταριάτου των λαϊκών συνοικιών του Μπουένος Άιρες. Οι δυνάμεις του συντηρητικού συνασπισμού εισέπραξαν, προτού ανατραπούν απ' αυτόν στις εκλογές του Φλεβάρη 1946, μια φημισμένη επιταγή απ' τον ηγέτη των βιομηχάνων. Αμέσως μετά την πτώση-του, δέκα χρόνια αργότερα, οι σπουδαιότεροι από τους εργοστασιάρχες διαβεβαίωναν και πάλι ότι, οι αντιθέσεις με την ολιγαρχία —της οποίας μέρος άρχισαν ν' αποτελούν σιγά σιγά — δεν ήταν θεμελιώδεις. Στα 1956, η βιομηχανική Ένωση, η γεωργική Εταιρία και το Χρηματιστήριο συγκρότησαν ένα κοινό μέτωπο για να υποστηρίξουν την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, την ελεύθερη επιχείρηση, την ελευθερία του εμπορίου και την ελεύθερη εκμίσθωση του προσωπικού. (1) Στη Βραζιλία, ένας σημαντικός τομέας της βιομηχανικής αστικής τάξης θα ευθυγραμμισθεί με τις δυνάμεις εκείνες που εξώθησαν τον Βάργκας στην αυτοκτονία. Το μεξικανικό πείραμα παρουσιάζει, από την άποψη αυτή, εντελώς ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. Υποσχόταν πολλά περισσότερα απ' όσα προσκόμισε στην πορεία αλλαγής στη λατινική Αμερική. Ο εθνικιστικός κύκλος του Λάζαρο Κάρντενας υπήρξε ο μόνος που καταπολέμησε τους μεγάλους γαιοκτήμονες προωθώντας την αγροτική μεταρρύθμιση που συγκλόνιζε τη χώρα από το 1910. Στις άλλες χώρες, κι όχι μονάχα στην Αργεντινή και τη Βραζιλία, οι κυβερνήσεις της εκβιομηχάνισης δεν έθιξαν τις δομές των λατιφούντιων, τα οποία συνέχισαν να στραγγαλίζουν την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς και της αγροτικής παραγωγής. (2)

---

1. Dardo Gúneo, Comportamiento y crisis de la clase empresaria, Μπουένος Άιρες, 1967.

2. Κατά την ίδια αυτή περίοδο, η Χιλή, η Κολομβία και η Ουρουγουάη γνώρισαν κι αυτές ορισμένες διαδικασίες εκβιομηχάνισης, προορισμένες ν' αντικαταστήσουν τις εισαγωγές. Ο ουρουγουαϊνός πρόεδρος Χοσέ Μπατλ υ Ορντόνιεζ (1903-1907 και 1911-1915) υπήρξε, προηγουμένως, ένας προφήτης της αστικής επανάστασης στη λατινική Αμερική. Ο νόμος της οχτάωρης καθημερινής δουλειάς ψηφίστηκε στην Ουρουγουάη πριν ψηφιστεί στις ΗΠΑ. Το πείραμα του *welfare state* του Μπατλ δεν περιορίστηκε να θέσει σ' εφαρμογή την πλέον προωθημένη κοινωνική νομοθεσία της εποχής-του, μα έδωσε και ισχυρή ώθηση στην πολιτιστική ανάπτυξη και τη μόρφωση των μαζών. Ο

Κατά κανόνα, η βιομηχανία προσγειώθηκε σαν αεροπλάνο, χωρίς να μεταβάλει το αεροδρόμιο στις βασικές-του δομές: ρυθμιζόμενη από τη ζήτηση μιας υπάρχουσας ήδη εσωτερικής αγοράς, ανταποκρίθηκε στις καταναλωτικές-της ανάγκες και δεν κατόρθωσε να της δώσει το εύρος και τον εκδημοκρατισμό που θα καθιστούσαν δυνατά οι μεγάλες δομικές αλλαγές, αν πραγματοποιούνταν. Με την ίδια λογική, η βιομηχανική ανάπτυξη αναγκάστηκε ν' αυξήσει τις εισαγωγές μηχανημάτων, ανταλλακτικών, καυσίμων και άλλων ενδιάμεσων προϊόντων, (1) ενώ οι εξαγωγές, πηγές συναλλάγματος, δεν μπορούσαν ν' ανταποκριθούν στην πρόσκληση αυτή, επειδή προέρχονταν από ένα στρατόπεδο καταδικασμένο στην καθυστέρηση απ' τ' αφεντικά-του. Κάτω απ' τη διακυβέρνηση του Περόν, το αργεντίνικο Κράτος, έφτασε ώς το σημείο να μονοπωλήσει τις εξαγωγές σιτηρών. Από την άλλη, όμως, μήτε καν έθιξε το καθεστώς της αγροτικής ιδιοκτησίας, δεν εθνικοποίησε τις μεγάλες βρετανικές, ή βορειο-αμερικάνικες, ψυκτικές εγκαταστάσεις, ούτε τους εξαγωγείς μαλλιού. (2) Η επίσημη ώθηση που δόθηκε στη βαριά βιομηχανία υπήρξε ισχνή, πολύ ισχνή, και το Κράτος δεν κατάλαβε έγκαιρα ότι, αν δε δημιουργούσε μια δική-του τεχνολογία, η εθνικιστική πολιτική-του θ' απογειωνόταν με

Μπατλ εθνικοποίησε τις δημόσιες υπηρεσίες και διάφορες παραγωγικές δραστηριότητες, που είχαν κάποια σημαντική οικονομική σημασία. Δεν έθιξε, όμως, την ισχύ των γαιοκτημόνων και δεν εθνικοποίησε ούτε την τράπεζα, ούτε το εξωτερικό εμπόριο. Η Ουρουγουάη, αυτή τη στιγμή, υφίσταται τις συνέπειες αυτών των παραλείψεων, αναπόφευκτων ίσως, του προφήτη, και της προδοσίας των διαδόχων-του.

1. "Το πέρασμα στην εσωτερική παραγωγή ενός ορισμένου αγαθού μόλις και "αντικαθιστά" ένα μέρος της προσταθέμενης αξίας, που γεννιόταν προηγουμένως εκτός της οικονομίας... Όσο γρήγορα αυξάνει η κατανάλωση του "υποκατεστημένου" αυτού αγαθού, τόσο γρήγορα η ζήτηση εισαγωγών που προκύπτει απ' αυτό μπορεί να ξεπεράσει την οικονομία των συναλλαγματικών..." (*Maria de Conceição Tavares, O processo de substituçõo de importaçõe como modelo de desenvolvimento recente na América latina, CEPAL-ILPES,* Ρίο ντε Τζανέιρο).

2. *Ismael Viñas* και *Eugenio Gastiazoro, Economía y dependecia (1900-1968),* Μπουένος Άιρες, 1968.

σπασμένα φτερά. Ήδη, στα 1953, ο Περόν, ο οποίος είχε φτάσει στην εξουσία έπειτα από άμεση αναμέτρηση με τον πρεσβευτή των ΗΠΑ, υποδεχόταν μ' εγκωμιαστικά λόγια την επίσκεψη του Μίλτον Αϊζενχάουερ και ζητούσε τη συνεργασία του ξένου κεφαλαίου για να δώσει ώθηση στις δυναμικές βιομηχανίες. (1) Η "συνεταιριστική" ανάγκη της εθνικής βιομηχανίας με τις ιμπεριαλιστικές εταιρίες γινόταν πιο πιεστική στο βαθμό που δε σταματούσαν στην "υποκατάσταση" των εισαγόμενων έτοιμων προϊόντων, καθώς και στο βαθμό που τα νέα εργοστάσια απαιτούσαν υψηλότερα επίπεδα τεχνικής και οργάνωσης. Η τάση αυτή ωρίμαζε και μέσα στους κόλπους του μοντέλου εκβιομηχάνισης του Γκετούλιο Βάργκας. Βγήκε ολοκληρωτικά στο φως με την τελική τραγική απόφαση του προέδρου. Τα ξένα ολιγοπώλια, που συγκεντρώνουν την πιο σύγχρονη τεχνολογία, έβαζαν στο χέρι αρκετά ανοιχτά την εθνική βιομηχανία όλων των χωρών της λατινικής Αμερικής, περιλαμβανομένου και του Μεξικού, πουλώντας τεχνικές μεθόδους κατασκευής, διπλώματα και νέους εξοπλισμούς. Η Γουόλ Στρητ είχε οριστικά αντικαταστήσει τη Λόμπαρντ Στρητ, κι οι κυριότερες επιχειρήσεις που άνοιξαν το δρόμο για το σφετερισμό μιας υπερ-εξουσίας, υπήρξαν βορειο-αμερικάνικες. Στη διείσδυση στον κατασκευαστικό τομέα, ερχόταν να προστεθεί η όλο και περισσότερο απροκάλυπτη επέμβαση στα τραπεζικά και εμπορικά κυκλώματα: η αγορά της λατινικής Αμερικής ενσωματωνόταν σιγά σιγά στην εσωτερική αγορά των πολυεθνικών εταιριών.

Στα 1965, ο Ρομπέρτο Κάμπος, οικονομικός τσάρος της δικτατορίας του Καστέλο Μπράνκο, δήλωνε: "Η εποχή των χαρισματικών ηγετών, που περιβάλλονται μ' ένα ρομαντικό φωτοστέφανο, παραχωρεί τη θέση-της στην τεχνολο-

---

1. Στην ερώτηση του δημοσιογράφου της επιθεώρησης *Visión* (27 Νοέμβρη 1953): "Εκτός από τη βιομηχανία του πετρελαίου, ποιες άλλες βιομηχανίες προτίθεται ν' αναπτύξει η Αργεντινή με τη συνεργασία του ξένου κεφαλαίου;", ο υπουργός των Οικονομικών απάντησε ως εξής: "Για να είμαστε ακριβέστεροι, κατά σειρά προτεραιότητας θ' αναφέρουμε το πετρέλαιο.... Εν συνεχεία, τη σιδηροβιομηχανία.... Τη χημική βιομηχανία.... Την κατασκευή ειδών μεταφοράς.... Την κατασκευή ελαστικών και αξόνων... Και την κατασκευή στη χώρα κινητήρων Ντήζελ". *(Alfredo Parera Dennis*, όπ.π.)

γία." (1) Ο αμερικάνος πρεσβευτής είχε άμεσα ανακατευτεί στο πραξικόπημα που ανέτρεψε την κυβέρνηση *João Goulart*. Η πτώση του Γκούλαρτ, κληρονόμου του Γκετούλιο Βάργκας, τόσο στο ύφος, όσο και στις προοπτικές, σημάδεψε τη διάλυση της φιλολαϊκής πολιτικής και της πολιτικής των μαζών. "Είμαστε ένα έθνος νικημένο, υπόδουλο, κατακτημένο,κατεστραμμένο", μου έγραφε ένας φίλος απ' το Ρίο ντε Τζανέιρο, λίγους μήνες έπειτα απ' το θρίαμβο της στρατιωτικής συνωμοσίας: η απώλεια του εθνικού χαρακτήρα της Βραζιλίας οδηγούσε στην ανάγκη να επιβληθεί μια αντιλαϊκή δικτατορία που θα κυβερνούσε με σιδερένιο χέρι. Η καπιταλιστική ανάπτυξη δε συμβάδιζε πια με τις μεγάλες κινητοποιήσεις μαζών γύρω από καουντίλλιος, όπως ο Βάργκας. Έπρεπε ν' απαγορευθούν οι απεργίες, να διαλυθούν τα συνδικάτα και τα κόμματα, έπρεπε να βρεθούν κάποιοι να βασανίσουν, να σκοτώσουν, να περιστείλουν με τη βία τους μισθούς των εργατών, και να συγκρατήσουν έτσι, επιδεινώνοντας ακόμη περισσότερο τη φτώχεια των φτωχών, τον ίλιγγο του πληθωρισμού. Μια έρευνα που έγινε απ' το 1966 ώς το 1967 αποκάλυψε πως το 84% των μεγαλοβιομηχάνων της Βραζιλίας πίστευαν πως η κυβέρνηση Γκούλαρτ είχε εφαρμόσει μιαν επιζήμια οικονομική πολιτική. Ανάμεσά-τους, βρίσκονταν αναμφίβολα πολλά πρωτοπαλίκαρα της εθνικής μπουρζουαζίας, πάνω στους οποίους ο Γκούλαρτ είχε δοκιμάσει να στηριχθεί για να αναχαιτίσει την αφαίμαξη χρησιμοποιώντας τον ιμπεριαλισμό της βραζιλιανής οικονομίας. (2) Η ίδια μέθοδος καταστολής και ασφυκτικής πίεσης του λαού εφαρμόστηκε κι από το καθεστώς του στρατηγού Χουάν Κάρλος Οργκανία, στην Αργεντινή. Στην πραγματικότητα, είχε αρχίσει έπειτα απ' το τσάκισμα των περονιστών του 1955, ενώ στη Βραζιλία εξαπολύθηκε έπειτα απ' τον πυροβολισμό που είχε θέσει τέρμα στη ζωή του Γκετούλιο Βάργκας, στις 14 Αυγούστου 1954. Η απο-εθνικοποίηση της μεξικανικής βιομηχανίας συνέπεσε και με τη σκλήρυνση της καταπιεστικής πολιτικής του κόμματος που μονοπωλεί την εξουσία.

---

1. Octavio Ianni, O colapso do populismo no Brasil, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1968.

2. Luciano Martins, Industrialização, burguesia nacional e desenvolvimento, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1968.

Ο Φερνάντο Ενρίκε Καρντόσο κάνει την παρατήρηση (1) ότι, η ελαφρά, ή παραδοσιακή βιομηχανία, που εντάθηκε κάτω απ' τη γενναιόδωρη σκιά των λαϊκιστικών κυβερνήσεων, απαιτεί μιαν αύξηση της μαζικής κατανάλωσης: της κατανάλωσης των ανθρώπων που αγοράζουν πουκάμισα, ή τσιγάρα. Αντίθετα, η δυναμική βιομηχανία απευθύνεται σε μια περιορισμένη αγορά, επικεφαλής της οποίας βρίσκονται οι μεγάλες επιχειρήσεις και το Κράτος: λίγοι καταναλωτές, αλλά μεγάλης οικονομικής ικανότητας. Η δυναμική βιομηχανία, που βρίσκεται τη στιγμή αυτή σε ξένα χέρια, στηρίζεται στην προγενέστερη ύπαρξη της παραδοσιακής βιομηχανίας και την υποτάσσει. Μέσα στους παραδοσιακούς τομείς, ισχνής τεχνολογικής ισχύος, το εθνικό κεφάλαιο διατηρεί μια κάποια δύναμη. Όσο λιγότερο είναι δεμένος ο καπιταλιστής με την παγκόσμια μέθοδο παραγωγής, διαμέσου της τεχνολογικής, ή οικονομικής εξάρτησης, τόσο περισσότερο έχει την τάση να βλέπει με καλό μάτι την αγροτική μεταρρύθμιση και την αύξηση της καταναλωτικής ικανότητας των λαϊκών τάξεων, διαμέσου της συνδικαλιστικής πάλης. Αντίθετα οι κεφαλαιοκράτες εκείνοι που είναι δεμένοι πιο πολύ με το εξωτερικό —οι εκπρόσωποι της δυναμικής βιομηχανίας— απαιτούν απλώς το δυνάμωμα των οικονομικών δεσμών ανάμεσα στις αναπτυξιακές νησίδες των εξαρτημένων χωρών και του παγκόσμιου οικονομικού συστήματος, και υποτάσσουν τους εσωτερικούς μετασχηματισμούς σ' αυτόν τον πρωτεύοντα αντικειμενικό σκοπό. Οι τελευταίοι αυτοί είναι οι τενόροι της βιομηχανικής αστικής τάξης, όπως αποκαλύπτει ιδιαίτερα το αποτέλεσμα των πρόσφατων ερευνών που πραγματοποιήθηκαν στην Αργεντική και τη Βραζιλία, κι οι οποίοι χρησιμεύουν ως πρώτη ύλη για τη μελέτη του Φ. Καρντόσο. Τα μεγάλα αφεντικά κλιμακώνονται κατά κατηγορίες ενάντια στην αγροτική μεταρρύθμιση. Αρνούνται στην πλειοψηφία-τους να έχει ο βιομηχανικός τομέας συμφέροντα διιστάμενα προς τα συμφέροντα των αγροτικών τομέων και πιστεύουν πως δεν υπάρχει τίποτε πιο σημαντικό για την ανάπτυξη της βιομηχανίας από τη συνοχή όλων των παραγωγικών τάξεων κι απ' την ενίσχυση του δυ-

---

1. Fernando Henrique Cardoso, Ideologías de la burguesía industrial en sociedades dependientes (Argentina y Brasil), Μεξικό, 1971.

τικού μπλοκ. Μόνο το 2% των μεγαλοβιομηχάνων της Αργεντινής και της Βραζιλίας πιστεύουν ότι, από πολιτική άποψη, πρέπει να υπολογίζουν πριν απ' όλα στους εργάτες. Οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν, στην πλειοψηφία-τους, διευθυντές εθνικών επιχειρήσεων. Στην πλειοψηφία-τους, επίσης, τα ποικίλα νήματα της εξάρτησης τους κρατούσαν δεμένους χεροπόδαρα με τα ξένα κέντρα εξουσίας.

Θα μπορούσαμε, άραγε.να ελπίζουμε σε μιαν άλλη κατάληξη; Η βιομηχανική αστική τάξη αποτελεί έναν αστερισμό μιας κυρίαρχης τάξης που κυριαρχείται κι αυτή, με τη σειρά-της, απ' το εξωτερικό. Οι κυριότεροι λατιφουντίστες της περουβιανής ακτής, απαλλοτριωμένοι σήμερα απ' την κυβέρνηση του Βελάσκο Αλβαράντο, είναι επίσης κάτοχοι τριάντα ενός βιομηχανιών και πολλών άλλων επιχειρήσεων. (1) Οι άλλες χώρες γνωρίζουν παρόμοιες καταστάσεις. (2) Το Μεξικό δεν αποτελεί εξαίρεση: η εθνική αστική τάξη, υποταγμένη στα μεγάλα βορειο-αμερικάνικα κονσόρτσιουμ, τρέμει πολύ περισσότερο την πίεση των λαϊκών μαζών από την καταπίεση του ιμπεριαλισμού, στους κόλπους του οποίου αναπτύσσεται χωρίς την ανεξαρτησία, μήτε τη δημιουργική φαντασία που της αποδίδουν, και έχει πολλαπλασιάσει αποτελεσματικά τα συμφέροντά-της. (3) Στην Αργε-

---

1. La oligarquía en el Perú, των *F. Bourricaud, J. B. Bresani, H. Favre, J. Piel*, Λίμα, 1969. Την πληροφορία τη δανειζόμαστε απ' το έργο του Φαβρ.

2. Ο Ricardo Lagos Escobar (La concentración del poder económico. Su teoria. Realidad chilena, Σαντιάγο της Χιλής, 1961) και ο *Vivian Trias (Reforma agraria en el Uruguay*, Μοντεβίδεο, 1962) παραθέτουν αδιάσειστα παραδείγματα: μερικές εκατοντάδες οικογένειες είναι ιδιοκτήτες εργοστασίων και γαιών, μεγάλων εμπορικών επιχειρήσεων και τραπεζών.

3. "Οι μεξικανοί κεφαλαιοκράτες είναι όλο και περισσότερο ευμετάβολοι και φιλόδοξοι. Με την εμπορική ελευθερία, που χρησίμεψε ως αφετηρία για την περιουσία-τους, έχουν στη διάθεσή-τους ένα πολύ ευέλικτο δίκτυο αγωγών που εξασφαλίζει σε όλους, ή τουλάχιστον στους πιο σημαντικούς, τη δυνατότητα να πολλαπλασιάσουν και να δέσουν τα συμφέροντά-τους μέσ' από ορισμένα τεχνάσματα: τη φιλία, τον εμπορικό συνεταιρισμό, το γάμο, τη συνενοχή, την παραχώρηση αμοιβαίων ωφελημάτων, με το ν' ανήκουν σε ορισμένες λέσχες, ή σωματεία, με το να συναντώνται συχνά σε κοινωνικές βεγγέρες και, εννο-

ντινή, ο ιδρυτής του Τζόκεϋ Κλαμπ, κέντρο κοινωνικού κύρους των λατιφουντιστών, ήταν ταυτόχρονα κι ο επικεφαλής των βιομηχάνων. (1) Κι έτσι άρχισε, στα τέλη του περασμένου αιώνα, ό,τι έμελε να γίνει παράδοση: όσοι τεχνίτες πλουτίζουν παντρεύονται με τις θυγατέρες των μεγαλοκτηματιών για ν' ανοίξουν, δια της γαμικής οδού, τις πόρτες των πιο κλειστών σαλονιών της ολιγαρχίας, ή, πάλι, αγοράζουν εδαφικές εκτάσεις για τον ίδιο σκοπό, και πάμπολλοι είναι επίσης οι κτηνοτρόφοι που επένδυσαν στη βιομηχανία, τουλάχιστον σε περίοδο ευημερίας, τα πλεονάσματα απ' το κεφάλαιο που είχαν συσσωρεύσει. Ο Φαουστίνο Φάνο, που ένα μεγάλο μέρος της περιουσίας-του το χρωστούσε στο εμπόριο και τη βιομηχανία υφασμάτων, επανεκλέχτηκε τέσσερις φορές πρόεδρος της γεωργικής Εταιρίας, ίσαμε το θάνατό-του, στα 1967. "Ο Φάνο κατάργησε την ψεύτικη αντινομία ανάμεσα στη γεωργία και τη βιομηχανία", διακήρυτταν οι νεκρολογίες που του αφιέρωσαν οι εφημερίδες. Το βιομηχανικό πλεόνασμα μετατρέπεται σε κερασφόρα ζώα. Οι αδελφοί Ντε Τέλλα, πανίσχυροι βιομήχανοι, πούλησαν σε ξένες εταιρίες τα εργοστάσιά-τους που κατασκεύαζαν αυτοκίνητα και ψυγεία, κι αυτή τη στιγμή ανατρέφουν ταύρους για τις εκθέσεις της γεωργικής Εταιρίας. Μισόν αιώνα νωρίτερα, η οικογένεια Αντσορένα, κάτοχος τεράστιων εκτάσεων στην επαρχία του Μπουένος Άιρες, είχε φτιάξει ένα απ' τα σπουδαιότερα εργοστάσια μεταλλουργίας στην πόλη.

Στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ, η βιομηχανική αστική τάξη εμφανίστηκε στην ιστορική σκηνή, μεγάλωσε και εδραίωσε την ισχύ-της μ' έναν τελείως διαφορετικό τρόπο.

ΠΟΙΑ ΣΗΜΑΙΑ ΚΥΜΑΤΙΖΕΙ ΠΑΝΩ ΣΤΙΣ ΜΗΧΑΝΕΣ;

Η γερόντισσα έσκυψε και, αντί να φυσήξει για ν' αναζωπυρώσει τη φωτιά, κούνησε το χέρι. Με την κυρτωμένη ρά-

---

είται, ταυτιζόμενοι στις πολιτικές-τους θέσεις." *(Alonso Aguilar Monteverde*, στο *El milagro mexicano*, συλλογικό έργο, Μεξικό, 1970).

1. Ήταν ο Κάρλος Πελεγκρίνι. Όταν τον τίμησαν στο Τζόκεϋ Κλάμπ εκδίδοντας τους λόγους-του, αφαίρεσαν εκείνους που υπερασπιζόταν τις θέσεις των βιομηχάνων. *(Dardo Cúneo*, οπ. π.)

χη-της και τον τεντωμένο-της λαιμό, με τις βαθιές ρυτίδες-της, θα την περνούσε κανείς για μια γερασμένη, πολύ γερασμένη μαύρη χελώνα, που, βέβαια, το φθαρμένο, συφοριασμένο φουστάνι-της, δεν ήταν όστρακο για να την προστατέψει. Πίσω-της, το ίδιο συφοριασμένη, διέκρινες την ξύλινη καλύβα-της με την κυματιστή λαμαρίνα στη στέγη και, πιο πέρα, άλλες παρόμοιες καλύβες στον ίδιο αυτό συνοικισμό του Σάο Πάουλο. Μπροστά-της, το νερό για τον καφέ ζεσταινόταν μέσα σ' ένα μαυριδερό μπρίκι. Η γερόντισσα έφερε στα χείλη-της ένα μικρό τσίγκινο κύπελλο. Προτού να πιεί, κούνησε το κεφάλι και έκλεισε τα μάτια: *"O Brasil é nosso"* ("Η Βραζιλία είναι δική-μας"), μουρμούρισε. Την ίδια στιγμή στο κέντρο της πόλης, ο πρόεδρος και γενικός διευθυντής της Γιούνιον Καρμπάιντ, σηκώνοντας το ποτήρι του για να γιορτάσει το παράρτημα μιας άλλης βραζιλιάνικης βιομηχανίας πλαστικών του τραστ το οποίο αντιπροσώπευε, σκεπτόταν ακριβώς το ίδιο πράγμα, αλλά σε μιαν άλλη γλώσσα. Ο ένας απ' τους δυο ήταν το θύμα.

Από το 1964, οι στρατιωτικοί δικτάτορες που διαδέχονται ο ένας τον άλλο στη Βραζιλία, παίρνουν το λόγο σε κάθε επέτειο για ν' αναγγείλουν το προσεχές εθνικό ξεπούλημα, που ονομάζεται απ' αυτούς εθνική αποκατάσταση. Οι υπουργοί παρευρίσκονται στα εγκαίνια όλων των ξένων εργοστασίων. Ο νόμος 56570, που δημοσιεύτηκε στις 6 Ιουλίου 1965, έδωσε στο Κράτος την αποκλειστικότητα της εκμετάλλευσης των πετροχημικών. Την ίδια μέρα, ο νόμος 56571 τροποποιούσε τον προηγούμενο και άνοιγε το δρόμο για εκμετάλλευση στις ιδιωτικές επενδύσεις. Έτσι, η Ντόου Κέμικαλ, η Γιούνιον Καρμπάιντ, η Φίλιπς Πετρόλεουμ, και ο όμιλος Ροκφέλερ απέκτησαν με τρόπο άμεσο, ή "συνεταιριζόμενοι" με το Κράτος, τη μερίδα που λιγουρεύονταν περισσότερο: τη βιομηχανία των χημικών παραγώγων του πετρελαίου, προβλέψιμο μπουμ των ετών της δεκαετίας του '70. Τί συνέβη άραγε τις ώρες που μεσολάβησαν ανάμεσα στα δύο διατάγματα; Κουρτίνες που σαλεύουν, βήματα βιαστικά μες στους διαδρόμους, εναγώνια χτυπήματα σε κάποια πόρτα, πράσινα χαρτονομίσματα που πετούν στον αέρα, ανάστατο το κυβερνητικό μέγαρο: απ' τον Σαίξπηρ ώς τον Μπρεχτ, πολλοί θα ήθελαν να φανταστούν τη σκηνή. Ένας υπουργός παραδέχεται: "Πέραν του Κράτους, και εκτός τιμητικών εξαιρέσεων, μόνον το ξένο κεφάλαιο στηρίζει και ενισχύει

τη Βραζιλία." (1) Και η κυβέρνηση βάζει τα δυνατά-της για ν' αποφύγει κάθε ενοχλητικό ανταγωνισμό με τις βορειο-αμερικάνικες και ευρωπαϊκές εταιρίες.

Η είσοδος σε μαζικές ποσότητες του ξένου κεφαλαίου, που προοριζόταν για τις βιομηχανίες, άρχισε ταχρόνια της δεκαετίας του '50, και πήρε ισχυρή ώθηση απ' το Σχέδιο Μέτας (1957-1960), που εφάρμοσε ο πρόεδρος *Juscelino* Κούμπιτσεκ. Ήταν οι στιγμές ευφορίας της άνθισης. Η Μπραζίλια γεννιόταν σάμπως θαρρείς από 'να μαγικό ραβδί, στο κέντρο μιας ερήμου όπου οι Ινδιάνοι δεν ήξεραν μήτε καν την ύπαρξη του τροχού. Άνοιξαν δρόμους και έφτιαξαν μεγάλα φράγματα. Ένα καινούριο αυτοκίνητο έβγαινε κάθε δύο λεπτά απ' τα εργοστάσια αυτοκινήτων. Η βιομηχανία μεγάλωνε με επιταχυνόμενο ρυθμό. Ανοίχτηκαν διάπλατα οι πόρτες στις ξένες επενδύσεις, χειροκροτούσαν την εισβολή των δολαρίων, αισθανόσουν να πάλλεται ο δυναμισμός της προόδου. Τα χαρτονομίσματα κυκλοφορούσαν φρεσκοτυπωμένα. Το άλμα προς τα εμπρός το χρηματοδοτούσε ο πληθωρισμός κι ένα δυσβάστακτο εξωτερικό χρέος, που θα το κληροδοτούσαν —συντριπτική κληρονομιά!— στις μελλοντικές κυβερνήσεις. Μια ειδική αλλαγή, την οποία εγγυήθηκε ο Κούμπιτσεκ, συμφωνήθηκε για την αποστολή των κερδών στους μητροπολιτικούς οίκους των ξένων εταιριών και για την απόσβεση των επενδύσεών-τους. Το Κράτος μοιραζόταν μαζί με τις επιχειρήσεις την ευθύνη της πληρωμής των χρεών που συνήπταν οι τελευταίες στο εξωτερικό και λογάριαζαν σε χαμηλότερες τιμές τα δολάρια που προορίζονταν για την απόσβεση και τους τόκους αυτών των χρεών: σύμφωνα μ' ένα έγγραφο που δημοσίευσε η *CEPAL*, *(1)* πάνω απ' το 80% του συνόλου των επενδύσεων που μπήκαν απ' το 1955 ώς το 1962 προερχόταν από δάνεια που αποκτήθηκαν με την εγγύηση του Κράτους. Δηλαδή, πάνω από τα τέσσερα πέμπτα των κεφαλαίων δόθηκαν ως δάνειο στις επιχειρήσεις απ' τις ξένες τράπεζες κι έρχονταν να διογκώσουν το τεράστιο εξωτερικό δάνειο του βραζιλιανού Κρά-

---

1. Λόγος που έβγαλε ο *Hélio Beltrão* επ' ευκαιρία του γεύματος της Εμπορικής Ένωσης του Ρίο ντε Τζανέιρο, *Correio do Povo*, 24 Μάη 1969.

2. *CEPAL-BNDE, Quince años de política económica en el Brasil*, Σαντιάγο της Χιλής, 1965.

τους. Επιπλέον, προσφέρονταν ειδικά πλεονεκτήματα για την εισαγωγή μηχανημάτων. (1) Οι εθνικές εταιρίες δεν απολάμβαναν αυτές τις διευκολύνσεις, που είχαν παραχωρηθεί στην Τζένεραλ Μότορς, ή στη Φολκσβάγκεν.

Το διαβρωτικό (εθνικά) αποτέλεσμα αυτής της θελκτικής προς το ιμπεριαλιστικό κεφάλαιο πολιτικής, ξέσπασε όταν δημοσιεύτηκαν τα δεδομένα της υπομονετικής έρευνας που πραγματοποίησε το Ινστιτούτο των κοινωνικών επιστημών του Πανεπιστημίου πάνω στα μεγάλα οικονομικά συγκροτήματα της Βραζιλίας. (2) Ανάμεσα σ' αυτούς που συμμετείχαν με κεφάλαιο πάνω από 4 δισεκατομμύρια κρουζέιρος, παραπάνω απ' τους μισούς ήτανε ξένοι και στην πλειοψηφία-τους βορειο-αμερικάνοι. Πέρα απ' τα 10 δισεκατομμύρια κρουζέιρος, υπήρχαν δώδεκα ξένα συγκροτήματα και μόνο πέντε εθνικά συγκροτήματα . "Όσο ισχυρότερο το οικονομικό συγκρότημα, τόσο μεγαλύτερη η πιθανότητα να είναι ξένο", κατέληγε ο *Mauricio Vinhas de Queiroz* στην αναλυτική-του έρευνα. Το ίδιο εύγλωττο, όμως, κι ακόμη περισσότερο, είναι το γεγονός ότι, επί 24 εθνικών συγκροτημάτων με κεφάλαιο πάνω από 4 δισεκατομμύρια, εννέα μόνο δεν ήταν δεμένα με μετοχές στα αμερικάνικα, ή ευρωπαϊκά, κεφάλαια, και δύο είχαν προσεταιριστεί σε ξένες διευθύνσεις. Η έρευνα αποκάλυψε ότι, δέκα οικονομικά συ-

---

1. Ένας οικονομολόγος, που είναι υπέρ των ξένων επενδύσεων, ο *Eugênio Gudin*, υπολογίζει ότι, μ' αυτό και μόνο τον τρόπο, η Βραζιλία έδωσε ένα δισεκατομμύριο δολάρια στις βορειο-αμερικάνικες και ευρωπαϊκές επιχειρήσεις. Ο *Moacir Paixão* έκανε την εκτίμηση ότι, τα πλεονεκτήματα που παραχωρήθηκαν στην αυτοκινητοβιομηχανία την περίοδο της εγκατάστασής-της έφτασαν στα ίδια με τον εθνικό προϋπολογισμό ύψη. Ο Πάουλο Σίλινγκ παρατηρεί *(Brasil para extranjeros*, Μοντεβίδεο, 1966) ότι, ενώ το βραζιλιανό Κράτος άνοιγε κρουνούς ωφελημάτων στις μεγάλες βιομηχανικές επιχειρήσεις και τους εξασφάλιζε το μάξιμουμ των κερδών με το μίνιμουμ των επενδύσεων, αρνιόταν κάθε υποστήριξη στην Εθνική βιομηχανία κατασκευής κινητήρων, που ιδρύθηκε την εποχή του Βάργκας. Αργότερα, στη διάρκεια της διακυβέρνησης του Καστέλο Μπράνκο, η Κρατική τούτη επιχείρηση πουλήθηκε στην Άλφα Ρομέο.

2. *Maurício Vinhas de Queiroz, "Os grupos multibilionarios", Revista do Instituto de Ciéncias Sociais*, Ομοσπονδιακό Πανεπιστήμιο του Ρίο ντε Τζανέιρο, Γενάρης-Δεκέμβρης 1965.

γκροτήματα ασκούσαν πραγματικό μονοπώλιο στις αντίστοιχες ειδικότητές-τους. Οχτώ ανάμεσα σ' αυτά, ήταν θυγατρικές εταιρίες μεγάλων βορειο-αμερικάνικων επιχειρήσεων.

Μα όλα τούτα μοιάζουν αθώα σε σύγκριση μ' αυτά που θα συνέβαιναν σε λίγο. Ανάμεσα στα 1964 και τον Ιούνιο 1968, δεκαπέντε εργοστάσια κατασκευής αυτοκινητικών ειδών απορροφήθηκαν από τις Φορντ, Κράυσλερ, *Willys*, Σίμκα, Φολκσβάγκεν, ή Άλφα Ρομέο. Στον τομέα των ηλεκτρικών ειδών, καθώς και στον τομέα των ηλεκτρονικών εξαρτημάτων και μηχανημάτων, τρεις βραζιλιάνικες επιχειρήσεις πρώτης γραμμής πέρασαν στα χέρια των Γιαπωνέζων. Τα μεγαθήρια *Wyeth*, *Bristol*, *Mead Johnson* και *Lever* καταβρόχθισαν πλείστα όσα επιστημονικά εργαστήρια, σε σημείο ώστε, η εθνική παραγωγή φαρμακευτικών ειδών να μην αντιπροσωπεύει πια παρά το ένα πέμπτο της αγοράς. Η Ανακόντα επέπεσε ακάθεκτη πάνω στα μη-σιδηρούχα μέταλλα και η Γιούνιον Καρμπάιντ στα πλαστικά, τα χημικά και πετροχημικά προϊόντα. Η *American Can*, η *American Machine and Foundry* καθώς και άλλοι κομπάρσοι έβαλαν στο χέρι έξι εθνικές επιχειρήσεις μεταλλουργίας και μηχανημάτων. Η *Compania de Mineração Geral*, ένα απ' τα σημαντικότερα μεταλλουργικά εργοστάσια, αγοράστηκε σε εξευτελιστική τιμή από ένα κονσόρτσιουμ στο οποίο ανήκουν η Βηθλεέμ Στηλ, η Τζέηζ Μανχάταν Μπανκ και η Στάνταρ Όιλ. Αίσθηση προκάλεσαν τα συμπεράσματα μιας κοινοβουλευτικής επιτροπής που ορίστηκε για να μελετήσει την υπόθεση, αλλά το στρατιωτικό καθεστώς έκλεισε τις πόρτες του Κοινοβουλίου και ο βραζιλιάνικος λαός δεν πληροφορήθηκε ποτέ αυτά τ' αποτελέσματα. (1)

---

1. Η επιτροπή έφτασε στο συμπέρασμα ότι το ξένο κεφάλαιο είχε, στα 1968, τον έλεγχο πάνω στο 40% της αγοράς των κεφαλαίων στη Βραζιλία, στο 62% του εξωτερικού-της εμπορίου, στο 82% των ναυτικών μεταφορών, στο 67% των εξωτερικών αερομεταφορών, στο 100% της παραγωγής αυτοκινήτων οχημάτων, στο 100% των ελαστικών, στο 80% και παραπάνω της φαρμακοβιομηχανίας, γύρω στο 50% των χημικών προϊόντων, 59% της παραγωγής των μηχανών, 62% της κατασκευής ειδών αυτοκινήτου, 48% του αλουμίνιου και 90% του τσιμέντου. Το μισό του ξένου κεφαλαίου ανήκε σε βορειο-αμερικάνικες επιχειρήσεις, που τις ακολουθούσαν, κατά σειρά σπουδαιότητας,

Υπό το καθεστώς του στρατάρχη Καστέλο Μπράνκο, είχε υπογραφεί μια εγγυητική των επενδύσεων συμφωνία, η οποία, ουσιαστικά, προσέφερε στις ξένες επιχειρήσεις την εδαφική ακεραιότητα της χώρας. Η δικτατορία προσπαθούσε να δελεάσει τους ξένους κεφαλαιούχους: τους πρόσφερε τη χώρα όπως ακριβώς οι προξενήτρες προσφέρουν μια γυναίκα τονίζοντας και παινεύοντας τα κάλλη-της: "Η μεταχείριση που επιφυλλάσσεται σ' όσους ξένους εγκαθίστανται στη Βραζιλία, είναι η πιο φιλελεύθερη του κόσμου... Κανένας περιορισμός ως προς την εθνικότητα των μετόχων... κανένα όριο στο ποσοστό του καταχωρημένου κεφαλαίου που μπορεί ν' αποδοθεί ως κέρδος... κανένα όριο στον εκπατρισμό του κεφαλαίου, και η επανεπένδυση των κερδών θεωρείται ως αύξηση του αρχικού κεφαλαίου..." (1)

Η Αργεντινή αμφισβητεί στη Βραζιλία το ρόλο του χαϊδεμένου παιδιού των ιμπεριαλιστικών επενδύσεων, κι η στρατιωτική-της κυβέρνηση σπεύδει να επαινέσει, την ίδια αυτή περίοδο, τα προτεινόμενα πλεονεκτήματα. Ο στρατηγός Χουάν Κάρλος Οργκανία, στο λόγο όπου καθόριζε την οικονομική-του πολιτική, στα 1967, επαναβεβαίωνε το γεγονός ότι οι κότες πρόσφεραν στην αλεπού τις ίδιες ευκαιρίες: "Οι ξένες τοποθετήσεις στην Αργεντινή, θα θεωρηθούν ακριβώς ως εθνικές τοποθετήσεις, συμφώνως προς την πατροπαράδοτη πολιτική της χώρας-μας, η οποία ποτέ δεν έκανε διακρίσεις ως προς το ξένο κεφάλαιο." (2) Η Αργεντινή δε θέτει ούτε αυτή περιορισμούς στην εισδοχή αυτού του κεφαλαίου, ούτε στην έλξη που ασκεί στην εθνική οικονομία, όπως εξάλλου δε θέτει κανένα περιορισμό στην έξοδο

οι γερμανικές εταιρίες. Αξίζει να σημειώσουμε το πέρασμα στη γιγάντια μάζα των επενδύσεων της ομοσπονδιακής Γερμανίας στη λατινική Αμερική. Το ένα στα δύο αυτοκίνητα που κατασκευάζονται στη Βραζιλία, είναι της Φολκσβάγκεν, της ισχυρότερης εδώ εταιρίας. Το πρώτο εργοστάσιο κατασκευής αυτοκινήτων στη Νότια Αμερική, υπήρξε μια γερμανική εταιρία: η Μερσέντες Μπενζ Αρζεντίνα, που ιδρύθηκε στα 1951. Μπάγιερ, Χοέστ, *BASF* και Σέρινγκ δεσπόζουν σε μεγάλη έκταση της χημικής βιομηχανίας των χωρών της λατινικής Αμερικής.

1. Ειδικό παράρτημα της *New York Times*, 19 Γενάρη 1969.

2. *Sergio Nicolau, La inversión extranjera directa en los países de la ALALC*, Μεξικό, 1968.

των προσόδων και στον εκπατρισμό του κεφαλαίου. Η πληρωμή των διπλωμάτων, των πριμ και της τεχνικής βοήθειας ασκείται ελεύθερα. Οι επιχειρήσεις εξαιρούνται των φόρων και απολαμβάνουν ειδικών συναλλαγματικών ευεργετημάτων, καθώς και πολυάριθμων οικονομικών κινήτρων και ατελειών. Μεταξύ του 1963 και 1968, 50 σπουδαίες αργεντινές εταιρίες χάνουν την εθνική-τους υπόσταση και 25 απ' αυτές πέφτουν σε βορειο-αμερικάνικα χέρια, σε τομείς τόσο διαφορετικούς όσο τα χαλυβουργεία, η κατασκευή αυτοκινήτων και ανταλλακτικών, τα πετροχημικά, η χημεία, η βιομηχανία ηλεκτρικών ειδών, η χαρτοποιία, ή τα τσιγάρα. (1) Στα 1962, δυο εθνικές εταιρίες ιδιωτικού κεφαλαίου, η Σιάμ ντε Τέλλα και η Ιντούστριας Κάιζερ Αρζεντίνας, συγκαταλέγονται ανάμεσα στα πέντε ισχυρότερα τραστ της λατινικής Αμερικής. Στα 1967, τόσο η μία, όσο κι η άλλη, υπέκυψαν στο μεγάλο ιμπεριαλιστικό κεφάλαιο. Στις πλέον εύρωστες επιχειρήσεις της χώρας, των οποίων τα κέρδη ξεπερνούν τα επτά δισεκατομμύρια πέσος το χρόνο, το μισό του συνόλου των πωλήσεων επανέρχεται στις ξένες εταιρίες, το ένα τρίτο στους Κρατικούς οργανισμούς και μόλις το ένα έκτο σε ιδιωτικές επιχειρήσεις με αργεντίνικα κεφάλαια. (2)

Το Μεξικό συγκεντρώνει το ένα τρίτο σχεδόν των βορειοαμερικάνικων επενδύσεων στην εργοστασιακή βιομηχανία της λατινικής Αμερικής. Ούτε κι αυτή η χώρα θέτει περιορισμούς στη μεταφορά κεφαλαίων και στον εκπατρισμό των κερδών. Όσο για τους συναλλαγματικούς περιορισμούς, αυτοί λάμπουν δια της απουσίας-των. Η υποχρεωτική μεξικανοποίηση των κεφαλαίων, που επιβάλλει σε ορισμένες βιομηχανίες μια εθνική μειοψηφία μετοχών, "πραγματοποιήθηκε θαυμάσια, μ' ένα γενικό τρόπο, από τους ξένους επενδυτές, οι οποίοι παραδέχτηκαν δημόσια τα διάφορα πλεονεκτήματα στη δημιουργία μεικτών εταιριών", σύμφωνα με τη δήλωση που έκανε στα 1967 ο γραμματέας βιομηχανίας και Εμπορίου: "Πρέπει να σημειωθεί ότι, ακόμη και εταιρίες διεθνούς φήμης, υιοθέτησαν αυτό το σύστημα συμβαλλόμε-

---

1. Rogelio García Lupo, Contra la ocupación extranzera, Μπουένος Άιρες, 1968.

2. Αναφορά των Ηνωμένων Εθνών, *CEPAL, Estudio económico de América Latina, 1968*, Νέα Υόρκη - Σαντιάγο της Χιλής, 1969.

νων εταιριών, που ισχύει στο Μεξικό, και αξίζει να υπογραμμισθεί ότι, αυτή η πολιτική μεξικανοποίησης της βιομηχανίας, όχι μόνο δεν αποθάρρυνε την ξένη επένδυση αλλά, αφού έσπασε ρεκόρ στα 1965, το ύψος που είχε φτάσει τότε, ξεπεράστηκε ακόμη περισσότερο στα 1966." (1) Στα 1962, πενήντα έξι από τις εκατό σπουδαιότερες επιχειρήσεις του Μεξικού ελέγχονταν ολοκληρωτικά, ή εν μέρει, από το ξένο κεφάλαιο, είκοσι τέσσερις ανήκαν στο Κράτος και είκοσι στο ιδιωτικό μεξικανικό κεφάλαιο. Οι είκοσι αυτές, μόλις και μετά βίας συμμετείχαν στο ένα έβδομο του όγκου των πωλήσεων που πραγματοποιούσαν οι εν λόγω εταιρίες. (2) Αυτή τη στιγμή, οι μεγάλες ξένες εταιρίες ελέγχουν παραπάνω απ' το μισό των κεφαλαίων που επενδύονται στους υπολογιστές, στο γραφειακό υλικό, στα μηχανήματα και τα βιομηχανικά εξαρτήματα. Τζένεραλ Μότορς, Φορντ, Κράυσλερ και Φολκσβάγκεν έχουν αλυσοδέσει την αυτοκινητοβιομηχανία και το δίκτυο των εργοστασιακών παραρτημάτων. Η νέα χημική βιομηχανία ανήκει στις Ντυ Πον, Μονσάντο, Ιμπέριαλ Κέμικαλ, Άλλιεντ Κέμικαλ, Γιούνιον Καρμπάιντ και Συαναμίντ. Τα μεγάλα επιστημονικά εργαστήρια βρίσκονται στα χέρια των Παρκ Ντέηβις, Μερκαντ Κα, Σίντνεϋ Ρος και Σκουίμπ. Η επίδραση της *Celanese* είναι αποφασιστική στην κατασκευή συνθετικών ινών. Άντερσον Κλέυτον και Λίμπερ Μπράδερς ιδιοποιούνται όλο και περισσότερο τα επιτραπέζια λάδια, και τα ξένα κεφάλαια συμμετέχουν όλο και περισσότερο καταλυτικά στην παραγωγή του τσιμέντου, των σιγαρέττων, του καουτσούκ και των παραγώγων-του, καθώς και στην παραγωγή οικιακών ειδών και ειδών διατροφής. (3)

Ο ΒΟΜΒΑΡΔΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΝΟΜΙΣΜΑΤΙΚΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΕΙ ΤΗΝ ΑΠΟΒΙΒΑΣΗ ΤΩΝ ΚΟΝΚΙΣΤΑΔΟΡΕΣ

Δυο απ' τους υπουργούς που έκαναν δηλώσεις για την

---

1. Ρεπορτάζ της επιθεωρήσης *Visión*, 3 Φλεβάρη 1967.
2. *Jose Luis Ceceña, Los monopolios en México*, Μεξικό, 1962.
3. *Jose Luis Ceceña, México en la órbita imperial*, Μεξικό, 1970, και *Alonso Aguilar* και *Fernando Carmona, México, riqueza y miseria*, Μεξικό, 1968.

αλλοτρίωση της βραζιλιάνικης βιομηχανίας ενώπιον της κοινοβουλευτικής επιτροπής, παραδέχτηκαν ότι τα μέτρα που πάρθηκαν απ' την κυβέρνηση του Καστέλο Μπράνκο για να επιτραπεί η άμεση εισροή των ξένων πιστώσεων προς τις επιχειρήσεις, είχαν υποβαθμίσει εντελώς τα εργοστάσια με εθνικό κεφάλαιο. Και ο ένας και ο άλλος αναφέρονταν στην περίφημη Οδηγία 289, που εχρονολογείτο απ' το 1965: οι ξένες εταιρίες έπαιρναν δάνεια εκτός των συνόρων από 7%, ως 8%, με ειδικό συνάλλαγμα εγγυημένο απ' την κυβέρνηση σε περίπτωση υποτίμησης του κρουζέιρο. Ταυτόχρονα, οι εθνικές εταιρίες έπρεπε να πληρώνουν τόκους γύρω στο 50% για τις πιστώσεις που έπαιρναν, με πολλές δυσκολίες, μέσα στην ίδια-τους τη χώρα. Ο εφευρέτης αυτού του μέτρου, Ρομπέρτο Κάμπος, το εξήγησε ως εξής: "Είναι φανερό ότι ο κόσμος είναι άνισος. Υπάρχουν αυτοί που γεννιούνται έξυπνοι κι εκείνοι που γεννιούνται κουτοί. Υπάρχουν αυτοί που γεννιούνται αθληταί κι εκείνοι που γεννιούνται ανάπηροι. Ο κόσμος αποτελείται από μικρές και μεγάλες επιχειρήσεις. Οι μεν πεθαίνουν όσο είναι νέες, πάνω στο άνθος της ηλικίας-τους. Άλλες παρατείνουν τη ζωή-τους, κατά τρόπον εγκληματικό, σε μιαν ανώφελη ύπαρξη. Υπάρχει μια θεμελιώδης ανισότης στην ανθρώπινη φύση και στην κατάσταση των πραγμάτων. Από την ανισότητα αυτήν, δεν ξεφεύγει ο μηχανισμός των πιστώσεων. Το να ισχυριστούμε ότι οι εθνικές επιχειρήσεις πρέπει να έχουν την ίδια ευκολία προσβάσεως στις ξένες πιστώσεις, όπως την έχουν οι ξένες εταιρίες, σημαίνει απλώς ότι παραγνωρίζουμε τις θεμελιώδεις αλήθειες της οικονομίας..."(1) Αν πιστέψουμε

---

1. Μαρτυρία του υπουργού Ρομπέρτο Κάμπος, στην αναφορά της κοινοβουλευτικής Επιτροπής ερευνών για τις συμβάσεις που συνάπτονται μεταξύ των εθνικών και ξένων εταιριών. Κείμενο δακτυλογραφημένο. Κοινοβούλιο, Μπραζίλια, 6 Σεπτέμβρη 1968.

Λίγο μετά, ο Κάμπος δημοσίευε μια περίεργη ερμηνεία των εθνικιστικών απόψεων της περουβιανής κυβέρνησης. Κατ' αυτόν, η απαλλοτρίωση της Στάνταρ Όιλ απ' την κυβέρνηση του στρατηγού Βελάσκο Αλβαράντο δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά μια "επίδειξη ανδρισμού". Ο εθνικισμός, έγραφε, δεν έχει άλλο αντικειμενικό σκοπόπαρά να ικανοποιεί την αρχέγονη ανάγκη για μίσος που αισθάνεται το ανθρώπινο όν. Αλλά, πρόσθεσε, "η περηφάνια δε γεννά τις επενδύσεις, δεν αυξάνει τη μάζα των κεφαλαίων.." (Εφημερίδα *O Globo*, 25 Φλεβάρη 1969).

στα λόγια της σύντομης αυτής, μα απολαυστικής Καπιταλιστικής Διακήρυξης, ο νόμος της ζούγκλας είναι ο κώδικας που διέπει κατά τρόπο φυσικό την ανθρώπινη ζωή, και η αδικία είναι κάτι που δεν υπάρχει, εφόσον αυτό που αποκαλούμε αδικία δεν είναι παρά η έκφραση της βάναυσης αρμονίας του σύμπαντος: οι φτωχές χώρες είναι φτωχές επειδή... είναι φτωχές! Η μοίρα είναι γραμμένη στα άστρα, κι εμείς ερχόμαστε στη γη μόνο και μόνο για να την εκπληρώσουμε: οι μεν, καταδικασμένοι να υπακούμε και οι δε, προορισμένοι να προστάζουν. Οι μεν τεντώνοντας το λαιμό, και οι δε, περνώντας το βρόχο. Ο άνθρωπος αυτός υπήρξε ο αρχιτέκτονας της πολιτικής του διεθνούς νομισματικού κεφαλαίου στη Βραζιλία.

Όπως και στις άλλες χώρες της λατινικής Αμερικής, η εφαρμογή των συνταγών του διεθνούς νομισματικού κεφαλαίου διευκόλυνε την είσοδο των ξένων κονκισταδόρες σε μια ρημαγμένη γη. Από τα τέλη της δεκαετίας του 50 και μετά, η οικονομική κάμψη, η νομισματική αστάθεια, η εξάντληση των πιστώσεων και η καθίζηση της αγοραστικής δύναμης στην εσωτερική αγορά, συνέβαλαν σε μεγάλο βαθμό στην ανατροπή της εθνικής βιομηχανίας, και την έριξαν στα πόδια των ιμπεριαλιστικών εταιριών. Με το πρόσχημα μιας δια μαγείας νομισματικής σταθερότητας, το διεθνές νομισματικό Ταμείο, το οποίο, κατά τα συμφέροντά-του, μπερδεύει τον πυρετό με την αρρώστια και τον πληθωρισμό με την κρίση των δομών που ισχύουν, επιβάλλει στη λατινική Αμερική μια πολιτική που επιτείνει τις ανισορροπίες, αντί να τις αμβλύνει. Ελευθεροποιεί το εμπόριο, απαγορεύοντας τις ποικίλες ανταλλαγές και τις συμφωνίες των ανταλλαγών, εξαναγκάζει στη μέχρις ασφυξίας συμπίεση των εσωτερικών πιστώσεων, παγώνει τους μισθούς και αποθαρρύνει τη δραστηριότητα του Κράτους. Στον προγραμματισμό αυτόν, προσθέτει τις γενναίες υποτιμήσεις του νομίσματος που, θεωρητικά, προορίζονται να ξαναδώσουν στο νόμισμα την πραγματική-του αξία και να τονώσουν τις εξαγωγές. Στην πραγματικότητα, οι υποτιμήσεις τονώνουν μόνο την εσωτερική συγκέντρωση των κεφαλαίων προς όφελος των αρχουσών τάξεων και ευνοούν την απορρόφηση των εθνικών επιχειρήσεων απ' αυτούς που καταφθάνουν απ' το εξωτερικό με μια χούφτα δολάρια μες στις αποσκευές-τους.

Μέσα σ' ολόκληρη τη λατινική Αμερική, το σύστημα πα-

ράγει πολύ λιγότερα απ' τις ανάγκες-του και ο πληθωρισμός προκύπτει απ' αυτή τη δομική αδυναμία. Όμως, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (Δ.Ν.Τ.) δεν πλήττει τις αιτίες της ανεπαρκούς προσφοράς του μηχανισμού παραγωγής. Εξαπολύει τις τρομερές εφεδρείες-του ενάντια στις συνέπειες, συντρίβοντας ακόμη περισσότερο το ισχνό δυναμικό της εσωτερικής καταναλωτικής αγοράς: μια υπερβολική ζήτηση σ' αυτές τις χώρες των πεινασμένων, θα φορτωνόταν την ευθύνη του πληθωρισμού. Οι συνταγές-του, όχι μόνον απέτυχαν στη διαδικασία σταθεροποίησης, ή ανάπτυξης, αλλά επέτειναν τον εξωτερικό στραγγαλισμό των χωρών, επαύξησαν την εξαθλίωση των αποστερημένων μαζών, επιφέροντας την πυράκτωση των κοινωνικών εντάσεων, και ενεργοποίησαν τις διεργασίες της οικονομικής εθνικής υποδούλωσης, στο όνομα των ιερών βασικών αρχών της ελευθερίας του εμπορίου, της ελευθερίας του ανταγωνισμού και της ελευθερίας κυκλοφορίας των κεφαλαίων. Οι Η.Π.Α, που εφαρμόζουν στην πράξη ένα τεράστιο σύστημα προστατευτικών μέτρων —τελωνειακούς δασμούς, φόρους, επιδοτήσεις— δε γνώρισαν ποτέ την παραμικρότερη νουθεσία και επέμβαση του Δ.Ν.Τ. Αντίθετα, με τη λατινική Αμερική, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο δείχτηκε άτεγκτο: κι αυτός είν' ο λόγος της ύπαρξής-του. Από τότε που η Χιλή δέχτηκε την πρώτη απ' τις αποστολές-του, στα 1954, οι συμβουλές του Δ.Ν.Τ. διαδόθηκαν παντού και η πλειοψηφία των κυβερνήσεων σήμερα, ακολουθούν τυφλά τις κατευθύνσεις-τους. Η θεραπευτική μέθοδος επιδεικνύει την κατάσταση του αρρώστου για να του επιβάλει καλύτερα το ναρκωτικό φάρμακο των δανείων και των τοποθετήσεων. Το Δ.Ν.Τ. παραχωρεί τα δάνεια, ή δίνει το απαραίτητο πράσινο φως που επιτρέπει σε άλλους να τα παραχωρήσουν. Γέννημα θρέμμα των Η.Π.Α, με έδρα τις Η.Π.Α, και στην υπηρεσία των Η.Π.Α, το Ταμείο λειτουργεί στην πραγματικότητα ως διεθνής επόπτης, χωρίς τη σύμφωνο γνώμη του οποίου η βορειο-αμερικάνικη τράπεζα δε χαλαρώνει το νήματα του χρηματιστήριου. Η Παγκόσμια Τράπεζα, το Πρακτορείο για τη διεθνή ανάπτυξη, καθώς και άλλοι φιλανθρωπικοί οργανισμοί παγκόσμιας σημασίας, ρυθμίζουν κι αυτοί τις πιστώσεις-τους με την υπογραφή και την κατά γράμμα εφαρμογή των προθέσεων που δείχνουν οι κυβερνήσεις απέναντι στον πανίσχυρο αυτό οργανισμό. Το σύνολο των

λατινο-αμερικάνικων χωρών δεν κατορθώνουν να συγκεντρώσουν το μισό των ψήφων που διαθέτουν οι Η.Π.Α για να κατευθύνουν την πολιτική αυτού του ανώτατου ρυθμιστή της νομισματικής ισορροπίας του κόσμου: το Δ.Ν.Τ. δημιουργήθηκε για να θεσμοποιήσει την οικονομική επικυριαρχία της Γουόλ Στρητ πάνω σ' ολόκληρο τον πλανήτη, τότε που, μετά το τέλος του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, το δολάριο εγκαινίαζε την ηγεμονία-του ως παγκόσμιο νόμισμα. Το Δ.Ν.Τ. δεν απίστησε ποτέ στον κύριό-του. (1)

Η αστική τάξη της λατινικής Αμερικής που, βέβαια, έχει έναν εισοδηματικό χαρακτήρα, δεν όρθωσε σοβαρά εμπόδια στην ξένη χιονοστιβάδα που επέπεσε πάνω στη βιομηχανία, αλλά δεν είναι λιγότερο βέβαιο ότι, οι ιμπεριαλιστικές εταιρείες χρησιμοποίησαν μιαν ολόκληρη κλίμακα μεθόδων αφανισμού. Ο προηγούμενος βομβαρδισμός του Δ.Ν.Τ. διευκόλυνε τη διείσδυση. Έτσι, εταιρίες ολόκληρες αποκτήθηκαν μ' ένα απλό τηλεφώνημα, έπειτα από μια απότομη πτώση των αξιών στο Χρηματιστήριο, έναντι ελαχίστου οξυγόνου που διοχετεύτηκε υπό μορφή μετοχών, ή ακόμη, με τη μέθοδο της διάλυσης συνεπεία χρεών για προμήθειες, είτε για χρήση πατέντας, σημάτων, ή τεχνικών καινοτομιών. Τα χρέη, πολλαπλασιασμένα απ' τις υποτιμήσεις που εξαναγκάζουν τις ντόπιες επιχειρήσεις να πληρώνουν επιπλέον σε εθνικό νόμισμα για τις (σε δολάρια) υποχρεώσεις-τους, γίνονται έτσι, μια μοιραία παγίδα. Η εξάρτηση απ' την τεχνολογική βοήθεια πληρώνεται ακριβά: το *Know-how* (=τεχνική κατάρτιση) των εταιριών τις καθιστά μοναδικές στην τέχνη να καταβροχθίζουν το διπλανό-τους. Ένας από τους τελευταίους των Μοϊκανών της βραζιλιάνικης εθνικής βιομηχανίας δήλωνε, εδώ και τρία περίπου χρόνια, σε μια εφημερίδα του Ρίο ντε Τζανέιρο: "Η πείρα αποδείχνει ότι, το προϊόν πωλήσεως μιας εθνικής επιχείρησης, σπανίως φτάνει στη Βραζιλία και εξακολουθεί ν' αποφέρει κέρδη στην οικονομική αγορά της αγοράστριας χώρας." (2) Οι πιστωτές εξοφλούνται βάζοντας στο χέρι τις εγκαταστάσεις και τα μηχανήματα των χρεωστών-των. Τα νούμερα της κε-

---

1. El F.M.I y la crisis económica nacional, των *Samuel Liechtenstein* και *Alberto Conriel*, Μοντεβίδεο, 1967, καθώς και *La crisis del Imperio* του *Vivian Trias*, Μοντεβίδεο, 1970.

2. Fernando Gasparian, Correio da Manhã, Πρωτομαγιά 1968.

ντρικής Τράπεζας της Βραζιλίας δείχνουν ότι, το ένα πέμπτο των νέων βιομηχανικών επενδύσεων κατά τα έτη 1965, 1966 και 1967 αναλογούσαν, στην πραγματικότητα, με τον τοκισμό των απλήρωτων χρεών.

Στην τεχνολογική και οικονομική απειλή προστίθεται ο δόλιος και ελεύθερος ανταγωνισμός του δυνατού απέναντι στον αδύνατο. Οι θυγατρικές εταιρίες των πολυεθνικών τραστ, ενσωματωμένες καθώς είναι σε μια παγκόσμια διάρθρωση, μπορούν ν' απολαμβάνουν την πολυτέλεια να χάνουν χρήματα για ένα δυο χρόνια, ή και παραπάνω αν χρειάζεται. Ρίχνουν τότε τις τιμές και στρογγυλοκάθονται περιμένοντας να παραδοθεί αυτός τον οποίο καταδιώκουν. Οι τράπεζες συνεργάζονται: η εθνική επιχείρηση δεν είναι τόσο φερέγγυα όσο την παρουσίαζαν: της κόβουν τις χορηγήσεις. Η επιχείρηση, πνέοντας πλέον τα λοίσθια, δεν αργεί να σηκώσει τη σημαία της παράδοσης. Ο ντόπιος κεφαλαιοκράτης γίνεται ο ταπεινός συνεταίρος, ή ο υπάλληλος, των νικητών-του. Εκτός αν έχει την τύχη να ξεπουλήσει τ' αγαθά-του σε μετοχές στο μητρικό ξένο οίκο, για να τελειώσει τις μέρες-του ζώντας την πλουσιοπάροχη ζωή του εισοδηματία. Με το ***dumping*** *(1)* των τιμών, ενδεικτική είναι η ιστορία της προσάρτησης ενός βραζιλιάνικου εργοστασίου αυτοκόλλητων ταινιών, του Αντεζίτ, απ' την πανίσχυρη Γιούνιον Καρμπάιντ. Η φίρμα Σκοτς, εταιρία πασίγνωστη, με έδρα τη Μινεσότα, και με διεθνείς πλόκαμους, άρχισε να πουλάει φτηνότερα στη βραζιλιάνικη αγορά τις δικές-της αυτοκόλλητες ταινίες. Οι τράπεζες, που έβλεπαν να μειώνονται συνεχώς οι πωλήσεις της Αντεζίτ, της έκοψαν τις πιστώσεις. Η Σκοτς εξακολούθησε να ρίχνει τις τιμές-της: οι τιμές έπεσαν 30% στην αρχή, κι έπειτα 40%. Τότε ακριβώς μπήκε στη σκηνή η Γιούνιον Καρμπάιντ: αγόρασε τη βραζιλιάνικη επιχείρηση σε εξευτελιστική τιμή. Μετά απ' αυτό, συμφώνησε με τη Σκοτς να μοιραστούν εξίσου την εθνική αγορά. Αύξησαν, λοιπόν, κατά 50% την τιμή των αυτοκόλλητων ταινιών. Ο νόμος ενάντια στα τραστ, που είχε επιβληθεί τον παλιό καιρό του Βάργκας, είχε καταργηθεί χρόνια πριν.

Ο ίδιος ο οργανισμός των αμερικανικών Κρατών αναγνωρίζει (2) ότι η αφθονία των οικονομικών μέσων που διαθέ-

---

1. Dumping: φτηνές τιμές προκειμένου για ξένες αγορές.

2. Γενική Γραμματεία του Ο.Α.Κ., όπ. π.

τουν οι βορειο-αμερικάνικες θυγατρικές, "τις στιγμές όπου οι εθνικές επιχειρήσεις διέθεταν ελάχιστη ρευστότητα, ευνόησε μερικές φορές την αγορά ορισμένων απ' αυτές από ξένους αγοραστές." Η έλλειψη οικονομικών πόρων, που την έκανε πιο έντονη η στενότητα των εσωτερικών πιστώσεων που επέβαλε το νομισματικό Ταμείο, πνίγει τα ντόπια εργοστάσια. Η ίδια, όμως, αναφορά του Ο.Α.Κ. αποκαλύπτει ότι, το 95,7% των κεφαλαίων που χρειάζονται οι βορειο-αμερικάνικες επιχειρήσεις για τη λειτουργία και την ανάπτυξή-τους στη λατινική Αμερική, προέρχεται από λατινοαμερικάνικες πηγές, υπό μορφή πιστώσεων, δανείων και επανεπενδυμένων κερδών. Η αναλογία αυτή φτάνει στο 80% όταν πρόκειται για βιομηχανίες κατασκευής ειδών καθημερινής χρήσης.

ΟΙ ΗΠΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΟΥΝ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ-ΤΟΥΣ, ΑΛΛΑ ΒΑΖΟΥΝ ΣΤΟ ΧΕΡΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ: Η ΕΙΣΒΟΛΗ ΤΩΝ ΤΡΑΠΕΖΩΝ

Η διοχέτευση των εθνικών πόρων προς τις θυγατρικές των ιμπεριαλιστικών κρατών εξηγείται εν πολλοίς απ' τον πολλαπλασιασμό των βορειο-αμερικάνικων τραπεζικών υποκαταστημάτων που ξεπήδησαν, σαν μανιτάρια μετά τη βροχή, τα τελευταία τούτα χρόνια, πάνω σ' όλη την έκταση της λατινικής Αμερικής. Η επίθεση πάνω στη ντόπια οικονομία των δορυφόρων συνδέεται με το χρόνιο έλλειμα του ισοζύγιου πληρωμών των ΗΠΑ, που αναγκάζονται να φρενάρουν τις επενδύσεις στο εξωτερικό, και στη δραματική φθορά του δολαρίου ως εθνικού νομίσματος. Η λατινική Αμερική παρέχει και το σίελο πέραν του γεύματος, κι οι Ηνωμένες Πολιτείες περιορίζονται ν' ανοίγουν το στόμα. Η δήωση της βιομηχανίας υπήρξε ένα δώρο.

Σύμφωνα με την *International Banking Survey (1)*, υπήρχαν 38 βορειο-αμερικάνικα τραπεζικά υποκαταστήματα στα νότια του Ρίο Μπράβο, το 1964, και 133 το 1967. Είχαν καταθέσεις 810 εκατομμυρίων δολαρίων το 1964, για να φτάσουν, το 1967, το ένα δισεκατομμύριο διακόσια εβδομήντα

---

1. International Banking Surveu, Journal of Commerce, Νέα Υόρκη, 25 Φλεβάρη 1968.

εκατομμύρια δολάρια. Το 1968 και 1969, η ξένη τράπεζα προχώρησε ακόμα περισσότερο στην ορμή-της: η *First National City Bank* αριθμεί αυτή τη στιγμή δέκα θυγατρικές, εγκατεσπαρμένες σε δεκαεφτά χώρες της λατινικής Αμερικής. Ο αριθμός περιλαμβάνει διάφορες εθνικές τράπεζες που αγοράστηκαν πριν από λίγο απ' τη *City Bank*. Η *Chase Manhatan Bank*, του συγκροτήματος Ροκφέλλερ, αγόρασε στα 1962 την Τράπεζα *Lar Brasileiro*, μαζί με τριαντατέσσερα υποκαταστήματα στη Βραζιλία. Στα 1964, την Τράπεζα *Continental*, με σαρανταδύο πρακτορεία στο Περού. Στα 1967, την Τράπεζα *del Comercio*, με εκατόν είκοσι υποκαταστήματα στην Κολομβία και τον Παναμά, και την Τράπεζα Ατλαντίδα, με εικοσιτέσσερα πρακτορεία στην Ονδούρα. Κατόπι, στα 1968, την Τράπεζα *Argentino de Comercio*. Η κουβανική επανάσταση είχε εθνικοποιήσει είκοσι πρακτορεία των ΗΠΑ, αλλά οι τράπεζες, στην πλειοψηφία-τους, γλίτωσαν απ' αυτό το τρομερό χτύπημα: μόνο για το 1968, πάνω από εβδομήντα νέες θυγατρικές βορειο-αμερικανικών τραπεζών άνοιξαν στην κεντρική Αμερική, στα νησιά της Καραϊβικής και στις λιγότερο σημαντικές χώρες της Νότιας Αμερικής.

Δεν είναι δυνατό να εκτιμήσουμε ακριβώς την ταυτόχρονη αύξηση των παράλληλων δραστηριοτήτων —εταιρίες βοηθείας και οικονομικών χορηγιών, *holdings*, γραφεία αντιπροσωπειών— ξέρουμε, όμως, ότι τα λατινο-αμερικάνικα κεφάλαια που απορρόφησαν μερικές τράπεζες οι οποίες δε λειτουργούν ανοιχτά σαν υποκαταστήματα, αλλά ελέγχονται απέξω, με τη μορφή μετοχικών νημάτων, ή με το άνοιγμα εξωτερικών πιστωτικών γραμμών αυστηρά ρυθμιζόμενων, αυξήθηκαν σε ίση, ή ανώτερη, αναλογία.

Τούτη η τραπεζική εισβολή χρησιμεύει για να στρέψει τη λατινο-αμερικάνικη οικονομία προς τις βορειο-αμερικάνικες επιχειρήσεις που εγκαθίστανται στις χώρες-μας, ενώ τα εθνικά εργοστάσια πεθαίνουν στραγγαλισμένα από έλλειψη πιστώσεων. Οι υπηρεσίες δημόσιων σχέσεων διαφόρων βορειο-αμερικάνικων εταιριών διαλαλούν αδιάντροπα ότι, ο βασικός αντικειμενικός σκοπός-τους είναι να διοχετεύσουν την οικονομία των χωρών όπου είναι εγκατεστημένες, προς όφελος των πολυεθνικών, εμπόρων της κεντρικής-τους έ-

δρας. (1) Ποιος θα μπορούσε να φανταστεί αλήθεια μια λατινο-αμερικάνικη τράπεζα να εγκαθίσταται στη Νέα Υόρκη για να βάλει χέρι στα διαθέσιμα χρήματα των Ηνωμένων Πολιτειών; Αυτό θα ήταν σαπουνόφουσκα που θα έσκαγε στον αέρα: τούτο το ασυνήθιστο συμβάν απαγορεύεται ρητώς. Καμιά ξένη τράπεζα δεν μπορεί ν' αφαιρέσει από τις ΗΠΑ τις οικονομίες των πολιτών-τους. Αντίθετα, μέσω των αναρίθμητων θυγατρικών-τους, οι βορειο-αμερικάνικες τράπεζες βάζουν στο χέρι για δικό-τους όφελος τη λατινο-αμερικάνικη οικονομία. Η λατινική Αμερική φροντίζει με τον ίδιο, όπως κι οι ΗΠΑ, ζήλο για το βορειο-εξαμερικανισμό των οικονομικών-της πόρων. Εντούτοις, τον Ιούνιο του 1966, η βραζιλιάνικη τράπεζα ***Banco Brasileiro de Descontos*** συμβουλεύτηκε τους μετόχους-της προκειμένου να ληφθεί μια έντονα εθνικιστική απόφαση: η εκτύπωση της φράσης ***Nos confiamos em Deus*** πάνω σ' όλα τα έγγραφά-της. Με περηφάνεια, η τράπεζα υπενθύμιζε πως το δολάριο είχε κι αυτό πάνω-του το έμβλημα: ***In God We Trust*** (=Εμπιστευόμεθα το Θεό).

Οι λατινο-αμερικάνικες τράπεζες, ακόμη και ανεξάρτητες, δηλαδή ακόμα κι αυτές που ξέφυγαν τη μερική, ή ολική, διείσδυση των ξένων κεφαλαίων, δεν οδηγούν τις πιστώσεις-τους σε δρόμο διαφορετικό απ' αυτόν όπου τις οδηγούν οι θυγατρικές της Σίτυ Μπανκ, της Τζέηζ Μανχάταν Μπανκ, ή της Μπανκ οφ Αμέρικα: προτιμούν κι αυτές να ικανοποιούν τις ξένες βιομηχανικές και εμπορικές επιχειρήσεις, που προσφέρουν ισχυρές εγγυήσεις και επιδίδονται σε μεγάλες εμπορικές υποθέσεις.

ΜΙΑ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΠΟΥ ΕΙΣΑΓΕΙ ΚΕΦΑΛΑΙΑ

Το οικονομικό πρόγραμμα δράσης της κυβέρνησης, που το επεξεργάστηκε ο ***Robert Campos, (2)*** προέβλεπε ότι, σύμ-

---

*1. **Robert A. Bennett** και **Karen Almonti**, **International Activities of United States Bank**, στο **The American Banker**, Νέα Υόρκη, 1969.*

*2. Υπουργείο Προγραμματισμού και Οικονομικού Συντονισμού, **Programma Açâo Econômica do Govêrno**, Ρίο ντε Τζανέιρο, Νοέμβρης 1964. Δυο χρόνια αργότερα, μιλώντας στο Πανεπιστήμιο Μακέν-*

φωνα με την πολιτική σωτηρίας, τα κεφάλαια θα συνέρεαν απ' το εξωτερικό για να ευνοήσουν την ανάπτυξη της Βραζιλίας και να συμβάλουν στην οικονομική σταθεροποίησή-της. Για το 1965, εξαγγέλθηκαν νέες επενδύσεις από ξένες πηγές καθώς κι ένα ποσό εκατό εκατομμυρίων δολαρίων. Απ' το ποσόν αυτό, δεν εισπράχθηκαν παρά μονάχα εβδομήντα. Διαβεβαίωναν ότι, μέσα στα επόμενα χρόνια, το επίπεδο θα ξεπερνούσε τις προβλέψεις του 1965. Αλίμονο! Οι εξαγγελίες έμειναν χωρίς αντίκρυσμα. Στα 1967, οι εισπράξεις αυξήθηκαν φθάνοντας στα εβδομηνταέξι εκατομμύρια. Μα η αιμορραγία που παρατηρήθηκε —για κέρδη και μερίσματα, για τεχνική βοήθεια, για ειδικούς, για εξασφάλιση δικαιωμάτων, ή πριμ και χρηστικά δικαιώματα— ξεπέρασε πάνω από τέσσερις φορές τη νέα επένδυση. Σ' όλες αυτές τις αφαιμάξεις, θα έπρεπε να προστεθούν οι παράνομες μεταβιβάσεις. Η κεντρική Τράπεζα αναγνωρίζει ότι, εκατόν είκοσι εκατομμύρια δολάρια έφυγαν απ' τη Βραζιλία, στα 1967, από παράνομα κανάλια.

Αυτές οι "εξαγωγές", το βλέπουμε, υπήρξαν άπειρα πιο μεγάλες απ' τις προσόδους. Τελικά, οι αριθμοί των νέων επενδύσεων στα αποφασιστικά χρόνια της βιομηχανικής αλώσεως —1965, 1966, 1967— υπήρξαν πολύ κατώτεροι απ' το επίπεδο του 1961. (1) Οι επενδύσεις στη βιομηχανία αποτελούν τη σημαντικότερη πλευρά των βορειο-αμερικάνικων κεφαλαίων στη Βραζιλία. Ωστόσο, αντιπροσωπεύουν κάτι λιγότερο από το 4% του συνόλου-τους στις παγκόσμιες

ζι του Σάο Πάουλο, ο Κάμπος επέμενε: "Εφόσον οι υπό οργανωτική ανάπτυξη οικονομίες δε διαθέτουν τα μέσα για να φτάσουν σ' ένα καρποφόρο αποτέλεσμα, απ' το απλό γεγονός ότι, διαφορετικά, θα έμεναν καθυστερημένες, είναι πολύ φυσικό ν' αποδεχθούμε τη συνδρομή όλων αυτών που θα θελήσουν πρόθυμα μαζί με μας να διακινδυνεύσουν σ' αυτό το υπέροχο τόλμημα που είναι η πρόοδος, προκειμένου να λάβουμε κι εμείς ένα μέρος των καρπών." (22 Δεκέμβρη 1966).

1. "Οι μεταβιβάσεις της Βραζιλίας εντείνονται αλματωδώς απ' τη νομοθεσία του 1965 κι έπειτα" διακήρυττε πανηγυρικά το Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ. "Η αφθονία των κερδών, των μερισμάτων και των πριμ αυξάνεται. Οι προθεσμίες και οι όροι των δανείων υπόκεινται στη διαιτησία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου." (*International Commerce*, 24 Απρίλη 1967).

βιομηχανίες. Στην Αργεντινή, μόλις που φτάνουν στο 3% και στο Μεξικό 3,5%. Η απορρόφηση των κυριότερων βιομηχανικών κέντρων της λατινικής Αμερικής δεν απαίτησε απ' τη Γουόλ Στρητ μεγάλες θυσίες. Τα κέντρα αυτά ζητούν λίγα δολάρια και αποφέρουν ποσότητες.

"Εκείνο που χαρακτηρίζει το σύγχρονο καπιταλισμό, όπου βασιλεύει το μονοπώλιο, είναι η εξαγωγή κεφαλαίων" είχε γράψει ο Λένιν. Στην εποχή-μας, όπως απέδειξαν οι Μπάραν και Σουήζυ, ο ιμπεριαλισμός εισάγει κεφάλαια απ' τις χώρες όπου δρα οικονομικώς. Μέσα στην περίοδο 1950-1967, οι νέες βορειο-αμερικάνικες επενδύσεις στη λατινική Αμερική έφτασαν, χωρίς να υπολογίσουμε τα επανεπενδυμένα κέρδη, σ' ένα σύνολο τριών δισεκατομμυρίων εννιακοσίων εικοσιένα εκατομμυρίων δολαρίων. Οι καταβολές και τα μερίσματα που εστάλησαν στο εξωτερικό απ' τις επιχειρήσεις, έφτασαν τα δώδεκα δισεκατομμύρια οχτακόσια δεκαεννιά εκατομμύρια δολάρια. Τα κέρδη ξεπέρασαν τρεις φορές το ποσό των νέων κεφαλαίων που τοποθετήθηκαν στην ήπειρο. (1) Κατόπιν, σύμφωνα με το *CEPAL*, η αφαίμαξη των κερδών αυξήθηκε. Τα τελευταία χρόνια, ξεπερνούν πέντε φορές τις νέες επενδύσεις. Η Αργεντινή, η Βραζιλία και το Μεξικό ήταν οι χώρες που υπόμειναν πιο έντονα αυτές τις "αποδράσεις." Οι υπολογισμοί είναι και πάλι συντηρητικοί. Ένα μεγάλο μέρος των κεφαλαίων που "επαναπατρίζονται" με τη μορφή αποσβέσεων του χρέους, αντιστοιχούν στην πραγματικότητα με τα κέρδη των τοποθετήσεων, κι αυτοί οι αριθμοί δεν περιλαμβάνουν σε καμιά περίπτωση τις αποστολές στο εξωτερικό για πληρωμές στελεχών, δικαιωμάτων χρήσεως και τεχνικής βοήθειας, δε συνυπολογίζουν τις αθέατες μεταβιβάσεις που κρύβονται πίσω απ' το φραστικό τέχνασμα "λάθη και παραλείψεις", (2)

---

1. Γενική Γραμματεία του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών, όπ.π.Ο πρόεδρος Κέννεντυ είχε ήδη παραδεχθεί, στα 1960: "Απ' τον υπανάπτυκτο κόσμο, που έχει ανάγκη κεφαλαίων, αποσύραμε ένα δισεκατομμύριο τρακόσια εκατομμύρια δολάρια, ενώ εμείς δεν έχουμε εξάγει σε κεφαλαιακές τοποθετήσεις παρά μόνον διακόσια εκατομμύρια." (Λόγος ενώπιον του συνεδρίου του *A.F.L.-C.I.O.*, στο Μαϊάμι, στις 8 Δεκέμβρη 1961).

2. Αυτά τα μυστηριώδη "λάθη και παραλείψεις" ανέβηκαν, λόγου χάρη ανάμεσα στα 1965 και 1966, σ' ένα και παραπάνω δισεκατομμύριο

ξεχνούν τα κέρδη που αποκομίζουν οι εταιρίες εξογκώνοντας τις τιμές των προμηθειών που παρέχουν στις θυγατρικές-τους, και, με τον ίδιο ενθουσιασμό, παραφουσκώνοντας το κόστος λειτουργίας.

Η φαντασία των επιχειρήσεων δρα κατά τον ίδιο τρόπο και προς τις επενδύσεις. Πράγματι, καθώς ο ίλιγγος της τεχνολογικής προόδου συμπτύσσει όλο και περισσότερο τις προθεσμίες ανανέωσης του σταθερού κεφαλαίου στις προηγμένες οικονομίες, η μεγάλη πλειοψηφία των εγκαταστάσεων και των εξοπλισμών που αποστέλλονται στις χώρες της λατινικής Αμερικής, έχουν ήδη ολοκληρώσει έναν κερδοσκοπικό κύκλο λειτουργίας στους τόπους καταγωγής-τους. Η απόσβεση, λοιπόν, έχει πραγματοποιηθεί εν όλω, ή εν μέρει. Στις επιπτώσεις της επένδυσης στο εξωτερικό, η λεπτομέρεια τούτη δεν έχει ληφθεί υπόψη: η αυθαίρετα υπερτιμημένη αξία που αποδίδεται στα μηχανήματα, δε θα ήταν ασφαλώς παρά μόνον η σκιά του εαυτού-της αν λάβαινε υπόψη-του κανείς τις περιπτώσεις προγενέστερης φθοράς. Άλλωστε, ο μητρικός οίκος δεν αναγκάζεται να ξοδεύει για να παράγει στη λατινική Αμερική τα είδη που της πουλούσε προηγουμένως απ' τη μακρινή έδρα-του. Οι κυβερνήσεις επιφορτίζονται με την υποχρέωση να την απαλλάξουν απ' τον κόπο αυτό, παρέχοντας τα αναγκαία μέσα στη θυγατρική που έχει μόλις εγκατασταθεί και ολοκληρώσει τη "σωτήρια" αποστολή-της: η θυγατρική βάζει στο χέρι τις ντόπιες πιστώσεις απ' τη στιγμή που τοποθετήσει μια ταμπέλα στο χώρο όπου θ' αναγείρει το εργοστάσιό-της. Μπορεί να υπολογίζει σε συναλλαγματικά προνόμια για τις εισαγωγές-της —οι οποίες, συχνότατα, προέρχονται απ' το μητρικό οίκο— και μπορεί να εξασφαλίσει, σε ορισμένες χώρες, έναν ειδικό συναλλαγματικό τύπο για την πληρωμή στο εξωτερικό των χρεών-της, πουσυνάπτονται άλλωστε, πολύ συχνά, με τον οικονομικό κλάδο της ίδιας εταιρίας. Τα στοιχεία που συγκέντρωσε η επιθεώρηση *Fichas* *(1)* δείχνουν ότι, τα μη δηλωμένα ποσά, μεταξύ του 1961 και 1964, απ' την

στη Βενεζουέλα, σε 743 εκατομμύρια δολάρια στην Αργεντινή, σε 714 εκατομμύρια στη Βραζιλία, και σε 310 εκατομμύρια στην Ουρουγουάη. (Ενωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ.π.)

1.Fichas de investigación económica y social, Μπουένος Άιρες, Ιούνιος 1965.

αυτοκινητοβιομηχανία στην Αργεντινή, ήταν τρισήμισι φορές ανώτερα απ' το ποσό που ήταν αναγκαίο για την κατασκευή 17 θερμοηλεκτρικών κέντρων και 6 υδροηλεκτρικών κέντρων συνολικής ισχύος πάνω από 2.200 μεγαβάτ. Αντιπροσώπευαν την αξία εισαγωγών σε μηχανήματα και αναγκαίους εξοπλισμούς για έντεκα χρόνια στις δυναμικές βιομηχανίες για να προκαλέσουν μιαν ετήσια αύξηση 2,8% του προϊόντος ανά κάτοικο.

ΟΙ ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΕΣ ΣΤΡΑΓΓΑΛΙΖΟΥΝ ΠΙΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΙΚΑ ΑΠΟ ΤΟΥΣ "ΣΤΟΛΟΥΣ"

Οι εταιρείες, αποκομίζοντας περισσότερα δολάρια απ' όσα προσκομίζουν, συμβάλλουν στο να εντείνεται η χρόνια δίψα για συνάλλαγμα της ηπείρου. Οι "δυνάμει κατεχόμενες" χώρες απογυμνώνονται από κεφάλαια αντί να ενισχύονται σε κεφάλαια. Τότε ακριβώς μπαίνει σ' ενέργεια ο μηχανισμός του δανείου. Οι διεθνείς πιστωτικοί οργανισμοί παίζουν σημαντικότατο ρόλο στην κατάρρευση των εύθραυστων αμυντικών ακροπόλεων της λατινο-αμερικάνικης βιομηχανίας με εθνικό κεφάλαιο, και ευνοούν την ισχυροποίηση των νεο-αποικιακών δομών. Η βοήθεια λειτουργεί σύμφωνα με το πρότυπο του φιλάνθρωπου της ιστορίας, που το γουρούνι-του έχει ξύλινο πόδι επειδή το τρώει σιγά σιγά. Το έλλειμμα του ισοζύγιου πληρωμών των ΗΠΑ, που προκάλεσαν οι στρατιωτικές δαπάνες και η εξωτερική βοήθεια, επίφοβη δαμόκλειος σπάθη πάνω απ' τη βορειο-αμερικάνικη ευημερία, είναι αυτό ακριβώς που καθιστά δυνατή αυτή την ευημερία: η αυτοκρατορία ξαποστέλλει στο εξωτερικό τους στόλους-της για να σώσει τα δολάρια των μονοπωλίων-της όποτε κινδυνεύουν και διασπείρει αποτελεσματικότατα τους τεχνοκράτες-της και τα δάνειά-της για ν' αναπτύξει τις εμπορικές-της υποθέσεις και να εξασφαλίσει τις πρώτες ύλες και τις αγορές.

Ο σημερινός καπιταλισμός παρουσιάζει, στο παγκόσμιο κέντρο της ισχύος-του, μιαν απόλυτη εναρμόνιση ανάμεσα στα ιδιωτικά μονοπώλια και την κυβερνητική μηχανή. (1) Οι

---

1. V.A.Cheprakov El capitalismo monopolista de Estado, Μόσχα, *Paul A.Baran* και *Paul M. Sweezy*, όπ.π., και *Vivian Trias*, όπ.π.

πολυεθνικές χρησιμοποιούν με άμεσο τρόπο το Κράτος για να συσσωρεύουν, να πολλαπλασιάζουν και να συγκεντρώνουν τα κεφάλαια, να βαθαίνουν την τεχνολογική επανάσταση, να στρατιωτικοποιούν την οικονομία και, μέσ' από διάφορους μηχανισμούς, να εξασφαλίζουν την επιτυχία του βορειο-εξαμερικανισμού του καπιταλιστικού κόσμου. Μέσα σ' αυτή την έννοια εκπληρώνουν τη λειτουργία-τους η *Eximbank* (Τράπεζα εξαγωγών και εισαγωγών) το *A.I.D.* (Πρακτορείο για την παγκόσμια ανάπτυξη), καθώς και άλλοι, λιγότερο σημαντικοί, οργανισμοί. Επίσης, μ' αυτό τον τρόπο λειτουργούν κι ορισμένοι άλλοι διεθνείς υποτίθεται οργανισμοί, πάνω στους οποίους οι ΗΠΑ ασκούν την αναμφισβήτητη ηγεμονία-τους: το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, δηλαδή, η δίδυμη αδελφή-του, Διεθνής Τράπεζα Ανοικοδομήσεως και Αναπτύξεως, και η *B.I.D* (Διαμερικανική Τράπεζα Αναπτύξεως), που σφετερίζονται το δικαίωμα ν' αποφασίζουν ποια οικονομική πολιτική οφείλουν ν' ακολουθούν οι χώρες που εξαιτούνται πιστώσεις. Εφορμώντας στις κεντρικές τράπεζές-τους και σε υπουργεία κλειδιά, βάνουν στο χέρι απόρρητα έγγραφα της οικονομίας, συντάσσουν και επιβάλλουν νόμους στα έθνη, και απορρίπτουν, ή επιτρέπουν, τα μέτρα που λαβαίνουν τα Κράτη, των οποίων τις κατευθύνσεις χαράσσουν απολύτως.

Η διεθνής αγαθοεργία είναι κάτι ανύπαρκτο. Αρχίζει αφ' εαυτής, συμπεριλαμβανομένων και των ΗΠΑ. Η εξωτερική βοήθεια πληροί πρωταρχικά μιαν εσωτερική λειτουργία: η αμερικάνικη οικονομία αυτοεξυπηρετείται. Ο Ρομπέρτο Κάμπος, τότε που ήταν πρεσβευτής της εθνικιστικής κυβέρνησης του Γκούλαρτ, την αποκαλούσε πρόγραμμα επέκτασης των αγορών στο εξωτερικό, προορισμένο ν' απορροφήσει τα βορειο-αμερικάνικα πλεονάσματα και ν' ανακουφίσει την παραγωγή στη βιομηχανία εξαγωγών των ΗΠΑ. (1) Το υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ πανηγύριζε το εξαιρετικό βήμα της Συμμαχίας για την Πρόοδο, αμέσως μετά τη δημιουργία-του, δηλώνοντας ότι είχε δημιουργήσει νέες διόδους και πηγές εργασίας για τις ιδιωτικές επιχειρήσεις σαραντατεσσάρων βορειο-αμερικάνικων Πολιτειών.(2) Το Γενάρη του 1968, ο πρόεδρος Τζόνσον, στο μήνυμά-του στο Κονγκρέσ-

---

1. O Estado de São Paulo, 24 Γενάρη 1963.

2. International Commerce, 4 Φλεβάρη 1963.

σο, διαβεβαίωνε ότι, πάνω απ' το 90% της εξωτερικής βοήθειας του 1969 θα πήγαινε για τη χρηματοδότηση αγορών απ' τις ΗΠΑ. "Ο ίδιος προσωπικώς και κατά τρόπον άμεσο, ενέτεινα τις προσπάθειες για ν' αυξηθεί το ποσοστό αυτό", διατυμπάνιζε. (1) Τον Οκτώβρη του 1969, τα ειδησεογραφικά πρακτορεία μετέδωσαν τις εκρηκτικές δηλώσεις του προέδρου της "Διαμερικανικής Επιτροπής της Συμμαχίας για την Πρόοδο", Κάρλος Σανζ ντε Σανταμαρία, που επιβεβαίωνε στη Νέα Υόρκη ότι η βοήθεια ήταν μια πρώτης τάξεως μπίζνες για την οικονομία των ΗΠΑ και του θησαυροφυλάκιού-τους. Απ' την κρίση του τέλους της δεκαετίας του 50 κι έπειτα, που γεννήθηκε απ' το έλλειμμα του βορειοαμερικάνικου ισοζύγιου πληρωμών, τα δάνεια συνάφθηκαν με τον όρο ν' αγοραστούν βορειο-αμερικάνικα βιομηχανικά προϊόντα, ακριβότερα γενικώς απ' αυτά που πρότειναν οι άλλες χώρες του κόσμου. Πιο πρόσφατα ακόμα, ορισμένοι μηχανισμοί, όπως οι "αρνητικοί κατάλογοι", τέθηκαν σε ενέργεια προκειμένου ν' αποφευχθεί το ενδεχόμενο να χρησιμοποιθούν οι πιστώσεις για την εξαγωγή ειδών, που οι ΗΠΑ μπορούν να τοποθετήσουν στην παγκόσμια αγορά με συμφέροντες ανταγωνιστικούς όρους. Οι υστερότεροι "θετικοί κατάλογοι" έκαναν δυνατή, μέσω του καναλιού της βοήθειας, την πώληση ορισμένων βορειο-αμερικάνικων προϊόντων σε τιμές κατά 30% έως 50% ανώτερες απ' αυτές των άλλων παγκόσμιων πηγών. Ο Οργανισμός των Αμερικανικών Κρατών, στο παραπάνω έγγραφο, λέει ότι παραχωρείται "μια γενική επιδότητη στις βορειο-αμερικάνικες εξαγωγές." Τα εργοστάσια που κατασκευάζουν μηχανήματα, πάσχουν από σοβαρά μειονεκτήματα στο επίπεδο των τιμών ως προς την παγκόσμια αγορά, ομολογεί το υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ, "εκτός κι αν έχουν τη δυνατότητα να επωφεληθούν απ' την πιο φιλελεύθερη χρηματοδότηση που προτείνουν διάφορα προγράμματα βοήθειας." (2) Όταν ο Ρίτσαρντ Νίξον, σ' ένα λόγο που εξεφώνισε μερικές μέρες πριν απ' το τέλος του 1969, υποσχέθηκε να αφήσει ελεύθερη τη βοήθεια, αναφερόταν μόνο και μόνο στη δυνατότητα να πραγματοποιούνται οι αγορές στις λατινο-αμερικάνικες χώρες. Τα δάνεια της Διαμερικανικής Τράπεζας Αναπτύ-

---

1. Wall Street Journal, 31 Γενάρη 1968.

2. International Commerce, 17 Ιουλίου 1967.

ξεως, που παραχωρούνταν μέσω των κεφαλαίων-της για τις ειδικές δραστηριότητες, αποκάλυπταν ήδη την αντίληψη αυτή. Η πείρα, όμως, δείχνει ότι οι ΗΠΑ, ή οι θυγατρικές των εταιριών-τους στη λατινική Αμερική, είναι πάντα, στο τέλος, οι προμηθευτές που επιλέγονται στα συμβόλαια. Τα δάνεια του *A.I.D*, της *Eximbank* και, στην πλειοψηφία-τους, τα δάνεια της *B.I.D*. απαιτούν κι αυτά το ήμισι τουλάχιστον των μεταφορών να γίνεται με πλοία υπό βορειο-αμερικάνικη σημαία. Το κόστος της εμπορικής μεταφοράς μπορεί να φτάσει, σε ορισμένες περιπτώσεις, στο διπλάσιο απ' όσο ζητούν οι άλλες, οικονομικότερες, διεθνείς γραμμές. Κατά κανόνα, οι εταιρίες που αναλαμβάνουν τη μεταφορά των εμπορευμάτων, είναι κι αυτές βορειο-αμερικάνικες, και βορειο-αμερικάνικες οι τράπεζες διαμέσου των οποίων πραγματοποιούνται οι εμπορικές επιχειρήσεις.

Ο Οργανισμός των Αμερικανικών Κρατών έκανε μιαν αποκαλυπτική εκτίμηση της σημασίας της πραγματικής βοήθειας που λαβαίνει η λατινική Αμερική. (1) Αφ' ής στιγμής διαχωριστεί η ήρα απ' το στάρι, φτάνουμε στο εξής συμπέρασμα: μόλις το 38% της θεωρητικής βοήθειας μπορεί να θεωρηθεί ως πραγματικό. Τα δάνεια για τη βιομηχανία, τα μεταλλεία, τις επικοινωνίες, και οι αντισταθμιστικές πιστώσεις δεν αποτελούν παρά μονάχα το ένα πέμπτο της εγκρινόμενης βοήθειας. Στην περίπτωση της *Eximbank*, η βοήθεια αυτή ταξιδεύει από το Νότο στο Βορρά: η χρηματοδότηση που συμφωνείται απ' την *Eximbank*, λέει ο Ο.Α.Κ., αντί να έχει τη σημασία της βοήθειας, συνεπάγεται ένα πρόσθετο κόστος για την ήπειρο από την υπερτίμηση των ειδών που εξάγουν οι ΗΠΑ μέσω αυτής.

Η λατινική Αμερική παρέχει το μεγαλύτερο μέρος των συνηθισμένων πόρων του κεφαλαίου της Διαμερικανικής Τράπεζας Αναπτύξεως. Τα χαρτιά, όμως, της Δ.Τ.Α. έχουν απάνω στη σφραγίδα-τους και το έμβλημα της "Συμμαχίας για την Πρόοδο", κι οι ΗΠΑ είναι η μόνη χώρα που έχει σ' αυτήν το δικαίωμα του βέτο. Οι ψήφοι των λατινο-αμερικάνικων χωρών, ανάλογα με την κεφαλαιική εισφορά-τους, δε συγκεντρώνουν τα δύο τρίτα της πλειοψηφίας που είναι αναγκαία όταν λαμβάνονται σημαντικές αποφάσεις. "Αν το δικαίωμα του βέτο των ΗΠΑ πάνω στα δάνεια

1. Γενική Γραμματεία του Ο.Α.Κ., όπ.π.

της Δ.Τ.Α. δεν εφαρμόστηκε, η απειλή της χρησιμοποίησής-του για κίνητρα πολιτικά επηρέασε τις αποφάσεις", παραδεχόταν ο Νέλσον Ροκφέλλερ, τον Αύγουστο του 1969, μέσα στην περιβόητη αναφορά-του στον πρόεδρο Νίξον. Η Δ.Τ.Α., στα περισσότερα δάνεια που παραχωρεί, επιβάλλει τους ίδιους όρους όπως κι οι ανοιχτά βορειο-αμερικάνικοι οργανισμοί: την υποχρέωση να χρησιμοποιήσουν τα κεφάλαια για την αγορά εμπορευμάτων απ' τις ΗΠΑ, εκ των οποίων τα μισά τουλάχιστον πρέπει να μεταφερθούν με πλοία υπό την αστερόεσσα, και με σαφή αναφορά στη "Συμμαχία για την Πρόοδο." Η Δ.Τ.Α. καθορίζει την πολιτική των διατιμήσεων και των φόρων τις οποίες αγγίζει με το μαγικό ραβδί-της. Αποφασίζει την τιμή του νερού και των φόρων στους υπονόμους και τα διαμερίσματα, έπειτα από πρόταση των βορειο-αμερικάνων συμβούλων που διορίζονται με τη δική-της έγκριση. Εγκρίνει τα σχέδια των έργων, καθορίζει τις τιμές των πλειστηριασμών, διαχειρίζεται τα κεφάλαια και επαγρυπνεί για την ακριβή εκτέλεση. (1) Η Δ.Τ.Α. έπαιξε αποφασιστικό ρόλο στην αναδιάρθρωση της ανώτερης εκπαίδευσης σύμφωνα με τα πρότυπα του πολιτιστικού νεοαποικισμού. Τα δάνειά-της στα πανεπιστήμια παραλύουν τη δυνατότητα να τροποποιηθούν χωρίς τη δική-της σύμφωνο γνώμη οι οργανικοί νόμοι, ή τα καταστατικά, ενώ ταυτόχρονα της επιτρέπουν να επιβάλει συγκεκριμένες μεταρρυθμίσεις στην εκπαίδευση, στο διοικητικό μηχανισμό και τα οικονομικά-της. Ο γενικός γραμματέας του Ο.Α.Κ. ορίζει ένα διαιτητή σε περίπτωση αντιδικίας. (2)

Τα συμβόλαια του "Πρακτορείου για τη Διεθνή Ανάπτυξη" (Π.Δ.Α.) επιβάλλουν βορειο-αμερικάνικα εμπορεύματα και τιμές μεταφοράς και απαγορεύουν συνήθως το εμπόριο με την Κούβα και το Βόρειο Βιετνάμ. Εξαναγκάζουν έτσι στην αποδοχή της διοικητικής κηδεμονίας των τεχνικών της

---

1. Λόγου χάρη, στην Ουρουγουάη, το κείμενο του συμβολαίου που υπογράφηκε στις 21 Μάη του 1963 μεταξύ της Δ.Τ.Α. και του περιφερειακού συμβουλίου του Μοντεβίδεο για την επέκταση των υπονόμων.

2. Λόγου χάρη, στη Βολιβία, το κείμενο του συμβολαίου που υπογράφηκε την 1η Απρίλη 1966 μεταξύ της Δ.Τ.Α και του Πανεπιστήμιου του Σαν Σιμόν, στην Κοτσαμπάμπα, για τη βελτίωση της εκπαίδευσης στην αγρονομία.

επιλογής-του. Για ν' αντισταθμίσουν τη διαφορά τιμών ανάμεσα στ' αμερικάνικα τρακτέρ, ή τα λιπάσματα, και σ' αυτά της παγκόσμιας αγοράς, που είναι πολύ φθηνότερα, απαιτούν την κατάργηση των φόρων και των τελωνειακών δασμών για τα προϊόντα που εισόγονται με τις πιστώσεις. Η βοήθεια του Π.Δ.Α. περιλαμβάνει τα τζιπ και τα σύγχρονα όπλα που προορίζονται για την αστυνομία, προκειμένου να μπορεί να διαφυλάγεται αποτελεσματικά η "εσωτερική τάξις" των χωρών. Το ένα τρίτο των πιστώσεων του Π.Δ.Α. παραχωρήθηκαν –κι όχι μάταια– αμέσως μετά την επικύρωσή-τους, ενώ τα άλλα δύο τρίτα παραχωρούνται με τη σύμφωνο γνώμη του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, του οποίου οι "διευθετήσεις" ανάβουν συνήθως τη θρυαλλίδα της κοινωνικής αναταραχής.

Και, στην περίπτωση όπου το Δ.Ν.Τ. δε θα κατόρθωνε να διαλύσει, κομμάτι το κομμάτι, όπως σ' ένα ρολόι, όλους τους μηχανισμούς της κυριαρχίας, το Π.Δ.Α. απαιτεί και την επικύρωση ορισμένων νόμων, ή διαταγμάτων. Το Π.Δ.Α. είναι ο βασικός ιμάντας μεταφοράς των κεφαλαίων της "Συμμαχίας για την Πρόοδο." Ένα παράδειγμα αυτής της λαβυρινθώδους γενναιοδωρίας: η Διαμερικανική Επιτροπή της Συμμαχίας για την Πρόοδο απέσπασε απ' την ουρουγουαϊνή κυβέρνηση την υπογραφή μιας σύμβασης που θέτει υπό τον άμεσο έλεγχο του ξένου αυτού οργανισμού τα έσοδα και τα έξοδα των Κρατικών επιχειρήσεων, καθώς και την επίσημη πολιτική σε θέματα διατιμήσεων, μισθών και επενδύσεων. (1) Μα οι πιο επιζήμιοι όροι, σπάνια εμφανίζονται μέσα στα κείμενα των συμβολαίων και τις δημόσιες δεσμεύσεις. Κρύβονται επιμελώς μέσα στους "πρόσθετους όρους", που είναι απόρρητοι. Η Βουλή της Ουρουγουάης δεν έμαθε ποτέ ότι η κυβέρνηση είχε δεχθεί, το Μάρτη του 1968, να περιορίσει τις εξαγωγές ρυζιού, προκειμένου να μπορέσει η χώρα να προμηθευτεί αλεύρι, αραβόσιτο και σόργκο, που πλεόναζαν στις ΗΠΑ.

Πλήθος μαχαίρια λάμπουν κάτω απ' το μανδύα της βοήθειας στις φτωχές χώρες. Ο Τσόντορο Μσσκόσο, μελλοντικός γενικός διευθυντής της "Συμμαχίας για την Πρόοδο", δε διστάζει να το παραδεχτεί: "...συμβαίνει οι ΗΠΑ να έχουν

---

1. Έγγραφο που δημοσιεύτηκε απ' την εφημερίδα, *Ya*, Μοντεβίδεο, Μάης 1970.

ανάγκη την ψήφο της τάδε, ή της δείνα χώρας στον ΟΗΕ, ή στον Ο.Α.Κ., κι είναι πολύ φυσικό το ότι, η κυβέρνηση της εν λόγω χώρας, υπακούοντας σε μια παράδοση αφιερωμένη στην ψυχρή διπλωματία, να απαιτεί σε αντάλλαγμα κάποιαν ανταμοιβή." (1) Στα 1962, ο εκπρόσωπος της Αϊτής στη σύνοδο του Πούντα ντελ Έστε, "αντάλλαξε" την ψήφο-του μ' ένα νέο αεροδρόμιο, κι οι Ηνωμένες Πολιτείες απέσπασαν έτσι την πλειοψηφία που ήταν αναγκαία για να εκδιώξουν την Κούβα απ' τον Οργανισμό των Αμερικανικών Κρατών. (2) Ο τέως δικτάτορας της Γουατεμάλα, *Miguel Ydígoras Fuentes*, έχει δηλώσει ότι υποχρεώθηκε να απειλήσει τους Βορειο-Αμερικάνους ότι δε θα ψήφιζε η χώρα-του στις συσκέψεις της "Συμμαχίας για την Πρόοδο" αν οι τελευταίοι δεν κρατούσαν την υπόσχεσή-τους να του αγοράσουν παραπάνω ζάχαρη. (3) Από πρώτη ματιά, μπορεί να φανεί παράδοξο το γεγονός ότι η Βραζιλία υπήρξε η χώρα που ευνοήθηκε περισσότερο απ' τη "Συμμαχία για την Πρόοδο" στη διάρκεια της εθνικιστικής διακυβέρνησης του *João* Γκούλαρτ (1961-1964). Το παράδοξο, όμως, σταματά μόλις μάθει κανείς το εσωτερικό μοίρασμα της λαμβανόμενης βοήθειας: οι πιστώσεις της Συμμαχίας σπάρθηκαν σαν νάρκες στο δρόμο του Γκούλαρτ. Ο Κάρλος Λακέρντα, κυβερνήτης της Γκουαναβάρα, και ηγέτης τότε της άκρας αριστεράς, απέσπασε εφτά φορές περισσότερα δολάρια απ' ολόκληρη τη Βορειο-Ανατολική περιοχή: το Κράτος της

---

1. Panorama, Κέντρο σπουδών και κοινωνικών τεκμηριώσεων, Μεξικό, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 1965.

2. Το ίδιο υπόσχονται και στη δικτατορία του Φρανσουά Ντυβαλιέ, σαν δείγμα αναγνώρισης, ένα δρόμο που οδηγεί στο αεροδρόμιο. Οι *Irving Pflaum (Arena of Decision. Latin American Crisis*, Νέα Υόρκη, 1964) και *John Gerassi (The Great Fear in Latin America*, Νέα Υόρκη, 1965), συμφωνούν ότι πρόκειται εδώ για μια περίπτωση διαφθοράς. Οι ΗΠΑ, όμως, δεν κράτησαν τις υποσχέσεις-τους. Ο Ντυβαλιέ, "Πάπα-Ντοκ", φρουρός του θανάτου στη μυθολογία βωντού, ένωσε απατημένος. Λένε ότι, ο γερο-μάγος επικαλέστηκε τη βοήθεια του Διαβόλου για να εκδικηθεί τον Κέννεντυ και χαμογέλασε, με σαρδώνεια ικανοποίηση, όταν οι σφαίρες του Ντάλλας έκοψαν το νήμα της ζωής του προέδρου.

3. Ρεπορτάζ της *Georgie Anne Geyer, The Miami Herald*, 24 Δεκεμβρη 1966.

Γκουαναμπάρα, με τον ισχνό-του πληθυσμό των τεσσάρων εκατομμυρίων κατοίκων, μπόρεσε έτσι να φτιάξει υπέροχους κήπους για τους τουρίστες, ζώνοντας σαν μπορντούρα τον πιο θεαματικό κόλπο του κόσμου, ενώ οι άνθρωποι της Βορειο-Ανατολικής περιοχής, αυτοί, παρέμεναν η ανοιχτή πληγή της λατινικής Αμερικής. Τον Ιούνιο του 1964, μετά την επιτυχία του πραξικοπήματος που έφερε στην εξουσία τον Καστέλο Μπράνκο, ο Τόμας Μαν, υφυπουργός στις διαμερικανικές υποθέσεις και δεξί χέρι του προέδρου Τζόνσον, εξήγησε: "Οι Ηνωμένες Πολιτείες μοίρασαν στους δραστήριους κυβερνήτες ορισμένων βραζιλιανών Κρατών τη βοήθεια που προοριζόταν για την κυβέρνηση Γκούλαρτ, χρηματοδοτώντας μ' αυτό τον τρόπο τη δημοκρατία. Η Ουάσινγκτον δεν έδωσε τίποτε για το ισοζύγιο πληρωμών, ή τον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό, εφόσον αυτό θα μπορούσε να ωφελήσει άμεσα την κεντρική κυβέρνηση." (1) Η Βορειοαμερικάνικη διοίκηση είχε αποφασίσει ν' αρνηθεί κάθε μορφής συνεργασία με τον Μπελαούντε Τερρύ, στο Περού, "αν δεν παρείχε τις ποοσδοκώμενες εγγυήσεις, σύμφωνα με τις οποίες θ' ακολουθούσε μια συμβιβαστική προς την *International Petroleum Company* πολιτική. Ο Μπελαούντε αρνήθηκε και, ως άμεση συνέπεια, στα τέλη του 1965 δεν είχε ακόμη λάβει απ' τη Συμμαχία για την Πρόοδο το τμήμα που του αναλογούσε." (2) Αργότερα, όπως ξέρουμε, ο Μπελαούντε υποχώρησε. Υπάκουσε για να επιζήσει, μα έχασε μ' αυτό την εξουσία και το πετρέλαιο. Στη Βολιβία, τα βορειοαμερικάνικα δάνεια δεν πρόσφεραν μήτε δραχμή για να επιτρέψουν στη χώρα να κατασκευάσει τα χυτήρια κασσίτερου που είχε ανάγκη, με αποτέλεσμα να συνεχίσει ο κασσίτερος να μεταφέρεται ακατέργαστος στο Λίβερπουλ, για να ξαναφύγει, κατεργασμένος πια, στη Νέα Υόρκη. Αντίθετα, η βοήθεια έβγαλε στο φως μια παρασιτική εμπορική αστική τάξη, διόγκωσε τη γραφειοκρατία, πολλαπλασίασε τα κτίρια και κατασκεύασε μοντέρνους αυτοκινητόδρομους κι άλλα φανταστικά πράγματα σε μια χώρα που συναγωνίζεται την

---

1. Δήλωση που έγινε ενώπιον της υπο-επιτροπής της Βουλής των Αντιπροσώπων. Το Αναφέρει ο *Nelson Werneck Sodré, História militar do Brasil*, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1965.

2. *Frederick B. Pike, The Modern History of Perou*, Νέα Υόρκη, 1968.

Αἰτὴ στην υψηλότερη παιδική θνησιμότητα της λατινικής Αμερικής. Οι πιστώσεις των ΗΠΑ, ή των διεθνών οργανισμών-τους αρνιόνταν στη Βολιβία το δικαίωμα να δεχθεί τις προσφορές της Σοβιετικής Ένωσης, της Τσεχοσλοβακίας και της Πολωνίας για να δημιουργήσει μια βιομηχανία πετροχημικών, να εκμεταλλευθεί τον ψευδάργυρο, τό μολύβι και τα κοιτάσματα σίδερου, και να εγκαταστήσει χυτήρια κασσίτερου και αντιμόνιου. Η Βολιβία, όμως, παρέμεινε δέσμια της υποχρέωσης να εισάγει προϊόντα αποκλειστικώς αμερικάνικα. Όταν έπεσε τελικά η κυβέρνηση του εθνικιστικού επαναστατικού κινήματος, που η βάση της υπονομεύτηκε απ' τη βορειο-αμερικάνικη βοήθεια, ο πρεσβευτής των ΗΠΑ, Ντάγκλας Χέντερσον, άρχισε να παρακάθεται τακτικά στα υπουργικά συμβούλια του δικτάτορα Ρενέ Μπαρριέντος. (1)

Τα δάνεια παρέχουν ενδείξεις βαρομετρικής ακρίβειας για να εκτιμήσουμε το γενικό κλίμα των υποθέσεων της κάθε χώρας, και βοηθούν ώστε ν' απαλλάσσεται ο διάφανος ουρανός των εκατομμυριούχων απ' τα πολιτικά σύννεφα, η απ' τις επαναστατικές θύελλες. "Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα συγκεντρώσουν τον προγραμματισμό-τους της οικονομικής βοήθειας στις χώρες εκείνες που δείχνουν τη μεγαλύτερη τάση να ευνοήσουν το κλίμα επενδύσεων, και θ' αποσύρουν τη βοήθεια απ' αυτές που δεν αποδεικνύουν εμπράκτως μια ικανοποιητική λειτουργικότητα", διεκήρυταν στα 1963 διάφοροι οικονομικοί παράγοντες, που είχαν επικεφαλής τον Ντέηβιντ Ροκφέλλερ.(2) Το κείμενο του νόμου

---

1. *Amando Canelas, Radiografia de la Alianza parâ el Atraso*, Λα Παζ, 1963, και *Mariano Baptista Gumucio* και άλλων, *Guerilleros y generales sobre Bolivia*, Μπουένος Άιρες, 1968, καθώς και *John Gunther, Inside South America*, Νέα Υορκη, 1967.

2. Η κόρη του Ντέηβιντ Ροκφέλλερ, η Πέγκυ, αποφάσισε λίγο μετά να πάει νά ζήσει σε μια φαβέλα του Ριο ντε Τζανέιρο, που ονομαζόταν *Zacarezinho*. Ο πατέρας της, ένας από τους πλουσιότερους ανθρώπους του κόσμου, κατέφθασε στη Βραζιλία για να επιβλέψει τις ανθούσες επιχειρήσεις-του και επισκέφθηκε το ταπεινό ενδιαίτημα πού 'χε διαλέξει η Πέγκυ για να μείνει, δοκίμασε το λιτό φαγητό, διαπίστωσε κατάπληκτος πως η βροχή έπεφτε απ' το ταβάνι και τα σούρτα φέρτα των ποντικών κάτω απ' τις πόρτες. Φεύγοντας, άφησε

εξωτερικής βοήθειας γίνεται κατηγορηματικό και σαφέστατο όταν αναστέλλει τη βοήθεια σε κάθε κυβέρνηση που θα "εθνικοποιήσει, απαλλοτριώσει, η αποκτήσει την κυριότητα, ή τον έλεγχο της περουσίας οποιουδήποτε πολίτη των Ηνωμένων Πολιτειών, ή οποιασδήποτε εταιρίας, συλλόγου, ή συνδέσμου", όπου την πλειοψηφία θ'αποτελούσαν αμερικανοί μέτοχοι.(1) Δε συγκαταλέγει μάταια (η εμπορική Επιτροπή της Συμμαχίας για την Πρόοδο) ανάμεσα στα πιο διακεκριμένα μέλη-της τα ανώτατα στελέχη της Τζένζ Μανχάτταν και της Σίτυ Μπανκ, της Στάνταρ Όιλ, της

πάνω στο τραπέζι ένα τσεκ με πολλά μηδενικά. Η Πέγκυ έζησε εκεί κάμποσους μήνες, συνεργαζόμενη με το Σώμα της Ειρήνης. Τα τσεκ συνέχισαν να καταφθάνουν. Το καθένα αντιστοιχούσε με όσα χρήματα θα κέρδιζε ο ιδιοκτήτης του χώρου δουλεύοντας δέκα χρόνια. Όταν ξανάφυγε η Πέγκυ, άφησε πίσω-της μεταμορφωμένο το σπίτι και αλλαγμένη την οικογένεια του *Jacarezinho*. Ποτέ η Φαβέλα δεν είχε γνωρίσει τέτοιο πλούτο. Η Πέγκυ είχε πέσει ως μάννα εξ ουρανού. Ήταν σάμπως να είχε κερδίσει ταυτόχρονα όλους τους πρώτους λαχνούς των λαχείων. Ο σπιτονοικοκύρης της Πέγκυ έγινε τότε ο ήρωας της ιστορίας. Ρεπορτάζ στην τηλεόραση και το ραδιόφωνο, άρθρα στις εφημερίδες και τα περιοδικά, η δημοσιότητα οργίασε: ο άνθρωπος αυτός ήταν ένα παράδειγμα που όφειλαν να μιμηθούν όλοι οι Βραζιλιάνοι. Είχε βγεί από την εξαθλίωση χάρη στην αλύγιστη θέλησή-του για δουλειά και στην αποταμιευτική-του δεινότητα: "Κοιτάχτε, αυτός τουλάχιστον δε σπαταλά στο κρασί ό,τι κερδίζει, κάνει οικονομίες κι έχει αυτή τη σταγμή τηλεόραση, ψυγείο, καινούρια έπιπλα, και τα παιδιά-του δεν περπατούν ξυπόλητα." Η προπαγάνδα λησμόνησε μια λεπτομέρεια: την επίσκεψη της Πέγκυ, της καλής μάγισσας. Γιατι η Βραζιλία έχει εννενήντα εκατομμύρια κάτοικους και το θαύμα δεν έγινε παρά μόνον για ένα.

1. *Hickenlooper Amendment, Section 620, Foreign Assistance Act.* Δεν είναι τυχαίο που το νομικό τούτο κείμενο αναφέρεται ρητώς στα υιοθετούμενα μέτρα ενάντια στα βορειο-αμερικάνικα συμφέροντα "την 1η Ιανουαρίου 1962, η μεταγενεστέρως". Στις 16 του Φλεβάρη 1962, ο κυβερνήτης Λεόνελ Μπριζόλα είχε απαλλοτριώσει την Τηλεφωνική Εταιρία του Κράτους Ρίο Γκράντε ντο Σουλ, θυγατρική της I.T.T., κι αυτή η απόφαση είχε επιδεινώσει τις σχέσεις μεταξύ Ουάσινγκτον και Μπραζίλια. Η επιχείρηση δε δεχόταν την αποζημίωση που πρότεινε η κυβέρνηση.

Ανακόντα και της Γκρέης. Το Πρακτορείο για τη Διεθνή Ανάπτυξη καθαρίζει το έδαφος μπροστά στους βορειο-αμερικάνους κεφαλαιοκράτες με πλήθος τρόπους, μεταξύ των οποίων και ο εξής: απαιτώντας την έγκριση επενδυτικών εγγυήσεων απέναντι σε πιθανές απώλειες που θα προέκυπταν από πολέμους, επαναστάσεις, εξεγέρσεις, ή νομισματικές κρίσεις. Στα 1966, σύμφωνα με το υπουργείο Εμπορίου, οι βορειο-αμερικάνοι ιδιωτικοί επενδυτές απέσπασαν αυτές τις εγγυήσεις σε δεκαπέντε χώρες της λατινικής Αμερικής, για εκατό σχέδια που ανέρχονταν συνολικά σε 300 και παραπάνω εκατομμύρια δολάρια, μέσα στο πλαίσιο προγραμματισμού επενδυτικών εγγυήσεων του Πρακτορείου για τη Διεθνή Ανάπτυξη. (1)

Η ΑΝΤΕΛΑ δεν είναι ένα τραγούδι της μεξικανικής επανάστασης, μα η ονομασία ενός διεθνούς κονσόρτσιουμ επενδύσεων, που δημιουργήθηκε με την πρωτοβουλία της *First National City Bank* της Νέας Υόρκης, της *Standard Oil* του Νιου Τζέρσεϋ και της *Ford Motor Co.* Ο όμιλος *Mellon* ενσωματώθηκε με ενθουσιαμό στο κονσόρτσιουμ αυτό, καθώς και πολλές ευρωπαϊκές επιχειρήσεις επειδή, σύμφωνα με τα λόγια του γερουσιαστή *Jacob Javits*, "η λατινική Αμερική προσφέρει στις ΗΠΑ μια θαυμάσια ευκαιρία να δείξουν, προσκαλώντας την Ευρώπη να "εισέλθει", πως δεν επιδιώκει να καταλάβει μια κυριαρχική, η αποκλειστική θέση..." (2) Έτσι, λοιπόν, η ΑΝΤΕΛΑ, στην ετήσια αναφορά-της του 1968, ευχαρίστησε όλως ιδιεταίρως τη Διαμερικανική Τράπεζα για τα δάνεια που συνάφθηκαν προκειμένου να βοηθηθεί το κονσόρτσιουμ ν'αναπτύξει τις μπίζνες-του στη λατινική Αμερική και, με την ίδια λογική, χαιρέτισε πανηγυρικά το έργο της Εταιρίας για τη διεθνή χρηματοδότηση, έναν απ'τους βραχίονες της παγκόσμιας Τράπεζας. Η ΑΝΤΕΛΑ βρίσκεται σε μόνιμη επαφή με τους δυο αυτούς φορείς για ν'αποφύγει την κακή διαχείριση και να εκτιμήσει την ευκαιρία της επένδυσης. (3) Θα μπορούσε κανείς να παραθέσει ολόκληρο κατάλογο από άλλες ιερές συμμαχίες του ίδιου τύπου. Στην Αργεντινή,

---

1. *International Commerce*, 10 Απρίλη 1967.
2. Αναφέρεται στη *NACLA Newsletter*, Μάης-Ιούνης 1970.
3. Ετήσια αναφορά της ΑΝΤΕΛΑ, 1968. Το αναφέρει η *NACLA*, οπ.π.

οι λατινο-αμερικάνικες εισφορές στα κεφάλαια της Διε-θνούς Τράπεζας Αναπτύξεως χρησίμεψαν για να ευνοήσουν —μέσω δανείων λίαν δελεαστικών— εταιρίες όπως η *Petro-sur S.A.I.C.*, θυγατρική της *Electric Bond and Share*, η οποία έλαβε πάνω από δέκα εκατομμύρια δολάρια για την κατασκευή ενός πετροχημικού συμπλέγματος, ή να χρηματοδοτήσει ένα εργοστάσιο κατασκευής εξαρτημάτων για ωτομοτρίς της *Armetal S.A.*, θυγατρικής της *Budd*, Φιλαδέλφεια των ΗΠΑ. (1) Οι πιστώσεις του Πρακτορείου για τη Διεθνή Ανάπτυξη επέτρεψαν την εξάπλωση του εργοστασίου χημικών προϊόντων της *Atlantica · Richfield Co.*, στη Βραζιλία, και η *Eximbank* παραχώρησε γενναιόδωρα δάνεια στην *ICOMI*, θυγατρική της Βηθλεέμ Στηλ στην ίδια χώρα. Χάρη στις εισφορές της Συμμαχίας για την Πρόοδο και της Διεθνούς Τράπεζας, η *Phillips Petroleum Co* μπόρεσε να δημιουργήσει στα 1966, στη Βραζιλία, το μεγαλύτερο εργοστάσιο λιπασμάτων της λατινικής Αμερικής. Τα πάντα είναι υπολογισμένα σε σχέση εξάρτησης με τη βοήθεια, και τα πάντα βαρύνουν το εξωτερικό χρέος των "ευνοημένων" απ' το θεό Πλούτο χωρών.

Όταν ο Φιντέλ Κάστρο, τον πρώτο καιρό της κουβανικής επανάστασης, έκανε έκκληση στην Παγκόσμια Τράπεζα και στο Διεθνές Νομισματικό Ταμείο για ν' ανασυστήσει τα συναλλαγματικά αποθέματα που είχε εξαντλήσει η δικτατορία του Μπατίστα, οι δύο τούτοι οργανισμοί του απάντησαν ότι έπρεπε πρώτα να δεχθεί ένα πρόγραμμα σταθεροποίησης που συνεπαγόταν, όπως παντού αλλού, την εξάρθρωση του Κράτους και την παράλυση των δομικών μεταρρυθμίσεων. (2) Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο εργάζονται σε στενή εξάρτηση για έναν κοινό σκοπό. Γεννήθηκαν την ίδια στιγμή, στο *Bretton Woods*. Οι ΗΠΑ κατακρατούν το ένα τέταρτο των ψήφων στην Παγκόσμια Τράπεζα. Οι εικοσιδύο χώρες της λατινικής Αμερικής συγκεντρώνουν, όλες μαζί, κάτι λιγότερο από το ένα δέκατο των ψήφων. Η Παγκόσμια Τράπεζα είναι για τις ΗΠΑ ό,τι είναι ο κεραυνός εν αιθρία.

---

1. **Διαμερικανική Τράπεζα Αναπτύξεως, δέκατη ετήσια αναφορά, 1969, Ουάσινγκτον, 1960.**

2. ***Harry Magdoff, "La era del imperialismo", Monthly Review* επιλογή στα ισπανικά, Γενάρης-Φλεβάρης 1969.**

Κατά την Παγκόσμια Τράπεζα, τα δάνειά-της, στο μεγαλύτερο μέρος-τους, αφιερώνονται στην κατασκευή δρόμων και άλλων μέσων επικοινωνίας και στην ανάπτυξη των πηγών ηλεκτρικής ενέργειας, "οι οποίες αποτελούν απαραίτητη προϋπόθεση για τη δυνάμωση της ιδιωτικής επιχείρησης." (1) Τα μέτρα αυτά υποδομής διευκολύνουν στην πραγματικότητα την πρόσβαση των πρώτων υλών στα λιμάνια και τις παγκόσμιες αγορές, και εξυπηρετούν την πρόοδο της βιομηχανίας των φτωχών χωρών, που έχουν ήδη χάσει την εθνικότητά-τους. Η Παγκόσμια Τράπεζα πιστεύει ότι, "στο μεγαλύτερο δυνατό μέτρο, η ανταγωνιστική βιομηχανία θα έπρεπε να έχει αφεθεί στην ιδιωτική επιχείρηση. Τούτο δε σημαίνει ότι η Τράπεζα αποκλείει ριζικά τα δάνεια στις Κρατικές βιομηχανίες, μα δε θα συναινέσει στις χρηματοδοτήσεις αυτές παρά μονάχα στις περιπτώσεις όπου δε θα είναι διαθέσιμο το ιδιωτικό κεφάλαιο, κι αν είναι πλήρως εξασφαλισμένο, κατόπιν ερευνών, ότι η συμμετοχή της κυβέρνησης συνάδει με την αποτελεσματικότητα των επιχειρουμένων και δεν έχει ουδεμία δυσμενή επίπτωση πάνω στην ανάπτυξη της ιδιωτικής πρωτοβουλίας." Τα δάνεια παραχωρούνται υπό τον όρο να εφαρμόζεται η σταθεροποιητική φόρμουλα του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και να πληρώνεται έγκαιρα το εξωτερικό χρέος. Είναι ασυμβίβαστα με την πολιτική ελέγχου των κερδών των επιχειρήσεων, "μια τόσο περιοριστική πολιτική, ώστε τα κέρδη δεν μπορούν να υπολογιστούν πάνω σε μια καθαρή βάση, κι ακόμη λιγότερο να ευνοήσουν τη μελλοντική εξάπλωση." (2) Απ' το 1968 κι έπειτα, η Παγκόσμια Τράπεζα κατηύθυνε κατά μεγάλο μέρος τα δάνειά-της στην προαγωγή του ελέγχου των γεννήσεων, στους εκπαιδευτικούς προγραμματισμούς, στους γεωργικούς τομείς και στον τουρισμό.

Η Τράπεζα, όπως όλες οι μηχανές που καταβροχθίζουν τα χρήματα απ' τις υψηλές διεθνείς οικονομίες, αποτελεί κι ένα αποτελεσματικότατο όργανο εκβιασμού, προς όφελος πολύ συμπαγών εξουσιών. Οι διαδοχικοί πρόεδροί-της υπήρξαν, απ' το 1946 κιόλας, σημαντικοί μπίζνεσμεν των ΗΠΑ. Ο Γιουτζήν Ρ. Μπλακ, που διεύθυνε την Παγκόσμια

---

1. Παγκόσμιας Τράπεζας, *I.F.C.* και *I.D.A.*, ***Policies and Operations***, Ουάσινγκτον, 1962.

2. Παγκόσμια Τράπεζα, *I.F.C.* και *I.D.A.*, όπ.π.

Τράπεζα απ' τα 1949 ώς τα 1962, κατέλαβε εν συνεχεία τη διεύθυνση κάμποσων ιδιωτικών επιχειρήσεων απ' τις οποίες η μία, η *Electric Bond and Share*, είναι το ισχυρότερο στον κόσμο μονοπώλιο της ηλεκτρικής ενέργειας. (1) Είναι, λοιπόν, τυχαίο που η Παγκόσμια Τράπεζα, στα 1966, εξανάγκασε τη Γουατεμάλα να δεχθεί ένα σύμφωνο τιμής με την *Electric Bond*, πρωταρχική προϋπόθεση για την πραγματοποίηση του υδρο-ηλεκτρικού σχεδίου για το Χουρούν-Μαριναλά; Το σύμφωνο τιμής δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά η υποχρέωση να πληρωθεί μια γενναία αποζημίωση για τις ζημιές που μπορούσαν να προκληθούν στην εταιρία, μέσα σε μια πεδιάδα που της είχε παραχωρηθεί δωρεάν λίγα χρόνια πιο πριν, και, επιπλέον, περιελάμβανε μια δέσμευση του Κράτους που επέτρεπε στην *Bond and Share* να εξακολουθήσει να καθορίζει ελεύθερα την τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος στη χώρα. Κι ακόμη, είναι τυχαίο άραγε που η Παγκόσμια Τράπεζα επέβαλε, στα 1967, στην Κολομβία, την πληρωμή 36 εκατομμυρίων δολαρίων αποζημίωσης στην Κολομβιανή Ηλεκτρική Εταιρία, θυγατρική της *Bond and Share*, για τα προσφάτως εθνικοποιημένα μηχανήματα που χρησιμοποίησε; Με τον τρόπο αυτό, το Κράτος αγόρασε ό,τι του ανήκε, επειδή η παραχώρηση στην εταιρία είχε εκπνεύσει στα 1944. Τρεις πρόεδροι της Παγκόσμιας Τράπεζας ανήκουν στο διευθυντικό αστερισμό των Ροκφέλλερ. Ο Τζον Μακ Λόυ, που προήδρευσε του οργανισμού απ' τα 1947 ώς τα 1949, πέρασε λίγο μετά στη διεύθυνση της *Chase Manhathan Bank*. Ο διάδοχός-του επικεφαλής της Παγκόσμιας Τράπεζας, Γιουτζήν Ρ. Μπλακ, είχε κάνει τον αντίστροφο δρόμο: ερχόταν απ' τη διεύθυνση της *Chase*. Ο Τζορτζ Ντ. Γουντς, άλλος μπίζνεσμαν της δυναστείας Ροκφέλλερ, διαδέχτηκε τον Μπλακ, στα 1963. Και η Παγκόσμια Τράπεζα συμμετέχει άμεσα, με το ένα δέκατο του κεφαλαίου και των ουσιαστικών δανείων, στη μεγαλύτερη επιχείρηση των Ροκφέλλερ στη Βραζιλία: την Πετροκίμικα *União*, το σημαντικότερο πε-

---

1. **"Τα προγράμματά-μας βοηθείας στο εξωτερικό....τονώνουν την ανάπτυξη νέων αγορών για τις αμερικανικές εταιρίες.... και κατευθύνουν την οικονομία των επωφελουμένων προς ένα ελεύθερο επιχειρησιακό σύστημα, μέσα στο οποίο οι αμερικανικές εταιρίες θα μπορούν να ευδοκιμούν." *(Eugène R. Black, Columbia Journal of World Business*, τόμος I, 1965).**

τροχημικό σύμπλεγμα της Νότιας Αμερικής.

Παραπάνω απ' τα μισό δάνεια που λαβαίνει η λατινική Αμερική, προέρχονται μετά απ' το πράσινο φως του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, από ιδιωτικούς και επίσημους οργανισμούς των ΗΠΑ. Οι διεθνείς τράπεζες, συμποσούν, κι αυτές, ένα σημαντικό ποσοστό. Το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και η Παγκόσμια Τράπεζα ασκούν όλο και περισσότερο ισχυρές πιέσεις, ώστε οι λατινο-αμερικάνικες χώρες ν' αναδομούν την οικονομία-τους σε σχέση εξάρτησης με το εξωτερικό χρέος. Η πραγμάτωση των συμπεφωνημένων δεσμεύσεων, κλειδί της διεθνούς καλής διαγωγής, γίνεται όλο και πιο δύσκολη και, την ίδια στιγμή, πιο επιτακτική. Η ήπειρος βιώνει το φαινόμενο που οι οικονομολόγοι αποκαλούν έκρηξη του χρέους. Πρόκειται για το φαύλο κύκλο του στραγγαλισμού: τα δάνεια αυξάνουν και οι επενδύσεις διαδέχονται η μία την άλλη και, κατά συνέπεια, οι πληρωμές των αποσβέσεων, των τόκων, των μερισμάτων και άλλων υπηρεσιών γίνονται πιο βαριές. Για την πραγματοποίησή-τους, καταφεύγουν σε νέες τονωτικές ενέσεις του ξένου κεφάλαιου, που γεννούν όλο και πιο επιτακτικές δεσμεύσεις. Η λειτουργία του χρέους καταβροχθίζει μία όλο και μεγαλύτερη αναλογία των εισοδημάτων που προέρχονται απ' τις εξαγωγές, ανίκανες αυτές καθεαυτές —λόγω της άκαμπτης φθοράς των τιμών— να καλύψουν οικονομικά τις αναγκαίες εισαγωγές. Τα νέα δάνεια γίνονται απαραίτητα, όπως το οξυγόνο για τους πνεύμονες, για να μπορούν οι χώρες να προμηθεύονται τα αναγκαία. Το ένα πέμπτο των εξαγωγών, στα 1955, πήγε για την πληρωμή των αποσβέσεων, τόκων και επιτοκίων των επενδύσεων. Η αναλογία συνέχισε να μεγαλώνει και πλησιάζει ήδη στην έκρηξη. Στα 1968, οι εισπράξεις αντιπροσώπευαν το 37% των εξαγωγών. (1) Αν εξακολουθούσαν να κάνουν έκκληση στο ξένο κεφάλαιο για να πληρώνουν τη ζημιά του εμπορίου και να καλύπτουν οικονομικά τη "δραπέτευση" των κερδών απ' τις επενδύσεις των κεφαλαιοκρατών, το 80% των συναλλαγματικών οφειλών θα βρισκόταν, στα 1980, στα χέρια των ξένων πιστωτών, και το συνολικό ύψος του χρέους θα ξεπερνούσε κατά

---

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ.π., και *Estudio económico de América Latina, 1969*, Νέα Υόρκη-Σαντιάγο της Χιλής, 1970.

έξι φορές την τιμή των εξαγωγών. (1) Η Παγκόσμια Τράπεζα είχε προβλέψει ότι, στα 1980, οι πληρωμές του χρέους θ' απορροφούσαν τελείως την επιστροφή των νέων ξένων κεφαλαίων προς τις υπανάπτυκτες χώρες, μα ήδη στα 1965, η ροή των νέων δανείων και τοποθετήσεων προς τη λατινική Αμερική υπήρξε κατώτερη απ' τα κεφάλαια που αντλήθηκαν έξω με μόνες τις αποσβέσεις και τους τόκους, για να ικανοποιηθούν οι συμφωνημένες δεσμεύσεις.

Η ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ ΔΕ ΘΙΓΕΙ ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΑΝΙΣΟΤΗΤΑΣ ΣΤΗΝ ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΑΓΟΡΑ

Η αμοιβαία ανταλλαγή εμπορευμάτων αποτελεί, μαζί με τις όμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό και με τα δάνεια, το ζουρλομανδύα της παγκόσμιας κατανομής της εργασίας. Οι χώρες οι λεγόμενες του Τρίτου Κόσμου ανταλλάσσουν μεταξύ-τους μόλις και μετά βίας κάτι παραπάνω απ' το ένα πέμπτο των εξαγωγών-τους αλλά, αντιθέτως, τα τρία τέταρτα του συνόλου των εξωτερικών-τους πωλήσεων προς τα ιμπεριαλιστικά κέντρα, των οποίων είναι φόρου υποτελείς. (2) Στην πλειοψηφία-τους, οι λατινο-αμερικάνικες χώρες ταυτίζονται, στην παγκόσμια αγορά, με μια και μόνη, πρώτη ύλη, ή μ' ένα και μόνο δημητριακό. (3) Η λατινική Αμερική

---

1. Λατινο-αμερικανικού Ινστατούτου οικονομικού και κοινωνικού προγραμματισμού, *La brecha comercial y la integración latinoamericana*, Μεξικό-Σανταάγο της Χιλής, 1967.

2. *Pierre Jalée*, *Le pillage du Tiers Monde*, Παρίσι, 1966.

3. Στα τρία χρόνια που αντιστοιχούν στα 1966, 1967, και 1968, ο καφές απέφερε στην Κολομβία το 64% των εισπράξεών-της που προέρχονται απ' τις εξαγωγές. Στη Βραζιλία, 43%. Στο Σαλβαδόρ, 48%. Στη Γουατεμάλα, 42% και 36% στην Κόστα Ρίκα. Η μπανάνα απέφερε στον Ισημερινό 61% των συναλλαγματικών αποθεμάτων-του, 54% των αποθεμάτων του Παναμά και 47% των αποθεμάτων της Ονδούρα. Η Νικαράγουα εξαρτιόταν απ' το μπαμπάκι κατά 42%, η Δομινικανή Δημοκρατία από τη ζάχαρη κατά 56%. Το κρέας, τα δέρματα και το μαλλί απέφεραν στην Ουρουγουάη το 83% των συναλλαγματικών πόρων-της και στην Αργεντινή το 38%. Ο χαλκός αντιπροσώπευσε το 74% των εμπορικών αποδοχών της Χιλής και 26% των αποδοχών του Περού. Ο κασσίτερος έφτανε το 54% της αξίας των εξαγωγών στη Βολι-

διαθέτει μαλλί, μπαμπάκι και άφθονες φυσικές ίνες, μία κατά παράδοση αναγνωρισμένη υφασματοβιομηχανία και όμως τα νηματουργεία και τα υφαντουργεία-της δεν εισπράττουν παρά μόνο το 0,6% των παραγγελιών της Ευρώπης και των ΗΠΑ. Η ήπειρος καταδικάστηκε να πουλά κυρίως ακατέργαστα προϊόντα για να δίνει δουλειά στα ξένα εργοστάσια, κι αυτά τα προϊόντα "εξάγονται, εν πολλοίς, από πανίσχυρα κονσόρτσιουμ με διεθνείς διασυνδέσεις, που διαθέτουν στις παγκόσμιες αγορές σχέσεις αναγκαίες για να τοποθετούν τα προϊόντα-τους με τους πλέον συμφέροντες όρους" (1) —με τους πλέον συμφέροντες γι' αυτά τα κονσόρτσιουμ, εννοείται, και, κατά κανόνα, για τις αγοράστριες χώρες: δηλαδή, με τις χαμηλότερες τιμές. Το γεγονός είναι ότι, υπάρχει στις διεθνείς αγορές ένα μονοπώλιο που αφορά στη ζήτηση πρώτων υλών και στην προσφορά "ετοίμων" προϊόντων. Αντίθετα, οι πωλητές βασικών προϊόντων, που είναι κι αυτοί αγοραστές έτοιμων προϊόντων, λειτουργούν κατά τρόπο ατομικό. Οι μεν, συσπειρώνονται γύρω απ' την κυρίαρχη δύναμη, τις ΗΠΑ, που καταναλίσκουν όσο και ο υπόλοιπος πλανήτης: οι άλλοι, αδύναμοι, δρουν μεμονωμένα, οι καταπιεζόμενοι που αρχίζουν ν' ανταγωνίζονται τους καταπιεζόμενους. Το δήθεν ελεύθερο παιχνίδι της προσφοράς και της ζήτησης, δεν υπάρχει στις υποτιθέμενες διεθνείς αγορές· υπάρχει μόνο η δικτατορία του μεν πάνω στο δε, πάντα προς όφελος των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών. Τα κέντρα καθορισμού των τιμών βρίσκονται στην Ουάσινγκτον, στο Λονδίνο, στο Παρίσι, στο Άμστερνταμ, στο Αμβούργο, στα συμβούλια υπουργών και στο Χρηματιστήριο. Δε σημαίνουν και πολλά πράγματα, για να μην πούμε ότι δε σημαίνουν τίποτα, οι πομπωδώς διακηρυγμένες διεθνείς συμφωνίες για την προστασία των τιμών του σιταριού (1949), του κασσίτερου (1956), του ελαιόλαδου (1956) και του καφέ. Αρκεί να εξετάσουμε την κατιούσα της σχετικής αξίας αυτών των προϊόντων για να διαπιστώσουμε ότι οι συμφωνίες δεν ήταν τίποτ' άλλο παρά συμβολικά προσχήματα που παρουσίασαν οι ισχυρές στις ανίσχυρες χώρες,

---

βία. Η Βενεζουέλα άντλησε απ' το πετρέλαιο το 93% των συναλλαγματικών αποθεμάτων-της. (Ενωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ.π.).

1. Marco D. Polles, στο συλλογικό έργο της *INTAL-BID, Los empresarios y la integración de América Latina*, Μπουένος Άιρες, 1967.

όταν οι τιμές των προϊόντων-τους έφτασαν σε σκανδαλωδώς χαμηλά επίπεδα. Οτιδήποτε κι αν πουλά η λατινική Αμερική, αξίζει όλο και πιο λίγο, κι ό,τι αγοράζει κοστίζει όλο και ακριβότερα.

Στα 1954, η Ουρουγουάη μπορούσε ν' αγοράζει ένα Τρακτέρ *Ford Mazor* με το προϊόν της πώλησης εικοσιδύο μοσχαριών. Σήμερα, χρειάζεται για κάτι τέτοιο περισσότερο απ' το διπλάσιο. Με βάση μιαν αναφορά του κεντρικού συνδικάτου, μια ομάδα χιλιανών οικονομολόγων έκανε την εξής εκτίμηση: αν η τιμή των λατινο-αμερικανικών εξαγωγών είχε αυξηθεί απ' το 1928 και μετά, με τον ίδιο ρυθμό όπως και η τιμή των εισαγωγών, η λατινική Αμερική θα είχε εισπράξει, ανάμεσα στα 1958 και 1967, 57 δισεκατομμύρια παραπάνω απ' ό,τι εισέπραξε την ίδια τούτη περίοδο, για τις πωλήσεις-της στο εξωτερικό. (1) Δίχως ν' ανατρέξουν τόσο μακριά, και παίρνοντας ως βάση τις τιμές του 1950, τα Ηνωμένα Έθνη υπολογίζουν ότι, η λατινική Αμερική έχει χάσει από ζημιές των ανταλλαγών, πάνω από 18 δισεκατομμύρια δολάρια ανάμεσα στα 1955 και 1964. Συνέπεια αυτού, ήταν η πτώση που επακολούθησε. Η ζημιά του εμπορίου —διαφορά μεταξύ των αναγκαίων εισαγωγών και των πόρων που προέρχονται απ' τις εξαγωγές —θα γίνεται όλο και πιο μεγάλη αν οι σημερινές δομές του εξωτερικού εμπόριου δεν αλλάξουν: κάθε χρονιά που περνά, το χάος γίνεται όλο και πιο βαθύ για τη λατινική Αμερική. Αν η ήπειρος είχε σκοπό να φτάσει, στο εγγύς μέλλον, έναν αναπτυξιακό ρυθμό ελαφρώς πιο μεγάλο απ' αυτόν —χαμηλότατο— των τελευταίων δεκαπέντε χρόνων, θα έπρεπε ν' αντιμετωπίσει εισαγωγικές ανάγκες που θα ξεπερνούσαν κατά πολύ την προβλεπτέα αύξηση των συναλλαγματικών αποδοχών-της. Σύμφωνα με τους υπολογισμούς του *ILPES* (2), η εμπορική ζημιά θα φτάσει, στα 1975, τα 4.600.000.000 δολάρια και, στα 1980, 8.300.000.000. Το τελευταίο τούτο νούμερο δεν αντιπροσωπεύει παρά το ήμισυ μόνο της αξίας των προβλεπόμενων εξαγωγών για τον ίδιο χρόνο. Έτσι, με το καπέλο στο χέρι, οι λατινο-αμερικάνικες χώρες, θα χτυπούν όλο και πιο

---

1. Central Unica de Trabajadores de Chile, América Latina, un mundo que ganar, Σαντιάγο της Χιλής, 1968.

2. Λατινο-αμερικανικό ινστατούτο οικονομικού και κοινωνικού προγραμματισμού.

απελπισμένα τις πόρτες των διεθνών δανειστών.

Ο Α. Εμμάνουελ βεβαιώνει (1) ότι η συμφορά των χαμηλών τιμών δε βαραίνει πάνω στα προαποφασισμένα προϊόντα, μα πάνω στις προαποφασισμένες χώρες. Επιτέλους, το κάρβουνο, ένα απ' τα βασικότερα είδη εξαγωγής της Αγγλίας μέχρι τα τελευταία τούτα χρόνια, δεν είναι μια πρώτη ύλη λιγότερο ακατέργαστη απ' ό,τι το μαλλί, ή ο χαλκός, και η ζάχαρη απαιτεί περισσότερη προπαρασκευαστική δουλειά απ' ό,τι το σκωτσέζικο ουίσκι, ή τα γαλλικά κρασιά. Η Σουηδία και ο Καναδάς εξάγουν ξυλεία, μια πρώτη ύλη, σε εξαιρετικές τιμές. Η παγκόσμια αγορά δημιουργεί την εμπορική ανισότητα, κατά την άποψη του Α. Εμμάνουελ, μέσ' από τη διαφορά των ωρών εργασίας: πιο πολλές ώρες στις φτωχές χώρες, πολύ λιγότερες ώρες στις πλούσιες. Το κλειδί της εκμετάλλευσης έγκειται στο γεγονός ότι υπάρχει μια τεράστια διαφορά του επίπεδου μισθών των χωρών μεταξύ-τους, κι ότι αυτή η διαφορά δε συνδέεται με διαφορές του ίδιου μεγέθους στην παραγωγικότητα της εργασίας. Οι χαμηλοί μισθοί είναι αυτοί, βεβαιώνει ο Α. Εμμάνουελ, που καθορίζουν τις χαμηλές τιμές και όχι το αντίθετο: οι φτωχές χώρες εξάγουν τη φτώχεια-τους και γίνονται έτσι ακόμη πιο φτωχές καθημερινά, ενώ οι πλούσιες χώρες δρέπουν το αντίθετο αποτέλεσμα. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του Σαμίρ Αμίν (2), αν τα εμπορεύματα που εξήγαγαν οι υπανάπτυκτες χώρες, στα 1966, είχαν παραχωρηθεί απ' τις ανεπτυγμένες χώρες, με τις ίδιες τεχνικές, αλλά με το δικό-τους, πολύ πιο υψηλό, μισθολογικό επίπεδο, οι τιμές θα ήταν διαφορετικές σε τέτοιο βαθμό, ώστε οι υπανάπτυκτες χώρες θα είχαν εισπράξει 14 δισεκατομμύρια δολάρια επιπλέον.

Βέβαια, οι πλούσιες χώρες χρησιμοποίησαν και χρησιμοποιούν τους τελωνειακούς φραγμούς για να προστατέψουν τους μισθούς-τους στους τομείς εκείνους όπου δε θα μπορούσαν ν' ανταγωνιστούν τις φτωχές χώρες. Οι ΗΠΑ χρησιμοποιούν το Νομισματικό Ταμείο, την Παγκόσμια Τράπεζα και τις τελωνειακές συμβάσεις του *G.A.T.T.* για να επι-

---

1. A. Emmanuel, El cambio designal, Siglo XXI, Μεξικό.

2. Το αναφέρει ο *André Gunter Frank* στο, *Toward a Theory of Capitalist Underdevelopment*, εισαγωγή στην ανθολογία Υπανάπτυξη. Ανέκδοτο.

βάλουν στη λατινική Αμερική το δόγμα της εμπορικής ελευθερίας και του ελεύθερου ανταγωνισμού, εξαναγκάζοντάς-την να χαμηλώσει τις διαφορές συναλλάγματός-της, τις ταρίφες-της, τις άδειες εισαγωγών και εξαγωγών, τα τελωνειακά-της δικαιώματα, μα δεν ακολουθούν καθόλου το ίδιο παράδειγμα. Το αμερικανικό Κράτος, κατά τον ίδιο τρόπο που αποθαρρύνει τη δραστηριότητα των άλλων Κρατών έξω απ' τα σύνορά-τους, έτσι και προστατεύει, μέσα στο ίδιο-του το έδαφος, τα μονοπώλια μ' ένα τεράστιο σύστημα επιδοτήσεων και ευνοϊκών τιμών, θέτοντας σ' εφαρμογή έναν επιθετικό προστατευτικό μηχανισμό για το εξωτερικό-του εμπόριο, με τη βοήθεια υψηλών τιμολογίων και αυστηρών περιορισμών. Οι τελωνειακοί δασμοί πλέκονται σφιχτά με άλλους φόρους, εισφορές και εμπάργκος. (1) Τί θα γινόταν η ευμάρεια των κτηνοτρόφων του Μιντλ Ουέστ αν οι ΗΠΑ επέτρεπαν την είσοδο στην εσωτερική αγορά, χωρίς ταρίφες ούτε δύστροπες υγειονομικές απαγορεύσεις, κρέατος της καλύτερης ποιότητας, παραγωγής Αργεντινής και Ουρουγουάης σε χαμηλότερη τιμή; Το σίδερο μπαίνει ελεύθερα, αλλά αν φτάνει μεταμορφωμένο σε χυτοσίδερο φορολογείται με 16 σεντς τον τόννο και ανάλογα με το βαθμό επεξεργασίας-του. Αυτή ακριβώς είναι η περίπτωση του χαλκού καθώς και άπειρων άλλων προϊόντων: αρκεί να ξεραθούν οι μπανάνες, να κοπεί ο καπνός, να γλυκανθεί το κακάο, να τεμαχιστεί η ξυλεία, να εκκοκιστούν οι χουρμάδες για να επιπέσουν αμείλικτοι πάνω σ' αυτά τα προϊόντα οι τελωνειακοί δασμοί. (2) Το Γενάρη του 1969, η αμερικάνικη κυβέρνηση αποφάσισε ν' αναστείλει τις αγορές-της σε τομάτα απ' το Μεξικό, που δίνει δουλειά σε 170.000 αγρότες του Κράτους της Σιναλόα, κι αυτό ώς την ημέρα που οι καλλιεργητές τομάτας της Φλόριντα κατόρθωσαν να εξαναγκάσουν τους Μεξικανούς ν' αυξήσουν τις τιμές-τους για ν' αποφευχθεί ο ανταγωνισμός.

Μα η πιο ζέουσα αντίφαση ανάμεσα στη θεωρία και την πράξη του παγκόσμιου εμπορίου ξέσπασε όταν ο πόλεμος

---

1. O L. Delvart (The Future of Latin America Exports to the United States: 1965 and 1970, Νέα Υόρκη, 1970) δημοσιεύει μια πολύ εύγλωττη λίστα των εν ισχύει περιορισμών αναφορικά με τις εισαγωγές λατινο-αμερικάνικων προϊόντων.

2. Harry Magdoff, όπ.π.

του διαλυτού καφέ πήρε, στα 1967, παγκόσμιες διαστάσεις. Έγινε τότε φανερό ότι μόνον οι πλούσιες χώρες είχαν το δικαίωμα να εκμεταλλεύονται τα "φυσικά πλεονεκτήματα" που καθορίζουν, θεωρητικά, την παγκόσμια κατανομή της εργασίας. Η αγορά του διαλυτού καφέ, στην καταπληκτική εξάπλωσή-της, βρίσκεται στα χέρια της Νεστλέ και της Τζένεραλ Φουντς. Υπολογίζεται ότι, σε λίγο, οι δύο τούτες μεγάλες εταιρίες θα τροφοδοτούν τον πλανήτη-μας με τη μισή και παραπάνω ποσότητα του καφέ που πίνει. Οι ΗΠΑ και η Ευρώπη αγοράζουν τον καφέ σε κόκκους απ' τη Βραζιλία και την Αφρική. Τον συγκεντρώνουν στα εργοστάσιά-τους και τον πουλάνε σ' ολόκληρο τον κόσμο με τη μορφή διαλυτού καφέ. Η Βραζιλία είναι η μεγαλύτερη παραγωγός χώρα του κόσμου. Δεν έχει εντούτοις το δικαίωμα να μπει στο στίβο του ανταγωνισμού εξάγοντας επεξεργασμένο το δικό-της καφέ, πράγμα που θα της επέτρεπε να εξασφαλίσει πιο πλεονεκτικές τιμές και να χρησιμοποιήσει τα πλεονάσματα παραγωγής που προηγουμένως κατέστρεφε και στοκάρει αυτή τη στιγμή στις κρατικές-της αποθήκες. Το μόνο-της δικαίωμα είναι να χορηγεί την πρώτη ύλη για να πλουτίζει τις ξένες επιχειρήσεις. Όταν τα εργοστάσιά-της —πέντε μονάχα σ' ένα σύνολο εκατόν δέκα— άρχισαν να προσφέρουν διαλυτό καφέ στην παγκόσμια αγορά, κατηγορήθηκαν για αθέμιτο ανταγωνισμό. Οι πλούσιες χώρες έβαλαν τις φωνές και η Βραζιλία δέχτηκε μια ταπεινωτική κύρωση: επέβαλε στο διαλυτό καφέ-της μια τόσο βαριά φορολογία, που την έθεσε εκτός συναγωνισμού στη βορειο-αμερικάνικη αγορά. (1)

Η Ευρώπη δεν ολιγώρησε: όρθωσε κι αυτή φραγμούς, τελωνειακούς, φορολογικούς και υγειονομικούς ενάντια στα λατινο-αμερικάνικα προϊόντα. Η Κοινή Αγορά πολλαπλασιάζει τους φόρους εισαγωγής για να υπερασπίσει τις υψηλές τιμές των γεωργικών προϊόντων-της και, την ίδια στιγμή, επιδοτεί τα προϊόντα αυτά για να μπορεί να τα εξάγει σε ανταγωνίσιμες τιμές: με τα κεφάλαια που αποκτά κατ' αυτό τον τρόπο, χρηματοδοτεί τις εισφορές. Οι φτωχές χώρες πληρώνουν λοιπόν τους πλούσιους αγοραστές-τους για να τις ανταγωνίζονται. Ένα κιλό μπριζόλες αξίζει στο Μπουένος Άιρες, ή στο Μοντεβίδεο, πέντε φορές φθη-

1. Επιθεώρηση *Fator*, Ρίο ντε Τζανέιρο, Νοέμβρης-Δεκέμβρης 1968.

νότερα παρ' ότι όταν κρέμεται στο τσιγκέλι ενός κρεοπωλείου του Αμβούργου, ή του Μονάχου. (1) "Οι αναπτυγμένες χώρες θέλουν να μας επιτρέψουν να τους πουλάμε τζετ και ηλεκτρονικούς υπολογιστές, αρκεί να μην είμαστε σε θέση να τα παράγουμε με πλεονεκτικούς όρους", παραπονιόταν δίκαια ένας εκπρόσωπος της χιλιανής κυβέρνησης σε μια συνέντευξή-τους σε ξένους δημοσιογράφους. (2)

Οι ιμπεριαλιστικές επενδύσεις στο βιομηχανικό τομέα δε διαφοροποίησαν απόλυτα τα όρια του διεθνούς εμπορίου της λατινικής Αμερικής. Αυτή εξακολουθεί να στραγγαλίζεται απ' την ανταλλαγή των πρώτων υλών-της απέναντι στα εξειδικευμένα προϊόντα των κεντρικών οικονομιών. Η εξάπλωση των πωλήσεων απ' τις εγκατεστημένες στα νότια του ρίο Μπράβο βορειο-αμερικάνικες επιχειρήσεις, στοχεύει στις ντόπιες αγορές και όχι στην εξαγωγή. Η αναλογία μάλιστα που αντιστοιχεί σ' αυτή την τελευταία τείνει να μειωθεί: κατά τον Ο.Α.Κ., οι θυγατρικές, που εξήγαγαν στα 1962 το 10% των συνολικών-τους πωλήσεων, δεν εξήγαγαν, τρία χρόνια αργότερα, παραπάνω απ' το 7,5%. (3) Το εμπόριο των βιομηχανοποιημένων απ' τη λατινική Αμερική προϊόντων αυξάνει μόνο στο εσωτερικό των συνόρων-της: στα 1955, αποτελούσαν το ένα δέκατο των ανταλλαγών μεταξύ

---

1. Carlos Quijano, "Las victimas del sistema", Marcha, Μοντεβίδεο, 23 Οκτώβρη 1970.

2. New York Times, 3 Απρίλη 1968.

3. Γενική γραμματεία του ΟΑΚ. Μιαεκτεταμένη έρευνα πάνω στις βορειο-αμερικάνικες θυγατρικές στο Μεξικό, που πραγματοποιήθηκε στα 1969 για λογαριασμό του Ιδρύματος Εθνικής Ανταπροσωπείας, αποκάλυψε ότι οι οίκοι-μητέρες των ΗΠΑ απαγόρευαν στις μισές επιχειρήσεις που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο να πουλάνε τα προϊόντα-τους στο εξωτερικό. Δεν ήταν γι' αυτό το σκοπό που είχαν εγκατασταθεί. *(Miguel S. Wionczek, "La inverción extranjera privada en Mexico: problemas y perspectivas" Comercio Exterior,* Μεξικό, Οκτώβρης 1970).

Η σχέση ανάμεσα στις εξαγωγές των κατασκευασμένων ειδών και του ακατέργαστου προϊόντος δεν ξεπέρασε το 2% στα 1963 στην Αργεντινή, στη Βραζιλία, στο Περού, στην Κολομβία και στον Ισημερινό. Στο Μεξικό, έφτασε το 3,7% και 3,2% στη Χιλή. *(Aldo Ferrer,* στο συλλογικό τόμο που ήδη αναφέραμε του *INTALBID).*

των χωρών της ηπείρου έναντι 30% του 1966. (1)

Ο υπεύθυνος μιας βορειο-αμερικάνικης τεχνικής αποστολής στη Βραζιλία, Τζον Άμπιντι, είχε δηλώσει προφητικά στα 1950: "Οι ΗΠΑ πρέπει να είναι έτοιμες να "καθοδηγήσουν" την αναπόφευκτη εκβιομηχάνιση των μη ανεπτυγμένων χωρών, αν θέλουν ν' αποφύγουν το σοκ μιας ισχυρής οικονομικής ανάπτυξης έξω απ' την αιγίδα-τους... Η εκβιομηχάνιση, αν δεν ελεγχθεί με τον έναν τρόπο ή με τον άλλο, θα επισύρει μια ουσιαστική συρρίκνωση των αγορών για τις βορειο-αμερικάνικες εξαγωγές." (2) Πράγματι, η εκβιομηχάνιση, μολονότι καθοδηγείται έξωθεν, δεν αντικαθιστά τάχα με την εθνική παραγωγή τα εμπορεύματα που κάθε χώρα έπρεπε προηγουμένως να εισάγει; Ο *Celso Furtado* παρατηρεί ότι, στο βαθμό που η λατινική Αμερική προοδεύει στην αποκατάσταση εισαγωγών σε πιο επεξεργασμένα προϊόντα, "η εξάρτηση των παραγόντων παραγωγής, που προέρχεται απ' τους μητρικούς οίκους τείνει να αυξηθεί." Ανάμεσα στα 1957 και στα 1964, οι πωλήσεις των βορειο-αμερικάνικων θυγατρικών διπλασιάστηκαν, ενώ οι εισαγωγές-τους, δίχως να υπολογίσουμε τους εξοπλισμούς, τριπλασιάστηκαν. "Τούτη η τάση μοιάζει να δείχνει ότι η αποτελεσματικότητα της αντικατάστασης είναι μια λειτουργία μειωτική της βιομηχανικής εξάπλωσης που ελέγχεται από τις ξένες εταιρίες." (3) Η εξάρτηση δε διακόπτεται. Αλλάζει απλώς σύσταση: αυτή τη στιγμή, οι ΗΠΑ πουλάνε στη λατινική Αμερική μια μεγαλύτερη αναλογία πιο εκλεπτισμένων και υψηλής τεχνολογίας προϊόντων."Μακροπρόθεσμα, δηλώνει το Υπουργείο Εμπορίου, όσο αυξάνεται η βιομηχανική παραγωγή του Μεξικού, δημιουργούνται περισσότερες ευκαιρίες συμπληρωματικών εξαγωγών, προς όφελος των ΗΠΑ..." (4) Η Αργεντινή, το Μεξικό και η Βραζιλία είναι περίφημοι αγοραστές βιομηχανικών και ηλεκτρικών μηχανημάτων, κινητήρων, υλικού εξοπλισμού και ανταλλακτικών βορειο-αμερικάνικης καταγωγής. Οι θυγατρικές τροφοδοτούνται από τους μητρικούς οίκους σε τιμές σκόπιμα υψηλές. Οι *Viñas* και *Gastiazoro*, αναφερόμενοι στα έξοδα εγκατάστασης της

---

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ.π.
2. *Jornal do Comercio*, Ρίο ντε Τζανέιρο, 23 Μάρτη 1950.
3. *Celso Furtado, Un projeto para o Brasil*, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1968.
4. *International Commerce*, 24 Απρίλη 1967.

ξένης αυτοκινητοβιομηχνίας στην Αργεντινή, γράφουν: "Μιας και κόστιζαν τόσο ακριβά αυτές οι εισαγωγές, δαπανούσαν κεφάλαια στο εξωτερικό. Σε πάμπολλες περιπτώσεις, οι καταβολές αυτές ήταν τόσο μεγάλες που οι επιχειρήσεις όχι μόνο καταλόγιζαν ελλείμματα (παρά την επαχθή τιμή των αυτοκινήτων), μα άρχισαν και να χρεωκοπούν —κι η αξία των τοποθετημένων στη χώρα μετοχών εξατμιζόταν... Το αποτέλεσμα ήταν ότι, από εικοσιδύο επιχειρήσεις "εγκατεστημένες επιτόπου" δεν απομένουν αυτή τη στιγμή παρά μονάχα δέκα. Ορισμένες δε απ' αυτές βρίσκονται στα πρόθυρα της χρεωκοπίας..." (1)

Προς μεγίστη δόξα της παγκόσμιας ισχύος των εταιριών, οι θυγατρικές διαθέτουν έτσι σπάνιες συναλλαγματικές αποδείξεις απ' τις λατινοαμερικάνικες χώρες. Το σύστημα λειτουργίας της δορυφορικής βιομηχανίας, σε σχέση με τα μακρινά-της κέντρα εξουσίας, δεν ξεχωρίζει ιδιαίτερα απ' το παραδοσιακό σύστημα ιμπεριαλιστικής εκμετάλλευσης, κι ο Αντόνιο Γκαρσία βεβαιώνει (2) ότι οι εξαγωγές της Κολομβίας σε αργό πετρέλαιο υπήρξαν πάντοτε αυστηρώς μια απλή φυσική μεταβίβαση ενός βορειο-αμερικάνικου πεδίου άντλησης ώς τα βιομηχανικά κέντρα διύλισης, εμπορευματοποίησης και κατανάλωσης των ΗΠΑ, όπως ακριβώς οι εξαγωγές της Ονδούρας, ή της Γουατεμάλας, σε μπανάνες, έδιναν πάντα το χαρακτήρα μιας μεταφοράς εδώδιμου προϊόντος, που την εκτελούσαν βορειο-αμερικάνικες εταιρίες απ' τα αποικιακά-τους εδάφη καλλιέργειας ώς τους βορειο-αμερικάνικους τομείς εμπορευματοποίησης και κατανάλωσης. Αλλά τα "αργεντίνικα", "βραζιλιανά", ή "μεξικανικά" εργοστάσια, για να μην αναφέρουμε παρά μόνο τα πιο σημαντικά, είναι κι αυτά δεμένα σ' έναν οικονομικό χώρο που δεν έχει καμιά σχέση με τη γεωγραφική-τους θέση. Σχηματίζουν, μαζί με πολλά άλλα νήματα, το παγκόσμιο όχημα των εταιριών, των οποίων τα κέρδη οι μητρικοί οίκοι μεταθέτουν απ' τη μια χώρα στην άλλη, καθορίζοντας τις τιμές πωλήσεων κάτω, ή πάνω, απ' τις πραγματικές τιμές, σύμφωνα με την κατεύθυνση όπου θέλουν να διοχετεύσουν

---

1. Ismael Viñas και *Eugenio Gastiazoro*, όπ.π.

2. Antonio Garcia, "Las constelaciones del poder y el desarrollo latinoamericano", Comercio exterior, Νοέμβρης 1969.

τα κεκτημένα κεφάλαια. (1) Τα βασικά ελατήρια του εξωτερικού εμπορίου παραμένουν έτσι στα χέρια των βορειο-αμερικάνικων, ή ευρωπαϊκών, επιχειρήσεων, που καθοδηγούν την εμπορική πολιτική των χωρών ανάλογα με κυβερνητικά κριτήρια και κατευθύνσεις ξένα προς τη λατινική Αμερική. Έτσι, οι θυγατρικές των ΗΠΑ, που δεν εξάγουν χαλκό, στην ΕΣΣΔ, ούτε στην Κίνα, και δεν πουλάνε πετρέλαιο στην Κούβα, δεν προμηθεύονται μήτε αυτές με πρώτες ύλες, ή μηχανήματα από παγκόσμιες πηγές λιγότερο ακριβές και περισσότερο κατάλληλες.

Τούτη η "κομψότητα" στο συντονισμό των ενεργειών σε παγκόσμια κλίμακα, τελείως στο περιθώριο του "ελεύθερου παιχνιδιού των δυνάμεων της αγοράς", δε μεταφράζεται, φυσικά, σε τιμές πιο χαμηλές για τους καταναλωτές κάθε έθνους, αλλά σε κέρδη ακόμη υψηλότερα για τους ξένους μετόχους. Η περίπτωση του αυτοκινήτου είναι εύγλωττη. Μέσα στις λατινο-αμερικάνικες χώρες, οι εταιρίες διαθέτουν άφθονα εργατικά χέρια, πολύ φτηνά, και μιαν επίσημη πολιτική που ευνοεί σε όλα τα σημεία την εξάπλωση των επενδύσεων: χώροι που παραχωρούνται δωρεάν, προνομιούχες τιμές στο ηλεκτρικό ρεύμα, αναπροεξόφληση του Κράτους για να χρηματοδοτούνται οι πωλήσεις με πίστωση, χρήματα εύκολα στην πρόσβασή-τους και, σαν να μην έφτανε αυτό, η βοήθεια έφτασε ώς το σημείο, σε μερικές χώρες, να εξαιρέσει τις εταιρίες από την πληρωμή των φόρων επί των εισπράξεων ή επί των πωλήσεων. Ο έλεγχος της αγοράς διευκολύνεται, απ' την άλλη, εκ των προτέρων, με το μαγικό κύρος που ασκούν στα μάτια των μεσαίων τάξεων τα σύμβολα και τα πρότυπα που εξαπολύουν οι γιγαντιαίες δημοσιογραφικές καμπάνιες. Όλοι τούτοι οι παράγοντες δεν εμποδίζουν μολαταύτα να πωλούνται τα αυτοκίνητα που κατασκευάζονται στη λατινική Αμερική πολύ πιο ακριβά απ' όσο στις χώρες καταγωγής των ίδιων επιχειρήσεων. Οι διαστάσεις

---

1. Εννοείται ότι ο μηχανισμός δεν είναι καινούριος. Η ψυκτική επιχείρηση *Anglo* υπήρξε πάντα ελλειματική στην Ουρουγουάη, προκειμένου να καρπώνεται τις επιδοτήσεις του Κράτους και να βγάζουν εκατομμύρια τα έξι χιλιάδες κρεοπωλεία-της στο Λονδίνο, όπου κάθε κιλό κρέας πουλιέται τέσσερις φορές πιο ακριβά απ' όσο αγοράζεται στην Ουρουγουάη. *(Guillermo Bernhard, Los monopolios y la industria frigorifica, 1970).*

των λατινο-αμερικάνικων χωρών είναι πολύ πιο περιορισμένες, κι ωστόσο η δίψα για κέρδος των εταιριών είναι εδώ πιο έντονη απ' όπου παντού αλλού. Μια Φορντ Φάλκον κατασκευασμένη στη Χιλή είναι τρεις φορές πιο ακριβή απ' ό,τι στις ΗΠΑ. (1) Μια *Valiant*, ή μια Φίατ, που φτιάχνεται στην Αργεντινή είναι δυο φορές πιο ακριβή απ' όσο στις ΗΠΑ, ή στην Ιταλία. (2) Το ίδιο συμβαίνει και με την τιμή της Φολκσβάγκεν της Βραζιλίας αν συγκριθεί με τη Φολκσβάγκεν της Γερμανίας. (3)

Η ΘΕΑ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΔΕ ΜΙΛΑΕΙ ΙΣΠΑΝΙΚΑ

Ο *Wright Patman*, πασίγνωστος βορειο-αμερικάνος βουλευτής, θεωρεί ότι το 5% των μετοχών μιας μεγάλης εταιρείας είναι αρκετό, σε πολλές περιπτώσεις, για να μπορεί να την ελέγξει ένα άτομο, μια οικογένεια, ή ένας όμιλος.(4) Αν το 5% των μετοχών αρκεί για να εξασφαλίσει κανείς την ηγεμονία στους κόλπους των παντοδύναμων επιχειρήσεων των ΗΠΑ, τί ποσοστό χρειάζεται άραγε για να κυριαρχήσει σε μια λατινο-αμερικάνικη εταιρία; Στην πραγματικότητα, πολύ μικρότερο: οι μεικτές εταιρίες, που αποτελούν μιαν απ' τις σπάνιες περηφάνειες που προσφέρονται ακόμη στην αστική-μας τάξη, παρέχουν στην ξένη δύναμη μιαν εθνική συμμετοχή κεφαλαίων που μπορούν να πλειοψηφούν, αλλά δεν είναι ποτέ καθοριστική απέναντι στη μαζική δύναμη των έξω συμμετόχων. Συχνά, το ίδιο το Κράτος είν' αυτό που συνεταιρίζεται με την ιμπεριαλιστική επιχείρηση η οποία, κατ' αυτό τον τρόπο, με το να γίνει μια εταιρία εθνική, αποσπά όλες τις επιθυμητές εγγυήσεις μέσα σ' ένα γενικό κλίμα κατανόησης, ακόμη και φροντίδας. Η "μειοψηφική" συμμετοχή των ξένων κεφαλαίων δικαιώνεται, κατά κανόνα, στο όνομα των αναγκαίων μεταφορών που πρέπει να γίνουν σε τεχνικούς και στελέχη. Η λατινο-αμερικάνικη αστική τά-

---

1. Δήλωση του προέδρου Αλλιέντε, σύμφωνα με τηλεγράφημα της *A.F.P.* της 12 Δεκέμβρη 1970.

2. *La Razon*, Μπουένος Άιρες, 1970.

3. *Resultados da indústria automobilistica*, ειδική μελέτη της *Conjuntura econômica*, Φλεβάρης 1969.

4. *NACLA, Newsletter*, Απρίλης-Μάης 1969.

ξη —που αποτελείται από εμπόρους στερημένους δημιουργικού πνεύματος και δεμένους με τον ομφάλιο λώρο της τοπικιστικής εξουσίας— γονατίζει μπρος στους βωμούς της θεάς Τεχνολογίας. Αν λάβαινε υπόψη-του κανείς, ως απόδειξη απώλειας του εθνικού χαρακτήρα, τις ξένες μετοχές, έστω και μικρές τον αριθμό, και την τεχνολογική εξάρτηση (η τελευταία σπανίως είναι μηδαμινή), πόσα άραγε εργοστάσια θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως πραγματικώς εθνικά στη λατινική Αμερική; Στο Μεξικό, λόγου χάρη, οι ξένοι κύριοι της τεχνολογίας, στα συμβόλαια παραχώρησης στελεχών, ή του *Know how* που υπογράφουν, απαιτούν συχνά ένα μέρος του ποσού των μετοχών, τεχνικούς και διοικητικούς ελέγχους αποφασιστικής σημασίας και την υποχρέωση να πουλάνε την παραγωγή σε ορισμένους μεσάζοντες, που είναι κι αυτοί ξένοι, και να εισάγουν τα μηχανήματα καθώς και άλλα προϊόντα απ' τους μητρικούς οίκους. (1) Μα το Μεξικό δεν είναι μοναδική περίπτωση. Είναι χαρακτηριστικό το ότι, τα μέλη του Όμιλου των Άνδεων (Βολιβία, Κολομβία, Χιλή, Ισημερινός και Περού) έχουν επεξεργαστεί ένα σχέδιο για ένα κοινό καθεστώς μεταχείρισης των ξένων κεφαλαίων, που να εμένει στην ανάγκη ν' απορρίπτονται συμβόλαια μεταφοράς τεχνολογίας που παρουσιάζουν τέτοιους όρους. Το σχέδιο, επιπλέον, προτείνει ν' αρνούνται να δεχθούν από τις ξένες επιχειρήσεις, που διαθέτουν τα στελέχη, να καθορίζουν τις τιμές των έτοιμων προϊόντων, ή να εμποδίζουν την εξαγωγή-τους προς ορισμένες χώρες.

Το πρώτο σύστημα προστασίας των διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας δημιουργήθηκε εδώ και τέσσερις σχεδόν αιώνες απ' τον Σερ Φράνσις Μπέηκον. "Η γνώση είναι εξουσία", επανελάμβανε αυτάρεσκα, και από τότε διαπιστώθηκε πολλές φορές ότι δεν είχε άδικο. Η παγκόσμια επιστήμη, ελάχιστη έχει παγκοσμιότητα. Καταφεύγει πίσω απ' τα σύνορα των προηγμένων εθνών. Η λατινική Αμερική δεν απολαμβάνει τα αποτελέσματα της επιστημονικής-της έρευνας για τον απλούστατο λόγο ότι δε διαθέτει κάτι τέτοιο. Καταδικάζεται συνεπώς να υφίσταται την τεχνολογία των ισχυρών, που εξαντλεί και μεταθέτει τις πρώτες ύλες, μα αποκαλύπτεται ανι-

---

1. Miguel S. Wionczek, La transmisión de la tecnologia a los paises en desarrollo: proyecto de un estudio sobre Mexico, στο *Comercio exterior*, Μεξικό, Μάης 1968.

κανη να δημιουργήσει μια εθνική τεχνολογία για να συντηρήσει και να προστατέψει τη δική-της ανάπτυξη. Η σκέτη μεταφύτευση της τεχνολογίας των προηγμένων χωρών, δε συνεπάγεται μόνο την πολιτιστική και, σε τελευταία ανάλυση, οικονομική υποταγή: έπειτα από τεσσερισήμισι αιώνες πείρας απ' τον πολλαπλασιασμό των οάσεων του εκσυγχρονισμού, που μεταφέρθηκαν στην καρδιά των ερήμων της καθυστέρησης και της αμάθειας, μπορούμε να βεβαιώσουμε ότι δε λύνουν κανένα απ' τα προβλήματα της υπανάπτυξης. (1) Τούτη η απέραντη ήπειρος αναλφάβητων επενδύει στην τεχνολογική έρευνα ένα ποσό διακόσιες φορές κατώτερο απ' αυτό που της αφιερώνουν οι ΗΠΑ. Υπάρχουν λιγότεροι από χίλιοι συντονιστές στη λατινική Αμερική έναντι πενήντα χιλιάδων στις ΗΠΑ. Τούτοι οι τελευταίοι είναι, φυσικά, αυτοί που σχεδιάζουν τα ηλεκτρονικά μοντέλα και δημιουργούν τις γλώσσες προγραμματισμού που εισάγει η λατινική Αμερική. Η υπανάπτυξή-μας δεν είναι ένας αναβαθμός πάνω στο δρόμο της ανάπτυξης, μα ο αντίκτυπος της ανάπτυξης του εξωτερικού. Η ήπειρος προοδεύει δίχως ν' απελευθερώνεται, από άποψη δομών, από την υπανάπτυξή-της και, κατά την άποψη του Μανουέλ Σαντόσκυ, το να μη συμμετέχεις στην πρόοδο με δικούς-σου προγραμματισμούς και δικούς-σου αντικειμενικούς στόχους, αυτό δεν αποτελεί, όπως διατείνονται μερικοί, πλεονέκτημα. (2) Σύμβολα της ευημερίας είναι τα σύμβολα της εξάρτησης. Η σύγχρονη τεχνολογία εκλαμβάνεται όπως οι σιδηρόδρομοι τον περασμένο αιώνα, για να εξυπηρετηθούν τα ξένα συμφέροντα που διαμορφώνουν και αναμορφώνουν το αποικιακό κατα-

---

1. Victor L. Urquidi, στο συλλογικό έργο του *Claudio Véliz, Obstacles to Change in Latin America*, Λονδίνο, 1967.

2. Manuel Sadosky, "America Latina y la computación," Gaceta de la Universidad, Μοντεβίδεο, Μάης 1970. Ο Σαντόσκυ, για να φωτίσει την αντασιάτη της ανάπτυξης, παραθέτει τη μαρτυρία ενός ειδικού του Ο.Α.Κ.: "Οι υπανάπτυκτες χώρες, βεβαιώνει ο *George Landan*, έχουν ορισμένα πλεονεκτήματα απέναντι στις προηγμένες χώρες επειδή, όποτε ενσωματώνουν μια νέα διάταξη, ή τεχνολογική μέθοδο, διαλέγουν κατά κανόνα την πλέον προηγμένη κι έτσι αποκτούν το κέρδος χρόνων ολόκληρων έρευνας καθώς και τον καρπό σημαντικών επενδύσεων που χρειάστηκε να εισφέρουν οι βιομηχανοποιημένες χώρες για ν' αποκτήσουν αυτά τ' αποτελέσματα."

στατικό των χωρών αυτών. "Μας συμβαίνει το ίδιο πράγμα που συμβαίνει σ' ένα ρολόι που πηγαίνει πίσω και δεν έχει ρυθμιστεί, λέει ο Σαντόσκυ. Οι δείκτες-του εξακολουθούν να γυρίζουν, αλλά η διαφορά ανάμεσα στην ώρα που δείχνει και στην πραγματική ώρα, μεγαλώνει συνεχώς."

Τα λατινο-αμερικάνικα πανεπιστήμια καταρτίζουν, σε μια μικρή κλίμακα, μαθηματικούς, μηχανικούς και προγραμματιστές οι οποίοι, είναι σίγουρο, δε βρίσκουν δουλειά, όποτε δεν εκπατρίζονται: προσφέρουμε στον εαυτό-μας την πολυτέλεια να τροφοδοτούμε τις ΗΠΑ με τους καλύτερους τεχνικούς-μας και τους πλέον ικανούς επιστήμονές-μας, οι οποίοι μεταναστεύουν, υποκύπτοντας στον πειρασμό των υψηλών μισθών και των ανοιχτών δυνατοτήτων που τους υπόσχεται ο Βορράς. Από την άλλη, κάθε φορά που ένα πανεπιστήμιο, ή ένα ανώτερο πολιτιστικό κέντρο, κάνουν την απόπειρα να προαγάγουν τις βασικές επιστήμες για να ρίξουν τις βάσεις μιας τεχνολογίας που δε θα είναι αντιγραφή των ξένων προτύπων και θα ξεφεύγει απ' τα δικά-τους συμφέροντα, ένα έγκαιρο Πραξικόπημα καταστρέφει το πείραμα κάτω απ' το πρόσχημα ότι εξουδετερώνει μια εστία ανατροπής του καθεστώτος. (1) Αυτή ήταν η περίπτωση του πανεπιστημίου της Μπραζίλια, που έκλεισε στα 1964. Πρέπει να ομολογήσουμε πως οι θωρακισμένοι αρχάγγελοι που προστατεύουν την "έννομον" τάξη, ξέρουν πολύ καλά τί τους γίνεται: η αυτόνομη πολιτιστική πολιτική ευνοεί, όταν είναι αυθεντική, βαθιές αλλαγές σε όλες τις ισχύουσες δομές.

Άλλη επιλογή δεν υπάρχει απ' τη στήριξη στις ξένες πηγές: την πιθηκίστικη αντιγραφή των προηγμένων λαών που προπαγανδίζουν τα τραστ, στα χέρια των οποίων μονοπωλείται η πιο μοντέρνα τεχνολογία, για να δημιουργήσουν νέα προϊόντα και να βελτιώσουν την ποιότητα, ή να συμπιέσουν το κόστος των υπαρχόντων προϊόντων. Ο ηλεκτρονικός εγκέφαλος εφαρμόζει αλάνθαστες μεθόδους υπολογισμού για να εκτιμά τις εισοδηματικές τιμές και τα κέρδη. Η λατινική Αμερική εισάγει έτσι μελετημένες τεχνικές μεθόδους παραγωγής για να εξοικονομήσει εργατικά χέρια, ενώ πλεονάζει το εργατικό δυναμικό-της κι οι άνεργοι αποτε-

---

1. Oscar J. Maggiolo, στο συλλογικό έργο *Hacia una política cultural autónoma para América Latina*, Μοντεβίδεο, 1969.

λούν καθημερινά και πιο πολύ μιαν εκρηκτική πλειοψηφία σε πολλές χώρες. Ομοίως, η (οικονομική) αδυναμία κάνει την ήπειρο να εξαρτάται, για την πρόοδό-της, από τη θέληση των ξένων επενδυτών. Οι πολυεθνικές, ελέγχοντας τους μοχλούς της τεχνολογίας, κατευθύνουν επίσης, για προφανείς λόγους, κι άλλα ελατήρια-κλειδιά της λατινο-αμερικάνικης οικονομίας. Φυσικά, οι μητρικοί οίκοι δεν προμηθεύουν ποτέ τις θυγατρικές-τους με τις τελευταίες καινοτομίες, κι ούτε ευνοούν μιαν ανεξαρτησία αντίθετη προς τα συμφέροντά-τους. Μια έρευνα της *Business International* που έγινε για λογαριασμό της *B.I.D.* έφτασε σε τούτο το συμπέρασμα: "Είναι φανερό ότι οι θυγατρικές των διεθνών εταιριών, που είναι εγκατεστημένες στη λατινική Αμερική, δεν κάνουν σοβαρές προσπάθειες προς την κατεύθυνση της "έρευνας και της ανάπτυξης." Πράγματι, οι περισσότερες δε διαθέτουν εξειδικευμένη υπηρεσία και, σε πολύ λίγες περιπτώσεις, διεκπεραιώνουν επαρκώς τα έργα τεχνολογικής προσαρμογής, ενώ μια μειοψηφία επιχειρήσεων —που βρίσκονται πάντα σχεδόν στην Αργεντινή, στη Βραζιλία και στο Μεξικό— αναλαμβάνει περιορισμένης εκτάσεως ερευνητικές δραστηριότητες." (1) Ο Ραούλ Πρεμπίς σημειώνει ότι "οι βορειο-αμερικάνικες επιχειρήσεις εγκαθιστούν επιστημονικά εργαστήρια και κάνουν έρευνες στις χώρες της Ευρώπης που συμβάλλουν στο δυνάμωμα της επιστημονικής και τεχνικής-τους ικανότητας, πράγμα που δε γίνεται στη λατινική Αμερική." Και καταγγέλλει ένα πολύ σοβαρό γεγονός: "Η εθνική επένδυση, με την έλλειψη εξειδικευμένων γνώσεων *(Know How)* που τη χαρακτηρίζει, πραγματοποιεί το μεγαλύτερο μέρος των τεχνολογικών μεταφορών-της προσλαμβάνοντας τεχνικούς που προέρχονται απ' το δημόσιο τομέα, τους οποίους όμως "εισάγει" ως στελέχη με εξειδικευμένες γνώσεις..." (2)

Από πολλές πλευρές, το κόστος της τεχνολογικής εξάρτησης είναι πολύ υψηλό: διευθετείται μόνο σε δολάρια, μολονότι οι πλείστες υπαιξερέσεις που εφαρμόζουν οι επιχει-

---

1. Gustavo Lagos, στο συλλογικό έργο *Las inversiones multinacionales en el desarrollo y la integración de América Latina*, Μπογκοτά, 1968.

2. Raúl Prebisch, *"La cooperación internacional en el desarrollo latinoamericano"*, *Desarrollo*, Μπογκοτά, Γενάρης 1970.

ρήσεις στις δηλώσεις-τους μεταβιβάσεων στο εξωτερικό, καθιστούν δύσκολες τις εκτιμήσεις. Οι επίσημοι αριθμοί δείχνουν μολοντούτο, ότι η αφαίμαξη δολαρίων, με τη μορφή τεχνικής βοήθειας, πολλαπλασιάστηκε κατά δεκαπέντε φορές στο Μεξικό, ανάμεσα 1950 και 1964, ενώ, στην ίδια αυτή περίοδο, οι επενδύσεις μήτε καν διπλασιάστηκαν. Τα τρία τέταρτα του ξένου κεφαλαίου, στη χώρα αυτή, προορίζονται σήμερα για τη βιομηχανία κατασκευής καταναλωτικών ειδών. Στα 1950, η αναλογία ήταν του ενός τετάρτου. Τούτη η συγκέντρωση χρημάτων στη βιομηχανία οδηγεί μόνο σ' έναν αντανακλαστικό εκσυγχρονισμό, με μια τεχνολογία δεύτερης τάξης, που πληρώνεται σάμπως να επρόκειτο για μια τεχνική πρώτης διαλογής. Η αυτοκινητοβιομηχανία απομύζησε από το Μεξικό, με τον έναν, ή τον άλλο, τρόπο, ένα δισεκατομμύριο δολάρια, μα ένα στέλεχος του συνδικάτου των αυτοκινήτων στις ΗΠΑ, αφού επισκέφθηκε ολόκληρο το νέο εργοστάσιο της Τζένεραλ Μότορς στην Τολούκα, έγραφε: "Είναι χειρότερο κι από πρωτόγονο. Χειρότερο, επειδή σκόπιμα το έφτιαξαν πρωτόγονο: άχρηστο,με προσεχτικό και μελετημένο υπολογισμό... Τα μεξικανικά εργοστάσια εξοπλίζονται εκουσίως με μηχανήματα χαμηλής απόδοσης." (1) Και τί να πούμε για την ευγνωμοσύνη που οφείλει η λατινική Αμερική στην Κόκα Κόλα, την Πέπσι Κόλα, ή την *Crush*, που, με τους εργολάβους-τους και τα λεφτά-τους αποσπούν βιομηχανικές άδειες που τους επιτρέπουν να διαλύουν μια ζύμη μέσα σε νερό και να την ανακατεύουν με ανθρακικό και ζάχαρη;

Η ΠΕΡΙΘΩΡΙΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΘΡΩΠΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΧΩΝ

Grow with Bresil. Τεράστια διαφημιστικά στις εφημε-

1. Leo Fenster, Ιούλιος 1969. Το αναφέρει ο *André Gunter Frank* στο: *Lumpenburguesía: Lumpendesarrollo*, Μοντεβίδεο, 1970.

Οι ξένες θυγατρικές είναι, από κάθε άποψη, απείρως πιο σύγχρονες από τις εθνικές επιχειρήσεις. Στην υφαντουργία, λόγου χάρη, ένα απ' τα τελευταία καταφύγια του εθνικού κεφαλαίου, η αυτοματοποίηση είναι ισχνότατη. Κατά την *CEPAL*, στα 1962 και 1963, τέσσερις ευρωπαϊκές χώρες επένδυσαν σε νέους εξοπλισμούς στον τομέα αυτόν, ένα ποσό έξι φορές ανώτερο απ' το ποσό που δαπάνησε, στα 1964, ολόκληρη η λατινική Αμερική.

ρίδες της Νέας Υόρκης προτρέπουν τους μπίζνεσμεν να ενδιαφερθούν για την ορμητική ανάπτυξη του γίγαντα των τροπικών. Η πόλη του Σάο Πάουλο κοιμάται με τα μάτια ανοιχτά. Οι τριγμοί της ανάπτυξης την ξεκουφαίνουν. Εργοστάσια και ουρανοξύστες, γέφυρες και δρόμοι ξεπετάγονται ταυτόχρονα, σαν κάτι άγρια φυτά στις τροπικές χώρες. Ωστόσο, η ορθή μετάφραση αυτού του διαφημιστικού σλόγκαν θα μπορούσε να είναι —το ξέρουμε: "Μεγαλουργείστε σε βάρος της Βραζιλίας." Η ανάπτυξη είναι ένα συμπόσιο που συγκεντρώνει ελάχιστους προσκαλεσμένους,μολονότι η λάμψη-του ξεγελά, και τα κύρια πιάτα επιφυλλάσσονται για τις ξένες μασέλες. Η Βραζιλία διαθέτει ήδη εννενήντα εκατομμύρια κατοίκους κι ο πληθυσμός-της θα διπλασιαστεί πριν απ' το τέλος του αιώνα, αλλά τα σύγχρονα εργοστάσια περιορίζουν τα εργατικά χέρια και το ανέπαφο πνεύμα του φεουδαρχισμού αρνείται κι αυτό τη δουλειά στην ύπαιθρο.

Ένα κουρελιάρικο παιδί κοιτάζει μαγεμένο το μεγαλύτερο τούννελ του κόσμου, που εγκαινιάστηκε πρόσφατα στο Ρίο ντε Τζανέιρο. Το παιδί δοκιμάζει μια δίκαιη περηφάνεια, μα είναι αναλφάβητο και κλέβει για να φάει.

Μέσα σ' ολόκληρη τη λατινική Αμερική, η διαφθορά του ξένου κεφαλαίου στον τομέα της βιομηχανίας, που έχει γίνει δεκτή με ενθουσιασμό, υπογράμμισε ακόμη περισσότερο τις διαφορές ανάμεσα στα "κλασικά πρότυπα" της εκβιομηχάνισης, έτσι όπως τα συναντάμε στις ανεπτυγμένες χώρες, και στα χαρακτηριστικά-του προτσές στην ήπειρό-μας. Το σύστημα αποβάλλει πλήθος ανθρώπους, αλλά η βιομηχανία προσφέρει στον εαυτό-της την πολυτέλεια να θυσιάζει τα εργατικά χέρια σε μιαν αναλογία ανώτερη απ' αυτή της Ευρώπης. (1) Δεν υπάρχει καμιά συμφυής σχέση ανάμεσα στη διαθέσιμη εργατική δύναμη και στην εφαρμοσμένη τεχνολογία, αν δεν είναι αυτή που γεννιέται από την ευκολία να χρησιμοποιηθεί μια απ' τις λιγότερο ακριβές εργατικές δυνάμεις του κόσμου. Γόνιμα εδάφη, πλουσιότατο υπέδαφος, άνθρωποι πάμφτωχοι μέσα σ' αυτό το βασίλειο της αφθονίας και της αγωνίας: η τεράστια περιθωριοποίηση των εργατών

---

1. Στα 1957 —δεν υπάρχουν ντοκουμέντα πιο πρόσφατα— οι θυγατρικές της βόρειας Αμερικής απασχολούσαν στην ευρωπαϊκή βιομηχανία, ανάλογα με το επενδυμένο κεφάλαιο, μιαν εργατική δύναμη μεγαλύτερη απ' ό,τι στη λατινική Αμερική. (Γενική Γραμματεία του Ο.Α.Κ.)

που εκβράζει το σύστημα στις άκρες των δρόμων φρενάρει την ανάπτυξη της εσωτερικής αγοράς και κατεβάζει τη στάθμη των μισθών. Η διαιώνιση του παραδοσιακού καθεστώτος ιδιοκτησίας, όχι μόνον επιδεινώνει το χρόνιο πρόβλημα της ισχνής αγροτικής παραγωγικότητας με την κακή εκμετάλλευση της γης και τη σπατάλη του κεφαλαίου στις μη-παραγωγικές ασιέντας, κι από το "φύραμα" της εργατικής δύναμης στην υποτυπώδη συντήρηση των μινιφούντιων, μα οδηγεί και στη δημιουργία ενός ισχυρού κι όλο περισσότερο διογκούμενου ρεύματος άνεργων εργατών προς τις πόλεις. Η αγροτική υποαπασχόληση ξεχειλίζει και γίνεται υποαπασχόληση των αστικών κέντρων. Ευδοκιμούν η γραφειοκρατία και η περιθωριοποίηση, κοπροδοχείο χωρίς πάτο, όπου έρχονται να ναυαγήσουν οι στερημένοι του δικαιώματος δουλειάς άνθρωποι. Αν τα εργοστάσια δε δέχονται να προσλάβουν το πλεονάζον εργατικό δυναμικό, η ύπαρξη αυτής της πάντα διαθέσιμης, απέραντης, αποθεματικής στρατιάς, επιτρέπει να πληρώνουν μισθούς πολλές φορές κατώτερους απ' τους μισθούς των βορειο-αμερικάνων, ή των γερμανών. Οι μισθοί μπορούν να παραμένουν χαμηλοί, ενώ η παραγωγικότητα αυξάνει, κι η παραγωγικότητα αυξάνει ενώ μειώνεται η εργατική δύναμη. Η "δορυφορική" εκβιομηχάνιση έχει ένα χαρακτήρα αποκλεισμού: οι μάζες πολλαπλασιάζονται μ' έναν ιλιγγιώδη ρυθμό σ' αυτό το μέρος του κόσμου, που επιδεικνύει τον υψηλότερο δείκτη δημογραφικής αύξησης, μα η ανάπτυξη του εξαρτημένου καπιταλισμού –ένα ταξίδι με περισσότερους ναυαγούς παρά θαλασσοπόρους– περιθωριοποιεί πιο πολύ, παρά ενσωματώνει. Η αναλογία των εργατών της βιομηχανίας καταναλωτικών αγαθών (κι αυτό ισχύει για όλο τον ενεργό πληθυσμό της λατινικής Αμερικής) μειώνεται αντί ν' αυξάνει: στη διάρκεια της δεκαετίας του 50, το 14,5% των εργατών έναντι 11,5% αυτής της στιγμής. (1) Σύμφωνα με μια πρόσφατη μελέτη, στη Βραζιλία, "ο συνολικός αριθμός νέων θέσεων που θα έπρεπε να δημιουργηθούν, θα έφτανε κατά μέσον όρο το ενάμιση εκατομμύριο ετησίως κατά την επόμενη δεκαετία." (2) Στην πραγματικότητα, το σύνολο των εργα-

---

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ.π.

2. *F. S. O' Brien, The Brazilian Population and Labor Force in 1968*, αναφορά σε μια ιδιωτική συζήτηση, Υπουργείο Προγραμματα-

τών που χρησιμοποιούνται στα εργοστάσια αυτού του πιο βιομηχανοποιημένου έθνους της λατινικής Αμερικής, μόλις και μετά βίας φτάνει τα δυόμισι εκατομμύρια.

Μέσα σε κάθε χώρα, η εισβολή χεριών που προέρχονται απ' τις πιο άκληρες ζώνες, είναι πολύ μεγάλη. Οι πόλεις εξάπτουν και διαψεύδουν τις προσδοκίες για δουλειά ολόκληρων οικογενειών, που τις τράβηξε η λαχτάρα ν' ανυψώσουν το επίπεδο ζωής-τους και να δημιουργήσουν μια θέση μες στο μεγάλο μαγικό τσίρκο του πολιτισμού των αστικών κέντρων. Μια κυλιόμενη μηχανική σκάλα μπορεί να φανεί ότι οδηγεί στον Παράδεισο, μα ό,τι θαμπώνει τα μάτια δεν τρέφει κιόλας: η πόλη κάνει τους φτωχούς ακόμα φτωχότερους, επειδή απλώνει σπάταλα και σκληρά μπροστά-τους ανταύγειες από πλούτη που δε θα τ' αποκτήσουν ποτέ: αυτοκίνητα, σπίτια, πανίσχυρες μηχανές, όπως ο Διάβολος, ή ο Καλός Θεός. Αντίθετα, τους αρνείται μια σταθερή απασχόληση, μια φιλόξενη στέγη, για να προφυλαχθούν και πιάτα γεμάτα όταν πεινούν. Τα Ηνωμένα Έθνη (1) έχουν κάνει την εκτίμηση ότι, τουλάχιστον το ένα τέταρτο του πληθυσμού των λατινο-αμερικάνικων πόλεων κατοικεί "σε χώρους που δεν τηρούν ούτε τις στοιχειώδεις νόρμες κατασκευής ενός σπιτιού αστικού κέντρου", πολυτελής ευφημισμός των τεχνικών για να χαρακτηρίσουν τις τρώγλες εκείνες που ονομάζονται *favelas* στο Ρίο ντε Τζανέιρο, *callampas* στο Σαντιάγο της Χιλής, *jacales* στο Μεξικό, *barrios* στο Καράκας και *barriadas* στη Λίμα, *villas miseria* στο Μπουένος Άιρες και *cantegriles* στο Μοντεβίδεο. Μέσα στις αχυροκαλύβες, τα ξύλινα και τσίγκινα υπόστεγα που ξεπηδούν κάθε μέρα πριν από το ξημέρωμα γύρω απ' τις πολιτείες, στοιβάζεται ο περιθωριακός πληθυσμός που εξωθείται προς αυτές από την εξαθλίωση και την ελπίδα. *Huaico*, στη γλώσσα των κέτσουα, σημαίνει κατολίσθηση, κι οι Περουβιανοί χρησιμοποιούν την ίδια τούτη λέξη για να χαρακτηρίσουν την ανθρώπινη χιονοστιβάδα που κατεβαίνει από τη σιέρρα στην παραλιακή πρωτεύουσα: το 70% σχεδόν των κατοίκων της Λίμα προέρχονται από τις επαρχίες. Στο Καράκας, τους ονομάζουν *toderos*, γιατι κάνουν τα

σμού και Γενικού Συντονισμού, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1968.

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL, Estudio economico de America Latina, 1967*, Νέα Υόρκη - Σαντιάγο της Χιλής, 1968.

πάντα: οι περιθωριακοί ζουν από τις *changas* (αγγαρίες), μασουλίζοντας με απληστία τα ψιχία δουλειάς κατά διαλείμματα, κάνοντας αποτρόπαια, ή απαγορευμένα πράγματα. Γίνονται υπηρέτες, λατόμοι, οικοδόμοι, ηλεκτρολόγοι, σιδηρουργοί, ή μπογιατζήδες σε ευκαιριακές οικοδομές, φύλακες αυτοκινήτων, πωλητές λεμονάδας, ή οτιδήποτε άλλο. Γίνονται ακόμη ζητιάνοι, ή κλέφτες, απλώνοντας τα ευλύγιστα χέρια-τους παντού όπου μπορούν ν' αδράξουν κάποια ευκαιρία. Ο αριθμός των περιθωριακών αυξάνει πιο γρήγορα απ' τον αριθμό των "αφομοιωμένων", και τα Ηνωμένα Έθνη προβλέπουν, στην παραπάνω αναφορά, ότι, μέσα σε λίγα χρόνια, "οι πρωτόγονες κατασκηνώσεις θα στεγάσουν ένα πλήθος από τον αστικό πληθυσμό." Ένα πλήθος κουρελιάρηδων. Στο μεταξύ, το σύστημα φροντίζει να κρύβει τα σκουπίδια-του κάτω από ένα χαλί. "Σκουπίζει", με πολυβολισμούς, τις *favelas* των λόφων, του κόλπου, και τις *villas miseria* της ομοσπονδιακής πρωτεύουσας. Εξωθούν κατά χιλιάδες τους περιθωριακούς μακριά από τα βλέμματα. Το Ρίο ντε Τζανέιρο και το Μπουένος Άιρες υπεξαιρούν το θέαμα της εξαθλίωσης που γεννά το σύστημα: σε λίγο, δε θα βλέπεις πια παρά μόνον το αναμάσημα της ευμάρειας, κι όχι τα περιττώματά-της, μέσα σ' αυτές τις πόλεις όπου κατασπαταλείται ο πλούτος που δημιούργησαν μαζί η Βραζιλία και η Αργεντινή.

Μέσα σε κάθε χώρα, ανακαλύπτει κανείς την ίδια διεθνή μέθοδο κυριαρχίας. Η συγκέντρωση της βιομηχανίας μέσα σε ορισμένες περιοχές αντανακλά την εκ των προτέρων συγκέντρωση της ζήτησης μέσα στα μεγάλα λιμάνια, ή μέσα στις ζώνες εξαγωγής. Το 80% της βραζιλιανής βιομηχανίας εντοπίζεται μέσα στο τρίγωνο της Νοτιο-Ανατολικής περιοχής —Σάο Πάουλο, Ρίο ντε Τζανέιρο, Μπέλο Οριζόντε— ενώ η πεινασμένη Βορειο-Ανατολική περιοχή συμμετέχει όλο και πιο αδύναμα στην εθνική βιομηχανική παραγωγή. Τα δύο τρίτα της Αργεντίνικης βιομηχανίας βρίσκονται στο Μπουένος Άιρες και στο Ροζάριο. Το Μοντεβίδεο συγκεντρώνει τα τρία τέταρτα της ουρουγουαϊνής βιομηχανίας, όπως το Σαντιάγο και το Βαλπαράιζο στη Χιλή. Η Λίμα και το λιμάνι-της συγκεντρώνουν το 60% της περουβιανής βιομηχανίας. (1) Η σχετική αύξουσα καθυστέρηση των μεγάλων

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL*, *όπ. π.*

εκτάσεων της ενδοχώρας, που είναι βυθισμένα στη φτώχεια, δεν οφείλεται στην απομόνωσή-τους, όπως βεβαιώνουν μερικοί. Αντίθετα, είναι αποτέλεσμα της άμεσης, ή έμμεσης, εκμετάλλευσης που υφίστανται απ' τη μεριά των παλιών αποικιακών κέντρων, που έχουν σήμερα μεταμορφωθεί σε βιομηχανικά κέντρα. "Ενάμισης αιώνας εθνικής ιστορίας, διακηρύττει ένας αργεντίνος συνδικαλιστής ηγέτης, (1) υπήρξε ο μάρτυρας της παραβίασης όλων των συμφωνιών συμπαράστασης, της αποτυχίας στην πίστη που εξυμνείται στους ύμνους και τους θεσμούς, της κυριαρχίας του Μπουένος Άιρες πάνω στις επαρχίες. Στρατοί και τελωνεία, νόμοι που τους συνέλαβαν ολίγοι και τους υποστηρίζει όλος ο κόσμος, κυβερνήσεις οι οποίες, με λίγες μόνον εξαιρέσεις, υπήρξαν πράκτορες της ξένης ισχύος, όρθωσαν αυτό το περήφανο μητροπολιτικό οικοδόμημα, που σωρεύει πλούτο και δύναμη. Αν, όμως, ψάξουμε να βρούμε την εξήγηση σ' αυτό το μεγαλείο και την καταδίκη αυτής της περηφάνειας, θα τη βρούμε μέσα στους πρώην αγρούς νηματοφόρων φυτών του *Misiones*, μες στα νεκρά χωριά του δάσους, μες στην ερήμωση των διϋλιστήριων του Τουκουμάν και των μεταλλείων του *Jujuy*, μες στα εγκαταλειμμένα λιμάνια του Παρανά, στην έξοδο του *Berisso*: ένας ολόκληρος χάρτης εξαθλίωσης, που περιβάλλει ένα βαθύπλουτο κέντρο, το οποίο κατακυρώνεται στην άσκηση μιας εσωτερικής ηγεμονίας, αδύνατο στο εξής να αποκρυβεί και να γίνει υποφερτή." Ο *André Gunder Frank*, στη μελέτη-του πάνω στην ανάπτυξη της υπανάπτυξης στη Βραζιλία, παρατηρεί ότι, σ' αυτή τη χώρα, εφόσον αποτελεί δορυφόρο των ΗΠΑ, η Βορειο-Ανατολική περιοχή παίζει κι αυτή με τη σειρά-της το ρόλο δορυφόρου της "εθνικής μητρόπολης", που βρίσκεται στη νοτιο-ανατολική ζώνη. Η πόλωση εμφανίζεται κάτω από πολλές μορφές: όχι μόνον το μεγαλύτερο μέρος των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων συγκεντρώνονται στο Σάο Πάουλο, μα τούτη η γιγάντια πολιτεία οικειοποιείται και τα κεφάλαια που δημιουργούν όλες οι χώρες, χάρη σ' ένα σύστημα τεράστιου χωνιού, που ευνοείται ακόμα περισσότερο από μια μειονεκτική εμπορική ανταλλαγή, από μιαν αυθαίρετη πολιτική των τιμών, από προνομιακά τυπολόγια δασμών,

---

1. Raimundo Ongaro, γράμμα απ' τη φυλακή, *De Frente*, Μπουένος Άιρες, 25 Σεπτέμβρη 1969.

και καπαρώνει κατά τρόπο μαζικό τους εξειδικευμένους εγκέφαλους και την εξειδικευμένη εργατική δύναμη. (1)

Η εξαρτημένη εκβιομηχάνιση επιτείνει τη συγκέντρωση των εισοδηματικών πόρων, τόσο στο περιφερικό, όσο και στο κοινωνικό πλάνο. Ο παραγώμενος πλούτος δεν εξακτινώνεται πάνω στο σύνολο της χώρας, ούτε στην κοινωνία ως σύνολο. Αντίθετα, ισχυροποιεί τις υπάρχουσες ανισότητες και μάλιστα τις επιδεινώνει. Κείνοι που δρέπουν τους καρπούς, είναι τα ανώτερα στρώματα της κοινωνικής πυραμίδας, τους καρπούς αυτούς πού 'ναι πικροί για πολλούς, από την αύξηση της παραγωγής. Ανάμεσα στα 1955 και 1966, στη Βραζιλία, η βιομηχανία μηχανικών εξαρτημάτων, τα ηλεκτρικά είδη, οι επικοινωνίες κι η αυτοκινητοβιομηχανία αύξησαν την παραγωγικότητά-τους κατά 130% αλλά, την ίδια αυτή περίοδο, οι μισθοί των εργατών-τους δεν αυξήθηκαν, σε αξία πραγματική, παρά μόνον 6%. (2) Η λατινική Αμερική προσφέρει φτηνά χέρια: στα 1961, ο μέσος ωριαίος μισθός ήταν στις Ηνωμένες Πολιτείες δύο δολάρια, έναντι 32 σεντς στην Αργεντινή, 28 στη Βραζιλία, 17 στην Κολομβία, 16 στο Μεξικό, και μόλις 10 στη Γουατεμάλα. (3) Από τότε, η ζημιά μεγάλωσε. Ένας Βραζιλιάνος, για να κερδίσει τον ωριαίο μισθό ενός Γάλλου εργάτη, πρέπει στην κυριολεξία, να δουλέψει δυόμισι μέρες. Ο βορειο-αμερικάνος εργάτης κερδίζει, μέσα σε δέκα ώρες, το ισοδύναμο ενός μηνός δουλειάς του εργάτη του Ρίο ντε Τζανέιρο, κι ο τελευταίος αυτός, για μια οχτάωρη μέρα, κερδίζει λιγότερα απ' όσα θα κέρδιζε σε τριάντα λεπτά ο Άγγλος, ή ο Γερμανός εργάτης. (4) Η χαμηλή μισθολογική στάθμη στη λατινική Αμερική μεταφράζεται απλώς σε τιμές εξίσου χαμηλές στις παγκόσμιες αγορές, όπου το μέρος αυτό του κόσμου προσφέρει τις πρώτες ύλες-του σε εξευτελιστικές τιμές, προς όφελος των καταναλωτών των πλούσιων χω-

---

1. André Gunder Frank, Capitalism and Underdevelopment in Latin America, Νέα Υόρκη, 1967.

2. Υπουργείο Προγραμματισμού και οικονομικού Συντονισμού, όπ.π.

3. Z. Romanova, La expansión económica de Estados Unidos en América Latina, Μόσχα.

4. Πληροφορίες που έδωσε ο *Serge Birn*, βορειο-αμερικάνος τεχνικός στον οργανισμό εργασίας, *Jornal do Brasil*, Ρίο ντε Τζανέιρο, 5 Γενάρη 1969.

ρών. Αντίθετα, στις εσωτερικές αγορές, όπου η εξαρτημένη βιομηχανία πουλά τα κατασκευασμένα προϊόντα-της, οι τιμές είναι υψηλές προκειμένου ν' αποφέρουν ουσιαστικά κέρδη στις ιμπεριαλιστικές εταιρίες.

Όλοι οι οικονομολόγοι συμφωνούν και αναγνωρίζουν τη σημασία της αύξησης της ζήτησης σαν καταπέλτη της βιομηχανικής ανάπτυξης. Στη λατινική Αμερική, η βιομηχανία, που κυριαρχείται απ' το εξωτερικό, δε φαίνεται να νοιάζεται και πολύ ν' αυξήσει, σε βάθος και σε πλάτος, την αγορά των μαζών, η οποία δε θα μπορούσε ν' αναπτυχθεί παρά μόνον αν εφαρμόζονταν στην πράξη βαθιές αλλαγές μέσα σ' ολόκληρη την οικονομικο-κοινωνική δομή, πράγμα που θα οδηγούσε στο ξέσπασμα δυσάρεστων πολιτικών καταιγίδων. Η αγοραστική δύναμη του έμμισθου πληθυσμού, έπειτα από επέμβαση, εκμηδενισμό, ή υποταγή των συνδικάτων των πιο βιομηχανοποιημένων πόλεων, δεν αυξάνει αρκετά, κι ούτε χαμηλώνουν οι τιμές των βιομηχανικών προϊόντων: η λατινική Αμερική είναι μια γιγάντια ήπειρος που αντιπροσωπεύει μια τεράστια εν δυνάμει αγορά, και μια πραγματική αγορά συρρικνωμένη εξαιτίας της φτώχειας των μαζών. Πράγματι, η παραγωγή των μεγάλων εργοστασίων παραγωγής αυτοκινήτων και ψυγείων, δεν προορίζεται παρά μόνο για το 5% μόλις του πληθυσμού. (1) Ένας μόνο στους τέσσερις Βραζιλιάνους μπορεί να θεωρηθεί ως πραγματικός καταναλωτής. Σαρανταπέντε εκατομμύρια Βραζιλιάνοι συμποσούν το ίδιο εισόδημα με 900.000 προνομιούχους που βρίσκονται στο άλλο άκρο της κοινωνικής κλίμακας. (2)

---

1. André Gunter Frank, όπ.π.

2. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL, Estudio sobre la distribucion del ingreso en America Latina*, Νέα Υόρκη-Σαντιάγο της Χιλής, 1967. "Πριν απ' το 1953, υπήρξε στην Αργεντινή μια αξιόλογη πορεία προοδευτικής ανακατανομής του εισοδήματος. Από τα τρία χρόνια, πάνω στο θέμα αυτό, για τα οποία έχουμε πιο λεπτομερείς πληροφορίες, αυτή υπήρξε ακριβώς η περίοδος όπου οι ανισότητες είχαν περιοριστεί πιο πολύ, ενώ αυξήθηκαν σημαντικά στα 1959... Στο Μεξικό, για μια μακρύτερη περίοδο που πηγαίνει απ' το 1940 ώς το 1964.... οι ενδείξεις επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι η απώλεια της αγοραστικής δύναμης υπήρξε όχι μόνον σχετική, αλλά απόλυτη για το 20% των οικογενειών με τα χαμηλότερα εισοδήματα."

Η ΕΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΛΑΤΙΝΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ ΥΠΟ ΤΗΝ ΑΣΤΕΡΟΕΣΣΑ

Ορισμένες αγγελικές ψυχές εξακολουθούν να πιστεύουν ότι όλες οι χώρες σταματούν εκεί όπου εκτείνονται τα σύνορά-τους. Είναι αυτές ακριβώς οι ψυχές που βεβαιώνουν ότι οι ΗΠΑ δεν έχουν καμιά, ή σχεδόν καμιά, σχέση με την οικονομική ενοποίηση της λατινικής Αμερικής, για τον απλούστατο λόγο ότι δεν αποτελούν μέρος της λατινο-αμερικάνικης Ένωσης του Ελεύθερου Εμπορίου (ΛΕΕΕ), μήτε της κοινής Αγοράς της κεντρικής Αμερικής. Διατείνονται, ότι, σύμφωνα με τη θέληση του απελευθερωτή Σιμόν Μπολιβάρ, τούτη η ενοποίηση δεν πηγαίνει πέρα απ' τα σύνορα που χωρίζουν το Μεξικό απ' τον ισχυρό Βόρειο γείτονά-του. Όσοι υιοθετούν το αγγελικό τούτο κριτήριο λησμονούν, με όχι αμερόληπτη αμνησία, ότι μια λεγεώνα πειρατών, εμπόρων, τραπεζιτών, στόλων, τεχνοκρατών, "πράσινων μπερέ", πρεσβευτών και διοικητών σε βορειο-αμερικάνικες επιχειρήσεις, έχει βάλει στο χέρι, σε μια μακραίωνη και τερατώδη ιστορία, τη ζωή και το πεπρωμένο της πλειοψηφίας των λαών του Νότου κι ότι, ακόμα κι αυτή τη στιγμή, η λατινο-αμερικάνικη βιομηχανία λιμνάζει στο βάθος του χωνευτικού μηχανισμού της αυτοκρατορίας. Η ένωσή-"μας" δημιουργεί τη δύναμή-"της", στο μέτρο όπου οι χώρες, χωρίς να σπάζουν τα δεσμά-τους με τα καλούπια της υπανάπτυξης και της εξάρτησης, ισχυροποιούν τις αντίστοιχες δουλείες-τους.

Στα επίσημα έγγραφα της Λ.Ε.Ε.Ε., συνηθίζουν να εξάρουν το ρόλο του ιδιωτικού κεφαλαίου στην ανάπτυξη της ενοποίησης. Έχουμε δει, στα προηγούμενα κεφάλαια, ποιος κατακρατούσε το ιδιωτικό κεφάλαιο. Στα μέσα του Απρίλη 1969, λόγου χάρη, συνέρχεται στην Ασουνθιόν η Συμβουλευτική Επιτροπή των Προστατευτικών Υποθέσεων. Μεταξύ άλλων, επαναβεβαίωνε "τον προσανατολισμό της λατινοαμερικάνικης οικονομίας, ώστε η οικονομική ενοποίηση της ζώνης να πραγματοποιηθεί έχοντας ως κύρια βάση την ανάπτυξη της ιδιωτικής επιχείρησης." Και συνιστούσε στις κυβερνήσεις να θεσπίσουν μια κοινή νομοθεσία για το σχηματισμό "πολυεθνικών, που θ' αποτελούνται κυρίως απ' τα κεφάλαια κι απ' τις επιχειρήσεις των χωρών-μελών." Όλα τα κλειδιά παραδίδονται στον κλέφτη: στη Διάσκεψη των

προέδρων που συνήλθε στην Πούντα ντελ Έστε, τον Απρίλη του 1967, έφτασαν ώς το σημείο να προτείνουν στην τελική διακήρυξη, όπου ο Λίντον Τζόνσον αυτοπροσώπως έθεσε τη χρυσή-του σφραγίδα, τη δημιουργία μιας κοινής αγοράς μετοχών, κάτι σαν συγχώνευση χρηματιστηρίων, ώστε να μπορούν ν' αγοράζονται επιχειρήσεις απ' τη μιαν ώς την άλλη άκρη της λατινικής Αμερικής. Με τα επίσημα έγγραφα, προχωρούμε ακόμη πιο μακριά: συμβουλεύουν απλά και καθαρά την απαλλοτρίωση των δημόσιων επιχειρήσεων. Τον Απρίλη του 1969, η απόφαση της πρώτης τομεακής συνέλευσης της βιομηχανίας κρέατος της Λ.Ε.Ε.Ε, που οργανώθηκε στο Μοντεβίδεο, ζητούσε "από τις κυβερνήσεις.... τη μελέτη μέτρων που θα επιτρέπουν την προοδευτική μεταβίβαση των εθνικών εργοστασίων ψυκτικών μηχανημάτων στον ιδιωτικό τομέα." Την ίδια στιγμή, η Ουρουγουάη, ένα απ' τα μέλη της οποίας είχε προεδρεύσει στη σύσκεψη, υποστήριξε κατά βάθος την επιταχυντική δράση της σαμποταριστικής πολιτικής-του, που είχε σαν στόχο την Εθνική Εταιρία Κατασκευής Ψυκτικών Μηχανημάτων, ιδιοκτησία του Κράτους, προς χάρη των ξένων ιδιωτών που κατασκεύαζαν τα ίδια μηχανήματα.

Η κατάργηση των τελωνειακών φραγμών, που απελευθερώνει σταδιακά την κυκλοφορία των εμπορευμάτων στο εσωτερικό της ζώνης της Λ.Ε.Ε.Ε., έχει σκοπό ν' αναδιοργανώσει προς όφελος των πολυεθνικών την κατανομή των κέντρων παραγωγής και των αγορών της λατινικής Αμερικής. Είναι η βασιλεία της "κλιμακωτής οικονομίας": για ένα πρώτο χρονικό διάστημα, που αντιστοιχεί στα χρόνια που κύλησαν, τελειοποίησαν την ξένη ώθηση των "βάσεων ρίψης" —τις βιομηχανικές πόλεις— που θα πρέπει να διασκορπιστούν μέσα σ' ολόκληρη την περιφερική αγορά. Οι επιχειρήσεις της Βραζιλίας που ενδιαφέρουν περισσότερο μια λατινο-αμερικάνικη οικονομική κοινότητα, είναι ακριβώς οι ξένες επιχειρήσεις, (1) κυρίως οι πιο ισχυρές. Παραπάνω απ' τις μισές πολυεθνικές, στην πλειοψηφία-τους βορειο-αμερικάνικες, που απάντησαν σε μια έρευνα της Διαμερικανικής Τράπεζας Αναπτύξεως μέσα σ' ολόκληρη τη λατινική Αμερική, ετοιμάζονταν να επενδύσουν —ή τους πρότειναν να το κάνουν— για το δεύτερο μισό της δεκαετίας του 1960,

---

1. Mauricio Vinhas de Queiroz, όπ.π.

τις δραστηριότητές-τους στη διευρυμένη αγορά της Λ.Ε.Ε.Ε., δημιουργώντας, ή δυναμώνοντάς τους περιφερι - κούς τομείς-τους. (1) Το Σεπτέμβρη του 1969, ο Χένρυ Φορντ ανακοίνωνε, από το Ρίο ντε Τζανέιρο, ότι επιθυμούσε να μπει στην οικονομική πορεία της Βραζιλίας, "επειδή η κατάσταση είναι πολύ καλή. Η συμμετοχή-μας έχει αρχίσει με την αγορά της *Willys Overland do Brasil*", δήλωσε σε μια συνέντευξη τύπου, και διαβεβαίωσε ότι θα έκανε εξαγωγή βραζιλιανών οχημάτων σε πολλές χώρες της λατινικής Αμερικής. Η Κάτερπιλλαρ, "μια εταιρία που μεταχειρίστηκε πάντοτε τον κόσμο σαν μια και μόνη αγορά", λέει η *Business International*, δεν άργησε να επωφεληθεί απ' τις συμπιέσεις των τιμών μόλις συμφωνήθηκαν και, στα 1965, τροφοδοτούσε, από το εργοστάσιό-της στο Σάο Πάουλο, με σταθμιστήρες και είδη τρακτέρ διάφορες χώρες της ηπείρου-μας. Με την ίδια γοργότητα, η Γιούνιον Καρμπάιντ έστελνε με τη σειρά-της, απ' το εργοστάσιό-της στο Μεξικό, ηλεκτρονικό υλικό, επωφελούμενη απ' τις τελωνειακές απαλλαγές των δασμών, κι απ' τις προκαταβολικές πληρωμές των δικαιωμάτων αποθήκευσης για τις ανταλλαγές ανάμεσα στις χώρες της ζώνης της Λ.Ε.Ε.Ε. (2)

Οι λατινο-αμερικάνικες χώρες, φτωχές, απομονωμένες, χωρίς κεφάλαια και αντιμετωπίζοντας σοβαρά προβλήματα δομής στο εσωτερικό-της η καθεμιά, καταρρίπτουν σιγά σιγά τους οικονομικούς φραγμούς-τους ώστε τα μονοπώλια, που συνεχίζουν να τις στραγγαλίζουν μια μια, να μπορούν να έχουν μεγαλύτερη ελευθερία κινήσεων. Θα ενισχύσουν έτσι μια νέα διαίρεση της εργασίας, σε κλίμακα εθνική, μέσω μιας εξειδίκευσης ανά χώρα και ανά κλάδους, που ευνοούν τη σταθεροποίηση ευνοϊκών όρων για τις θυγατρικές-τους, την υποβάθμιση των εισοδηματικών τιμών, την εκμη-

---

1. Gustavo Lagos, στο συλλογικό έργο της Δ.Τ.Α., *Las inversiones multinacionales en el desarrollo y la intergración de América Latina*, Μπογκοτά, 1968. Το 64% των επιχειρήσεων εξήγαγε, χάρη στις παραχωρήσεις της Λ.Ε.Ε.Ε., πετροχημικά προϊόντα, συνθετικά νήματα, ηλεκτρονικό υλικό, βιομηχανικά και αγροτικά μηχανήματα, γραφειακό εξοπλισμό, κινητήρες, όργανα μετρήσεως, ατσάλινους σωλήνες καθώς και άλλα προϊόντα.

2. Business International, *"LAFTA, Key America's 200 Million Consumers"*, έρευνα, Ιούνιος 1966.

δένιση του ξένου ανταγωνισμού στη ζώνη και τη σταθερότητα των αγορών. Οι θυγατρικές των πολυεθνικών, το μόνο που μπορούν είναι να εποφθαλμιούν τη λατινο-αμερικόνικη αγορά μέσα στους καθορισμένους τομείς και κάτω από ορισμένες συνθήκες οι οποίες δεν επηρεάζουν την παγκόσμια πολιτική που χαράσσουν οι μητρικοί οίκοι. Όπως έχουμε δει, η παγκόσμια διαίρεση της εργασίας εξακολουθεί να λειτουργεί για τη λατινική Αμερική κάτω απ' τις ίδιες συνθήκες όπως και στο παρελθόν. Οι καινοτομίες δεν επιτρέπονται παρά μόνο στο εσωτερικό της ελεγχόμενης ζώνης. Στην Πούντα ντελ Έστε, οι πρόεδροι έχουν δηλώσει: "Η ξένη ιδιωτική πρωτοβουλία θα μπορέσει να παίξει ρόλο σημαντικό, προκειμένου να εξασφαλισθεί η επιτυχία των κοινοτικών αντικειμενικών σκοπών." Και αποφάσισαν ότι, η Διαμερικανική Τράπεζα Αναπτύξεως θα αύξαινε "τα διαθέσιμα ποσά για τις πιστώσεις εξαγωγής στο εσωτερικό εμπόριο της λατινικής Αμερικής."

Η επιθεώρηση ***Fortune*** έκανε την εκτίμηση, στα 1967, των "δελεαστικών νέων ευκαιριών", που η λατινο-αμερικάνικη Κοινή Αγορά άνοιγε στις μπίζνες του Βορρά: "Η Κοινή Αγορά, πέρα από ένα διοικητικό συμβούλιο, βαίνει να γίνει ένα σοβαρό στοιχείο για τα μελλοντικά σχέδια. Η Φορντ Μότορ ντο Μπραζίλ, που κατασκευάζει τους Γαλαξίες, προτίθεται να υφάνει ένα όμορφο δίκτυο με τη Φορντ Αρζεντίνε, που κατασκευάζει τα Φάλκον, και να συμμετάσχει στη νέα οικονομική πολιτική συμπαράγοντας αυτοκίνητα για πιο εκτεταμένες αγορές. Η ***Kodak***, που κατασκευάζει αυτή τη στιγμή στη Βραζιλία φωτογραφικό χαρτί, θα ήθελε να παράγει εξαγώγιμο σελιλόυντ στο Μεξικό, κινηματογραφικές μηχανές και προβολείς που θα έφερνε στην Αργεντινή. (1) Η επιθεώρηση ανέφερε κι άλλα παραδείγματα "ορθολογιστικής οργάνωσης της παραγωγής" και επέκτασης της ζώνης επιχειρήσεων και άλλων εταιριών, όπως η I.T.T., η Τζένεραλ Ηλέκτρικ, η Ρέμινγκτον Ραντ, Όττις Ελεβέητορ, Γουόρθινγκτον, Φάιρστοουν, Ντήηρ, Γουεστινγκχάουζ και Αμέρικαν Μασίν και Φάουντρυ. Ο Ραούλ Πρέμπις, διαπρύσιος συνήγορος της Λ.Ε.Ε.Ε., έγραφε εδώ και εννέα χρόνια: "Ένα άλλο επιχείρημα που ακούω συχνά απ' το Μεξικό ώς

---

*1. **Fortune**, "A Latin American Common Market Makes Common Sense For U.S. Businessmen Too", Ιούνιος 1967.*

το Μπουένος Άιρες, περνώντας από το Σάο Πάουλο και το Σαντιάγο, είναι ότι η (λατινο-αμερικάνικη) Κοινή Αγορά θα προσφέρει στην ξένη βιομηχανία επεκτατικές δυνατότητες που δεν έχει σήμερα στις περιορισμένες αγορές-μας... Μα η ανησυχία μιας απειλής υπάρχει, κι αυτή έγκειται στο ότι, τα πλεονεκτήματα της Κοινής Αγοράς ωφελούν κυρίως αυτή την ξένη βιομηχανία και όχι τις εθνικές βιομηχανίες... Αυτή την ανησυχία τη συμμερίστηκα, και τη συμμερίζομαι, όχι επειδή έχω φαντασιώσεις, μα επειδή διαπίστωσα πόσο βάσιμη είναι στην πρακτική..." (1) Τούτη η διαπίστωση δεν εμπόδισε τον Πρέμπις να προσυπογράψει, λίγο καιρό αργότερα, με την ευκαιρία της ενοποίησης σε επίπεδο αγοράς, ένα έγγραφο στο οποίο βεβαίωνε ότι "αναμφίβολα, ένα ρόλο σημαντικό παίζει το ξένο κεφάλαιο στην ανάπτυξη των οικονομιών-μας." (2) Σ' εκείνο το έγγραφο, πρότεινε τη θεσμοποίηση των μεικτών εταιριών, μέσα στις οποίες "ο διευθυντής της λατινο-αμερικάνικης επιχείρησης θα συμμετείχε ενεργά και εν πάση ισοτιμία." Εν πάση ισοτιμία; Πρέπει να περισωθεί, βεβαίως, η ισότητα των ευκαιριών. Ο Ανατόλ Φρανς βεβαίωνε δικαίως ότι ο νόμος, στη μεγαλόπρεπη δικαιοσύνη-του, απαγορεύει στον πλούσιο, όπως και στο φτωχό να κοιμάται κάτω απ' τις γέφυρες, να ζητιανεύει μέσα στους δρόμους και να κλέβει ψωμί. Συμβαίνει, όμως, πάνω σε τούτο τον πλανήτη και στην εποχή-μας, μια και μόνη εταιρία, η Τζένεραλ Μότορς, ν' απασχολεί τόσους εργάτες όσο είναι ολόκληρος ο πληθυσμός της Ουρουγουάης, και κερδίζει μέσα σ' ένα χρόνο μόνο τέσσερις φορές περισσότερα απ' το εθνικό ακαθάριστο προϊόν της Βολιβίας.

Οι εταιρίες γνωρίζουν ήδη, χάρη σε άλλες προγενέστερες εμπειρίες, τα πλεονεκτήματα που εξασφαλίζει ο ρόλος των *insiders* στην καπιταλιστική ανάπτυξη άλλων χωρών. Δεν είναι τυχαίο ότι, το σύνολο των πωλήσεων που πραγματοποιούν οι διάσπαρτες στον κόσμο βορειο-αμερικάνικες θυγατρικές, είναι έξι φορές πιο υψηλό απ' το συνολικό ποσό των ε-

---

1. Raúl Prebish, "Problemas de la integracion económica", Actualidades económicas financieras, Μοντεβίδεο, Γενάρης 1962.

2. Raúl Prebish, Sanz de Santamaria, Mayobre και *Herrera, Proposiciones para la creacion del Mercado comun latinoamericano*, αναφορά που παρουσιάστηκε στον πρόεδρο Φρέι, 1966.

ξαγωγών που πραγματοποιούν οι ΗΠΑ. (1) Στη λατινική Αμερική, όπως και σ' άλλες ηπείρους, δεν υπάρχουν οι περιοριστικοί, αντιτράστ νόμοι που ισχύουν στις ΗΠΑ. Εδώ, οι χώρες μεταμορφώνονται, με κάθε ατιμωρησία, σε φερέφωνα των ξένων εταιριών που τις ελέγχουν κυριαρχικά. Η πρώτη συμπληρωματική συμφωνία της Λ.Ε.Ε.Ε. μονογράφτηκε, τον Αύγουστο του 1962, απ' την Αργεντινή, τη Βραζιλία, τη Χιλή και την Ουρουγουάη. Μα, στην πραγματικότητα, υπογράφηκε ανάμεσα στην *I.B.M.* και την *I.B.M*, κι ανάμεσα στην *I.B.M.* και την *I.B.M.* Η συμφωνία καταργούσε τους δασμούς εισαγωγής για το εμπόριο στατιστικών μηχανών που κατασκευάζονταν στη μια, ή στην άλλη από τις τέσσερις "συμβαλλόμενες" χώρες, ενώ ταυτόχρονα αύξαινε τους δασμούς εισαγωγής μηχανών της ίδιας χρήσης, που παράγονταν αλλού. Η *I.B.M. World Trade* "έκανε τότε μια υπόδειξη στις κυβερνήσεις του συμφώνου: αν καταργούσαν, μεταξύ-τους, τους φόρους για το εμπόριο, θα κατασκεύαζε εργοστάσια στη Βραζιλία και την Αργεντινή..." (2) Το Μεξικό προστέθηκε στη δεύτερη συμφωνία, που υπογράφηκε ανάμεσα στις ίδιες χώρες: Η *R.C.A.* και η *Philips of Eindhoven* απαλλάχτηκαν από τα τέλη κυκλοφορίας ραδιοφωνικού και τηλεοπτικού υλικού. Και ούτω καθεξής. Την άνοιξη του 1969, η ένατη συμφωνία επεφύλαξε τη διανομή της λατινο-αμερικάνικης αγοράς σε είδη εξοπλισμού παραγωγής, μετάδοσης και διανομής ηλεκτρισμού ανάμεσα στην *Union Carbide*, την *General Electric* και την *Siemens*.

Η Κοινή Αγορά της κεντρικής Αμερικής, απ' την πλευράτης, απόπειρα ένωσης ραχιτικών και δύσμορφων οικονομιών πέντε χωρών, δε χρησίμεψε παρά για ν' ανατρέψει με μια "ανάποδη" τους ετοιμόρροπους ντόπιους παραγωγούς υφασμάτων, χρωμάτων, φαρμάκων, καλλυντικών, ή μπισκότων και ν' αυξήσει τα κέρδη και την ακτίνα δράσης της *General Tire and Rubber Co.*, της *Procter and Camble*, της *Crace and Co*,

---

1. Οι Judd Polk (του *U.S. Counsil of the International Chamber of Commerce)* και *C.P. Kindleberger* (του Τεχνολογικού Ινστιτούτου της Μασαχουσέτης) παραθέτουν ενδιαφέροντα ντοκουμέντα και απόψεις για τον εξαμερικανισμό της παγκόσμιας καπιταλιστικής οικονομίας, στην Κρατική έκδοση *The Multinational Corporation*, Υπηρεσία Εξωτερικών Ερευνών, Ουάσινγκτον, 1969.

2. Business International, όπ.π.

της *Colgate Palmolive*, της *Sterling Products*, ή της *National Biscuits*. (1) Η απελευθέρωση των τελωνειακών δασμών συνοδεύτηκε, στην κεντρική Αμερική, από την όρθωση φραγμών ενάντια στον ξένο εξωτερικό ανταγωνισμό (ας τον αποκαλέσουμε έτσι) προκειμένου οι ξένες επιχειρήσεις στο εσωτερικό να μπορούν να πουλάνε πιο ακριβά και να πραγματοποιούν μεγαλύτερα κέρδη: "Οι εισφορές που εισπράττονται χάρη στην προστασία των τιμολογίων, ξεπερνούν την ολική αξία που συγκεντρώνει η εσωτερική διαδικασία παραγωγής" συνεπέρανε ο Ρότζερ Χάνσεν. (2)

Οι ξένες εταιρίες διαθέτουν ουσιαστικά την αίσθηση των αναλογιών. Των δικών-τους αναλογιών, μα και των άλλων. Σε τί θα χρησίμευε να εγκαταστήσουν στην Ουρουγουάη, λόγου χάρη, ή στη Βολιβία, ή στην Παραγουάη, ή στον Ισημερινό, με τις μικροσκοπικές αγορές-τους, ένα μεγάλο εργοστάσιο αυτοκινήτων, υψικάμινους, ή ένα μεγάλο εργοστάσιο χημικών προϊόντων; Τα εφαλτήρια διαλέγονται ανάλογα με τις διαστάσεις των εσωτερικών αγορών και με τις επεκτατικές τους δυνατότητες. Η *FUNSA*, το ουρουγουαϊνό εργοστάσιο κατασκευής ελαστικών, εξαρτάται κατά μεγάλο μέρος από την *Firestone*, μα ακριβώς οι θυγατρικές της *Firestone* στη Βραζιλία και την Αργεντινή είναι αυτές που θεριεύουν, εν όψει της ενοποίησης. Φρενάρουν την ανάπτυξη της εγκατεστημένης στην Ουρουγουάη φίρμας, για τον ίδιο λόγο που κάνει την Ολιβέττι, την Ιταλική εταιρία που την κυρίεψε η *General Electric*, ν'αποφασίσει να κατασκευάζει τις γραφομηχανές-της στη Βραζιλία και τις υπολογιστικές-της μηχανές στην Αργεντινή. "Η αποτελεσματική απόδοση των μέσων απαιτεί μιαν άνιση ανάπτυξη των διαφορετικών ζωνών μιας χώρας, ή μιας περιοχής", βεβαιώνει ο *Rosenstein-Rodan*, (3) και η λατινο-αμερικάνικη κοινότητα θα έχει κι αυτή το δικό-της Βορρά και το δικό-της Νότο, τους δικούς-της πόλους ανάπτυξης. Ο ουρουγουαϊνός κοινοβουλευτικός εκπρόσωπος, κάνοντας τον ισολο-

---

1. E.Lizano F., "El problema de las inversiones extranjeras en Centro América", Revista del Banco Central, Κόστα Ρίκα, Σεπτέμβρης 1966.
2. Columbia Journal of World Business, Ανεφέρεται από τη *NACLA Newsletter*, Γενάρης 1970.
3. Paul N. Rosenstein-Rodan, Reflections on Regional Development. Αναφέρεται στη Δ.Τ.Α, συλογικό έργο, όπ.π.

γισμό των οχτώ χρόνων ζωής του συμφώνου του Μοντεβίδεο, που δημιούργησε τη Λ.Ε.Ε.Ε., υπογράμμιζε πικρά ότι "οι αποκκλίσεις στα επίπεδα οικονομικής ανάπτυξης (ανάμεσα στις διάφορες χώρες) έτειναν να ενταθούν": επειδή η απλή και μόνο πρόοδος του εμπορίου με το σύστημα αμοιβαίων παραχωρήσεων δεν μπορούσε παρά να μεγαλώσει την προϋπάρχουσα ανισότητα ανάμεσα στους πόλους του προνομίου και τους υπερεπισιτιζόμενους τομείς. Ο πρεσβευτής της Παραγουάης παραπονιόταν με τον ίδιο τρόπο: οι αδύναμες χώρες επιδοτούσαν κατά τρόπο παράλογο τη βιομηχανική ανάπτυξη των πιο προηγμένων χωρών της ζώνης των ελεύθερων ανταλλαγών, απορροφώντας τις υψηλές εσωτερικές-τους τιμές με τη μεσολάβηση των τελωνειακών απαλλαγών. Και πρόσθετε ότι, η φθορά των κοινοτικών σκοπών έπληττε τη χώρα-του το ίδιο σκληρά στο εσωτερικό της Λ.Ε.Ε.Ε., όσο κι έξω απ'αυτήν: "Η Παραγουάη πληρώνει με δυο τόννους από τα προϊόντα-της κάθε τόννο που εισάγεται απ'τη ζώνη." "Στην πραγματικότητα, βεβαίωνε ο αντιπρόσωπος του Ισημερινού, βρισκόμαστε ενώπιον έντεκα εθνών, που έχουν διαφορετικά επίπεδα ανάπτυξης, πράγμα που μεταφράζεται σε μεγάλες, ή ασήμαντες, δυνατότητες κέρδους απ'την απαλλαγμένη εμποδίων εμπορική ζώνη και οδηγεί σε μια πόλωση ανάμεσα σε κέρδη και ζημιές...". Ο πρεσβευτής της Κολομβίας έβγαλε "ένα και μοναδικό συμπέρασμα: το απελευθερωτικό πρόγραμμα οφελεί κατά τρόπο δυσανάλογο τις τρεις μεγάλες χώρες." (1) Στο μέτρο που θα προοδεύει η κοινότητα, οι μικρές χώρες θα χάνουν σιγά σιγά τους τελωνειακούς προσπορισμούς-τους — οι οποίοι, στην Παραγουάη, τροφοδοτούν το ήμισι σχεδόν του εθνικού προϋπολογισμού — έναντι του αμφιλεγόμενου πλεονεκτήματος να λαβαίνουν, λόγου χάρη, από το

---

1. Έκτακτες συνεδριάσεις της Μόνιμης Εκτελεστικής Επιτροπής της Λ.Ε.Ε.Ε., Ιούλιο και Σεπτέμβριο του 1969. *Apreciaciones sobre el proceso de integracion de la ALALC*, Μοντεβίδεο, 1969.

Η Κοινή Αγορά, ως απλός μηχανισμός κατάργησης των εμπορικών φραγμών, διαπιστώνει ο διευθυντής του *UNCTAD* στη Νέα Υόρκη, θα διατηρήσει "τα περιχαράκώματα της υψηλής ανάπτυξης στο εσωτερικό του γενικού χώρου της ηπείρου". *Sidney Dell*, στο συλλογικό έργο *The Movement Toward Latin American Unity*, έκδοση του *Roland Hilton*, Νέα Υόρκη-Ουάσινγκτον, Λονδίνο, 1969).

Σάο Πάουλο, το Μπουένος Άιρες, ή το Μεξικό, αυτοκίνητα κατασκευασμένα από τις ίδιες επιχειρήσεις που τα πουλάνε, σταλμένα απ' το Ντητρόιτ, το Βόλφσμπουργκ, ή το Μιλάνο, φθηνότερα κατά το ήμισι.(1) Κάτω από τις προστριβές που προκαλεί με όλο και μεγαλύτερη οξύτητα η κοινοτική λειτουργία, κείνο που εδραιώνεται η σιγουριά. Η πανηγυρικής αποδοχής εμφάνιση του Συμφώνου των Άνδεων, που συνενώνει τα έθνη του Ειρηνικού, είναι μια από τις συνέπειες της γνωστής ηγεμονίας των τριών μεγάλων μέσα στο διευρυμένο πλαίσιο της Λ.Ε.Ε.Ε.: οι μικροί δοκιμάζουν να σχηματίσουν έναν ξέχωρο όμιλο.

Παρ' όλες, όμως, αυτές τις δυσκολίες — όσο ακανθώδεις κι αν φαίνονται — οι αγορές επεκτείνονται στο μέτρο που οι δορυφόροι ενσωματώνουν νέους δορυφόρους στην τροχιά-τους της εξαρτημένης ισχύος. Κάτω απ' τη στρατιωτική δικτατορία του Καστέλο Μπράνκο, η Βραζιλία υπέγραψε μια σύμβαση που εγγυάτο τις ξένες επενδύσεις κι εμπιστευόταν στο Κράτος τη φροντίδα να επωμισθεί τα ρίσκα και τις αποτυχίες σε κάθε περίπτωση. Είναι πολύ χαρακτηριστικό το ότι, ο αξιωματούχος που είχε συνάψει τη συμφωνία, υπεραμύνθηκε των ταπεινωτικών-της όρων ενώπιον του Κογκρέσσου, βεβαιώνοντας ότι, "στο εγγύς μέλλον, η Βραζιλία θα επένδυε κεφάλαια στη Βολιβία, στην Παραγουάη, ή στη Χιλή· θα χρειαζόταν, συνεπώς, παρόμοιες συμφωνίες."(2) Μέσα στους κόλπους των κυβερνήσεων που διαδέχθηκαν η μια την άλλη έπειτα απ' το πραξικόπημα του 1964, επιβεβαιώθηκε, πράγματι, μια τάση που αποδίδει στη Βραζιλία έναν "υπο-ιμπεριαλιστικό" ρόλο πάνω στους γείτονές-της. Μια μασκαράτα δραστήριων στρατιωτικών απαι-

---

1. Η αυτοκινητοβιομηχανία είναι κατά 100% ξένη στη Βραζιλία και την Αργεντινή, και στην πλειοψηφία-της ξένη στο Μεξικό. (Λ. Ε.Ε.Ε., *La industria automotriz en la ALALC*, Μοντεβίδεο, 1969).
2. *Vivian Trias, Imperialismo y geopolitica en América Latina*, Μοντεβίδεο, 1967. Η Ουρουγουάη δεσμεύτηκε, λόγου χάρη, να αυξήσει τις εισαγωγές-της σε μηχανήματα προερχόμενα απ' τη Βραζιλία έναντι πλεονεκτικών παραχωρήσεων, όπως η παροχή ηλεκτρικής ενέργειας στη βόρεια ζώνη της χώρας. Αυτή τη στιγμή, τα συρουγουαϊνά υπουργεία των Αρτίγας και Ριβέρα δεν μπορούν ν' αυξήσουν την ενεργειακή κατανάλωσή-τους χωρίς να τους δοθεί άδεια απ' τη Βραζιλία.

τεί για τη χώρα το ρόλο του μεγάλου διαχειριστή των βορειοαμερικάνικων συμφερόντων σ'αυτό το τμήμα της υφηλίου και προτρέπει τη Βραζιλία να ασκήσει, στο Νότο, μιαν ηγεμονία παρόμοια μ'αυτήν που υφίσταται η ίδια από τις ΗΠΑ. Ο στρατηγός Γκόλμερν ντο Κούτο ε Σίλβα, θεωρητικός του υπο-ιμπεριαλισμού, θυμίζει, απ'αυτή την άποψη, μιαν άλλη "Έκδηλη Μοίρα."(1) Ο θεωρητικός αυτός του "υπο-ιμπεριαλισμού" έγραφε, στα 1952: "Κυρίως όταν αυτή η έκδηλη μοίρα δε θίγει, στην Καραϊβική, τους μεγάλους αδελφούς-μας του Βορρά..." Ο στρατηγός ντο Κούτο ε Σίλβα είναι ο σημερινός πρόεδρος της *Dow Chemical* στη Βραζιλία. Η δομή του επιδιωκόμενου υπο-ιμπεριαλισμού συγκαταλέγει, αναμφιβόλως, πλείστα όσα ιστορικά προηγούμενα, που ξεκινούν απ'τον αφανισμό της Παραγουάης εν ονόματι της βρετανικής τράπεζας, στον πόλεμο του 1865, ώς την αποστολή βραζιλιάνικων στρατευμάτων για την υποστήριξη της εισβολής των στόλων στον Άγιο Δομήνικο, ακριβώς έναν αιώνα αργότερα.

Τα τελευταία τούτα χρόνια, ο ανταγωνισμός ανάμεσα στους διαχειριστές των μεγάλων ιμπεριαλιστικών συμφερόντων στη Βραζιλία και την Αργεντινή, έχει ενταθεί γύρω απ'το πυρετικό πρόβλημα του ποιος θα ηγείται της ηπείρου. Όλα δείχνουν ότι η Αργεντινή δεν είναι σε θέση ν'αντισταθεί στην ισχυρή βραζιλιάνικη πρόκληση: η Βραζιλία είναι δυο φορές πιο μεγάλη κι ο πληθυσμός-της την ξεπερνά τέσσερις φορές. Παράγει σχεδόν τρεις φορές περισσότερο χάλυβα, παραπάνω από διπλάσια ενέργεια, και κατασκευάζει δυο φορές περισσότερο τσιμέντο, ενώ η συντήρηση και ανανέωση του εμπορικού-της ναυτικού είναι δεκαπέντε φορές πιο μεγάλη. Επιπλέον, έχει επιτύχει έναν πολύ ανώτερο ρυθμό οικονομικής ανάπτυξης τις δύο τελευταίες δεκαετίες. Πριν από λίγο καιρό ακόμα, η Αργεντινή παρήγαγε περισσότερα αυτοκίνητα και καμιόνια απ'τη Βραζιλία. Με το σημερινό ρυθμό, στα 1971, η ισχύς της βραζιλιάνικης αυτοκινητοβιομηχανίας θα έχει τριπλασιαστεί σε σχέση με την ισχύ του γειτονά-της. Ο βραζιλιάνικος στόλος ο οποίος, στα 1966, ήταν ίσος με το στόλο της Αργεντινής, θα εξισωθεί με το στόλο ολόκληρης μαζί της λατινικής Αμερικής. Η Βραζιλία προσφέρει στις ξένες επενδύσεις το εύρος της δυναμικής αγοράς-της, τα μυθώδη φυσικά πλούτη-

---

1. Golbery do Couto e Silva, Aspectos geopolíticos do Brasil, Ρίο ντε Τζανέιρο, 1952.

της, την υψηλή στρατηγική αξία της γεωγραφικής-της θέσης, έτσι που συνορεύει με όλες τις νοτιο-αμερικάνικες χώρες, εκτός από τον Ισημερινό και τη Χιλή, και όλους τους αναγκαίους εκείνους όρους, ώστε οι εγκατεστημένες στο έδαφός-της βορειο-αμερικάνικες εταιρίες να προχωρούν αλματωδώς: η Βραζιλία διαθέτει φθηνότερα και πιο πολλά χέρια απ'τον αντίζηλό-της. Δεν είναι τυχαίο που, το ένα τρίτο των κατεργασμένων, ή ημι-κατεργασμένων προϊόντων, που πωλούνται στο εσωτερικό της Λ.Ε.Ε.Ε. προέρχονται απ'τη Βραζιλία. Πρόκειται για τη χώρα που έχει κληθεί ν'αποτελέσει τον άξονα της απελευθέρωσης, ή της δουλείας, ολόκληρης της λατινικής Αμερικής. Ο βορειο-αμερικανός γερουσιαστής Φουλμπράιτ δεν είχε ίσως πλήρη συνείδηση της σημασίας των λόγων-του όταν, στα 1965, απέδωσε στη Βραζιλία, στις δημόσιες δηλώσεις-του, την αποστολή να διευθύνει την Κοινή Αγορά της λατινικής Αμερικής.

"ΠΟΤΕ ΔΕ ΘΑ ΕΙΜΑΣΤΕ ΕΥΤΥΧΙΣΜΕΝΟΙ, ΠΟΤΕ!" ΕΙΧΕ ΠΡΟΦΗΤΕΨΕΙ Ο ΣΙΜΟΝ ΜΠΟΛΙΒΑΡ

Αν ο βορειο-αμερικάνικος ιμπεριαλισμός μπορεί σήμερα να μας συσπειρώνει για να βασιλεύει στη λατινική Αμερική, είναι γιατι, χθες, η βρετανική Αυτοκρατορία είχε κατορθώσει να μας χωρίσει για τους ίδιους λόγους. Η γέννηση ενός αρχιπελάγους χωρών, δίχως σχέση μεταξύ-τους, υπήρξε η συνέπεια της εθνικής ενότητας που μας έλειπε. Τότε που, οι ένοπλοι λαοί κατέκτησαν την ανεξαρτησία-τους, η λατινική Αμερική ξεπηδούσε στη σκηνή της ιστορίας ενωμένη απ'τις κοινές παραδόσεις των διαφόρων περιοχών-της, παρουσίαζε μιαν εδαφική ενότητα χωρίς ρωγμές και μιλούσε βασικά δυο γλώσσες της ίδιας καταγωγής, τα ισπανικά και τα πορτογαλικά. Μας έλειπε, όμως, όπως επισημαίνει ο Τρίας, μια ουσιαστική προϋπόθεση για ν'αποτελέσουμε ένα και μοναδικό μεγάλο έθνος: η οικονομική κοινότητα.

Τα ευημερούντα κέντρα που άνθιζαν για ν'ανταποκριθούν στις ανάγκες της Ευρώπης σε μέταλλο και σε δημητριακά, δεν ήταν ενωμένα μεταξύ-τους: οι βραχίονες της βεντάλιας είχαν την κορυφή-τους στην άλλη μεριά της θάλασσας. Οι άνθρωποι και τα κεφάλαια μετατοπίζονται ανάλογα με τις διακυμάνσεις του χρυσού, ή της ζάχαρης, του αργύρου, ή του λουλακιού,

και μόνον τα λιμάνια και οι πρωτεύουσες, βδέλλες των παραγωγικών ζωνών, είχαν μια μόνιμη ζωή. Η λατινική Αμερική γεννήθηκε με την προοπτική ενός και μοναδικού εδαφικού χώρου στη φαντασία και τις προσδοκίες του Σιμόν Μπολιβάρ, του Χοσέ Αρτίγας και του Σαν Μαρτίν, μα ήταν ήδη γεμάτη ρωγμές από τις βασικές παραμορφώσεις του αποικιακού συστήματος. Οι ολιγαρχίες των λιμανιών, χάρη στο καθεστώς των ελεύθερων ανταλλαγών, ισχυροποίησαν αυτή τη διάταξη κατατεμαχισμού που ήταν γι αυτές πηγή κέρδους: εκείνοι οι φωτισμένοι έμποροι δεν μπορούσαν να δημιουργήσουν την εθνική ενότητα που είχε ενσαρκώσει η αστική τάξη στην Ευρώπη και στις ΗΠΑ. Οι Άγγλοι, κληρονόμοι της Ισπανίας και της Πορτογαλίας πολύ πριν απ' την ανεξαρτησία, τελειοποίησαν αυτή τη διάταξη σ' όλη τη διάρκεια του περασμένου αιώνα, χρησιμοποιώντας τις μηχανορραφίες των διπλωματών με τ' άσπρα γάντια, την εκβιαστική δύναμη των τραπεζιτών και τη δελεαστική ισχύ των εμπόρων. "Για μας, πατρίδα είναι η Αμερική", είχε διακηρύξει ο Μπολιβάρ. Η Μεγάλη Κολομβία κατακερματίστηκε σε πέντε χώρες και ο λιμπερταδόρ πέθανε ηττημένος: "Ποτέ δε θα είμαστε ευτυχισμένοι, ποτέ!" εμπιστεύτηκε στο στρατηγό Ουρντανέτα. Ο Σαν Μαρτίν, προδομένος απ' το Μπουένος Άιρες, καθαιρέθηκε, και ο Αρτίγας, που αποκαλούσε τους στρατιώτες-του Αμερικανούς, έφυγε για να πεθάνει στη μοναχική-του εξορία της Παραγουάης: το αντιβασίλειο του Ρίο ντε λα Πλάτα είχε κομματιαστεί στα τέσσερα. Ο Φρανθίσκο ντε Μοραζάν, θεμελιωτής της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της κεντρικής Αμερικής, πέθανε τουφεκισμένος (1) και το σώμα της λατινικής Αμε-

---

1. "Διέταξε μοναχός να ετοιμασθεί το απόσπασμα, αποκαλύφθηκε, διόρθωσε τη σκόπευση, έδωσε τα παραγγέλματα "επί σκοπόν!" και "Πυρ!" και έπεσε. Σήκωσε, μολοντούτο, το ματωμένο-του κεφάλι και είπε: "Είμαι ζωντανός". Μια δεύτερη ομοβροντία τον αποτελείωσε." *(Gregorio Bustamente Maceo, Historia militar de El Salvador*, Σαν Σαλβαδόρ, 1951).

Κάθε Κυριακή βράδυ, μια ορχήστρα παίζει ελαφρά μουσική στα πόδια του μπρούτζινου αγάλματος του Μοραζάν, στην πλατεία Τεγκουσιγκάλπα. Μα η επιγραφή είναι λαθεμένη: το έφιππο άγαλμα δεν αντιπροσωπεύει τον πρωταθλητή της ένωσης της κεντρικής Αμερικής. Οι Ονδουριανοί που ήρθαν στο Παρίσι λίγο καιρό μετά απ' την εκτέλε-

ρικής τεμαχίστηκε σε πέντε κομμάτια, στα οποία θα ερχόταν να προστεθεί ο Παναμάς, που αποσπάστηκε, στα 1903, από την Κολομβία, απ' τον Τέντι Ρούσβελτ.

Το αποτέλεσμα είναι σαφές: αυτή τη στιγμή, η οποιαδήποτε πολυεθνική εργάζεται με μεγαλύτερη συνοχή και με μια αίσθηση ενότητας πιο ισχυρή απ' όλο αυτό το σύνολο νησίδων που αποτελούν τη λατινική Αμερική, κατατεμαχισμένη από τόσα σύνορα κι από μια τέτοια έλλειψη επικοινωνιών. Τί είδους κοινότητα μπορούν να σχηματίσουν χώρες που δεν έχουν καν κατορθώσει να εδραιώσουν την εθνική-τους ενότητα; Η κάθε μια πάσχει, μέσα στους ίδιους τους κόλπους-της, από βαθιές ρωγμές, από έντονες κοινωνικές διαιρέσεις κι από άλυτες εντάσεις ανάμεσα στις απέραντες περιθωριακές-της ερήμους και στις οάσεις-της των αστικών κέντρων. Το δράμα αναπαράγεται σε κλίμακα ηπειρωτική. Οι σιδηρόδρομοι και οι οδικές αρτηρίες, που φτιάχτηκαν για να μεταφέρουν την παραγωγή στο εξωτερικό από δρόμους πιο άμεσους, εξακολουθούν ν' αποτελούν την αδιάψευση απόδειξη της αδυναμίας, ή της ανικανότητας, της λατινικής Αμερικής να εμψυχώσει το εθνικό όραμα των πλέον φωτεινών-της ηρώων. Η Βραζιλία δεν έχει μόνιμες χερσαίες διασυνδέσεις με τρεις απ' τους γειτόνους-της, την Κολομβία, το Περού και τη Βενεζουέλα, και οι πόλεις των ακτών του Ατλαντικού δεν έχουν τηλεγραφική επικοινωνία με τις πόλεις του Ειρηνικού, με αποτέλεσμα τα τηλεγραφήματα ανάμεσα στο Μπουένος Άιρες και τη Λίμα, το Ρίο ντε Τζανέιρο, ή τη Μπογκοτά, να περνούν αναγκαστικά από τη Νέα Υόρκη. Η ίδια κατάσταση, αναφορικά με την τηλεφωνική επικοινωνία, επικρατεί ανάμεσα στην Καραϊβική και στα νότια της ηπείρου. Κάθε λατινο-αμερικάνικη χώρα εξακολουθεί να συγχέεται με το λιμάνι-της , απαρνούμενη τις ρίζες-της και την πραγματική-της ταυτότητα, σε σημείο τέτοιο ώστε όλα σχεδόν τα προϊόντα να εξάγονται απ' τη θάλασσα: πρακτικά, οι μεταφορές δι' εσωτερικών μέσων, δεν υπάρχουν. Έτσι, το διεθνές καρτέλ των ναυλώσεων καθορίζει τα τιμολόγια και τα δρομολόγια κατά το συμφέ-

---

ση για να εμπιστευθούν σε κάποιο γλύπτη την εντολή της κυβέρνησης, κατασπατάλησαν τα χρήματα διασκεδάζοντας και κατέληξαν ν' αγοράσουν ένα άγαλμα απ' το στρατηγό *Ney*. Η τραγωδία της κεντρικής Αμερικής μεταμορφώθηκε γρήγορα σε φάρσα.

ρον-του, και η λατινική Αμερική υποχρεώνεται να υπομένει, καρτερικά, τις υπέρογκες τιμές και τις παράλογες δρομολογήσεις. Σε εκατόν δεκαοχτώ κανονικές ακτοπλοϊκές γραμμές που εξυπηρετούν την ήπειρό-μας, μόνον οι δεκαεπτά φέρουν την εθνική σημαία. Αυτός ο τύπος μεταφοράς αφαιμάσσει τη λατινο-αμερικάνικη οικονομία μ'ένα δισεκατομμύριο δολάρια το χρόνο.(1) Έτσι, τα εμπορεύματα που αποστέλλονται απ'το Πόρτο Αλέγκρε στο Μοντεβίδεο φθάνουν πιο γρήγορα στον προορισμό-τους αν περάσουν απ'το Αμβούργο, όπως ακριβώς και το μαλλί της Ουρουγουάης που προορίζεται για τις ΗΠΑ. Τα έξοδα μεταφοράς απ'το Μπουένος Άιρες σ'ένα λιμάνι του κόλπου του Μεξικού μειώνονται περισσότερο απ'το ένα τέταρτο αν η μεταφορά πραγματοποιηθεί μέσω Σαουθάμπτον.(2) Η μεταφορά ξυλείας απ'το Μεξικό στη Βενεζουέλα κοστίζει δυο φορές ακριβότερα απ'ότι αν μεταφερθεί στην ίδια αυτή Βενεζουέλα απ'τη Φινλανδία, μολονότι το Μεξικό, σύμφωνα με τους χάρτες, είναι πολύ πιο κοντά. Μια κατευθείαν αποστολή χημικών προϊόντων απ'το Μπουένος Άιρες στο Ταμπίκο καθίσταται πολύ πιο ακριβή απ'ό,τι αν πραγματοποιηθεί απ'τη Νέα Ορλεάνη. (3)

Οι ΗΠΑ, βέβαια, σφυρηλάτησαν μια πολύ διαφορετική μοίρα. Επτά χρόνια έπειτα απ'την ανεξαρτησία, οι δεκατρείς αποικίες είχαν κιόλας διπλασιάσει το εμβαδόν-τους, εκτεινόμενες πέρα απ'τα *Alleghanys* ώς τις όχθες του Μισισσιπή. Τέσσερα χρόνια αργότερα, επεκύρωναν την ενότητά-τους δημιουργώντας μια και μοναδική αγορά. Στα 1803, οι ΗΠΑ αγόρασαν απ'τη Γαλλία, σε εξευτελιστική τιμή, τη Λουιζιάνα, πράγμα που τους επέτρεψε να διπλασιάσουν την εδαφική-τους επικράτεια. Στα 1821, ήρθε η σειρά της Φλόριντα, και μόλις στα μέσα του αιώνα εισέβαλαν στο Μεξικό και απέκοψαν τη μισή έκτασή-του στο όνομα της "Έκδηλης Μοίρας." Στη συνέχεια, ήρθε η αγορά της Αλάσκας, η αρπαγή των νησιών της Χαβάης, του Πόρτο Ρίκο και των

---

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL, Los fletes marítimos en el comercio exterior de América latina*, Νέα Υόρκη, Σανταγο της Χιλής, 1968.
2. *Enrique Angulo H.*, στο συλλογικό έργο *Integración de América Latina, experiencias y perspectivas*, Μεξικό, 1964.
3. *Sidney Dell, Experiencias de la integración económica en América Latina*, Μεξικό, 1966.

Φιλιππίνων. Οι αποικίες έγιναν έθνος και το έθνος αυτοκρατορία, σ'ολόκληρη τη μακραίωνη πορεία της υλοποίησης των σαφώς εκφρασμένων και επιδιωκόμενων σκοπών, από τους μακρινούς καιρούς των πατέρων-ιδρυτών. Ενώ η Βόρεια Αμερική μεγάλωνε και αναπτυσσόταν στο εσωτερικό των διευρυνόμενων συνόρων-της, ο Νότος, στραμμένος προς τα έξω, έσπαγε σαν ρόδι σε μικρά μικρά κομμάτια.

Η παρούσα κοινοτική πορεία μας αποκλείει να ξαναβρούμε τις ρίζες-μας και μας απομακρύνει απ'τους αντικειμενικούς-μας σκοπούς. Ο Μπολιβάρ είχε βεβαιώσει σε μια προφητεία που αποκαλύφθηκε αλάνθαστη, ότι οι ΗΠΑ φαίνονταν προορισμένες απ'την Πρόνοια να καλύψουν την Αμερική με δυστυχία, στ'όνομα της ελευθερίας. Η Τζένεραλ Μότορς και η *I.B.M.* δε θα έχουν την αβρότητα να υψώσουν στη δική-μας θέση τις παλιές σημαίες της ενότητας και της χειραφέτισης που έπεσαν στον αγώνα, και δεν είναι οι σημερινοί προδότες αυτοί που θα κάνουν πράξη το ιδανικό των χτεσινών προδομένων ηρώων. Η σήψη που πρέπει να ριχθεί στα τάρταρα, για την ανασύσταση της λατινικής Αμερικής, είναι πολύ μεγάλη. Οι ταπεινωμένοι, οι καταφρονεμένοι, οι καταραμένοι, είναι αυτοί ακριβώς που έχουν να επιτελέσουν αυτό το έργο. Ο εθνικός, λατινο-αμερικάνικος σκοπός είναι, πρωταρχικά, ένας σκοπός κοινωνικός: για να μπορέσει να ξαναγεννηθεί η λατινική Αμερική, θα χρειαστεί να ξεκινήσει ανατρέποντας τ'αφεντικά-της, η μια χώρα μετά την άλλη. Καιροί εξέγερσης και αλλαγής ξανοίγονται μπροστά-της. Μερικοί πιστεύουν ότι η μοίρα εναπόκειται στα πόδια των θεών, μα η αλήθεια είναι ότι δουλεύει, σαν μια φλογερή πρόκληση, μέσα στις συνειδήσεις των ανθρώπων. (1)

Μοντεβίδεο, Δεκέμβρης 1970

---

1. Το βιβλίο τούτο δε θα μπορούσε να γραφτεί χωρίς τη συνεργασία, με διάφορες μορφές, των *Sergio Bagú, Luis Carlos Benvenuto, Fernando Carmona, Adicea Castillo, Alberto Couriel, André Gunder Frank, Rogelio García Lupo, Miguel Labarca, Carlos Lessa, Samuel Lichtenstein, Juan A.Oddone, Adolfo Perelman, Artur Poerner, Germán Rama, Darcy Ribeiro, Orlando Rojas, Julio Rossiello, Paulo Schilling, Karl-Heinz Stanzick, Vivian Trías* και *Daniel Vidart.*

Σε όλους, και σε πάρα πολλούς φίλους που μ'ενεθάρυναν στη δουλειά-μου, τα τελευταία τούτα χρόνια, αφιερώνω αυτό το αποτέλεσμα για το οποίο, βέβαια, δεν είναι δυνατό να θεωρηθούν υπεύθυνοι.

ΕΦΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΑΣΑΝ*

* Κείμενο που γράφτηκε για τη γαλλική έκδοση *Terre Humaine*, και μεταφέρεται αυτούσιο στη γλώσσα-μας.

Εφτά χρόνια πέραααν από την πρώτη έκδοση στα ι-σπανικά του βιβλίου-μου Οι Ανοιχτές φλέβες της Λατινικής Αμερικής.

Το βιβλίο τούτο γράφτηκε για να συνομιλήσει με όλους, και με τον καθένα ξεχωριστά. Ένας μη-εξειδικευμένος συγγραφέας απευθυνόταν σ'ένα εξίσου μη-εξειδικευμένο κοινό, με την πρόθεση να κοινοποιήσει ορισμένα γεγονότα της επίσημης ιστορίας, έτσι όπως την παραθέτουν, την κρύβουν, ή την παραμορφώνουν οι νικητές.

Η φλογερότερη απόκριση δεν προήλθε απ'τις φιλολογικές σελίδες των εφημερίδων, αλλά από μερικά πραγματικά επεισόδια της καθημερινής ζωής. Εκείνο το κορίτσι, λόγου χάρη, που διάβαζε στη διπλανή-της το βιβλίο-μου μέσα σ'ένα λεωφορείο της Μπογκοτά, και κατέληξε να το διαβάζει δυνατά σ'όλους τους ταξιδιώτες, ή εκείνη η γυναίκα που διέφυγε από το Σαντιάγο της Χιλής, στη διάρκεια της σφαγής, μ'ένα αντίτυπο διπλωμένο ανάμεσα στις πάνες του μωρού-της, ή, ακόμη, εκείνη η φοιτήτρια η οποία, μιαν ολόκληρη εβδομάδα, γύρισε τα βιβλιοπωλεία της οδού Κορριέντες, στο Μπουένος Άιρες, και διάβασε το βιβλίο "με δόσεις", επειδή δεν είχε χρήματα για να το αγοράσει.

Κατά τον ίδιο τρόπο, τα πιο ευνοϊκά σχόλια δεν προήλθαν από τον τάδε, ή το δείνα έγκυρο κριτικό, αλλ'απ'τις στρατιωτικές δικτατορίες που το υποδέχθηκαν πανηγυρικά... απαγορεύοντάς το! Οι Ανοιχτές Φλέβες δεν μπορούν να κυκλοφορήσουν στη χώρα-μου, την Ουρουγουάη, ούτε στη Χιλή, κι οι αργεντίνικες αρχές το έχουν καταγγείλει στην τηλεόραση και στον τύπο σαν όργανο διαφθοράς της νεολαίας. "Δεν αφήνουν να δει κανείς αυτό που γράφω", έλεγε ο αντιφρανκιστής Ισπανός ποιητής Μπλας ντε Οτέρο, "επειδή γράφω αυτό που βλέπω."

Πιστεύω ότι δεν υπάρχει ίχνος ματαιοδοξίας στην ευχάριστη διαπίστωση πως, έπειτα από ένα χρονικό διάστημα, οι Ανοιχτές Φλέβες θα έχουν αποδειχθεί ένα βιβλίο με αντίκρυσμα.

Ξέρω ότι μπορεί να φάνηκε σαν ιεροσυλία το ότι, αυτό

το εγχειρίδιο καταγγελίας μιλά για οικονομική πολιτική στον τόνο ενός ερωτικού, ή περιπετειώδους μυθιστορήματος. Ομολογώ, όμως, ότι μου είναι οδυνηρό να διαβάζω σημαντικά έργα μερικών κοινωνιολόγων, πολιτικών, οικονομολόγων, ή ιστορικών, που γράφουν σε κωδική γλώσσα. Ο ερμητισμός δεν είναι το αναπόφευκτο τίμημα του βάθους. Μπορεί, εντελώς αθώα, να κρύβει μερικές φορές μιαν αδυναμία επικοινωνίας που ανάγεται σε πνευματική αρετή. Υποψιάζομαι ότι έτσι, πολύ συχνά, ευλογείται και η κατεστημένη τάξη, με την επιβεβαίωση ότι η γνώση, είναι προνόμιο των ελίτ.

Φαίνεται πως αυτή είναι κι η περίπτωση, ας το πούμε στα πεταχτά, μιας ορισμένης αγωνιστικής λογοτεχνίας, που προορίζεται για ένα κοινό πεπεισμένων. Παρ'όλη την πιθανή επαναστατική του ρητορική, ένα γλωσσικό ιδίωμα που επαναλαμβάνει μηχανικά, για τα ίδια αυτιά, τις ίδιες ετοιμοπαράδοτες φράσεις, τα ίδια επίθετα, τις ίδιες πομπώδεις φόρμουλες, μου φαίνεται κονφορμιστικό. Τούτη η λογοτεχνία του παρεκκλησιού είναι, ίσως, τόσο απομακρυσμένη από την επανάσταση, όσο η πορνογραφία από τον ερωτισμό.

Γράφει κανείς για να δοκιμάσει ν'αποκριθεί σε ερωτήματα που βουίζουν στο κεφάλι του, μύγες επίμονες κι ενοχλητικές που δεν τον αφήνουν να κοιμηθεί, κι αυτό που γράφει μπορεί να πάρει μια συλλογική έννοια όταν συμπέσει κατά κάποιον τρόπο με την κοινωνική ανάγκη της απόκρισης. Έγραψα τις Ανοιχτές Φλέβες για να διαδώσω ιδέες που εκφράζουν άλλοι, και προσωπικές εμπειρίες που με σημάδεψαν για να βοηθήσω κάπως, με τη ρεαλιστική τους παράθεση, να φωτιστούν τα ερωτήματα που μας καταδιώκουν από πάντα: η λατινική Αμερική είναι τάχα μια περιοχή του κόσμου καταδικασμένη στην ταπείνωση και τη φτώχεια; Και καταδικασμένη από ποιον; Από λάθος του Θεού, ή της φύσης; Απ'το καταθλιπτικό κλίμα της, ή τάχα απ'τις κατώτερες φυλές της; Απ'τη θρησκεία; Απ'τα έθιμα; Η δυστυχία δεν είναι, άραγε, ένα προϊόν της ιστορίας, ένα έργο των ανθρώπων, που θα μπορούσε, κατά συνέπεια, να κατανικηθεί απ'τους ανθρώπους;

Η λατρεία του παρελθόντος μου φάνηκε πάντα αντιδραστική. Η δεξιά διαλέγει το παρελθόν, επειδή προτιμά τους νεκρούς: έναν κόσμο ήσυχο, μια εποχή ήρεμη. Οι ισχυ-

ροί, που νομιμοποιούν τα προνόμιά-τους δια της κληρονομιάς, καλλιεργούν τη νοσταλγία. Μελετούν την ιστορία, όπως επισκέπτονται ένα μουσείο. Και τούτη η συλλογή από μούμιες είναι μια λωποδυσία. Μας λένε ψέματα για το παρελθόν, όπως μας λένε ψέματα και για το παρόν: μας αποκρύβουν την πραγματικότητα. Εξαναγκάζουν τον καταπιεσμένο να κάνει δική-του μια μνήμη χαλκευμένη απ᾽τον καταπιεστή, μακρινή, ταριχευμένη, στείρα. Κι ο καταπιεσμένος θα υποταχθεί λοιπόν να ζήσει μια ζωή που δεν είναι η δική-του, σάμπως να ήταν η μόνη δυνατή.

Μέσα στις Ανοιχτές Φλέβες, το παρελθόν μοιάζει ν᾽ανακαλείται πάντα απ᾽το παρόν, σαν η ζωντανή μνήμη της εποχής-μας. Το βιβλίο αυτό είναι μια αναζήτηση των κλειδιών της ιστορίας. Τα κλειδιά αυτά βοηθούν να εξηγηθεί η σημερινή ιστορική στιγμή-μας, που αποτελεί κι αυτή ιστορία, ξεκινώντας απ᾽την εξής βασική αρχή: η πρώτη προϋπόθεση για ν᾽αλλάξουμε την πραγματικότητα, είναι να τη γνωρίζουμε. Δεν παρουσιάζουμε εδώ έναν κατάλογο ηρώων, που ντύθηκαν σάμπως σε χορό μεταμφιεσμένων, απαγγέλλοντας μακροσκελείς επίσημες φράσεις και πεθαίνοντας στο πεδίο της τιμής, μα ανιχνεύουμε το θρύλο και τα ίχνη αναρίθμητων βημάτων που προετοίμασαν τα σημερινά βήματά-μας. Το βιβλίο Οι Ανοιχτές Φλέβες γεννήθηκε απ᾽την πραγματικότητα, μα και από άλλα βιβλία, καλύτερα απ᾽αυτό. Τα βιβλία τούτα μας βοήθησαν να γνωρίσουμε τον εαυτό-μας, να μάθουμε ποιοι μπορούμε να είμαστε, να επαληθεύσουμε από πού ερχόμαστε για να μαντέψουμε καλύτερα πού πηγαίνουμε. Διαβάζοντάς-τα, μας αποκαλύπτεται μια πραγματικότητα: η υπανάπτυξη της λατινικής Αμερικής είναι συνέπεια της ανάπτυξης των ξένων. Εμείς, οι λατινο-Αμερικάνοι, είμαστε φτωχοί επειδή το έδαφος που πατούμε, όσο πλούσιο και γενναιόδωρο αν είναι από τη φύση, το έχει καταραστεί η ιστορία. Μέσα στον κόσμο αυτόν, πού᾽ναι δικός-μας, ένας κόσμος με πανίσχυρα κέντρα και υπόδουλη περιφέρεια, δεν υπάρχει πλούτος που να μην είναι τουλάχιστον ύποπτος.

Στο χρονικό διάστημα που πέρασε απ᾽την πρώτη έκδοση αυτού του έργου, η ιστορία δεν έχει πάψει νά᾽ναι για μας μια αμείλικτη δασκάλα. Το σύστημα ενέτεινε την πείνα και το φόβο. Ο πλούτος εξακολούθησε να συγκεντρώνεται σε λίγα χέρια κι η φτώχεια να εξαπλώνεται, πράγμα που το

αναγνωρίζουν τα έγγραφα των ειδικών διεθνών οργανισμών, των οποίων η αποστειρωμένη γλώσσα αποκαλεί "χώρες αναπτυσσόμενες" τ'αποδεκατισμένα εδάφη-μας και ονομάζει "ορθολογική ανακατανομή του εισοδήματος" την αδυσώπητη φτώχεια της εργατικής τάξης.

Το διεθνές γρανάζι λειτούργησε όπως και στο παρελθόν: οι χώρες στην υπηρεσία των εμπορευμάτων, οι άνθρωποι στην υπηρεσία των αντικειμένων.

Όσο περνά ο καιρός, οι μέθοδοι εξαγωγής των κρίσεων τελειοποιούνται. Το κεφάλαιο των μονοπώλιων φτάνει στον υψηλότερο βαθμό συγκέντρωσής-του σε λίγα χέρια, και ο διεθνής έλεγχος των αγορών, των πιστώσεων και των επενδύσεων επιτρέπει τη συστηματική και αυξανόμενη μετατόπιση των αντιθέσεων: η περιφέρεια πληρώνει χωρίς μεγάλα τινάγματα το τίμημα της ευημερίας των κέντρων.

Η παγκόσμια αγορά παραμένει ένα απ'τα βασικά κλειδιά της όλης επιχείρησης. Οι πολυεθνικές ασκούν εδώ τη δικτατορία-τους — είναι πολυεθνικές, λέει ο Σουήζυ, επειδή δρουν σε πολλές χώρες, μα παραμένουν υπερ-εθνικές για τον έλεγχο και την ιδιοκτησία. Η παγκόσμια οργάνωση της ανισότητας δε διαταράσσεται από το γεγονός ότι, αυτή τη στιγμή, η Βραζιλία εξάγει, λόγου χάρη, Φολκσβάγκεν σε άλλες νοτιο-αμερικάνικες χώρες, και στις μακρινές αγορές της Αφρικής και της Εγγύς Ανατολής. Τελικά, η γερμανική εταιρία είν'αυτή που αποφάσισε ότι ήταν συμφερότερο να εξάγονται αυτοκίνητα σε ορισμένες αγορές, από τη βραζιλιάνικη θυγατρική-της: τα ελάχιστα ανυψωμένα έξοδα κατασκευής και τα φτηνά εργατικά χέρια είναι βραζιλιάνικα και τα ουσιαστικά κέρδη γερμανικά.

Ο ζουρλομανδύας δε σκίζεται ως δια μαγείας όποτε μια πρώτη ύλη κατορθώνει να διαφύγει απ'την κατάρα των ελάχιστα ανυψωμένων εξόδων κατασκευής. Αυτή ήταν η περίπτωση του πετρελαίου από το 1973. Το πετρέλαιο, λοιπόν, δεν είναι τάχα ένα διεθνές εμπόριο; Η Στάνταρ Όιλ του Νιου Τζέρσεϋ, που ξαναβαφτίστηκε σε Έξον, η Ρόγιαλ Ντατς Σελ, ή η Γκαλφ, είναι άραγε αραβικές, ή λατινο-αμερικάνικες εταιρίες; Ποιος παίρνει τη μερίδα του λέοντος; Είναι αποκαλυπτικό το σκάνδαλο που ξεσηκώθηκε ενάντια στις χώρες παραγωγούς, επειδή τόλμησαν να υπερασπίσουν τις τιμές-τους και τις οποίες κατηγόρησαν αμέσως σαν υπεύθυνες για τον πληθωρισμό και την ανεργία στην

Ευρώπη και τις ΗΠΑ. Οι ανεπτυγμένες χώρες, άραγε, ρώτησαν ποτέ τί θα γίνει προτού αυξήσουν το ένα, ή το άλλο, απ'τα εμπορεύματά-τους; Εδώ και είκοσι χρόνια, η ροή του πετρελαίου μειωνόταν αδιάκοπα. Η εξευτελιστική τιμή-του αντιπροσώπευε ένα τεράστιο κέρδος για τα μεγάλα βιομηχανικά κέντρα του κόσμου, των οποίων τα προϊόντα γίνονταν, αντίθετα, όλο και πιο ακριβά. Σε σχέση με την αδιάκοπη αύξηση των βορειο-αμερικανικών και ευρωπαϊκών τιμολογίων, οι νέες τιμές του πετρελαίου του επέτρεψαν απλώς να μετατοπισθεί στο επίπεδό-του του 1952. Στα 1973, το αργό πετρέλαιο ανέκτησε την αγοραστική δύναμη που είχε τότε.

Ένα από τα σημαντικά γεγονότα που συνέβηκαν τα εφτά τούτα χρόνια, ήταν η εθνικοποίηση του πετρέλαιου στη Βενεζουέλα. Η εθνικοποίηση αυτή δεν κατάργησε την εξάρτηση της Βενεζουέλας από διϋλιστηριακή άποψη, κι από την άποψη της εμπορευματοποίησης, μα άνοιξε στη χώρα ένα νέο πεδίο αυτονομίας. Η δημόσια επιχείρηση Πετρόλεος ντε Βενεζουέλα, λίγο μετά απ'τη δημιουργία-της, κατείχε ήδη την πρώτη θέση ανάμεσα στις 500 σπουδαιότερες εταιρίες της λατινικής Αμερικής. Έχει αρχίσει την εξερεύνηση νέων αγορών και η *Petroven* κέρδισε γρήγορα πενήντα νέους πελάτες.

Ωστόσο, όπως πάντα, κι όποτε το Κράτος γίνεται κύριος του βασικού πλούτου μιας χώρας, αξίζει ν'αναρωτηθούμε ποιος είναι κύριος του Κράτους. Η εθνικοποίηση των βασικών πόρων δε συνεπάγεται αναγκαστικά την ανακατανομή του εισοδήματος προς όφελος της πλειοψηφίας, όπως ακριβώς και δε θέτει σε κίνδυνο την εξουσία και τα προνόμια της άρχουσας μειοψηφίας. Η ληστρική οικονομία εξακολουθεί να λειτουργεί, αμετάλλακτη, στη Βενεζουέλα. Στο κέντρο, καταυγασμένη από τα φώτα νέον, αστράφτει μια πολυεκατομμυριούχα και σπάταλη κοινωνική τάξη. Στα 1976, οι εισαγωγές αυξήθηκαν κατά ένα τέταρτο, εν πολλοίς για να τροφοδοτήσουν το κύμα ειδών πολυτελείας που πλημμυρίζουν την αγορά. Φετιχισμός του εμπορεύματος ως συμβόλου ισχύος, ανθρώπινη κατάσταση υποβιβασμένη στο επίπεδο ανταγωνιστικών και καταναλωτικών σχέσεων: στο μέσο του ωκεανού της υπανάπτυξης, η προνομιούχος μειοψηφία μιμείται τον τρόπο ζωής, τις μόδες και τα ήθη των πλουσιότερων ανάμεσα στους πλούσιους αυτού

του κόσμου. Μες στα τινάγματα και τον ορυμαγδό του Καράκας, όπως και στη Νέα Υόρκη, τα κατ'εξοχήν "φυσικά" αγαθά — ο αέρας και το φως, η σιγαλιά — καταντούν σπάνια και πανάκριβα. "Προσοχή!" προειδοποίει ο Χουάν Πάμπλο Πέρεζ Αλφόνσο, πατριάρχης του εθνικισμού της Βενεζουέλας και προφήτης της επανάστασης του πετρελαίου. "Μπορούμε να πεθάνουμε από δυσπεψία, όπως ακριβώς κι από πείνα."(1)

Αποτελείωσα τις Ανοιχτές Φλέβες τις τελευταίες μέρες του 1970.

Τις τελευταίες μέρες του 1977, ο Χουάν Βελάσκο Αλβαράντο, τελειώνει τις μέρες-του πάνω σ'ένα χειρουργικό τραπέζι. Η σορός-του, που μεταφέρθηκε στους ώμους ώς το νεκροταφείο, συνοδεύτηκε από ένα πλήθος που ποτέ δεν είχε ξαναδεί η Λίμα. Ο στρατηγός Βελάσκο Αλβαράντο, που γεννήθηκε σ'ένα φτωχόσπιτο στ' άνυδρα χώματα του βορεινού Περού, είχε πάρει την πρωτοβουλία να προχωρήσει σε κοινωνικές και οικονομικές μεταρρυθμίσεις. Αυτή υπήρξε η σημαντικότερη και βαθύτερη απόπειρα αλλαγής στη σύγχρονη ιστορία της χώρας-του. Έπειτα απ'την εξέγερσή-του, στα 1968, η στρατιωτική κυβέρνηση άρχισε μια γνήσια αγροτική μεταρρύθμιση και άνοιξε το δρόμο για την επανάκτηση των φυσικών πόρων που καταλήστευε το ξένο κεφάλαιο. Όταν, όμως, πέθανε ο Βελάσκο Αλβαράντο, η κηδεία της επανάστασης, που είχε αρχίσει από παλιά, είχε κιόλας τελειώσει. Η πυρετική δράση είχε γνωρίσει μια πρόσκαιρη ζωή: έχοντας το σύμφυτο σε κάθε πατερναλιστικό σχέδιο εύθραυστο χαρακτήρα, και χωρίς οργανωμένη λαϊκή βάση, κατέληξε να πνιγεί από την απειλή των πιστωτών και των εμπόρων.

Την παραμονή των Χριστουγέννων του 1977, κι ενώ στο Περού η καρδιά του στρατηγού Βελάσκο Αλβαράντο έπαυε να χτυπάει, στη Βολιβία, ένας άλλος στρατηγός, που δεν του έμοιαζε σε τίποτε, χτυπούσε άγρια τη γροθιά-του πάνω στο γραφείο-του. Ο Ούγο Μπάνζερ, ο δικτάτορας, έλεγε "όχι" στην αμνηστία των φυλακισμένων, των εξόριστων και των απολυμένων εργατών. Τέσσερις γυναίκες και δεκατέσσερα παιδιά, που είχαν έρθει απ'τα ορυχεία κασσί-

---

1. Συνέντευξη με τον Ζαν-Πιερ Κλερκ, *Le Monde*, Παρίσι, 8-9 Μάη 1977.

τερου, έφτασαν στη Λα Πας και άρχισαν μιαν απεργία πείνας.

—Δεν είναι κατάλληλη η στιγμή, δήλωσαν οι αρμόδιοι. Θα σας πούμε πότε...

Οι γυναίκες κάθισαν καταγής:

—Δεν ήρθαμε για να ζητήσουμε συμβουλές. Ήρθαμε να πούμε στον κόσμο τί συμβαίνει. Έχουμε πάρει την απόφασή-μας. Μέσα στο ορυχείο, η απεργία πείνας δε σταματάει ποτέ. Αρχίζει με τη γέννησή-μας. Εκεί κάτω, πρέπει και να πεθαίνουμε. Μ'ένα θάνατο πιο αργό, αλλά το ίδιο σίγουρο.

Η κυβέρνηση απάντησε με τρομοκρατία, με απειλές, αλλά η αποφασιστικότητα των τεσσάρων γυναικών και των δεκατεσσάρων παιδιών αποδέσμευσε συγκρατημένες από πολύ καιρό δυνάμεις. Η Βολιβία, απ'άκρου εις άκρο, αντέδρασε και έδειξε τα δόντια. Δέκα μέρες αργότερα, 1400 εργάτες και φοιτητές έρχονταν να ενωθούν σ'αυτή την απεργία πείνας. Η δικτατορία ένιωσε το έδαφος κάτω απ'τα πόδια της ν'ανοίγει. Κι η γενική αμνηστία δόθηκε.

Τέτοια ήσαν τα νέα που διέσχιζαν τα σύνορα των Άνδεων ανάμεσα στα 1977 και 1978. Βορειότερα, στα νησιά της Καραϊβικής, ο Παναμάς περίμενε την υπεσχημένη διάλυση του αποικιακού καταστατικού που αφορούσε στο κανάλι, μές' από μια πορεία δύσκολων διαπραγματεύσεων με τη νέα κυβέρνηση των ΗΠΑ, και στην Κούβα ο λαός πανηγύριζε: η σοσιαλιστική επανάσταση γιόρταζε, αήττητη, τα 19 πρώτα χρόνια της ζωής-της. Μερικές μέρες αργότερα, στη Νικαράγουα, το εξαγριωμένο πλήθος πλημμύριζε τους δρόμους. Ο δικτάτορας Σομόζα — κληρονόμος της δικτατοριας του πατέρα-του — παρακολουθούσε τον ξεσηκωμό απ'την κλειδαρότρυπα. Πάμπολλες επιχειρήσεις παραδόθηκαν στις φλόγες απ'το εξοργισμένο πλήθος. Η μια απ'αυτές, με τη χαρακτηριστική ελληνική ονομασία Πλασμαφαίρεσις, είχε εξειδικευθεί στο βαμπιρισμό. Ανήκε σε κουβανούς εξόριστους, κι η δουλειά-της ήταν να πουλά αίμα απ'τη Νικαράγουα στις ΗΠΑ. (Στο εμπόριο του αίματος, όπως και στο εμπόριο γενικότερα, οι παραγωγοί είν'αυτοί που εισπράττουν μόλις και μετά βίας ένα πουρμπουάρ. Η εταιρία Αιμο-Καρίμπιαν, λόγου χάρη, πληρώνει τρία δολάρια το λίτρο για το αίμα των αϊτινών, που το μεταπουλά εικοσιπέντε δολάρια στη βορειο-αμερικάνικη αγορά).

Τον Αύγουστο του 1976, ο Ορλάντο Λετελιέρ δημοσίευε ένα άρθρο καταπέλτη: η τρομοκρατία της δικτατορίας του Πινοσέτ και η "οικονομική ελευθερία" των μικρών προνομιούχων ομίλων, έγραφε, ήσαν οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος. (1) Ο Λετελιέρ, που υπήρξε υπουργός του Σαλβαδόρ Αλιέντε, είχε εξοριστεί στις ΗΠΑ. Δολοφονήθηκε λίγο καιρό μετά. (2) Στο άρθρο-του εκείνο, διακήρυττε πως ήταν παράλογο να μιλά κανείς για ελεύθερο ανταγωνισμό σε μια οικονομία όπως αυτή της Χιλής, η οποία υπόκειται στα μονοπώλια που καθορίζουν τις τιμές κατά το γούστο-τους, και γελοίο ν'αναφέρεσαι στα δικαιώματα των εργαζόμενων σε μια χώρα όπου τα πραγματικά συνδικάτα είναι εκτός νόμου κι οι μισθοί καθορίζονται με διατάγματα της στρατιωτικής χούντας. Ο Λετελιέρ περιέγραφε τη μεθοδική και λεπτολόγο καταστροφή των κατακτήσεων που πραγματοποίησε ο Χιλιανός λαός κάτω απ'τη διακυβέρνηση της Λαϊκής Ενότητας. Η δικτατορία είχε αποδώσει στους πρώην ιδιοκτήτες-τους τα μισά βιομηχανικά μονοπώλια που είχε εθνικοποιήσει ο Σαλβαδόρ Αλιέντε, κι είχε βγάλει στο ξεπούλημα τα άλλα μισά. Η Φάιρστοουν είχε ξαναγοράσει την εθνική βιομηχανία ελαστικών. Η *Parsons and Whittemore*, ένα μεγάλο εργοστάσιο πολτοποίησης χαρτιού... Η Χιλιανή οικονομία, έλεγε ο Λετελιέρ, είναι αυτή τη στιγμή πιο συγκεντρωτική και μονοπωλιακή απ'όσο πριν απ'την κυβέρνηση Αλιέντε. (3) Μπίζνες πιο

---

1. *The Nation*, 28 Αυγούστου 1976.

2. Το έγκλημα διαπράχθηκε στην Ουάσινγκτον, στις 21 Σεπτέμβρη 1976. Πλείστοι όσοι πολιτικοί εξόριστοι είχαν δολοφονεί προηγουμένως στην Αργεντινή. Οι πιο γνωστοί ήσαν: ο στρατηγός Κάρλος Πρατς, προσωπικότητα κορυφαία του επιτελείου της κυβέρνησης Αλιέντε, του οποίου το αυτοκίνητο ανατινάχτηκε μέσα σ'ένα γκαράζ του Μπουένος Άιρες, στις 27 του Σεπτέμβρη 1974· ο στρατηγός Χουάν Χοσέ Τόρρες, που υπήρξε επικεφαλής μιας σύντομης αντιμπεριαλιστικής κυβέρνησης στη Βολιβία και πέθανε διάτρητος από σφαίρες, στις 15 Ιουνίου 1976· κι οι ουρουγουαΐνοί νομοθέτες *Zelmar*, *Michelini* και *Héctor Gutiérrez Ruiz*, που πιάστηκαν, βασανίστηκαν και δολοφονήθηκαν κι αυτοί στο Μπουένος Άιρες, ανάμεσα στις 18 και στις 21 του Μάρτη 1976.

3. Η αγροτική μεταρρύθμιση που άρχισε με τη διακυβέρνηση της χριστιανοδημοκρατίας και επιταχύνθηκε από τη Λαϊκή Ενότητα, απο-

ελεύθερες από ποτέ, φυλακισμένοι περισσότεροι από ποτέ. Στη λατινική Αμερική, η επιχειρηματική ελευθερία είναι ασυμβίβαστη με τις δημόσιες ελευθερίες. Ελευθερία του εμπορίου; Απ' το 1975, στη Χιλή, η τιμή του γάλακτος είναι ελεύθερη. Το αποτέλεσμα ήταν αναπάντεχο. Στην αγορά κυριαρχούν δυο εταιρίες, και η τιμή του γάλακτος αυξήθηκε αμέσως κατά 40% για τους καταναλωτές ενώ έπεφτε κατά 22% για τους παραγωγούς.

Η παιδική θνησιμότητα, που είχε πέσει αισθητά υπό το καθεστώς της Λαϊκής Ενότητας, πραγματοποίησε ένα εντυπωσιακό άλμα υπό τον Πινοσέτ. Όταν ο Λετελιέρ εδολοφονείτο μέσα σ' ένα δρόμο της Ουάσινγκτον, το ένα τέταρτο του Χιλιανού πληθυσμού δεν είχε απολύτως κανένα εισόδημα και επιζούσε χάρη στην κοινή ελεημοσύνη, ή στο δικό-του πείσμα, κι άλλοτε πάλι με τρόπους όχι πάντα ομολογητέους.

Το χάσμα που έχει ανοιχθεί ανάμεσα στην καλοπέραση μερικών και στην εξαθλίωση όλων σχεδόν, είναι απείρως μεγαλύτερο απ' ό,τι στην Ευρώπη, ή τις ΗΠΑ. Οι μέθοδοι που εφαρμόζονται για να περισωθεί και διατηρηθεί αυτό το χάσμα, είναι αναγκαστικά πολύ πιο σκληρές. Η Βραζιλία διαθέτει ένα πολυάριθμο και καλά εξοπλισμένο στρατό, μα στην παιδεία δεν αφιερώνει παρά μόνον το 5% του εθνικού-της εισοδήματος. Στην Ουρουγουάη, ο μισός προϋπολογισμός απορροφάται από τις ένοπλες δυνάμεις και την αστυνομία: το ένα πέμπτο του ενεργού πληθυσμού δεν κάνει άλλη δουλειά παρά να επιτηρεί, να καταδιώκει, ή να τιμωρεί τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Ένα απ' τα σημαντικότερα γεγονότα της δεκαετίας του 1970 στην ήπειρό-μας, θα είναι μια τραγωδία: η στρατιωτική εξέγερση η οποία, στις 11 Σεπτέμβρη 1973, ανέτρεψε τη δημοκρατική κυβέρνηση του Σαλβαδόρ Αλιέντε και βύθισε τη Χιλή μέσα σ' ένα λουτρό αίματος.

Λίγο πιο πριν, τον Ιούνιο, ένα Πραξικόπημα στην Ουρουγουάη, είχε διαλύσει το Κοινοβούλιο, είχε θέσει εκτός

δεκατίστηκε κι αυτή. Βλ. *María Beatriz de Albuquerque W., "La agricultura chilena: modernización capitalista o regresión a formas tradicionales? Comentarios sobre al contra-reforma agraria en Chile", Iberoamericana*, τομ. *VI*,2,1976, Ινστιτούτο Λατινο-Αμερικάνικων Μελετών, Στοκχόλμη.

νόμου τα συνδικάτα και απαγορεύσει κάθε πολιτική δραστηριότητα. (1)

Το Μάρτη του 1976, οι αργεντίνοι στρατηγοί ξανάρθαν στην εξουσία: η κυβέρνηση της χώρας του Χουάν Ντομίνγκο Περόν, που είχε γίνει σωστό διαφθορείο, κατέρρευσε μέσα στη γενική αδιαφορία.

Οι τρεις αυτές χώρες του Νότου αποτελούν σήμερα μια από τις πληγές του κόσμου, ένα μόνιμο χώρο δυσάρεστων νέων. Βασανιστήρια, φυλακίσεις, δολοφονίες, εξορίες, είναι στις χώρες αυτές ο καθημερινός κλήρος. Μήπως πρέπει να δούμε, στις δικτατορίες αυτές, καλοήθεις όγκους που πρέπει ν'αφαιρεθούν, ή μήπως το πύον που μαρτυρά για τη μόλυνση του συστήματος;

Μου φαίνεται ότι, υπάρχει πάντα μια στενή συνάφεια ανάμεσα στην ένταση της απειλής και τη βαρβαρότητα της απάντησης. Δεν μπορούμε να καταλάβουμε τί συμβαίνει σήμερα στη Βραζιλία και τη Βολιβία αν δε λάβουμε υπόψη την εμπειρία των καθεστώτων του *João Goulart* και του Χουάν Χοσέ Τόρρες. Οι κυβερνήσεις αυτές, πριν ανατραπούν, είχαν εφαρμόσει μια σειρά κοινωνικών μεταρρυθμίσεων καθώς και μιαν εθνικιστική οικονομική πολιτική, που τις διέκοψε η βία του 1964 στη Βραζιλία και του 1971 στη Βολιβία. Κατά τον ίδιο τρόπο, θα μπορούσαμε να πούμε ότι η Χιλή, η Αργεντινή και η Ουρουγουάη εξαγνίζουν αυτή τη στιγμή το αμάρτημα της ελπίδας. Ο κύκλος των αλλαγών σε βάθος, που εγκαινίασε ο Σαλβαδόρ Αλιέντε, οι σημαίες της δικαιοσύνης που κινητοποίησαν τις αργεντίνικες μάζες και κυμάτισαν πανήψυλα στη διάρκεια της σύντομης διακυβέρνησης του *Hector Cámpora* στα 1973 κι η επιταχυνόμενη πολιτικοποίηση της ουρουγουαΐνής νεολαίας υπήρξαν τόσο μεγάλες, που δεν μπορούσε να τις αντέξει ένα ανίσχυρο σύστημα σε διαρκή κρίση. Το βίαιο οξυγόνο της ελευθερίας κεραυνοβόλησε τα φαντάσματα κι η πραιτωριανή φρουρά προσκλήθηκε να σώσει την κατεστημένη τάξη. Το σχέδιο εξυγίανσης είν'ένα σχέδιο εξόντωσης.

---

1. Τρεις μήνες αργότερα, έγιναν οι φοιτητικές εκλογές στα Πανεπιστήμια, οι μόνες άλλωστε. Οι υποψήφιοι της δικτατορίας κέρδισαν το 2,5% των φοιτητικών ψήφων. Στο όνομα της υπεράσπισης της δημοκρατίας, η δικτατορία φυλάκισε τους μισούς εκλογείς και παράδοσε το Πανεπιστήμιο στα χέρια αυτής της κολοβής μειοψηφίας.

Τα πρακτικά του Κογκρέσαου των ΗΠΑ έχουν καταγράψει αδιάψευτες μαρτυρίες για τις επεμβάσεις στη λατινική Αμερική. Οι συνειδήσεις, που κατατρώγονται από τα οξέα του λάθους, πραγματώνουν την κάθαρσή-τους στα εξομολογητάρια της αυτοκρατορίας. Τα τελευταία τούτα χρόνια, λόγου χάρη, οι επίσημες αναγνωρίσεις της ευθύνης των ΗΠΑ σε πλήθος συμφορές πολλαπλασιάστηκαν. Μακροσκελείς δημόσιες ομολογίες έχουν αποδείξει, μεταξύ άλλων, ότι η αμερικανική κυβέρνηση είχε επέμβει άμεσα, χρησιμοποιώντας τη διαφθορά, την κατασκοπεία και την απειλή, στη χιλιανή πολιτική. Η στρατηγική του εγκλήματος καταστρώθηκε στην Ουάσινγκτον. Απ'το 1970, ο Κίσσινγκερ και οι υπηρεσίες πληροφοριών προετοίμασαν με προσοχή την πτώση του Αλιέντε. Εκατομμύρια δολάρια μοιράστηκαν στους εχθρούς της νόμιμης κυβέρνησης της Λαϊκής Ενότητας. Έτσι, οι φορτηγατζήδες μπόρεσαν να διατηρήσουν τη μακρότατη απεργία-τους η οποία, στα 1973, παρέλυσε κατά μεγάλο μέρος την οικονομία της χώρας. Η σιγουριά της ατιμωρησίας λύνει τις γλώσσες. Όταν ξέσπασε το πραξικόπημα ενάντια στον *Goulart*, οι ΗΠΑ είχαν στη Βραζιλία την πιο σημαντική στον κόσμο πρεσβεία-τους. Ο Λίνκολν Γκόρντον, που ήταν πρεσβευτής, αναγνώρισε, δεκατρία χρόνια αργότερα, μπροστά σ'ένα δημοσιογράφο, πως η κυβέρνησή-του χρηματοδοτούσε από πολύ παλιά τις δυνάμεις εκείνες που ήσαν αντίθετες προς τις μεταρρυθμίσεις: "Διάβολε! λέει ο Γκόρντον. Την εποχή αυτή, ήταν συνηθισμένο λίγο πολύ... Η *CIA* όργωνε πολιτικά."(1) Στην ίδια αυτή συνέντευξη, ο Γκόρντον πρόσθεσε ότι, τη στιγμή του Πραξικοπήματος, το Πεντάγωνο είχε στείλει ένα πελώριο αεροπλανοφόρο και τέσσερα πετρελαιοφόρα μπροστά στις βραζιλιάνικες ακτές "για την περίπτωση όπου, οι αντιτιθέμενες στον Γκούλαρτ δυνάμεις θα ζητούσαν τη βοήθειά-μας." Αυτό, διευκρίνησε, "δε θα ήταν μόνον ηθικό, αλλά και λογικό. Με τον τρόπο αυτό, θα είχαμε εξασφαλίσει ανεφοδιασμό, προμήθειες, πετρέλαιο."

Από τότε που ο πρόεδρος Τζίμμυ Κάρτερ εγκαινίασε την πολιτική των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έγινε κάτι πολύ συνηθισμένο τα λατινο-αμερικάνικα καθεστώτα, που εγκαθιδρύθηκαν χάρη στη βορειο-αμερικάνικη επέμβαση, να

---

1. Veja, No 444, São Paulo, 9 Μάρτη 1977.

διατυπώνουν φλογερές διακηρύξεις ενάντια σ'αυτή τη βορειο-αμερικάνικη επέμβαση στα εσωτερικά-τους.

Το Κογκρέσσο των ΗΠΑ αποφάσισε, στα 1976 και 1977, να άρει σε πολλές χώρες την οικονομική και στρατιωτική βοήθεια. Εντούτοις, το μεγαλύτερο μέρος της εξωτερικής βοήθειας δεν περνά απ'το φίλτρο του Κογκρέσσου. Έτσι, παρά τις δηλώσεις, τις αποφάσεις και τις διαμαρτυρίες, το καθεστώς του στρατηγού Πινοσέτ έχει λάβει ως άμεση βοήθεια 290 εκατομμύρια δολάρια, δίχως την έγκριση του Κοινοβουλίου. Η αργεντίνικη δικτατορία του στρατηγού Βιντέλα είχε λάβει, τον πρώτο χρόνο απ'την εγκαθίδρυσή-της, 500 εκατομμύρια δολάρια από ιδιωτικές βορειοαμερικάνικες τράπεζες και 415 εκατομμύρια δολάρια από δυο ιδρύματα (Παγκόσμια Τράπεζα και Διαμερικανική Τράπεζα Αναπτύξεως), στα οποία οι ΗΠΑ ασκούν μιαν αποφασιστική επίδραση. Τα δικαιώματα ειδικών αναλήψεων της Αργεντινής, απ'το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, που ήσαν 64 εκατομμύρια δολάρια στα 1975, έφτασαν τα 700 εκατομμύρια δυο χρόνια αργότερα.

Η μέριμνα του προέδρου Κάρτερ για τη σφαγή που υφίστανται μερικές λατινο-αμερικάνικες χώρες μπορεί να φαίνεται σωτήρια, μα οι σημερινοί δικτάτορες δεν είναι αυτοδίδακτοι: έχουν μάθει την τεχνική της καταστολής και την τέχνη του κυβερνάν στις σχολές του Πενταγώνου στις ΗΠΑ και στη ζώνη της διώρυγας του Παναμά. Η κατάσταση αυτή συνεχίζεται και σήμερα και τα πράγματα, απ'όσο ξέρουμε, δεν έχουν αλλάξει κατά μια κεραία. Αυτοί οι λατινο-αμερικάνοι στρατιωτικοί, που αποτελούν αντικείμενο σκανδάλου για τη φήμη των ΗΠΑ, υπήρξαν καλοί μαθητές. Ο Ρόμπερτ Μακναμάρα, σημερινός * πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας, το είπε χωρίς περιστροφές εδώ και λίγα χρόνια, όταν ήταν Γραμματέας του Υπουργείου Άμυνας. "Αυτοί είναι οι νέοι ηγέτες. Δεν είναι ανάγκη να επεκταθώ στη σημασία να έχομε σε πόστα ηγετικά ανθρώπους που έχουν δει από κοντά, πώς εμείς, οι Αμερικανοί, συλλαμβάνομε τα πράγματα και πώς πράττομε. Είναι ανεκτίμητη η φιλία αυτών των ανδρών."(1)."

---

* Μην ξεχνάμε ότι, το συμπληρωματικό τούτο κείμενο, ο Γκαλεάνο το έγραψε τον Απρίλη του 1978, και ισχύει για τότε. (Σ.τ.Μ.)

1. Αμερικανική Βουλή των Αντιπροσώπων. Επιτροπή Διευθετήσεων,

Αυτοί που μας έκαναν παράλυτους, μήπως μπορούν να μας προσφέρουν και αναπηρικές πολυθρόνες;

Οι επίσκοποι της Γαλλίας ομιλούν για ένα άλλο είδος ευθύνης, βαθύτερης, λιγότερο ορατής:(1)"Εμείς, που ανήκομε στα έθνη εκείνα τα οποία διατείνονται ότι ανήκουν στα πλέον προηγμένα του κόσμου, αποτελούμε μέρος αυτών που κερδοσκοπούν από την εκμετάλλευση των υπό ανάπτυξιν χωρών. Δεν βλέπομε τα βάσανα που προκαλεί κάτι τέτοιο στη σάρκα και στο πνεύμα ολόκληρων λαών. Συμβάλλομε στην ενίσχυση της διαίρεσης του σημερινού κόσμου, μέσα στον οποίο βασιλεύει η κυριαρχία των φτωχών υπό των πλουσίων, των αδυνάτων υπό των δυνατών. Γνωρίζομε άραγε πως, η κατασπατάληση των πόρων και των πρώτων υλών δεν θα ήταν δυνατή χωρίς τον έλεγχο των εμπορικών ανταλλαγών από τις δυτικές χώρες; Δεν βλέπομε τάχα ποιος επωφελείται απ'το εμπόριο όπλων, για το οποίο η χώρα-μας έχει δώσει θλιβερά δείγματα; Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι η στρατιωτικοποίηση των καθεστώτων των φτωχών χωρών αποτελεί μια από τις συνέπειες της οικονομικής και πολιτιστικής κυριαρχίας που ασκούν οι βιομηχανοποιημένες χώρες, όπου η ζωή διέπεται από το δέλεαρ του κέρδους κι απ'την ισχύ του χρήματος;"

Δικτάτορες, βασανιστές, ανακριτές: η τρομοκρατία έχει τους λειτουργούς-της, όπως οι τράπεζες και τα ταχυδρομεία, και ασκείται επειδή αποκαλύπτεται αναγκαία. Δεν πρόκειται για καμιά συνωμοσία διεφθαρμένων. Ο στρατηγός Πινοσέτ μπορεί να παρουσιάζεται σαν ένα πρόσωπο της Μαύρης Εποχής του Γκόγια, ένα κελεπούρι για τον ψυχίατρο, ή ο κληρονόμος μιας ωμής παράδοσης των δημοκρατιών της μπανάνας. Όμως, τα κλινικά, ή φολκλορικά, χαρακτηριστικά του τάδε, ή του δείνα, δικτάτορα, που χρησιμεύουν σαν αλατοπίπερο της ιστορίας, δεν είναι η ιστορία. Ποιος τάχα θα τολμούσε να υποστηρίξει σήμερα ότι ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος ξέσπασε εξαιτίας των συμπλεγμάτων του Κάιζερ Γουλλιέλμου του ΙΙ, ο οποίος είχε ένα χέρι πιο κοντό από το άλλο; "Στις δημοκρατικές

Επαχειρήσεις Ξένων Διευθετήσεων για το 1963. Ακρόαση 87η. Κογκρέσσο, 2η Συνεδρία, Μέρος Ι.

1. Διακήρυξη της Λούρδης, Οκτώβρης 1976.

χώρες, δε διακρίνει κανείς το βίαιο χαρακτήρα της οικονομίας. Στις αυταρχικές χώρες, εκείνο που δε διακρίνει, είναι ο οικονομικός χαρακτήρας της βίας" είχε γράψει ο Μπρεχτ, στα τέλη του 1940, στο ημερολόγιο εργασίας-του.

Στις νότιες χώρες της λατινικής Αμερικής, οι εκατόνταρχοι έχουν καταλάβει την εξουσία σε σχέση εξάρτησης από μιαν ανάγκη του συστήματος, και η Κρατική τρομοκρατία αρχίζει να κλονίζεται όποτε οι ηγέτιδες τάξεις δεν μπορούν πια να τα βγάλουν πέρα με άλλα μέσα. Τα βασανιστήρια, στις χώρες-μας, δε θα υπήρχαν αν δεν ήταν αποτελεσματικά: και η τυπική δημοκρατία θα εδιατηρείτο αν μπορούσε να δώσει εγγυήσεις ότι δε θα ξεγλιστρήσει από τον έλεγχο των κυρίων της εξουσίας. Στις δύσκολες στιγμές, η δημοκρατία γίνεται ένα έγκλημα ενάντια στην εθνική ασφάλεια — δηλαδή, ενάντια στην ασφάλεια των προνομίων της ολιγαρχίας και των ξένων επενδύσεων. Οι μηχανές που χρησιμοποιούμε για το άλεσμα της ανθρώπινης σάρκας αποτελούν μέρος ενός παγκόσμιου γραναζιού. Η κοινωνία ολόκληρη στρατιωτικοποιείται, η εξαίρεση γίνεται μόνιμη κατάσταση και ο μηχανισμός καταστολής περισφίγγει τα μπουλόνια-του ξεκινώντας από τα κέντρα του ιμπεριαλιστικού συστήματος. Όποτε αρχίζει να υπερίπταται η σκιά της κρίσης, πρέπει να εντείνεται η διαρπαγή των φτωχών χωρών για να εξασφαλίζεται η εγγύηση του απόλυτου ρόλου, των δημόσιων ελευθεριών και των υψηλότοκων επενδύσεων των πλούσιων χωρών. Σχέσεις του θύματος και του δήμιου: τερατώδης διαλεκτική. Υπάρχει μια διάρθρωση διαδοχικών ταπεινώσεων, που ξεκινά απ' τις παγκόσμιες αγορές κι από τα οικονομικά κέντρα και καταλήγει μέσα στο σπίτι του κάθε πολίτη.

Η Αϊτή είναι η πιο φτωχή χώρα του δυτικού ημισφαίριου. Εδώ, μετρά κανείς περισσότερους ποδονίφτες από λούστρους: με μια δεκάρα, τα παιδιά πλένουν τα γυμνά πόδια των πελατών-τους, που δεν έχουν παπούτσια για λουστράρισμα. Η διάρκεια του μέσου όρου ζωής ενός Αϊτινού, μόλις και μετά βίας ξεπερνά τα τριάντα χρόνια. Εννέα στους δέκα Αϊτινούς δεν ξέρουν μήτε να διαβάζουν, μήτε να γράφουν. Καλλιεργούν τις ανώμαλες και τραχιές πλαγιές των βουνών για την εσωτερική κατανάλωση και τις γόνιμες πεδιάδες για την εξαγωγή. Ο καφές, το ζαχαροκά-

λαμο, το κακάο και άλλα προϊόντα που διαφημίζει η βορειοαμερικάνικη αγορά, καταλαμβάνουν τα καλλίτερα εδάφη. Κανείς δεν παίζει μπέηζ-μπολ στην Αϊτή, αλλά η Αϊτή είναι ο βασικός στον κόσμο παραγωγός σε μπάλλες του μπέηζ-μπολ. Υπάρχουν εργαστήρια όπου τα παιδιά, για ένα δολάριο την ημέρα, μοντάρουν κασέττες και συναρμολογούν ηλεκτρονικά αντικείμενα. Πρόκειται, εννοείται, για προϊόντα εξαγωγής. Και, εννοείται, τα κέρδη εξάγονται κι αυτά, αφ' ής στιγμής καταβληθεί το ποσό που αναλογεί στους εντολοδόχους της τρομοκρατίας. Εδώ, η παραμικρότερη χειρονομία διαμαρτυρίας συνεπάγεται τη φυλακή, ή το θάνατο. Όσο απίστευτο κι αν φαίνεται αυτό, οι μισθοί των αϊτινών εργαζόμενων έχασαν, μεταξύ του 1971 και 1975, το ένα τέταρτο της ισχνότατης πραγματικής αξίας τους.(1) Είναι ενδεικτικό το ότι ένα νέο κύμα βορειοαμερικάνικων κεφαλαίων συνέρρευσε στη χώρα την ίδια τούτη περίοδο.

Δεν έχω ξεχάσει το κύριο άρθρο μιας εφημερίδας του Μπουένος Άιρες, που δημοσιεύτηκε εδώ και δυο χρόνια. Η γηραιά συντηρητική φυλλάδα έπνεε μένεα επειδή, σ' ένα διεθνές έγγραφο, η Αργεντινή παρουσιαζόταν σαν μια υπανάπτυκτη και εξαρτημένη χώρα. Πώς ήταν δυνατό μια καλλιεργημένη, ευρωπαϊκή, ευημερούσα και λευκή χώρα να συγκρίνεται με μια χώρα τόσο φτωχή και μαύρη όσο η Αϊτή;

Βέβαια, οι διαφορές είναι σημαντικές — μολονότι απέχουν πάρα πολύ απ' τη μορφή που τους δίνουν οι αναλύσεις της υπερφίαλης ολιγαρχίας του Μπουένος Άιρες. Όμως, παρ' όσες κι αν θελήσει κανείς διαφορές και αντιθέσεις, η Αργεντινή δεν είναι μήτε αυτή προφυλαγμένη από το φαύλο κύκλο που στραγγαλίζει τη λατινο-αμερικάνικη οικονομία στο σύνολό-της και δεν υπάρχει πνευματικός εξορκισμός που να μπορεί να την εξαιρέσει απ' την πραγματικότητα που συμμερίζονται, λίγο, ή πολύ, οι άλλες λατινοαμερικάνικες χώρες.

Σε τελευταία ανάλυση, οι σφαγές του στρατηγού Βιντέλα δεν είναι πιο πολιτισμένες απ' τις σφαγές του Παπα

---

1. Le Nouvelliste, Πορτ-ο-Πρενς, Αϊτή, 19-20 Μάρτη 1977. Το αναφέρει ο *Agustín Cueva* στο *El desarrollo del capitalismo en América Latina*, εκδ. *Siglo XXI*, Μεξικό, 1977.

Ντοκ Ντυβαλιέ, ή του κληρονόμου-του, ακόμα κι αν η καταστολή στην Αργεντινή βρίσκεται σ'ένα ανώτερο τεχνολογικό σκαλί. Ουσιώδες χαρακτηριστικό: και οι δύο δικτατορίες εργάζονται στην υπηρεσία του ίδιου αντικειμενικού σκοπού: νά εξασφαλίζουν εργατικά χέρια σε πολύ χαμηλή τιμή σε μια διεθνή αγορά που απαιτεί προϊόντα χαμηλού κόστους.

Η δικτατορία του Βιντέλα, δεν είχε προφτάσει ν'αναρριχηθεί στην εξουσία, και βιάστηκε ν'απαγορεύσει τις απεργίες, απελευθέρωσε τις τιμές, ενώ πάγωνε τους μισθούς. Πέντε μήνες έπειτα απ'το πραξικόπημα, ο νέος νόμος για τις ξένες επενδύσεις τοποθετούσε σε ίδιους ισότιμους όρους τις ξένες με τις εθνικές επιχειρήσεις. Ο ελεύθερος ανταγωνισμός έθετε έτσι τέρμα στη μειονεκτική και άδικη κατάσταση όπου βρίσκονταν ορισμένες πολυεθνικές έναντι των ντόπιων επιχειρήσεων, όπως, λόγου χάρη, η Τζένεραλ Μότορς, της οποίας ο παγκόσμιος όγκος πωλήσεων ισοδυναμούσε με το εθνικό ακαθάριστο προϊόν ολόκληρης της Αργεντινής. Σήμερα, η μεταφορά των κερδών στο εξωτερικό και ο "επαναπατρισμός" των επενδυμένων κεφαλαίων είναι κι αυτά ελεύθερα, με κάποιους μόνο ισχνούς περιορισμούς.

Μετά από ένα χρόνο κάτω απ'αυτό το καθεστώς, η πραγματική αξία των μισθών βρισκόταν μειωμένη κατά 60%. Η τρομοκρατία επέτρεψε αυτό το κατόρθωμα. "Δεκαπέντε χιλιάδες αγνοούμενοι, δέκα χιλιάδες φυλακισμένοι, τέσσερις χιλιάδες νεκροί, δεκάδες χιλιάδες εξόριστοι είναι οι ωμοί αριθμοί αυτής της τρομοκρατίας" κατάγγειλε ο συγγραφέας *Rodolfo Walsh* σ'ένα ανοιχτό γράμμα. Το γράμμα εστάλη στις 29 Μάρτη 1977 στους τρεις αρχηγούς της χούντας που κυβερνούσε. Ο *Walsh* πιάστηκε την ίδια μέρα και εξαφανίστηκε.

Αδιάψευστες πηγές βεβαιώνουν ότι μόνο μια ισχνή μερίδα νέων άμεσων ξένων επενδύσεων στη λατινική Αμερική προέρχεται απ'τη μητρόπολη. Σύμφωνα με κάποια έρευνα που δημοσίεψε το Υπουργείο Εμπορίου των ΗΠΑ, (1) μόλις και μετά βίας το 12% των κεφαλαίων προέρχονται απ'

---

1. Ida May Mantel, "Sources and uses of funds for a sample of majority-owned foreign affiliates of U.S. companies, 1966-1972", Αμερικανικό Υπουργείο Εμπορίου, *Survey of Current Business*, Ιούλιος 1975.

τις Ηνωμένες Πολιτείες. Το 22% αντιστοιχεί σε κέρδη που πραγματοποιήθηκαν στη λατινική Αμερική και το 66% που υπολείπεται βγαίνει από εσωτερικούς πιστωτικούς πόρους και, βασικά, απ'τις παγκόσμιες πιστώσεις. Η αναλογία είναι ενδεικτική σ'ό,τι αφορά στις επενδύσεις ευρωπαϊκής, ή γιαπωνέζικης καταγωγής, και δεν πρέπει να λησμονούμε ότι, συχνά, αυτό το 12% των επενδύσεων, που αντιστοιχεί στους μητρικούς οίκους, δεν αντιπροσωπεύει παρά την επισκευή μεταχειρισμένων μηχανημάτων, ή αντανακλά απλούστατα την αυθαίρετη συμμετοχή που επιβάλλουν οι επιχειρήσεις στο βιομηχανικό-τους *Know-how*. Οι πολυεθνικές όχι μόνον σφετερίζονται και υφαρπάζουν τις εσωτερικές πιστώσεις των χωρών όπου δρουν, με αντάλλαγμα μιαν αρκετά αμφιλεγόμενη καταβολή κεφαλαίου, μα πολλαπλασιάζουν επιπλέον το εξωτερικό-τους χρέος.

Το λατινο-αμερικάνικο εξωτερικό χρέος ήταν, στα 1975, σχεδόν τρεις φορές πιο υψηλό απ'ό,τι στα 1969.(1) Η Βραζιλία, το Μεξικό, η Χιλή, και η Ουρουγουάη χρησιμοποίησαν εκείνη τη χρονιά σχεδόν το ήμισυ των αποδοχών-τους από εξαγωγές για την πληρωμή των αποσβέσεων και τόκων του χρέους και στην πληρωμή των κερδών των ξένων επιχειρήσεων που έχουν εγκατασταθεί στο έδαφός-τους. Το χρέος και οι καταβαλλόμενοι τόκοι καταβρόχθισαν και το 55% των εξαγωγών του Παναμά και το 60% των εξαγωγών του Περού.(2) Στα 1969, ο κάθε κάτοικος της Βολιβίας χρωτούσε 137 δολάρια στο εξωτερικό. Στα 1977, χρωστούσε 483. Οι Βολιβιανοί, που δεν τους ζήτησε κανείς τη γνώμη, δεν είδαν ούτε μια δεκάρα απ'τα δάνεια αυτά που τους έχουν περάσει το βρόχο στο λαιμό.

Η *City Bank* δε φιγουράρει σε κανένα κατάλογο ως υποψήφια, στις σπάνιες εκείνες λατινο-αμερικάνικες χώρες

---

1. Ηνωμένα Έθνη, Οικονομικής Επιτροπής για τη λατινική Αμερική *(CEPAL), El desarrollo económico y social y las relaciones externas de America Latina*, Σάντο Ντομίνγκο, Δομηνικανή Δημοκρατία, Φλεβάρης 1977.

2. Το χρήμα, που δεν έχει φτερά, ταξιδεύει δίχως διαβατήριο. Ένα μεγάλο μέρος των κερδών που γεννά η εκμετάλλευση των πόρων-μας φεύγει για τις ΗΠΑ, την Ελβετία, την Ομοσπονδιακή Γερμανία, ή σε άλλες χώρες, απ'όπου, αλεξιπτωτιστικά, επανέρχεται στις χώρες-μας υπό μορφή δανείων.

όπου υπάρχουν ακόμα εκλογές. Και κανείς απ'τους δικτάτορες στρατηγούς δεν ονομάζεται Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Ωστόσο, ποιο είναι το χέρι που εκτελεί και ποια η συνείδηση που προστάζει; Ο δανειστής είν'αυτός που διατάζει. Για να πληρώσουν, πρέπει να εξάγουν πιο πολλά κι ακόμα περισσότερα για να χρηματοδοτούν τις εισαγωγές και να συντηρούν την αιμορραγία των κερδών που οι ξένες εταιρίες απομυζούν προς τους μητρικούς οίκους-των. Η αύξηση των εξαγωγών, των οποίων η αγοραστική ισχύ μειώνεται, συνεπάγεται άθλιους μισθούς. Η μαζική φτώχεια, κλειδί της επιτυχίας μιας οικονομίας στραμμένης προς τα έξω, εμποδίζει την ανάπτυξη μιας εσωτερικής καταναλωτικής αγοράς που θα επέτρεπε μιαν αρμονική οικονομική ανάπτυξη. Οι χώρες-μας μετατρέπονται σε απόηχους και χάνουν λίγο λίγο τη δική-τους φωνή. Εξαρτώνται από άλλες χώρες, δεν υπάρχουν παρά μονάχα στο μέτρο όπου ανταποκρίνονται στις ανάγκες αυτών των τελευταίων. Με τη σειρά-της, η αναδόμηση της οικονομίας σε λειτουργική εξάρτηση απ'τη ζήτηση του εξωτερικού, μας οδηγεί στον αρχικό στραγγαλισμό: ανοίγει στα ξένα μονοπώλια τις πάρτες της διαρπαγής και μας εξαναγκάζει να συνάψουμε νέα και βαρύτερα δάνεια απ'τη Διεθνή Τράπεζα. Ο φαύλος κύκλος ολοκληρώνεται: το εξωτερικό χρέος και οι ξένες επενδύσεις, μας υποχρεώνουν να πολλαπλασιάζουμε τις εξαγωγές που οι ίδιες καταβροχθίζουν. Κι οι λατινο-αμερικάνοι εργάτες, για να εκπληρώσουν το ρόλο-τους, που συνίσταται στο να είναι οι όμηροι της ξένης ευμάρειας, εξαναγκάζονται να διατηρούνται σε κατάσταση φυλάκισης, είτε απ'τη μια, είτε απ'την άλλη μεριά στα σίδερα των φυλακών.

Η άγρια εκμετάλλευση της εργατικής δύναμης δεν είναι ασυμβίβαστη με την προηγμένη τεχνολογία. Ποτέ δεν ήταν στις δικές-μας χώρες: λόγου χάρη, οι χιλιάδες βολιβιανοί εργάτες που άφησαν τα πλεμόνια-τους μέσα στα ορυχεία του Ορούρο, στους καιρούς του Σιμόν Πατίνιο, δούλευαν κάτω από ένα καθεστώς έμμισθης δουλείας, αλλά μ'εξοπλισμούς πολύ σύγχρονους. Ο βαρόνος του κασσίτερου ήξερε να συνδυάζει τα υψηλότερα επίπεδα της τεχνολογίας με τους χαμηλότερους μισθούς.(1)

---

1. Agustin Cueva, όπ.π.

Επιπλέον, στην εποχή-μας, η εισαγωγή της τεχνολογίας των πλέον προηγμένων οικονομιών συμπίπτει με την απαλλοτριωτική διαδικασία των βιομηχανικών επιχειρήσεων του εθνικού κεφαλαίου από τις παντοδύναμες πολυεθνικές. Η επικεντρωτική κίνηση του κεφαλαίου πραγματοποιείται μέσω "μιας αδυσώπητης ρευστοποίησης (=διάλυσης) των γερασμένων επιχειρήσεων που ανήκουν στο κράτος." (1) Η επιταχυνόμενη απαλλοτρίωση της λατινο-αμερικάνικης βιομηχανίας επισύρει μιαν αύξουσα τεχνολογική εξάρτηση. Η τεχνολογία, κλειδί αποφασιστικό της εξουσίας, μονοπωλείται στον καπιταλιστικό κόσμο απ'τα μητροπολιτικά κέντρα. Η τεχνολογία τούτη δεν είναι παρά από δεύτερο χέρι, αλλά τα κέντρα αυτά πουλάνε τα αντίγραφά-της στην τιμή του πρωτότυπου. Στα 1970, το Μεξικό πλήρωσε δυο φορές περισσότερο απ'όσο στα 1968 την εισαγωγή της ξένης τεχνολογίας. Ανάμεσα στα 1965 και 1969, η Βραζιλία και η Αργεντινή διπλασίασαν κι αυτές η καθεμιά τις πληρωμές-τους.

Η μεταφύτευση της τεχνολογίας αυξάνει τα βαριά χρέη με το εξωτερικό και έχει καταστροφικές συνέπειες στην αγορά της εργασίας. Μέσα σ'ένα σύστημα οργανωμένο για την απομύζηση των κερδών εκτός των συνόρων, η εργατική δύναμη της "παραδοσιακής" επιχείρησης χάνει όλο και περισσότερες πιθανότητες χρησιμοποίησής-της. Στο όνομα ενός κινητήριου — και αμφιλεγόμενου — δυναμισμού για την υπόλοιπη οικονομία, οι νησίδες της μοντέρνας βιομηχανίας θυσιάζουν εργατικά χέρια μειώνοντας τον αναγκαίο για την παραγωγή χρόνο εργασίας. Η ύπαρξη μιας διαρκώς διογκούμενης μάζας ανέργων διευκολύνει, με τη σειρά-της, το στραγγαλισμό της πραγματικής αξίας των μισθών.

Ακόμη και οι αναφορές της *CEPAL* μιλάνε σήμερα για μια παγκόσμια ανακατανομή της εργασίας. Σε μερικά χρόνια από τώρα, διακινδυνεύουν την πρόβλεψη οι τεχνικοί μες στην ελπίδα-τους, η λατινική Αμερική θα εξάγει ίσως τόσα έτοιμα προϊόντα, όσες πουλά αυτή τη στιγμή στο εξωτερικό πρώτες ύλες και δημητριακά. "Οι μισθολογικές διαφορές ανάμεσα στις ανεπτυγμένες και στις υπό ανάπτυξη χώρες — συμπεριλαμβανομένων και των χωρών της λατινικής Αμερικής — μπορούν να επιφέρουν μια νέα ανακατα-

---

1. Agustin Cueva, όπ. π.

νομή των δραστηριοτήτων ανάμεσα στις χώρες, μεταθέτοντας, από τις πρώτες στις δεύτερες, για ανταγωνιστικούς λόγους, βιομηχανίες, στο εσωτερικό των οποίων τα έξοδα κατασκευής θα ήσαν πολύ υψηλά. Το κόστος της εργατικής δύναμης στη βιομηχανία κατασκευής καταναλωτικών αγαθών λόγου χάρη, είναι κατά κανόνα πιο χαμηλό στο Μεξικό, ή τη Βραζιλία, απ'ό,τι στις Ηνωμένες Πολιτείες."(1)

Ώθηση της προόδου άραγε, ή μήπως νεο-αποικιακή περιπέτεια; Τα ηλεκτρικά και μη-ηλεκτρικά είδη φιγουράρουν ήδη ανάμεσα στα βασικά προϊόντα εξαγωγής του Μεξικού. Στη Βραζιλία, μεγαλώνουν οι πωλήσεις οχημάτων και όπλων στο εξωτερικό. Μερικές χώρες της λατινικής Αμερικής ζουν ένα νέο στάδιο εκβιομηχάνισης, που τη γεννούν και την κατευθύνουν, εν πολλοίς, οι εξωτερικές ανάγκες και οι ξένοι κύριοι των μέσων παραγωγής. Δεν πρόκειται τάχα εδώ για ένα νέο κεφάλαιο που πρέπει να προσθέσουμε στημακρόχρονη ιστορία-μας της "ανάπτυξης προς τα έξω;" Το τίμημα της σταθερής ανόδου στις διεθνείς αγορές δεν αντιστοιχεί στα "έτοιμα προϊόντα", αλλά σε εμπορεύματα τεχνικώς πιο αρτιωμένα, που αποτελούν τον κλήρο των πιο προηγμένων οικονομιών. Το κύριο προϊόν εξαγωγής της λατινικής Αμερικής, οτιδήποτε κι αν πουλάει, πρώτες, ή επεξεργασμένες ύλες, είναι τα φτηνά εργατικά-της χέρια.

Η εμπειρία-μας δεν υπήρξε τάχα, ιστορικώς, μια συνεχής εμπειρία σακατεμού και κατατεμαχισμού μεταμφιεσμένη σε ανάπτυξη; Αιώνες τώρα, η κατάκτηση κατερήμωσε τα εδάφη για να εγκαταστήσει καλλιέργειες εξαγωγής και αφάνισε τους ιθαγενείς πληθυσμούς μέσα στις γαλαρίες και τις στέρνες των ορυχείων για να ικανοποιήσει την υπερπόντια ζήτηση σε χρυσό και σε ασήμι. Η διατροφή του προ-κολομβιανού πληθυσμού που κατάφερε να επιβιώσει απ'την εξόντωση, ανατράπηκε με την πρόοδο που ήρθε απ'αλλού. Στις μέρες-μας, ο περουβιανός λαός παράγει ψαράλευρο, πλουσιότατο σε πρωτεΐνες, για τις αγελάδες των ΗΠΑ και της Ευρώπης, μα οι πρωτεΐνες αυτές λείπουν απ'το διαιτολόγιο των περισσότερων Περουβιανών. Η ελβετική θυγατρική της Φολκσβάγκεν φυτεύει στην Ελβετία ένα δέντρο για κάθε αυτοκίνητο που πουλάει,

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ.π.

ευγενής οικολογική μέριμνα, αλλά, ταυτόχρονα, η βραζιλιάνικη θυγατρική αποψιλώνει εκατοντάδες εκτάρια δασών προκειμένου να τα παραδώσει στην εντατική παραγωγή του κρέατος εξαγωγής. Ο βραζιλιάνικος λαός, που δεν μπορεί παρά να καταναλώνει ελάχιστο κρέας, πουλά όλο και περισσότερο κρέας στο εξωτερικό Ο *Darcy Ribeiro* μου έλεγε, εδώ και λίγο καιρό, ότι μια δημοκρατία Φολκσβάγκεν δε διέφερε, ουσιαστικά, από μια δημοκρατία μπανάνας. Κάθε δολάριο που επιφέρει η εξαγωγή της μπανάνας, μόλις και μετά βίας αφήνει έντεκα σεντς στην παραγωγό χώρα,(1) κι ένα ασήμαντο μέρος απ'αυτά τα έντεκα σεντς αποτελεί το μισθό των εργατών που δουλεύουν στις φυτείες. Οι αναλογίες αλλάζουν άραγε όταν μια χώρα της λατινικής Αμερικής εξάγει αυτοκίνητα;

Τα δουλαγωγά πλοία δε διασχίζουν πια τον Ωκεανό. Σήμερα, οι δουλέμποροι δρουν μεσ'απ'το Υπουργείο Εργασίας. Μισθοί αφρικανικοί, τιμές ευρωπαϊκές. Τί άλλο είναι τα πραξικοπήματα στη λατινική Αμερική αν όχι τα διαδοχικά επεισόδια ενός αρπακτικού πολέμου; Οι νέες δικτατορίες προσκαλούν πάραυτα τις ξένες εταιρίες να εκμεταλλευθούν τη ντόπια εργατική δύναμη, πάμφθηνη και άφθονη, κι απεριόριστες πιστώσεις, με τις οικονομικές απαλλαγές και τους φυσικούς πόρους απλωμένο πιάτο κάτω απ'τα μάτια-τους.

Οι υπάλληλοι του επείγοντος σχεδίου της χιλιανής κυβέρνησης έχουν μηνιαίο μισθό που ισοδυναμεί με τριάντα δολάρια. Αν υπολογίσουμε ότι, ένα κιλό ψωμί κοστίζει μισό δολάριο, τότε φθάνουν στα δυο κιλά την ημέρα. Ο κατώτερος μηνιάτικος μισθός στην Ουρουγουάη και την Αργεντινή ισοδυναμεί αυτή τη στιγμή με την τιμή έξι κιλών καφέ. Στη Βραζιλία, είναι εξήντα δολάρια, αλλά οι *boias frias*, οι πλανόδιοι αγροτικοί εργάτες, κερδίζουν από 50 σεντς ώς ένα δολάριο την ημέρα στις φυτείες του καφέ, της σόγια και άλλων καλλιεργειών εξαγωγής. Η νομή των μεξικάνικων αγελάδων περιέχει περισσότερες πρωτεΐνες από τη διατροφή των χωρικών που έχουν ευθύνη να τις φροντίζουν. Το κρέας των ζώων αυτών προορίζεται για ορισμένα προνομιούχα στόματα και κυρίως για το διεθνές

---

1. UNCTAD, "The Marketing and Distribution System for Bananas", Δεκέμβρης 1974.

εμπόριο. Η γεωργία εξαγωγής, προστατευμένη από μια γενναιόδωρη πολιτική πιστώσεων και επίσημων διευκολύνσεων, ανθεί στο Μεξικό, ενώ μεταξύ του 1970 και 1976, η ποσότητα πρωτεϊνών ανά κάτοικο έπεσε και, στις αγροτικές περιοχές, μόνον ένα στα πέντε παιδιά έχει κανονικό ανάστημα και σωστό βάρος. (1)

Στη Γουατεμάλα, το ρύζι, ο αραβόσιτος και τα μαυροφάσουλα, βάση της εθνικής διατροφής, έχουν αφεθεί στο έλεος του Θεού, μα ο καφές, το μπαμπάκι και τα άλλα προϊόντα εξαγωγής δεσμεύουν το 87% των πιστώσεων. Σε δέκα οικογένειες που δουλεύουν στην καλλιέργεια και τη συγκομιδή του καφέ, κυριότατη συναλλαγματική πηγή της χώρας, μια μόνο διατρέφεται με τη μίνιμουμ αναγκαία ποσότητα. (2) Στη Βραζιλία, το 5% των αγροτικών πιστώσεων διοχετεύεται προς το ρύζι, τα φασόλια και το μανιόκ, ενώ τα προϊόντα αυτά είναι τα βασικά προϊόντα διατροφής των Βραζιλιάνων. Τα υπόλοιπα προορίζονται στα προϊόντα εξαγωγής.

Η πρόσφατη κατάρρευση της διεθνούς τιμής της ζάχαρης δεν επέφερε, όπως άλλοτε, ένα κύμα λοιμού για τους κουβανούς αγρότες. Στην Κούβα, ο υποσιτισμός δεν υπάρχει πια. Αντίθετα, η ταυτόχρονη σχεδόν άνοδος της διεθνούς τιμής του καφέ, δεν ανακούφισε σε τίποτε τη χρόνια εξαθλίωση των καφεοεργατών της Βραζιλίας. Η αύξηση της ροής του συναλλάγματος, στα 1976 — περιστασιακή ευφορία που την προκάλεσαν οι παγωνιές που αφάνισαν τη βραζιλιάνικη συγκομιδή — "δεν είχε άμεση αντανάκλαση πάνω στους μισθούς", παραδέχτηκε ένας υψηλά ιστάμενος του Βραζιλιάνικου Ινστιτούτου Καφέ. (3)

Φυσικά, οι καλλιέργειες εξαγωγής δεν είναι, αυτές καθεαυτές, ασυμβίβαστες με την ευημερία του πληθυσμού, όπως ακριβώς και δεν αντιστρατεύονται, βασικά, την εσωτερική οικονομική ανάπτυξη. Στο κάτω κάτω, οι πωλήσεις ζαχάρεως στο εξωτερικό χρησίμεψαν στην Κούβα, ως

---

1. "Reflexiones sobre la desnutrición en México", Comercio exterior, Banco Nacional de Comercio Exterior, S.A., τόμος 28, Νο 2, Μεξικό, Φλεβάρης 1978.

2. Roger Burbach και *Patricia Flynn, "Agribusiness Targets Latin America", NACLA*, τομ. XII, Νο 1, Νέα Υόρκη, Γενάρης-Φλεβάρης 1978.

3. Όπ.π.

εφαλτήρας για τη δημιουργία ενός νέου κόσμου, μέσα στον οποίο όλοι έχουν μερίδιο στους καρπούς της ανάπτυξης, κι όπου η αλληλεγγύη γίνεται ο άξονας των ανθρώπινων σχέσεων.

Γνωρίζουμε ήδη ποιοι είναι καταδικασμένοι να πληρώνουν τις κρίσεις μετασχηματισμού του συστήματος. Οι τιμές των περισσότερων προϊόντων που πωλούνται απ᾽τη λατινική Αμερική, πέφτουν αδυσώπητα σε σχέση με τις τιμές αυτών που αγοράζει από τις χώρες οι οποίες μονοπωλούν την τεχνολογία, το εμπόριο, τις επενδύσεις και τις πιστώσεις. Για ν᾽αντισταθμιστεί η διαφορά και για ν᾽αντιμετωπισθούν οι δεσμευτικές υποχρεώσεις απέναντι στο ξένο κεφάλαιο, είναι αναγκαίο να συμπληρώνονται ποσοτικά οι απώλειες που οφείλονται στη μετριότητα των τιμών. Μ᾽αυτή την οπτική, οι δικτατορίες του Νότιου Κώνου περιέκοψαν κατά το ήμισι τους μισθούς των εργατών κι έχουν μεταμορφώσει κάθε παραγωγικό κέντρο σε στρατόπεδο καταναγκαστικών έργων. Οι εργάτες υποχρεώνονται κι αυτοί ν᾽αντισταθμίζουν την πτώση της αξίας της εργατικής - τους δύναμης, που αποτελεί το προϊόν που πουλάνε στην αγορά. Εξαναγκάζονται να επανακτούν σε ποσότητα ωρών ό,τι χάνουν σε αγοραστική αξία με το μισθό-τους. Έτσι, οι νόμοι του διεθνούς εμπορίου αναπαράγονται μέσα στον ταπεινό καθημερινό κόσμο του κάθε λατινοαμερικάνου εργάτη. Γι᾽αυτούς που έχουν "την τύχη" να διαθέτουν μια σταθερή δουλειά, οι μέρες των 8 ωρών δεν υπάρχουν παρά μονάχα μες στο νεκρό γράμμα των νόμων. Συχνά φτάνουν στις δέκα, δώδεκα, ακόμα και δεκατέσσερις ώρες, κι η ίδια η Κυριακή μπορεί να μην αποτελεί πια μια παρένθεση αργίας.

Την ίδια στιγμή, τα εργατικά ατυχήματα, ανθρώπινο αίμα που προσφέρεται στους βωμούς της παραγωγικότητας, πολλαπλασιάζονται. Θα αναφέρουμε τρία παραδείγματα, παρμένα απ᾽την Ουρουγουάη, στα 1977:

1. Τα λατομεία που βγάζουν πέτρες και αμμοχάλικο για τις σιδηροδρομικές γραμμές, διπλασιάζουν την απόδοσή-τους. Στις αρχές της άνοιξης, δεκαπέντε εργάτες χάνουν τη ζωή-τους σε μια έκρηξη δυναμίτη.

2. Σειρές ανέργων πηγαινοέρχονται μπροστά σ᾽ένα εργοστάσιο παραγωγής πυρομαχικών. Στο εργοστάσιο δουλεύουν παιδιά. Σπάζουν ρεκόρ. Στις 20 του Δεκέμβρη, έκρη-

ξη: πέντε εργάτες νεκροί και δεκάδες τραυματίες.

3. Στις 28 του Δεκέμβρη, στις εφτά το πρωί, οι εργάτες αρνούνται να μπουν σ'ένα εργοστάσιο κονσερβών ψαριού επειδή μια δυνατή μυρωδιά αερίου τους πιάνει την ανάσα. Τους απειλούν: ή μπαίνουν, ή χάνουν τη δουλειά-τους. Εκείνοι επιμένουν με πείσμα. Τους απειλούν: θα καλέσουμε τους στρατιώτες. Δεν είναι η πρώτη φορά που η επιχείρηση και ο στρατός συνεργάζονται με αγαστή σύμπνοια και αλληλεγγύη. Οι εργάτες μπαίνουν. Αποτέλεσμα: τέσσερις νεκροί και κάμποσοι στο νοσοκομείο. Υπήρχε διαρροή αμμωνιακού οξέος.(1)

Στο μεταξύ, η δικτατορία διακηρύσσει με περηφάνια: οι Ουρουγουαΐνοί μπορούν ν'αγοράζουν, στην καλύτερη τιμή που έγινε ποτέ, σκωτσέζικο ουίσκι, εγγλέζικα γλυκίσματα, δανέζικο ζαμπόν, γαλλικά κρασιά, ισπανικό τόνο και ρούχα της Ταϊτής.

Η Μαρία Καρολίνα *de Jesus* γεννήθηκε ανάμεσα σε κοπριές και ψοφίμια.

Μεγάλωσε, υπέφερε, δούλεψε σκληρά, αγάπησε άντρες, έκανε παιδιά. Με χέρι αδέξιο, σημείωνε σ'ένα τετράδιο ό,τι έκανε, ό,τι ζούσε.

Ένας δημοσιογράφος ανακάλυψε τυχαία αυτά τα φύλλα κι η Μαρία Καρολίνα *de Jesus* γνώρισε τη δόξα. Το βιβλίο-της, με τίτλο Το Καθίκι *(La Favela)*, ημερολόγιο πέντε χρόνων ζωής σε μια απαίσια συνοικία του Σάο Πάουλο, διαβάστηκε σε σαράντα χώρες και μεταφράστηκε σε δεκατρείς γλώσσες.

Σταχτοπούτα της Βραζιλίας, προϊόν παγκόσμιας κατανάλωσης, η Μαρία Καρολίνα εγκατέλειψε τη βρωμιά-της, διέτρεξε τον κόσμο, συνεντευξιάστηκε και φωτογραφήθηκε, εστεμμένη των κριτικών, εκλεκτή του καλού κόσμου, που γινόταν δεκτή από προέδρους.

Τα χρόνια πέρασαν. Μια Κυριακή πρωί, στις αρχές του 1977, η Μαρία Καρολίνα *de Jesus* πέθανε ανάμεσα στις κοπριές και τα ψοφίμια. Όλος ο κόσμος είχε κιόλας ξεχάσει τη γυναίκα που έγραψε κάποτε: "Η πείνα είναι ο δυναμίτης του ανθρώπινου κορμιού".

---

1. Πληροφορίες που παραχώρησαν τα συνδικάτα του τύπου, *Uruguay Informations*, No 21 και 25, Παρίσι.

Αυτή, που είχε τραφεί απ'τα υπολείμματα του άλλου μπόρεσε να γίνει, για μια σύντομη στιγμή, μια εκλεκτή. Της επέτρεψαν να καθήσει στο τραπέζι του συμποσίου. Την ώρα του καφέ, η γοητεία διαλύθηκε. Κι ενώ αυτή ζούσε τ'όνειρό-της, η Βραζιλία παρέμενε αυτή η χώρα, όπου, καθημερινά, εκατό εργάτες σακατεύονται σε εργατικά ατυχήματα, κι όπου τα τέσσερα παιδιά στα δέκα γεννιούνται για να γίνουν ζητιάνοι, κλέφτες, ή μάγοι.

Οι φιλομειδείς στατιστικές εξαπατούν. Στα συστήματα που λειτουργούν ανάποδα, όταν η οικονομία αναπτύσσεται, μαζί-της αναπτύσσεται κι η κοινωνική αδικία. Στο χρονικό διάστημα της πιο φημισμένης περιόδου του βραζιλιάνικου "θαύματος", ο φόρος της παιδικής θνησιμότητας αυξήθηκε μέσα στις γειτονιές της πλουσιότερης πόλης της χώρας. Στον Ισημερινό, η άξαφνη ευημερία του πετρελαίου έφερε τη χρωματιστή τηλεόραση, αλλά δεν έφτιαξε μήτε σχολειά, μήτε νοσοκομεία.

Τα αστικά κέντρα διογκώνονται ώς το σημείο να εκραγούν. Στα 1950, η λατινική Αμερική είχε έξι πόλεις με παραπάνω από 1 εκατομμύριο κατοίκους. Στα 1980, θα έχει εικοσιπέντε. (1) Οι λεγεώνες εργατών που ξερνά η ύπαιθρος μοιράζονται, στα περίχωρα των μεγάλων πόλεων, τη μοίρα που επιφυλάσσει το σύστημα στους νεαρούς "πλεονάζοντες" των αστικών κέντρων. Εδώ, τελειοποιούνται οι πρακτικές των ***buscavidas*** (αετονύχηδων), που τους επιτρέπουν να επιβιώνουν. "Το παραγωγικό σύστημα έχει δείξει μιαν εντελώς απροκάλυπτη ανεπάρκεια για τη δημιουργία μιας στρατολόγησης ικανής ν'απορροφήσει τη διογκούμενη εργατική δύναμη αυτών των περιοχών, και ειδικά τους μαζικούς αριθμούς των εργατικών χεριών που πλημμυρίζουν τα αστικά κέντρα..."(2)

Μια μελέτη του Διεθνούς Οργανισμού Εργασίας υπογράμμιζε πρόσφατα ότι, στη λατινική Αμερική, πάνω από 110 εκατομμύρια άνθρωποι ζουν μέσα σε συνθήκες "σοβαρής φτώχειας." Τα 70 εκατομμύρια ανάμεσά-τους μπορούν να θεωρηθούν ως "αυτόχθονες."(3) Πόσο είναι άραγε

---

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ. π.
2. Όπ. π.
3. *O.I.T.*, *"Empleo, crecimiento y necesidades esenciales"*, Γενεύη, 1976.

το ποσοστό του πληθυσμού που τρώγει λιγότερο κι από το αναγκαίο; Στη γλώσσα των τεχνικών, το 42% των Βραζιλιάνων, το 43% των Κολομβιανών, το 49% των Ονδουριανών, το 31% των Μεξικάνων, το 45% των Περουβιανών, το 29% των Χιλιανών και το 35% των κατοίκων του Ισημερινού έχουν "εισοδήματα κατώτερα απ'την κατώτατη ισοσταθμισμένη τιμή διατροφής." (1)

Πώς τάχα να καταπνιγούν οι επαναστατικές εκρήξεις των μεγάλων καταδικασμένων πλειοψηφιών; Πώς να προληφθούν τούτες οι πάντα πιθανές εκρήξεις; Πώς γίνεται να μην αυξάνονται όλο και περισσότερο αυτές οι πλειοψηφίες, όταν το σύστημα δεν κάνει τίποτε γι'αυτές; Εφόσον αποκλείεται η ελεημοσύνη, το λόγο έχει η αστυνομία.

Στις χώρες-μας, η βιομηχανία της τρομοκρατίας πληρώνει ακριβά, όπως όλες οι άλλες βιομηχανίες, το *Know-how* των ξένων. Η βορειο-αμερικάνικη τεχνολογία της καταστολής, δοκιμασμένη στα τέσσερα σημεία του πλανήτη, αγοράζεται και εφαρμόζεται σε μεγάλη κλίμακα. Θα ήταν, όμως, άδικο να μην αναγνωρίσουμε, στον τομέα αυτό, μια κάποια δημιουργική καπατσοσύνη στις άρχουσες τάξεις της λατινικής Αμερικής.

Οι αστικές-μας τάξεις δε στάθηκαν ικανές να προωθήσουν μιαν ανεξάρτητη οικονομική ανάπτυξη κι οι απόπειρές-τους να δημιουργήσουν μιαν εθνική βιομηχανία, μόλις και μετά βίας πρόλαβαν να γνωρίσουν μια σύντομη απογείωση για να ξαναπέσουν και πάλι ανώμαλα στο έδαφος. Μέσα σ'ολόκληρη την ιστορική-μας πορεία, οι κύριοι της εξουσίας έδωσαν άπειρα δείγματα απ'την έλλειψη πολιτικής φαντασίας και πνευματικής-τους στειρότητας. Ήξεραν, όμως, να συναρμολογούν μια γιγάντια μηχανή του φόβου, και επέφεραν τις δικές-τους τελειοποιήσεις στην τεχνική εξόντωσης των ανθρώπων και των ιδεών. Από την άποψη αυτή, η πρόσφατη εμπειρία του Ρίο ντε λα Πλάτα είναι χαρακτηριστική.

"Η απολύμανση θα μας πάρει πολύ χρόνο", ανάγγειλαν αμέσως οι αργεντίνοι στρατιωτικοί. Οι ένοπλες δυνάμεις κλήθηκαν κατά σειράν από τις άρχουσες τάξεις της Ουρουγουάης και της Αργεντινής για να τσακίσουν τις δυνάμεις της αλλαγής, να ξεριζώσουν τις ρίζες-τους, να διαιωνίσουν

---

1. Ηνωμένα Έθνη, *CEPAL*, όπ.π.

το σύστημα των προνομίων και να δημιουργήσουν θελκτικές για το ξένο κεφάλαιο οικονομικές και πολιτικές συνθήκες: στρωμένη γη, χώρες όπου βασιλεύει η "τάξις", εργάτες βολικοί και υπάκουοι, χαμηλά μεροκάματα. Τίποτε δεν είναι περισσότερο "σε τάξη" απ'όσο ένα νεκροταφείο. Έτσι, ο πληθυσμός έγινε αμέσως ο εσωτερικός εχθρός. Το παραμικρότερο σημάδι ζωής, διαμαρτυρίας, η απλώς αμφιβολίας αποτελεί, σύμφωνα με το στρατιωτικό δόγμα της εθνικής ασφάλειας, επικίνδυνη πρόκληση.

Περίπλοκοι μηχανισμοί πρόληψης και καταστολής τέθηκαν σε λειτουργία.

Πίσω απ'τα προσχήματα κρύβεται ένας βαθύς ορθολογισμός. Η καταστολή, για να είναι αποτελεσματική, πρέπει να φαίνεται αυθαίρετη. Αν εξαιρέσει κανείς την αναπνοή, η κάθε ανθρώπινη δραστηριότητα μπορεί να θεωρηθεί έγκλημα. Στην Ουρουγουάη, τα βασανιστήρια είναι μια συνηθισμένη ανακριτική μέθοδος: ο οποιοσδήποτε μπορεί να πέσει θύμα-της, κι όχι μόνον οι ύποπτοι, ή οι ένοχοι για αντικαθεστωτικές πράξεις. Έτσι ο πανικός του βασανιστήριου διαδίδεται ανάμεσα στους πολίτες, σαν παραλυτικό αέριο που πλημμυρίζει κάθε σπίτι και τρυπώνει στην καρδιά του καθενός.

Στη Χιλή, το ανθρωποκυνηγητό απέφερε τριάντα χιλιάδες νεκρούς. Μα στην Αργεντινή, δεν τουφεκίζουν: τα θύματα εξαφανίζονται. Οι αόρατες στρατιές της νύχτας αναλαβαίνουν την επιχείρηση. Δεν υπάρχουν μήτε πτώματα, μήτε υπεύθυνοι. Έτσι, η σφαγή — πάντα στα μουλωχτά, ποτέ επίσημα — πραγματοποιείται μέσα στην πλήρη ατιμωρησία, και η συλλογική αγωνία διαδίδεται στον υψηλότερο βαθμό. Κανείς δε δίνει λογαριασμό σε κανένα, μήτε εξηγήσεις. Το κάθε έγκλημα είναι μια οδυνηρή αβεβαιότητα για τις οικογένειες του θύματος, ενώ ταυτόχρονα αποτελεί προειδοποίηση για όλους. Η Κρατική τρομοκρατία προτάσσεται για να παραλύει τον κόσμο με το φόβο.

Στην Ουρουγουάη, για να βρει κανείς δουλειά, ή για να τη διατηρήσει, πρέπει να έχει τη βίζα των στρατιωτικών. Μέσα σε μια χώρα, όπου είναι δύσκολο ν'αποκτήσεις δουλειά έξω απ'τα στρατόπεδα και τα αστυνομικά τμήματα, τούτη η υποχρέωση δε χρησιμεύει μονάχα για να εξωθεί προς την εξορία μια μεγάλη μερίδα απ'τους τρακόσιους χιλιάδες πολίτες, που είναι φακελωμένοι ως ανήκοντες

στην αριστερά. Είναι και μια απειλή για όσους παραμένουν. Οι εφημερίδες του Μοντεβίδεο δημοσιεύουν συχνά δημόσιες μεταμέλειες και δηλώσεις πολιτών οι οποίοι τίπτουν τα στήθη, στην περίπτωση όπου...: "Ποτέ δεν ήμουν, δεν είμαι, κι ούτε ποτέ θα είμαι..."

Στην Αργεντινή, δεν είναι πια απαραίτητο ν'απαγορεύουν δια διατάγματος κανένα βιβλίο. Ο νέος Ποινικός Κώδικας διώκει, όπως πάντα, το συγγραφέα και τον εκδότη για ένα έργο που κρίνεται ανατρεπτικό. Ταυτόχρονα, όμως, διώκει και τον τυπογράφο, ώστε κανείς να μη ριψοκινδυνεύει να τυπώσει ένα κείμενο απλώς ύποπτο, μα και το διαθέτη καθώς και το βιβλιοπωλείο, ώστε κανείς να μη ριψοκινδυνεύει να το πουλήσει. Και, σαν να μην έφτανε αυτό, τιμωρεί τον αναγνώστη, ώστε κανείς να μην τολμά να το διαβάσει κι ακόμα λιγότερο να το κρατήσει. Ο καταναλωτής ενός βιβλίου εκπαιδεύεται έτσι με τον ίδιο τρόπο όπως κι ο καταναλωτής ναρκωτικών. (1) Μέσα σ'αυτό το σχέδιο μιας κοινωνίας κωφαλάλων, ο κάθε πολίτης πρέπει να γίνεται ο μεγάλος ιεροεξεταστής του εαυτού-του.

Στην Ουρουγουάη, το να μην καταγγέλεις τον πλησίον-σου είναι έγκλημα. Μπαίνοντας στο πανεπιστήμιο, οι φοιτητές ορκίζονται εγγράφως να καταγγέλουν οποιονδήποτε συμφοιτητή-τους, που επιδίδεται, εντός του πανεπιστημιακού χώρου, σε "δραστηριότητες ξένες προς τη μελέτη." Ο φοιτητής μοιράζεται την ευθύνη όλων όσα συμβαίνουν παρουσία-του. Μέσα σ'αυτό το σχέδιο μιας κοινωνίας υπνοβατών, ο κάθε πολίτης υποχρεώνεται να γίνει ο μπάτσος του εαυτού-του, μα και ο μπάτσος των άλλων. Εν τούτοις, το σύστημα, δικαίως, δυσπιστεί. Στην Ουρουγουάη, υπάρχουν 100.000 αστυνομικοί και στρατιώτες, μα και 100.000 καταδότες. Οι χαφιέδες δουλεύουν μέσα στους δρόμους και τα καφενεία, μες στα λεωφορεία, στα εργοστάσια και τα λύκεια, μες στα γραφεία και το Πανεπιστήμιο.

---

1. Στην Ουρουγουάη, οι ανακριτές έχουν εκσυγχρονισθεί. Περίεργο κράμα μεθόδων του Μεσαίωνα και καπιταλιστικού εμπορικού πνεύματος. Οι στρατιωτικοί δεν καίνε πια τα βιβλία: τα πουλάνε στους κατασκευαστές χαρτιού. Οι χαρτοποιίες τα πολτοποιούν, και ξαναρίχνουν το προϊόν στην αγορά. Είναι λάθος να λέμε ότι ο Μαρξ δε φτάνει στο λαό. Απλούστατα, δε φτάνει με τη μορφή βιβλίων, αλλά με τη μορφή χαρτοπετσετών και χαρτιού τουαλέτας.

Όποιος παραπονείται δυνατά για την ακρίβεια, ή την απάνθρωπη ζωή, βρίσκεται στη φυλακή: έχει διαπράξει "κακούργημα εναντίον της ηθικής αξίας των ενόπλων δυνάμεων", και το πληρώνει με τρίχρονη, ή εξάχρονη εκτόπιση.

Στο δημοψήφισμα του Γενάρη 1978, το να ψήφιζες "ναι" στη δικτατορία του Πινοσέτ, χάραζες απλώς ένα σταυρό κάτω από τη σημαία της Χιλής. "Όχι" ψήφιζες χαράσσοντας ένα σταυρό κάτω από ένα μαύρο τετράγωνο.

Το σύστημα επιδιώκει να συγχέεται με τη χώρα. Το σύστημα, είναι η χώρα, λέει η επίσημη προπαγάνδα βομβαρδίζοντας νυχθημερόν τους πολίτες. Ο εχθρός του συστήματος είναι προδότης της πατρίδας. Το ν'αγανακτείς ενάντια στην αδικία, ή να θέλεις την αλλαγή, αυτά αποτελούν αποδείξεις προδοσίας. Σε πλήθος χώρες της λατινικής Αμερικής, όποιος δε μετανάστευσε, ζει ως εξόριστος στην ίδια-του την πατρίδα.

Ωστόσο, την ίδια ακριβώς στιγμή όπου ο Πινοσέτ πανηγύριζε τη νίκη-του, η δικτατορία χαρακτήριζε ως "ομαδική λιποταξία απ'την εργασία" τις απεργίες που ξέσπασαν, παρά την τρομοκρατία που βασίλευε σε ολόκληρη τη Χιλή. Οι περισσότεροι απ'τους αγνοούμενους και τους εξαφανισμένους στην Αργεντινή, είναι εργάτες που είχαν συνδικαλιστική δράση. Ακούραστα, νέες μορφές πάλης γεννιώνται απ'την αστείρευτη λαϊκή φαντασία. Η δουλειά-καημός, η δουλειά-θλίψη και η αλληλεγγύη βρίσκουν νέους δρόμους για να εκδιώξουν το φόβο. Πλείστες όσες ομόφωνες απεργίες ξέσπασαν απανωτά στην Αργεντινή στα 1977, τότε που ο κίνδυνος να χάσει κανείς τη ζωή-του ήταν το ίδιο μεγάλος όσο κι ο κίνδυνος να χάσει τη δουλειά-του. Δεν μπορεί κανείς να διαγράψει με μια μονοκονδυλιά τη διεκδικητική δύναμη μιας οργανωμένης εργατικής τάξης, που έχει πίσω-της μια μεγάλη αγωνιστική παράδοση. Το μήνα Μάη του ίδιου χρόνου, όταν η δικτατορία της Ουρουγουάης έκανε τον απολογισμό του προγράμματός-της στην πλύση εγκεφάλου και συνειδήσεων και στο μαζικό ευνουχισμό, εξαναγκάστηκε να παραδεχτεί ότι απόμενε "ακόμη στη χώρα ένα ποσοστό 37% πολιτών, που ενδιαφέρονται για την πολιτική." (1)

---

1. **Συνέντευξη τύπου του προέδρου *Aparicio Mendez*, στις 21 Μάη 1977, στο Παϊσαντού. "Κοντεύομε να απαλλάξομε τη χώρα απ'την**

Στις πατρίδες-μας της λατινικής Αμερικής, δεν παραστεκόμαστε στην άγρια γέννηση του καπιταλισμού, αλλά στα αιματηρά γηρατειά-του. Η υπανάπτυξη δεν είναι ένα στάδιο της ανάπτυξης. Είναι η συνέπειά-της. Η υπανάπτυξη της λατινικής Αμερικής προέρχεται απ'την ξένη ανάπτυξη και εξακολουθεί να την τροφοδοτεί. Το σύστημα, ανίσχυρο απ'τη διεθνή υποδουλωτική-του λειτουργία, ετοιμοθάνατο απ'τη γέννησή-του, έχει χωμάτινα πόδια. Περνιέται για μοίρα και θά'θελε να συγχέεται με την αιωνιότητα. Κάθε ανάμνηση είναι ανατρεπτική, επειδή είναι διαφορετική, κι επίσης κάθε μελλοντικό σχέδιο. Υποχρεώνουν το τέρας να τρώγει δίχως αλάτι: το αλάτι, που είναι κίνδυνος, θα μπορούσε να το ξυπνήσει. Το σύστημα αναζητά το πρότυπό-του στην αμετάλλακτη κοινωνία των μερμυγκιών. Να γιατι δεν τα βρίσκει με την ιστορία των ανθρώπων, που βρίσκεται σε συνεχή μεταλλαγή. Κι ακόμη επειδή, στην ιστορία των ανθρώπων, κάθε πράξη καταστροφής βρίσκει, αργά, ή γρήγορα, την απάντησή-της σε μια πράξη δημιουργική.

Calella, Βαρκελόνη,
Απρίλης 1978.

τραγωδία του πολιτικού πάθους. Ο χρηστός άνθρωπος δεν ομιλεί για δικτατορίες, δε σκέπτεται τις δικτατορίες και δεν επικαλείται τα Ανθρώπινα Δικαιώματα."

ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ
ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

από

τον *CARLOS SA REGO*

ΑΡΓΕΝΤΙΝΗ

Αργεντινή, γη μεταναστών. Φαρ Ουέστ του νότου, όπου έρχονταν να κάνουν την τύχη-τους κύματα χωρικών και προλετάριων, Ισπανών και Ιταλών. Το Μπουένος Άιρες είν'ένα φάντασμα τάξεως και ισχύος του κατά φαντασία λατίνου. Η πόλη, με τους αλφαδιασμένους δρόμους-της και τα μεγάλα-της πάρκα, ονειρεύεται ένα κομψό πολιτισμό αγγλο-σαξονικής φινέτσας, όπου ο νόμος κυριαρχεί πάνω στα πάθη.

Πίσω, ωστόσο, απ'αυτή τη βιτρίνα της "κοσμιότητας", μαίνεται η βία και το πάθος, που έχουν σημαδέψει την ιστορία της χώρας: Η εξαθλίωση και η πολιτική ίντριγκα της νότιας Ιταλίας, η αιματερή έξαρση των Ισπανών κατακτητών, η συστηματική σφαγή των αυτόχθονων πληθυσμών. Μακάβρια παιχνίδια λαϊκίστικων τυραννιών: ένα ατέλειωτο τανγκό αγάπης και μίσους.

Ένα μεγάλο φάντασμα πλανάται πάνω απ'τη σύγχρονη Αργεντινή: ο Χουάν Ντομίνγκο Περόν. Στις 17 του Οκτώβρη 1945, μια πλημμυρίδα εργατών κατέβαινε από τις συνοικίες προς το κέντρο του Μπουένος Άιρες, με μια και μοναδική κραυγή, "Περόν", "Περόν". Οι ντεσκαμισάντος — οι "χωρίς πουκάμισα" — και η φωνή μιας σπηκερίνας απ'το ραδιόφωνο, της Εβίτα, ανέβαζαν στην εξουσία τον άνθρωπο που θα κυριαχούσε στην πολιτική ζωή επί τριάντα χρόνια. "Θα δημιουργήσουμε ένα φασισμό, χωρίς όμως να πέσουμε στα λάθη του Μουσσολίνι": Περόν και Εβίτα επινόησαν έτσι τη "δωσιδικία". Νεφελώδης θεωρία, της οποίας το σπουδαιότερο σκέλος είναι η δημιουργία εξαιρετικά ισχυρών συνεργαζόμενων εργατικών συνδικάτων. Ο Περόν θα φύγει, στα 1955, θα ζήσει είκοσι χρόνια εξόριστος και θα ξαναγυρίσει στην εξουσία για να πεθάνει κυβερνώντας, μα οι ντεσκαμισάντος δε θα τον ξεχάσουν. Μήτε αυτόν, μήτε την Εβίτα.

Στα 1976, ο αργεντίνικος στρατός αποφασίζει να εξορκίσει οριστικά το διπλοτούτο φάντασμα: η βία και η στρατιωτική δικτατορία θα φτάσουν σε ύψη άγνωστα ακόμη για τη χώρα. Το κίνημα των περονιστών και η μαρξιστική αριστερά εξοντώνονται ανηλεώς, τα πιο μαχητικά συνδικάτα διαλύονται, οι επικεφαλής των εργατών φυλακίζονται, ή δολοφονούνται. Χιλιάδες οι νεκροί κι οι "εξαφανισμένοι." Κάθε βδομάδα, μπροστά στο προεδρικό μέγαρο της Κάζα Ροζάντα, έρχονται ν'απαιτήσουν δικαιοσύνη οι μητέρες και οι γυναίκες των θυμάτων — οι "τρελές της πλατείας του Μάη."

Οι στρατιωτικοί, ωστόσο, επιδιώκουν να ξεριζώσουν πάση θυσία, κάθε ίχνος απ'τον περονισμό. Ακόμη και η εθνική βιομηχανία είναι καθισμένη στο σκαμνί. Η οικονομική πολιτική της νέας κυβέρνησης εφαρμόζει κατά γράμμα τις συνταγές της νομισματικής σχολής του Σικάγου. Μόνον οι δυνατοί θα επιβιώσουν.

Ακόμη μια φορά, η Αργεντινή εξάπτει τους πιο βαθιούς-της δαίμονες: την ωμή περηφάνια του μοναχικού εποικιστή, που ερίζει για τη ζωή-του και τα πλούτη-του προς και ενάντια σε όλους. Η Αργεντινή είναι μια πλούσια χώρα. Διαθέτει σιτάρι και πετρέλαιο. Η Παταγονία κι οι υπόλοιπες νότιες περιοχές αποτελούν ένα "νέο σύνορο" ανοιχτό στους τυχοδιώκτες. Μεγαλεπήβολα αρδευτικά σχέδια προβλέπονται για τις περιοχές του Βορρά. Ολόκληρη η βιομηχανία της χώρας έχει ανατραπεί κι έχουν εξαρθρωθεί οι παλιές ισορροπίες.

Τί θα ξεπηδήσει άραγε απ'αυτό το νέο χάος του αίματος, της εξαθλίωσης, της λύσσας για ισχύ και του επιχειρηματικού πνεύματος; Πάνω στα ερείπια του εργατικού κινήματος, χτίζεται μια νέα κοινωνία. Στην Αργεντινή, το πάθος καταλήγει πάντοτε να θριαμβεύσει πάνω στο νόμο.

Ανεξαρτησία: 9 Ιουλίου 1816.
Έκταση: 2.777.815 τετραγ. χιλιόμετρα.
Πληθυσμός: 26.730.000 (εκτίμηση για το 1979). Πλειοψηφία Λευκών:98%
Αστικός Πληθυσμός: 84,4% (1978)
Επαρχίες:
Κόρντομπα: 2.351.000 κάτ.
Μπουένος Άιρες: 10.497.000 κάτ.
Ομοσπονδιακή Περιφ: 2.982.000 κάτ.
Πόλεις (1975):
Κόρντομπα: 781.565 κάτ.
Μπουένος Άιρες (1978): 2.982.000 κάτ. (9.749.000 μαζί με τα προάστια)
Ροσάριο: 750.455 κάτ.
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 6%
Ποσοστό ετήσιας αύξησης του πληθυσμού: 1,3%
Ποσοστό παιδικής θνησιμότητας: 60,1‰
Πυκνότητα: 9,6 κάτ. ανά τετρ. χιλ.
Στρατός: 80.000 άντρες (1979)

Οικονομία

Αλιεία: 537.000 τόννοι στα 1978
Εθνικό ακαθάριστο προϊόν κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1957):
Γεωργία: 12
Εμπόριο: 10
Οικοδομές : 4
Μεταλλεία και βιομηχανία: 36
Υπηρεσίες: 31
Εσωτερικό ακαθάριστο προϊόν κατά κεφαλήν: 1910 $ (1978)
Κτηνοτροφικά προϊόντα (4η παγκ. θέση):
Βόδια: 60.174.000 κεφάλια (1979)
Πρόβατα: 35.400.000 κεφ. (1979)
Χοιρινά: 3.650.000 κεφ.(1979)
* το 38% των κτηνοτροφικών προϊόντων είναι συγκεντρωμένο στην επαρχία του Μπουένος Άιρες.
Πληθυσμός εν ενεργεία, σε %(1970)
Ανειδίκευτοι: 8,7
Βιομηχανία: 19,7
Γεωργία: 14,8
Εμπόριο: 14,7
Μεταλλεία: 0,5
Οικοδομές: 7,9
Υπηρεσίες: 33,7
Χρησιμοποίηση του εδάφους σε εκατομμύρια εκτάρια (1976):
Αρόσιμες γαίες: 25 (9%)
Βοσκοτόπια: 143,6 (51,3%)
Δάση: 60,27 (21,5%)
Μόνιμες καλλιεργήσιμες γαίες: 10,9 (3,9%)
Υπόλοιπα: 34,7 (13,4%)

Εμπόριο

Βασικοί εμπορικοί συμβαλλόμενοι, σε %:
Εισαγωγές:
Βραζιλία : 9%
Γαλλία : 4,8%
ΗΠΑ: 18,5%
Ιαπωνία: 8,8%
RFA : 10,3%
Εξαγωγές:
Βραζιλία : 8.2%
Ιαπωνία: 5,4%
Ιταλία: 8%
Κάτω Χώρες: 10%
Σοβιετική Ένωση: 3,7%
USA : 6,7%
Εισαγωγές (1978): 3.950 εκατ. $
Μεταλλευτικά προϊόντα: 19,4%
Μηχανήματα και συσκευές: 19,4%
Χημικά προϊόντα: 14,2%
Εξαγωγές (1978): 6.350 εκατ. $
Ζωϊκά προϊόντα: 11% (κρέας: 8%)
Υφάσματα: 6,8% (μαλλί: 4,3%) (3ος παγκόσμιος εξαγωγέας στα 1979)
Φυτικά προϊόντα: 37% (δημητριακά: 26,6%)
Ψάρια και καπνιστά: 15%
Εξωτερικό χρέος (1979): 9.200 εκ. $
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 165%
Τουρισμός (1977): 1.350.000 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Δημόσια υγεία: 3,6%
Εκπαίδευση: 8,8%
Δαπάνες για την Εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ):1,6 (1976)
Εκδοτική δραστηριότητα (1977): 22.298.000 αντίτυπα. 5.285 τίτλοι (λογοτεχνία: 33%, κοινωνικές επστήμες: 18%, πλαστικές τέχνες:12%)
Ημερήσιες εφημερίδες (1976): Αριθμός :142
Τιράζ: 2.682.000 φύλλα
Ραδιοφωνο: δέκτες για 1.000 κατοίκους (1977): 838
Τηλεόραση: δέκτες για 1.000 κατοίκους (1977): 180

ΒΕΝΕΖΟΥΕΛΑ

Κάτω απ'το γλυφό νερό της λίμνης Μαρακάιμπο, κατέφυγε το μεγαλύτερο κοίτασμα πετρελαίου της Νότιας Αμερικής. Ώς εκεί που χάνεται το μάτι, κατά μήκος των βαλτωμένων ακτών-της, ένα δάσος από αντλιομηχανές. Δίχως το πετρέλαιο, η Βενεζουέλα θα ήταν αναμφίβολα μια ακόμη φτωχή χώρα της Καραϊβικής.

Τούτο το μαύρο αίμα που αντλείται από τη γη είναι η ίδια η ζωή του έθνους: εξασφαλίζει το 90% των εξαγωγών και τα τρία τέταρτα των προσόδων του Κράτους. Μετά απ'την έκρηξη των τιμών, στα 1973, ένα αληθινό μάννα πετροδολαρίων πλημμύρισε τη χώρα. Τί γίνεται λοιπόν με άλα αυτά τα δισεκατομμύρια; Οικονομικοί σύμβουλοι και τεχνοκράτες υψηλής κατάρτισης αρχίζουν να ονειρεύονται. Όνειρα μεγαλομανών. Μεγαλεπήβολα σχέδια υποδομής. Γιγάντια φράγματα, δρόμοι, χυτήρια, χαλυβουργεία, εργοστάσια αλουμινίου. Επιδοτήσεις κάθε είδους για τις τοπικές βιομηχανίες. Το γεμάτο έξαψη ρίγος μιας τροπικής βιομηχανικής περιπέτειας.

Θυσιάζεται η γεωργία; Αδιάφορο! Η Βενεζουέλα θα εισαγάγει απ'τις ΗΠΑ τα απαραίτητα δημητριακά. Το κόστος των μεγάλων έργων ξεπερνά μήπως τα χρήματα της χώρας; Αδιάφορο! Η Βενεζουέλα αξίζει για να ριψοκινδυνεύσει κανείς: της εξασφαλίζουν πίστωση σε όλες τις διεθνείς χρηματαγορές (το εξωτερικό χρέος ξεπερνά ήδη τα 18 δισεκατομμύρια δολάρια). Αδειάζει τάχα η ύπαιθρος; Γεμίζουν οι πόλεις; Τί σημασία έχει! Οι χωρικοί που εγκαταλείπουν τα εδάφη-τους αποτελούν μια πρώτης τάξεως φτηνή εργατική δύναμη των αστικών κέντρων. Η εθνική εκπαίδευση, καταρρέει τάχα; Καταρρακώνεται μήπως η παράδοση και η πολιτιστική ταυτότητα της χώρας; Τί σημασία έχει! Αρκεί πού'ναι γερά τα αυτοκίνητα, αρκεί που λειτουργούν οι ηλεκτρικές συσκευές στα νοικοκυριά, αρκεί που αφθονούν οι χρωματιστές τηλεοράσεις. Το μπουμ του πετρελαίου δημιούργησε μια μάζα "νεόπλουτων". Μικροϋπάλληλοι και μεσαία στελέχη φορούν μαργαριτάρι στη γραβάτα.

Το εύκολο χρήμα έχει φιμώσει ακόμη και την πιο ριζοσπαστική αντιπολίτευση. Οι ηγέτες γκουερίλλερος των ετών της δεκαετίας του 1960, έκθαμβοι κάποτε απ' το παράδειγμα της κουβανέζικης Επανάστασης, συνεδριάζουν σήμερα, φρόνιμα φρόνιμα, κάτω απ'τα γύψινα ανάγλυφα του Καπιτώλιου, στην πλατεία Σιμόν Μπολιβάρ. Οι πολιτικές περιπέτειες είναι, για την ώρα, ξορκισμένες.

Από το 1958, η δημοκρατική εναλλαγή στην εξουσία ανάμεσα στο σοσιαλ-δημοκρατικό κόμμα (*AD*) και το χριστιανο-δημοκρατικό κόμμα (*COPEI*), λειτουργεί με ακρίβεια. Ανεξάρτητα απ'τις πολιτικές σχέσεις, η συμμαχία της Κρατικής γραφειοκρατίας με το μεγάλο κεφάλαιο των εισαγωγών-εξαγωγών και με τους βιομήχανους της Βαλένσια, είναι βαθιά σφραγισμένη. Οι επιδιώξεις για το μέλλον περιορίζονται αυτή τη στιγμή σε μια προσπάθεια να λειτουργήσει σωστά μια πληθώρα υπουργείων, πρακτορείων και δημόσιων υπηρεσιών.

Θαύμα του πετρελαίου! Μέσα σε λίγα χρόνια, η Βενεζουέλα έγινε μια μεγάλη περιφερειακή δύναμη. Επικεφαλής του "ομίλου της Καρχηδόνας", έχει εξασφαλίσει, για τη βιομηχανία-της, την τεράστια αγορά των χωρών του συμφώνου των Άνδεων (Βενεζουέλα, Κολομβία, Ισημερινός, Περού και Βολιβία). Από την άλλη, η παρουσία-της στην Καραϊβική γίνεται κάθε μέρα και πιο σημαντική. Όπως κάνουν οι πλούσιες χώρες, η Βενεζουέλα μοιράζει κι αυτή "βοηθήματα για την ανάπτυξη". Η υποστήριξη της κυβέρνησης της Βενεζουέλας αποδείχθηκε αποφασιστική για τη νίκη, στα 1979, της εξέγερσης των σαντινίστας στη Νικαράγουα.

Η Βενεζουέλα, εντούτοις, διστάζει ακόμη, αγχωμένη θαρρείς απ'την άξαφνη τόλμη-της. Θα ξαναγυρίσει άραγε στο υπήνεμο λιμάνι της ξένης βορειο-αμερικάνικης πολιτικής; Η θα ριψοκινδυνέψει να πετάξει με τα δικά-της φτερά; Εκατόν εξήντα χρόνια έπειτα από τη νίκη του Μπολιβάρ πάνω στα στρατεύματα του ισπανικού στέμματος, η Βενεζουέλα, δειλά, κρυφοκοιτάζει και πάλι προς την πρώην μητέρα πατρίδα, που θα της ανοίξει ίσως τις πόρτες της γηραίας Ευρώπης.

Ανεξαρτησία: 5 Ιουλίου 1811
Έκταση: 898.805 τετρ. χιλιόμετρα
Πληθυσμός: 13.520.000 κάτοικοι (εκτίμηση για το 1979). Μιγάδες: 66%. Λευκοί: 22%. Μαύροι: 10%. Ινδιάνοι: 2%
Αστικός πληθυσμός: 76,5% (1978)
Ομοσπονδιακή περιφέρεια: 2.248.464 κάτ. (1977) Πόλεις (1976):
Βαλένσια: 439.000 κάτ.
Καράκας (1977): 2.248.464 κάτ.
Μαρακάιμπο: 792.000 κάτ.
Μπορκισιμέτο: 430.000 κάτ.
Ποσοστό ετήσιας αύξησης του πληθυσμού: 3,1%
Ποσοστό παιδικής θνησιμότητας: 43‰
Πυκνότητα αστ. πληθ.: 15.1 κάτ. ανά τ.χ.

Οικονομία

Πληθυσμός εν ενεργεία σε %(1975):
Γεωργία: 17,7
Μεταλλεία, πετρέλαιο: 11,1
Βιομηχανία: 15
Οικοδομές: 7,5
Εμπόριο: 18,2
Υπηρεσίες: 30,5
Ακαθάριστο εσωτερικό προϊόν κατά κεφαλήν: 2.910 $ (1978) (το υψηλότερο της Λατινικής Αμερικής).
Ακαθάριστο εθνικό προϊόν κατά κλάδους δραστηριότητας, σε % (1977)
Γεωργία: 6
Πετρέλαιο, αέριο: 12,7
Βιομηχανία: 16
Οικοδομές: 17
Εμπόριο :10
Υπηρεσίες : 36
Ανεργία: 5,6% (1979)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 9,9 εκατομ. κεφάλια (1979)
Χοιρινά: 2,09 εκατ. κεφάλια (1979)
Αλιεία: 152.200 τόννοι, στα 1977
Χρησιμοποίηση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμα εδάφη: 4,7 (5,4%)
Μόνιμα καλλιεργήσιμες γαίες: 0,5 (0,6%)
Βοσκότοποι: 16,8 (19%)
Δάση: 47,9 (54,2 %)
Άλλα: 18,4 (20,8%)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 10.730 εκατομμύρια $ Αμερικής
Μηχαν. και εξοπλισμός μεταφ : 47,4%
Βασικά είδη: 24,4%
Χημικά προϊόντα: 9,8%
Τρόφιμα: 9,3%
Εξαγωγές(1978): 8.982 εκατομμύρια $ Αμερικής
Πετρέλαιο και παράγωγα: 95,4% (2ος παγκόσμιος παραγωγός στα 1928)
* Τα ποσοστά ανταποκρίνονται στο έτος 1977
Βασικοί εμπορικοί συμβαλλόμενοι, σε % (1977):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 39,2
RFA: 12
Ιαπωνία: 11
Ιταλία: 6
Καναδάς: 3
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 36
Καναδάς: 12,4
Ιταλία: 1,7
Βραζιλία : 1,5
Κολομβία: 1,4
Ενωμένο Βασίλειο: 1,3
Εξωτερικό χρέος (31-12-1979): 18 δισεκατομμύρια $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 18%
Τουρισμός (1977): 652.423 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες στα 1979 (% του συνόλου):
Παιδεία: 18,5
Δημόσια υγεία: 11,5
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 5,4 (1976)
Ημερήσιες εφημερίδες (1977):
Αριθμός: 54
Τιράζ: 2.263.000 φύλλα
Ραδιόφωνα: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 414
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 120

ΒΟΛΙΒΙΑ

Εκατόν ενενήντα πραξικοπήματα απ'την εποχή της ανεξαρτησίας. Ο βολιβιανός στρατός έχει χάσει όλους τους πολέμους-του, μα εκδικήθηκε πάνω στον πληθυσμό της χώρας-του.

Η ήττα-του, στα 1937, απέναντι στον παραγουσϊνό στρατό, δεν κατόρθωσε ωστόσο να του είναι μοιραία. Μια νέα απογοητευμένη γενιά αξιωματικών,δικηγόρων και διανοουμένων συγκρότησε τη μαγιά της Επανάστασης του 1952. Το εθνικιστικό, επαναστατικό Κίνημα, νικηφόρο, του Βικτόρ Πας Εστενσόρρο, αντικατέστησε το στρατό με εθνοφρουρές από μεταλλορύχους και χωρικούς.

Η Βολιβία είναι χώρα Ινδιάνων: αϋμαρά και κετσούα. Πάνω στο παγωμένο Αλτιπλάνο, οι φυλές είναι προσκολλημένες στον πολιτισμό-τους. Εργάτες στα ορυχεία του κασσίτερου που μασούν κόκα για να ξεγελάσουν την πείνα-τους. Φτωχοί χωρικοί που σέρνουν την ισχνή ύπαρξή-τους πάνω σε μικροσκοπικά κομμάτια γης, δούλοι μες στις απέραντες αγροτικές εκτάσεις που βρίσκονται στα χέρια λίγων οικογενειών.Η εξαθλίωση των Ινδιάνων της Βολιβίας είναι απεριόριστη. Όπως και την εποχή της "κατάκτησης", μια υποδεέστατη άρχουσα τάξη ελέγχει τη χώρα απ' τη Λα Πας, την πρωτεύουσα.

Το εθνικιστικό, επαναστατικό Κίνημα είχε ένα απλό πρόγραμμα: εθνικοποίηση των ορυχείων και αγροτική μεταρρύθμιση. Οι τρεις κύριοι του κασσίτερου αντικαταστάθηκαν απ'την Μεταλλειακή Ένωση Βολιβίας *(COMIBOL)* και οι γαίες των μεγάλων περιοχών μοιράστηκαν στους Ινδιάνους.

Από το 1952 κι έπειτα, πραξικοπήματα και αντι-πραξικοπήματα διαδέχονται το ένα τ'άλλο, πάντα σε σχέση εξάρτησης από τη δύναμη, ή την αδυναμία των χωρικών εθνοφρουρών και του ισχυρού συνδικάτου των μεταλλορύχων. Ο ίδιος ο Πας Εστενσόρρο, που είχε παραλύσει απ'τους ίδιους τους επαμφοτερισμούς-του, επαναδημιούργησε το βολιβιανό στρατό για να τον αντιπαραθέσει στους εργάτες των μεταλλείων.

Μεταλλορύχοι, χωρικοί και στρατιωτικοί: τρίγωνο δεμένο αξεδιάλυτα σ'ένα διάλογο άλλοτε συνένοχο, άλλοτε αιματηρό. Ο στρατός, πάντως, επωφελείται από ένα ατού αποφασιστικό: την υπόγεια δυσπιστία ανάμεσα στους μεταλλορύχους και τους χωρικούς.

Στα ανατολικά της χώρας, εκτείνεται μια απέραντη τροπική πεδιάδα ώς τη Βραζιλία. Είναι η επαρχία της Σάντα Κρουζ, πλούσια σε πετρέλαιο και φυσικό αέριο, ιδεώδης τόπος για την κτηνοτροφία, κέντρο ενός επικερδέστατου εμπόριου κοκαΐνης. Νέο βολιβιανό "σύνορο", όπου η κεντρική εξουσία μόλις και μετά βίας επιβάλλεται. Η καινούρια ολιγαρχία της περιοχής, επιθετική και αντιδραστική, ήρθε να διαταράξει, εδώ και λίγο καιρό, τον πατροπαράδοτο ρυθμό των συμμαχιών και των σφαγών. Μια στρατιωτική δεξιά, στηριζόμενη απ'τους κυρίους της Σάντα Κρουζ, από τα δίκτυα των ναρκωτικών, από τα καθεστώτα Βραζιλίας και Αργεντινής, έθεσε γρήγορα τις ένοπλες δυνάμεις υπό τον ελεγχό-της. Εμπόριο ναρκωτικών, δωροδοκίες και διαφθορά αντικαθιστούν τα ψευτο-εθνικιστικά, ή "κοινωνικά" κίνητρα του παρελθόντος. Η καταπίεση και η καταστολή, στο εξής, επιπίπτει ταυτόχρονα επί μεταλλορύχων και χωρικών.

Μερικοί "δημοκράτες" αξιωματικοί, ωστόσο, δοκίμασαν, στα 1979, να ξαναδώσουν μια πολιτική κυβέρνηση στη χώρα. Μα το παλιό τρίγωνο διαλύεται τον Ιούλιο του 1980, ο στρατηγός Γκαρσία Μέζα αναλαμβάνει την εξουσία για να εμποδίσει τον συνήθως εκλεγόμενο υποψήφιο της κεντρο-δεξιάς Ερμάν Σίλες Σουάζο να φτάσει στην προεδρία.

Το πραξικόπημα είναι εξαιρετικά βίαιο, ακόμη και για τη Βολιβία. Οι άλλες χώρες του συμφώνου των Άνδεων, καθώς κι οι ίδιες οι ΗΠΑ, καταδικάζουν το καινούργιο αυτό "προνουτσιαμέντο". Πρόκειται άραγε για στρατιωτικό κίνημα, προορισμένο να διαρκέσει όπως συνήθως λίγους μήνες; Ίσως. Αυτή τη φορά, ωστόσο, ο στρατηγός Μέζα διακήρυξε ότι θα έμενε στην εξουσία είκοσι χρόνια ωσότου ξεριζωθεί οριστικά ο μαρξιστικός καρκίνος. Ίδια γεύση.

Όμως, μέσα στις ερημιές του Αλτιπλάνο, φουσκώνει μια υπόγεια, πνιγμένη ακόμη, βοή. Μεταλλορύχοι, ή χωρικοί; Τί σημασία έχει! Από το Τιαχουανάκο ώς το Ποτοσί, το Ινδιάνικο πνεύμα αφυπνίζεται σιγά σιγά. Αϋσμάρα, κετσούα: από τα βάθη της άγονης γης κι απ'τα πηγάδια των μεταλλείων, ανεπαίσθητα αλλ' αδυσώπητα, η Αυτοκρατορία των Ίνκας αναδύεται στην επιφάνεια. Ένας χιλιετής πολιτισμός αχνοσαλεύει στην καρδιά των Άντιος, και, όπου νά'ναι, τα πολεμικά-τους τραγούδια θα κάνουν τις φλέβες του λευκού αφέντη να παγώσουν.

Ανεξαρτησία: 5 Αυγούστου 1825
Έκταση: 1.098.581 τετρ. χιλ.
Πληθυσμός: 5.430.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). Ινδιάνοι: 55%. Μιγάδες: 30%.
Διαμερίσματα (1976):
Λα Πας: 1.465.078 κάτοικοι.
Κοτσαμπάμπα: 720.952 κάτ.
Σάντα Κρουζ: 710.724 κάτ.
Ποτοσί: 657.743 κάτ.
Πόλεις (1976):
Λα Πας: 654.713 κάτ.
Σάντα Κρουζ ντε λα Σιέρα: 254.682 κατ.
Αστικός πληθυσμός: 31,8% (1978)
Πυκνότητα: 4,9 κάτ. ανα τ.χ.
Ετήσια αύξηση του πληθυσμού: 2,7%
Παιδική θνησιμότητα: 161‰
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 32,4% (1976)
Γλώσσες: ισπανικά, αϋμάρα (25,2%) κετσούα (34,4%).
Στρατός: 17.000 άντρες

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε % (1976):
Γεωργία: 46,2
Μεταλλουργία: 4
Βιομηχανία: 9,7
Οικοδ.: 5,5
Εμπόριο: 7,1
Υπηρεσίες: 23,4
Ανειδίκευτοι: 4,1
ΑΕΠ κατά κεφ.: 510 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1976):
Γεωργία: 17
Μεταλλουργία: 9,7
Βιομηχανία: 15
Οικοδ.: 4
Εμπόριο: 20
Υπηρεσίες: 34
Χρήση του εδάφους (εκ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 3,25 (2,95%)
Μόνιμα καλ. γαίες: 0,086 (0,08%)
Βοσκότοποι: 27,1 (24,7%)
Δασικές εκτάσεις: 56,9 (51,8%)
Υπόλοιπα: 22,5 (20,5%)
Κτηνοτροφία:
Πρόβατα: 8,4 εκατ. κεφ.:(1978)
Βοδινά: 3,7 εκατ. κεφ.: (1978)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 732 εκατ. $ Αμερικής
Βασικά είδη: 41,5%
Πρώτες ύλες: 34%
Καταναλωτικά αγαθά: 19,7%
Εξαγωγές (1978): 655 εκατ. $ Αμερικής
Κασσίτερος: 65% (4η παραγωγός χώρα στα 1979)
Αργό πετρέλαιο: 9,5%
Φυσικό αέριο: 9,5%
Καφές: 2,6%
(Τα ποσοστά αντιστοιχούν στο 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977)
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 29,5
Αργεντινή: 13
Ιαπωνία: 12,8
Βραζιλία: 10,6
RFA : 8,5
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 34,4
Αργεντινή: 20
Αγγλία: 11,6
Κάτω Χώρες: 5
Εξωτερικό χρέος (1979): 3000 εκ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 15%
Τουρισμός (1977): 179.500 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες για το 1978 (% του συνόλου:
Παιδεία: 24,9
Δημόσια υγεία: 8,3
Στέγαση: 0,3
Δαπάνες για την παιδεία (σε % του ΑΕΠ: 4,7 (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση (1976):
1η και 2η βαθμ.: 64%
3η βαθμ.: 10,18%
Εκδοτική δραστηριότητα (1975): 339 τίτλοι (Λογοτεχνία: 32%, κοινωνικές επιστήμες: 26%, ιστορία και γεωγραφία; 17%)
Καθημερινές εφημερίδες (1976):
Αριθμός: 13
Τιράζ: 150.000 φύλλα
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 260
(UNESCO 1975)
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 8

ΒΡΑΖΙΛΙΑ

Το όνειρο της σύγχρονης Βραζιλίας ονομαζόταν Μπραζίλια. Μεγάλο φουτουριστικό πουλί από μπετόν, που το έστησαν στα παρθένα και ιερά εδάφη του υψηλού κεντρικού οροπέδιου, η Μπραζίλια απαιτούσε θυσίες. Εκατοντάδες χιλιάδες εργάτες — οι καντάγκος — συνέρευσαν από τις πλέον αποστερημένες περιοχές της χώρας. Όλοι οι πόροι και οι πηγές του έθνους επιστρατεύτηκαν για το τεράστιο τούτο σχέδιο. "Η Βραζιλία, χώρα του μέλλοντος." Κι η νέα πρωτεύουσα δεν ήταν τάχα το σύμβολο της θέλησης, του δυναμισμού, της ανεξαρτησίας της Βραζιλίας, αληθινή ήπειρος;

Τα εγκαίνια της Μπραζίλια έπρεπε να γιορταστούν. Έπειτα από τόσα χρόνια θυσίας, έπρεπε να δρέψουν τους καρπούς χωρίς να περιμένουν πια. Οι χωρικοί απαιτούσαν τη γη, οι εργάτες αξιοπρεπείς μισθούς, οι διανοούμενοι μιαν αληθινή εθνική κουλτούρα. Το στρατιωτικό πραξικόπημα του Απρίλη 1964 έβαλε τέρμα σ' αυτό το γνήσιο λαϊκό καρναβάλι, που είχε κιόλας παρεκτραπεί από διεφθαρμένους δημαγωγούς.

Οι στρατιωτικοί είχαν μια κοινή πίστη με το βραζιλιάνικο κομμουνιστικό κόμμα: την ιδέα ότι μια εθελουσία επέμβαση, προγραμματισμένη απ' την κεντρική εξουσία, αρκούσε για να λύσει όλα τα προβλήματα της χώρας. Θετικισμός και ετσιθελισμός, παλιές εθνικές πληγές εξηγούν τις σχέσεις αγάπης-μίσους που υπάρχει ανάμεσα στους δυο θεσμούς.

Η Επανάσταση του Απρίλη θα είναι πριν απ' όλα αντι-κομμουνιστική. Η καινούρια εξουσία δε θ' αργήσει να συντρίψει βίαια κάθε αντίσταση. Εδώ και δεκαεφτά χρόνια, οι στρατιωτικοί είναι οι απόλυτοι κύριοι της χώρας. Της έχουν δώσει την ψυχή-τους.

Η Βραζιλία, φαραωνικό σχέδιο "οικονομικού θαύματος", εκρήγνυται. Η διαφθορά κερδίζει έδαφος σ' όλες τις σφαίρες της εξουσίας. Τα μυθώδη πλούτη που σωρεύει μια μειοψηφία αποτελούν ύβρη στην αφάνταστη στέρηση της μεγάλης πλειοψηφίας του πληθυσμού. Η εθνική κουλτούρα κατακουρελιάζεται. Οι τοπικές ανισότητες ξεπερνούν κάθε ανεκτό όριο. Οι μεγάλες μητροπόλεις, το Ρίο, ή το Σάο Πάουλο κολυμπούν κυριολεκτικά σε μια αστική βία που παίρνει την όψη πραγματικού εμφύλιου σπαραγμού. Το εξωτερικό χρέος της χώρας ανέρχεται στα 60 δισεκατομμύρια δολάρια και ο πληθωρισμός ξεπερνά το 100%.

Η Βραζιλία, όγδοη δύναμη του δυτικού κόσμου με 120 εκατομμύρια κατοίκους, είναι ένα κοχλακιστό καζάνι έτοιμο να εκραγεί.

Ο στρατός και η Εκκλησία είναι οι μόνες αληθινά παρούσες στην εθνική επικράτεια πολιτικές δυνάμεις. Ο στρατός είναι η εξουσία. Η Εκκλησία η αντιπολίτευση. Η επιτυχία των μεγαλεπήβολων ονείρων από μέρους των στρατιωτικών τεχνοκρατών έχει δημιουργήσει ένα κενό. Όλος ο κόσμος ξέρει ότι μια βίαιη ρήξη θα ήταν ανεξέλεγκτη. Επίσκοποι και στρατηγοί συμφωνούν να προωθήσουν ένα "δημοκρατικό άνοιγμα." Καμία δύναμη δεν μπορεί πια να διανοηθεί ότι μπορεί, μόνη της, να διευθύνει τη χώρα από τα μακρινά και κλιματιζόμενα γραφεία της Μπραζίλια.

Σήμερα, η Βραζιλία ζει μια μεταβατική κατάσταση. Κυβέρνηση και αντιπολίτευση είναι μεταβατικές. Βαθιές κινητοποιήσεις ταράζουν τις πιο μυστικές ίνες της εθνικής ψυχής. Η επιστροφή των παλιών ινδιάνικων και αφρικανικών λατρειών προσβάλλει έντονα τη λαϊκίστικη και θετικιστική παράδοση της εξουσίας. Η χώρα δεν είναι πια τίποτ' άλλο παρά μια γιγάντια φυγή προς τα μπρος. Προς τα πού άραγε; Δεν το ξέρουμε, μα προς τα κει πηγαίνει αμετάκλητα...

Ανεξαρτησία: 7 Σεπτέμβρη 1822
Έκταση: 8.511.965 τ.χ.
Πληθυσμός: 118.650.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). Λευκοί: 50%, Μιγάδες: 39%, Μαύροι: 10%.
Κράτη (1977):
Σάο Πάουλο: 21.921.900 κάτ.
Minas Gerais : 12.985.000 κάτοικοι
Ρίο ντε Τζανέιρο: 11.019.200 κάτοικοι
Μπαχία: 8.846.500 κάτοικοι.
Πόλεις (1975):
Σάο Πάουλο: 7.198.608 κάτ.
Ρίο ντε Τζανέιρο: 4.857.716 κάτοικοι
Μπέλο Οριζόντε: 1.557.464 κάτοικοι
Ρεσίφη: 1.249.821 κάτοικοι
Αστικός πληθυσμός: 62,1% (1978)
Πυκνότητα: 13,9 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσια αύξηση πληθυσμού: 2,9%
Παιδική θνησιμότητα: 100‰ (1977)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 29,6% (1976)
Στρατός: 182.000 άντρες

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε %:
Γεωργία: 36,3
Μεταλ. και Βιομηχανία: 16,5
Οικοδομή: 6,6
Εμπόριο και υπηρεσίες: 35,8
Ανειδίκευτοι: 4,7
ΑΕΠ κατά κεφ.: 1.654 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1977)
Γεωργία: 10
Μεταλ. και Βιομηχανία: 26
Οικοδομή: 5
Εμπόριο: 13
Υπηρεσίες: 29
Ξένες επενδύσεις (1978): 13,7 δισεκ. $ Αμερικής:
ΗΠΑ: 3,8 δισ. $
RFA : 2,09 δισ. $ Αμερικής
Ιαπωνία: 1,4 δισ. $ Αμερικής
Ελβετία: 1,6 δισ. $ Αμερικής
Κτηνοτροφία:
Πρόβατα: 18 εκατ. κεφ.:(1979)
Βοδινά: 90 εκατ. κεφ.: (1979)
Χοιρινά: 36 εκατ. κεφ.: (1979)
Αλιεία: 790.000 τόννοι στα 1978
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 29,5 (3,5%)
Μόνιμα καλλ. γαίες: 8,1 (1%)
Βοσκότοποι: 165 (19,5%)
Δασικές εκτάσεις: 508 (60%)
Υπόλοιπα: 135,9 (16,1%)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 13.683 εκατ. $ Αμερικής
Ορυκτά προϊόντα, πετρέλαιο και τα παράγωγά-του: 35,4%
Μηχ. και ηλεκτρ. εξοπλισμοί: 21,4%
Χημικά προϊόντα: 13,2%
Βασικά μέταλλα: 9,4%
(Τα ποσοστά αντιστοιχούν για το 1977)
Εξαγωγές (1978): 12.659 εκατ. $ Αμερικής
Καφές: 18,1% (πρώτη παραγωγός χώρα του κόσμου στα 1979)
Κακάο σε κόκκους: 3,6% (2η παραγωγός του κόσμου στα 1979)
Ζάχαρη: 1,5%
Ορυκτά προϊόντα: 9,3% (σίδερο 3η παραγωγός χώρα του κόσμου στα 1979)
Έτοιμα προϊόντα: 40,1%
Υλικά μεταφοράς: 6,5%
Μηχ. και μηχαν. εφαρμ.: 4,5%
Μηχ. και ηλεκτρ. εφαρμ.: 2,5%
Βασικοί εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 19,8
Σαουδική Αραβία: 10,6
RFA : 8,6
Ιαπωνία: 7
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 17,5
RFA : 8,8
Κάτω Χώρες: 7,7
Ιαπωνία: 5,6
Ιταλία: 5,4
Εξωτερικό χρέος (1979): 50.000 εκατ. $ Αμερικής (το υψηλότερο του κόσμου)
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 60%
Τουρισμός (1977): 634.595 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 7,9
Δημόσια υγεία: 2,8
Στέγαση: 0,9
Δαπάνες για την παιδεία (σε % του ΑΕΠ : 2,3 (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ.: 74% (1974)
3η βαθμ.: 12,61% (1976)
Εκδόσεις (1977): 222.309.000 αντίτυπα. 20.025 τίτλοι (λογοτεχνία: 22,5%. Κοινωνικές επιστήμες: 25,5%. Καθαρές επιστήμες: 12,4%. Θρησκευτικά: 6,2%)
Καθημερινές εφημερίδες (1978): 299
Τιράζ: 4.896.000 φύλλα
Ραδιόφωνο(1975): 158 δέκτες για 1000 κάτ.
Τηλεόραση (1977): 100 δέκτες για 1000 κατ.

ΓΟΥΑΤΕΜΑΛΑ

Η εποχή του Τέκουμ Ουμάν δεν είναι μακρινή. Ο τελευταίος μονάρχης του Ουτατλάν, που σκοτώθηκε στα 1524 απ'τον κονκισταδόρ Πέδρο ντε Αλβαράντο, θα ξαναγυρίσει για ν'απελευθερώσει το λαό-του: τους Ινδιάνους Κουισέ. Λευκοί και λαντίνος (μιγάδες) παρατηρούν με τρόμο τα πρώτα σημάδια μιάς αφύπνισης των Ινδιάνων.

Γουατεμάλα: γη της βίας, τόπος που τονε-διατηρεί η Γιουνάιτετν Φρουτ Κόμπανυ κοντά έναν αιώνα τώρα. Οι μεγάλες οικογένειες των καφεπαραγωγών και οι βορειο-αμερικάνικες εταιρίες φρούτων δεν ξεχνούν το μεγάλο τρόμο-τους των ετών 1944 ώς 1954. Μες στη δεκαετία αυτή, δημοκρατικές κυβερνήσεις δοκιμάζουν να θέσουν ο'εφαρμογή κοινωνικές μεταρρυθμίσεις και, κυρίως, μιαν αγροτική μεταρρύθμιση. Την εποχή αυτή, το 70% των γαιών ανήκει σε 2% ιδιοκτήτες. Ο καρκίνος του μεγαλοκτηματία έχει ροκανίσει τη Γουατεμάλα περισσότερο απ'οποιαδήποτε άλλη χώρα της κεντρικής Αμερικής.

Ο πρόεδρος *Jacobo Arbenz* τόλμησε ν'αγγίξει την ιδιοκτησία της Γιουνάιτεντ Φρουτ. Στα 1954, μια ομάδα μισθοφόρων, που τους χρηματοδοτεί αυτή η εταιρία μπανάνας και τους πλαισιώνουν οι βορειο-αμερικάνικες υπηρεσίες πληροφοριών, εισβάλλουν στη χώρα. Από τότε, η Γουατεμάλα ζει μέσα σ'ένα αδιάκοπο λουτρό αίματος. Ο λαός-της υφίσταται τον αιματοβαμμένο πειραματισμό τεχνικών μεθόδων καταστολής που θα πλουτίσουν άλλες χώρες της νοτιο-αμερικάνικης ηπείρου. Εξεγέρσεις, **δολοφονίες** ηγετών της αντιπολίτευσης, σφαγές ινδιάνικων πληθυσμών, "τάγματα του θανάτου": η λευκή τρομοκρατία έχει ριζώσει στην καθημερινή ζωή του έθνους.

Μέσα στη σύγχρονη ιστορία της Γουατεμάλας, η πολιτική δεν αφορά πάντως παρά μόνο τους λαντίνος. Η αριστερά και η δεξιά είναι μιγάδες. Στα δυτικά υψίπεδά-τους, οι Ινδιάνοι – το 55% του πληθυσμού – υποφέρουν σιωπηλά, παραμερισμένοι απ'τις ιδεολογικές μάχες των πόλεων και των ακτών. Η μόνη σημαντική επαφή με την υπόλοιπη χώρα γίνεται στη διάρκεια της εποχιακής συγκομιδής του καφέ, του μπαμπακιού και του ζαχαροκάλαμου, τότε που, μισό περίπου εκατομμύριο Ινδιάνοι κατεβαίνουν στην ακτή του Ειρηνικού, αναζητώντας ένα μεροκάματο πείνας.

Οι καιροί, όμως, αλλάζουν. Στα 1975, μια Στρατιά ανταρτών του λαού (*EGP*) συγκροτείται στη χώρα. Έκτοτε, αντιμετωπίζει τον τακτικό στρατό, παρά τις σφαγές και τις "επιχειρήσεις εξοντώσεως." Για πρώτη φορά, οι ινδιάνοι αγροτικοί εργάτες ιδρύουν **συνεταιρισμούς** για την υπεράσπιση των συμφερόντων τους. Διεκδικήσεις και διαδηλώσεις διαδέχονται η μια την άλλη, ίσαμε την καρδιά της πόλης της Γουατεμάλας. Η σκιά των τολτέκων πολεμιστών ξανάρχεται να στοιχειώσει τους νέους άρχοντες.

Προστατευόμενη των ΗΠΑ, η παρούσα κυβέρνηση του στρατηγού Λουκάς Γκαρσία δεν ξέρει ν'απαντά παρά μόνο με τη σφαγή. Περίτρομη καίει τα πλοία-της. Δεν έχει μείνει καμιά απολύτως ευκαιρία για λύσεις διαπραγματευτικές: ακόμη κι οι πλέον μετριοπαθείς ηγέτες της αντιπολίτευσης, δολοφονούνται ανηλεώς.

Όπως και στο Κουεζαλτενάνγκο, δεν υπάρχουν φυλακισμένοι. Αυτή, ωστόσο, τη φορά, δεν είναι μήτε ο χρυσός, μήτε το ασήμι που κρατούν το χορό... Πέρα απ' τη χώρα των κουισέ, μέσα στη ζούγκλα του Πετέν, κάτω από τα ερείπια των μεγάλων πόλεων των Μάγια, κοιμούνται τεράστια αποθέματα πετρελαίου...

Ανεξαρτησία: 15 Σεπτέμβρη 1821
Έκταση: 108.899 τ.χ.
Πληθυσμός: 7.050.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979): Καθαροί Ινδιάνοι: 55%. Μιγάδες: 44%.
Πόλεις:
Πόλη Γουατεμάλας: 717.322 κάτοικοι
Κουετσαλτενάγκο: 65.733 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 35,6% (1978)
Πυκνότητα: 67,7 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 2,9%.
Παιδική θνησιμότητα: 76‰ (1977)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 54,6% (1973)
Στρατός: 13.500 άντρες.

Οικονομία

Ενεργός πληθυσμός σε % (1973)
Γεωργία : 56,8
Μεταλλεία: 0,2
Βιομηχανία: 13,8
Οικοδομή: 4
Εμπόριο: 7,4
Υπηρεσίες: 15,3
Ανειδίκευτοι: 2,5
ΑΕΠ κατά κεφ: 910 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστ. (1977):
Γεωργία και κτηνοτροφία: 28%
Χρήση του εδάφους (χιλιάδες εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 1400 (12,85%)
Μόνιμα καλλιεργ. γαίες: 335 (3%)
Βοσκότοποι: 890 (8,2%)
Δασικές εκτάσεις: 5.800 (53,3%)
Υπόλοιπα: 2.464 (22,6%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 2,4 εκατ.κεφ. (1978)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 1.390 εκατομ.$ Αμερικής
Μηχαν. και Εξοπλ. μεταφ. 31,4%
Βασικά προϊόντα: 16,6%
Χημικά προϊόντα: 15,8%
Καύσιμα, ορυκτέλαια, λιπαντικά: 12,8%
Εξαγωγές (1978): 1.115 εκατομ. $ Αμερικής
Καφές: 45,6% (7η παραγωγός χώρα στα 1979).
Μπαμπάκι: 13%
Ζάχαρη: 7%
Μπανάνες: 3,8%
(Τα ποσοστά αντιστοιχούν στο έτος 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 35,6
Ιαπωνία: 10,7
Ελ Σαλβαδόρ: 9,4
RFA : 7,7
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 32
RFA: 13,3
Ελ Σαλβαδόρ: 8,9
Ιαπωνία: 7,6
Εξωτερικό χρέος (1979): 500 εκατομμύρια $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979):10%
Τουρισμός (1977): 444.843 επισκέπτες

Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 % του συνόλου):

Παιδεία: 10,7
Δημόσια Υγεία: 7,1
Κατοικία: 3,7

Δαπάνες για την εκπαίδευση (% του ΑΕΠ): 1,7 (1976)

Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση: (1977):
1η και 2η βαθμ: 43%
3η βαθμ: 4,88%

Καθημερινές εφημερίδες (1976):

Αριθμός: 9
Τιράζ: 214.000 φύλλα

Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 104 (Ουνέσκο, 1975)

Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 23

ΙΣΗΜΕΡΙΝΟΣ

Ο Αταχουάλπα, βασιλιάς του Κίτο, δολοφονεί τον ετεροθαλή αδελφό-του, τον Σάπα Ίνκα Χουάσκαρ, βασιλιά του Κούζκο. Ο Φρανθίσκο Πισάρρο,στραγγαλίζει τον Αταχουάλπα και τον αντικαθιστά, επικεφαλής της αυτοκρατορίας των Ίνκα του Βορρά, απ'τον υπολοχαγό-του Μπεναλκάσαρ, κι έπειτα απ'το δικό-του αδελφό, τον Γκουζάλο Πισάρρο.Δυο χρόνια αργότερα, στα 1541, ο Πισάρρο θανατώνεται απ'το γιό του Ντιέγκο ντε Αλμάγκρο, ενός απ'τους εξεγερμένους αξιωματικούς-του. Απ'την εποχή της κατάκτησης κι έπειτα, η εξουσία στον Ισημερινό είναι συχνά μια αιματοβαμμένη ιστορία οικογενειών.

Το Γκουαγιαχίλ είναι το σπουδαιότερο λιμάνι της χώρας. Πόλη των μεγιστάνων του συστήματος εισαγωγών-εξαγωγών, έδρα της παλιάς οικονομικής ολιγαρχίας των τραπεζών και των πρώην μεγάλων εμπορικών οίκων. Πάνω στα υψίπεδα, το Κίτο, η πρωτεύουσα, στεγάζει τους επαγγελματίες της πολιτικής, τους μεγάλους γαιοκτήμονες, τους στρατηγούς,τους αξιωματούχους και τους νέους βιομήχανους. Μιά πατροπαράδοτη αντιζηλία φέρνει αντιμέτωπες τις δυο πόλεις. Στηριζόμενοι πότε στη μια, πότε στην άλλη, δημαγωγοί πολιτικοί και φασιστοθρεμμένοι στρατηγοί διαδέχονται οι μεν τους δε στην ηγεσία του Κράτους μές'από τα σκαμπανεβάσματα της τιμής του καφέ, ή του κακάο, και τις διαρκείς μηχανορραφίες μεταξύ των μεγάλων οικογενειών.

Στην ύπαιθρο, οι απόγονοι των Ίνκας παρακολουθούν, σιωπηλοί, αυτά τα βυζαντινής σατανικότητας πολιτικά παιχνίδια, που κληροδότησε η ισπανική αυτοκρατορία. "Παράξενος λαός, διαπίστωνε κιόλας ο φυσιοδίφης Αλέξανδρος ντε Χούμπολντ. Ζει μες στη φτώχεια, πάνω σε βουνά χρυσού, κοιμάται ατάραχος στους πρόποδες ηφαιστείων και διασκεδάζει με θλιμμένη μουσική...."

Η ανακάλυψη του πετρελαίου, τον Αύγουστο του 1972, μέσα στις ζούγκλες του Αμαζόνιου που περνά απ'τον Ισημερινό, θ'αναποδογυρίσει αυτό τον "παράξενο λαό"... Τα πετρο-δολλάρια αρχίζουν να ποτίζουν ολόκληρη τη χώρα: μεγάλα οικοδομικά προγράμματα, αγωγοί, διυλιστήρια, σχέδια υποδομής. Τα πρακτορεία και οι ειδικές υπηρεσίες του Κράτους ξεφυτρώνουν σαν τα μανιτάρια. Τράπεζες και νέες βιομηχανίες έρχονται ν'αμφισβητήσουν το μονοπώλιο που κρατούσαν στα χέρια-τους οι παλιές ολιγαρχίες.

Η γεωργία χάνει τον κυριαρχικό-της ρόλο: είναι πιο εύκολο τώρα να εισάγονται τα τρόφιμα. Ο νόμος της Αγροτικής Μεταρρύθμισης παραμένει γράμμα νεκρό. Η μαζική έξοδος του αγροτικού στοιχείου διογκώνει τις παραγκουπόλεις γύρω απ'την πρωτεύουσα. Η πληθώρα δημόσιων θέσεων δημιουργεί ωστόσο μια νέα, άγνωστη ως τότε στον Ισημερινό, κοινωνική τάξη: την τάξη των ασπρογιακάδων. Φρενίτιδα της κατανάλωσης. Η παλιά αποικιακή συνοικία του Κίτο, "πατρογονική κληρονομιά της ανθρωπότητας", καταρρέει σιγά, πνιγμένη ασφυχτικά από μιαν αιφνίδια αυτοκινητοπλημμύρα.

Δικηγόροι εμπορικών υποθέσεων, νεαροί κυβερνητικοί τεχνοκράτες, καθηγητές πανεπιστημίων και "μοντέρνοι" μπίζνεσμεν, εμποτισμένοι όλοι-τους απ'την "οικονομική λογική", καταλαμβάνουν εξ εφόδου και ρυθμίζουν τις πολιτικές ισορροπίες. Στα 1979, στο πρόσωπο του *Jaime Roldos*, αυτοί οι "νεότουρκοι", βάνουν στο χέρι την προεδρία.

Το πετρέλαιο, μολοντούτο, δεν τήρησε όλες τις υποσχέσεις-του. Η παραγωγή λιμνάζει, η εμπορευματοποίηση χωλαίνει. Αντίθετα με τη Βενεζουέλα, η *CEPE* (Δημόσια Επιχείρηση Πετρελαίου) κάνει έκκληση στα μεγάλα διεθνή πετρελαϊκά τραστ.

Διοικητικές μεταρρυθμίσεις, προτεραιότητα στις βιομηχανίες και στις πιο αποδοτικές καλλιέργειες, προστασία νέων κοιτασμάτων πετρελαίου.Το πρόγραμμα της νέας κυβερνητικής ομάδας είναι φιλόδοξο. Πλήττει κατά μέτωπο την ξεπερασμένη ισχύ των πατριαρχικών και παραδοσιακών οικογενειών. Ακόμα μια φορά, ο Ισημερινός παραλύει απ'τις διαμάχες μεταξύ φατριών, ενώ ένας εξαθλιωμένος ινδιάνικος πληθυσμός πασχίζει να επιβιώσει με τα ψίχουλα του πετρελαϊκού μπουμ. Από τότε που το δάσος πρόσφερε το μαύρο χρυσό-του στη χώρα, ένα νέο όνειρο συνεπήρε ύπουλα το έθνος: η κατάκτηση της "Ανατολής", της μυστηριακής αυτής περιοχής του Αμαζονίου που ανήκει στην εθνική επικράτεια. Μύθος πανάρχαιος που είχε σπρώξει τον Φρανθίσκο Ορελάνα να χωθεί μέσα στη ζούγκλα. Μα ο κονκισταδόρ δεν ξαναγύρισε ποτέ. Ξαναβρέθηκε, στα 1541, στις εκβολές του Αμαζόνιου, πάνω στις γνωστές όχθες του Ατλαντικού. Τίποτε πια δεν υπήρχε για ν'ανακαλύψει.

Ανεξαρτησία: 1822
Έκταση: 270.670 τ.χ.
Πληθυσμός: 8.080.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). Πλειοψηφία: 70% Ινδιάνοι, ή μιγάδες.
Επαρχίες (1974):
Γκούγιας: 1.512.333 κάτ.
Πιτσίντσα: 988.306 κάτ.
Μαναμπί: 817.966 κάτ.
Πόλεις (1978):
Γκουαγιακίλ: 1.022.010 κάτ.
Κίτο: 742.858 κάτοικοι
Αστικός πληθυσμός: 43,5% (1978)
Πυκνότητα: 29,5 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 3,4%
Ποσοστό παιδικής θνησιμότητας: 71,5‰ (1977)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 33,4% (1977)
Στρατός: 17.500 άντρες

Οικονομία

Ενεργός πληθυσμός σε % (1974):
Γεωργία: 46,5
Μεταλλεία: 0,4
Βιομηχανία: 11,5
Οικοδομή: 4,4
Εμπόριο: 9,4
Υπηρεσίες: 21,2
Ανειδίκευτοι: 6,6
ΕΑΠ (εσωτερικό ακαθάριστο προϊόν) κατά κεφ.: 910 $ Αμερικής (1978)
Εθνικό ακαθ. προϊόν κατά κλάδους δραστηριότητας, σε % (1977):
Γεωργία: 20
Μεταλλεία: 2,4
Βιομηχανία: 17
Οικοδομή: 6
Εμπόριο: 13
Υπηρεσίες: 27
Κτηνοτροφία:
Χοιρινά: 3,1 εκατ. κεφ. (1978)
Βοδινά: 2,8 εκατ. κεφ. (1978)
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 3,9 (14,2%)
Μόνιμα καλλ. γαίες: 1,1 (3,9%)
Βοσκότοποι: 2,2 (7,8%)
Δασικές εκτάσεις: 17,8 (63,5%)
Υπόλοιπα: 3 (10,6%)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 1.588 εκατ. $ Αμερικής
Μηχανήματα και συσκευές: 28,4%
Εξοπλισμός μεταφοράς: 18%
Βασικά μέταλλα: 13,7%
Χημικά προϊόντα: 12,6%
Εξαγωγές (1978): 1.586 εκατ.$ Αμερικής
Πετρέλαιο: 49,3%
Κακάο: 12,3%
Καφές: 11,6%
Μπανάνες: 10,2%
(Τα ποσοστά αναλογούν στα έτη 1975 για τις εισαγωγές και 1977 για τις εξαγωγές).
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977).
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 38,4
Ιαπωνία: 16
RFA: 7,8
Ελβετία: 3,8
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 41,7
Παναμάς: 9
Περού: 8,5
Χιλή: 6,5
Κάτω Χώρες: 3,8
Εξωτερικό χρέος (1979): 4000 εκ. $
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 20%
Τουρισμός (1977): 201.900 επισκέπτες

Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978:
Παιδεία: 30,4
Δημόσια υγεία: 9,5
Δαπάνες για την εκπαίδευση: 4,5% (1977)
Ποσοστό εγγραφών στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ.: 75% (1977)
3η βαθμ.: 28,38% (1976)

Καθημερινές εφημερίδες (1977):
Αριθμός: 37
Τιράζ: 350.000 φύλλα

Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1970): 279

Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 45

ΙΣΠΑΝΙΟΛΑ: ΑΪΤΗ ΚΑΙ ΔΟΜΙΝΙΚΑΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Δυο χώρες μοιράζονται ένα νησί 76.900 τετρ. χιλιομέτρων: η Αϊτή και η Δομινικανή Δημοκρατία. Οι τύχες της αποικιοποίησης και οι πόλεμοι της Ανεξαρτησίας διαίρεσαν την Ισπανιόλα, το "μαργαριτάρι των Αντιλλών". Απ'τη μια, η πρώτη μαύρη δημοκρατία του κόσμου· από την άλλη, τα τροπικά ερείπια της παλιάς Ισπανίας.

Ισπανιόλα: αιώνες ολόκληρους, το νησί υπήρξε συνώνυμο της περιπέτειας για τους ευρωπαίους αποίκους. Αίμα και ζάχαρη. Απατεώνες που κατέφυγαν στο νησί της Χελώνας, στρατιά επαναστατημένων σκλάβων, η τρυφηλή ζωή των Ισπανών κυρίων του Άγιου Δομίνικου.

Μα η ψυχή-της Ισπανιόλα είναι μαύρη. Πριν απ'την ανεξαρτησία, σαράντα χιλιάδες κάτοχοι φυτειών χρωστούν την ευημερία τους σε μισό εκατομμύριο σκλάβους, φερμένους από τη Σενεγάλη και τη Δαχομέη. Στα 1791, κατά το παράδειγμα των παριζιάνων "ξεβράκωτων", ο μαύρος πληθυσμός σφαγιάζει τους Γάλλους και βάζει φωτιά στις φυτείες. Ο Τουσαίν Λουβερτύρ κι οι αξιωματικοί-του κατακρεουργούν τα γαλλικά στρατεύματα που στέλνει ο Ναπολέοντας. Στα 1804, ανακηρύσσεται η πρώτη ελεύθερη δημοκρατία της λατινικής Αμερικής. Η μαύρη παλίρροια σαρώνει τα πάντα στο πέρασμά-της, κι ακόμα, οι νέγρικες στρατιές της Αϊτής είναι αυτές που ελευθερώνουν τη γειτονική περιοχή της Δομινικανής Δημοκρατίας που κρατούν οι Ισπανοί. Στην Ισπανιόλα, οι σκλάβοι είν'αυτοί που επέτρεψαν στους λευκούς άποικους ν'απαλλαγούν από τον "εναγκαλισμό" της μητέρας πατρίδας. Λάθος βαρύ. Που θα σημαδέψει για πάντα ολόκληρη την ιστορία του νησιού.

Λευκοί και μιγάδες θα ενώσουν τις προσπάθειές-τους για ν'αναχαιτίσουν την πλημμυρίδα της μαύρης δύναμης. Θα φτάσουν μάλιστα ώς το σημείο να ζητήσουν την επαναπρόσδεσή-τους στην Ισπανία πρώτα, κι έπειτα στις Ηνωμένες Πολιτείες, για να προφυλαχθούν απέναντι στους πρώην σκλάβους-τους.

Η δύναμη των τυμπάνων και το αφρικανικό ταμ-ταμ ανησυχεί ακόμα και τις ΗΠΑ. Η Αϊτή και η Δομινικανή Δημοκρατία καταλαμβάνονται απ'τα αμερικάνικα στρατεύματα, στα 1915. Έκτοτε, ολόκληρη η πολιτική ζωή του τόπου μπαίνει κάτω απ'το άγρυπνο μάτι του Θείου Σαμ.

Η Ισπανιόλα, γη της επαγγελίας στο παρελθόν, είναι σήμερα αξιοθρήνητη (η Αϊτή έχει κι αυτή ένα απ'τα ευτελέστερα επίπεδα ζωής στον κόσμο). Οι δύο δημοκρατίες που μοιράζονται το νησί εξαναγκάστηκαν να υπομείνουν την αιματηρή δικτατορία των πλέον γελοίων τυρανίσκων στην ιστορία της λατινικής Αμερικής: του Τρουχίλο και του Πάπα Ντοκ. Κι ακόμη, οι Δομινικανοί είχαν την ατυχία να υπομείνουν, στα 1965, την επέμβαση μιας βορειο-αμερικάνικης εκστρατευτικής δύναμης επιφορτισμένης με την αποστολή να καταπνίξει κάθε φιλοδοξία-τους για ανεξαρτησία.

Ο φόβος, υπόγειος, κρυμμένος πίσω απ'το σάλαγο των ξένων επεμβάσεων και των αιματηρών δικτατοριών, πλανιέται ακόμα μια φορά. Κάθε χρόνο, εκατοντάδες χιλιάδες μαύροι εργάτες περνούν κρυφά τα σύνορα της Δομινικανής Δημοκρατίας. Είναι αυτοί ακριβώς που θα μαζέψουν το ζαχαροκάλαμο, βασικό πλούτο της χώρας. Μαύρος πληθυσμός, ευκίνητος, δυνάμει "επικίνδυνος": ας τον επιτηρούμε, ας τον τιμωρούμε και, στην ανάγκη, ας τον σφάζουμε.

Μα η δύναμη της αφρικανικής επανάστασης δεν έχει πεθάνει. Διατρέχει ακόμα τις βρώμικες αγορές του Πορτ-ο-Πρενς και την ύπαιθρο που την κατακαίει ο ήλιος στην καρδιά της Ισπανιόλα. Ο Όγκουμ-Φεράιγ, θεός του πολέμου, αρπάζει κιόλας τα όπλα που έδωσε κάποτε στον Τουσαίν Λουβερτύρ και τους συντρόφους-του.

Ανεξαρτησία: 1η Γενάρη 1804
Έκταση: 27.750 τετρ. χιλ.
Πληθυσμός: 4.920.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). Μαύροι: η μεγάλη πλειοψηφία (90%)
Πρωτεύουσα: Πορτ ο Πρενς: 746.000 κάτοικοι (1978)
Αστικός πληθυσμός: 24,3% (1978)
Πυκνότητα: 177,3 κατ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 1,7%.
Παιδική θνησιμότητα: 149,1‰ (1977)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 75% (1977)
Στρατός :6.000 άντρες.
Οικονομία
Πληθυσμός ενεργός σε %: Γεωργία: 66. Μεταλλεία: 0,4. Βιομηχανία: 6,2. Οικοδομή: 0,8. Εμπόριο-Υπηρεσίες: 27,1 Ανειδίκευτοι: 0,5
ΑΕΠ κατά κεφ: 260 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1978)
Γεωργία: 41. Μεταλλεία και βιομηχανία: 15
Οικοδομή: 4. Εμπόριο 10. Υπηρεσίες: 29
Κτηνοτροφία:
Χοιρινά: 2 εκατ. κεφ. (1978)
Εμπόριο
Εισαγωγές (1978): 208 εκατ. $ Αμερικής. Βασικά προϊόντα: 19,9%. Μηχαν. και Εξοπλ. μεταφοράς: 18,6%. Τρόφιμα, ζώα: 18,4%. Καύσιμα, ορυκτά, λιπαντικά: 11,4%
Εξαγωγές (1978): 148 εκατ. $ Αμερικής
Καφές: 44,4%. Βωξίτης: 12%. Βιοτεχνία: 6,4%
(Τα ποσοστά αντιστοιχούν στα έτος 1977).
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές: ΗΠΑ: 54,9. Ενωμένο Βασ.: 7,4. Καναδάς: 6. Ισπανία: 6,8.
Εξαγωγές: ΗΠΑ: 64,6. Γαλλία: 10,4. Ιταλία: 6,2
Εξωτερικό χρέος (31.12.1977): 215 εκατ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1978): 3,4%
Τουρισμός (1977): 96.000 επισκέπτες.
Κυβερνητικές δαπάνες το 1978 (% του συνόλου): Παιδεία:14,1. Δημ. Υγεία: 13,7.
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 0,9 (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ: 37% (1973)
3η βαθμ: 0,76 % (1978)
Καθημερινές εφημερίδες (1976):
Αριθμός: 6
Τιράζ: 92.000 φύλλα
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατ. (1977): 21
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατ. (1977): 3

ΔΟΜΙΝΙΚΑΝΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ανεξαρτησία: 27 Φλεβάρη 1821
Έκταση: 48.442 τ.χ.
Πληθυσμός: 6.280.000 κάτοικοι (εκτιμήσεις για το 1979). Μιγάδες:68%. Μαύροι: 19%. Λευκοί: 13%.
Πόλεις (1978):
Σάντο Ντομίνγκο: 1.103.426 κάτ.
Σαντιάγκο ντε λος Καμπαλέρος: 241.956 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 49,1% (1978)
Πυκνότητα: 108,3 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 3%
Παιδική θνησιμότητα: 37,2 ‰ (1978)
Οικονομία
ΑΕΠ κατά κεφ: 910 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1977): Γεωργία: 21 Μεταλλεία: 3. Βιομηχ: 19 Οικοδομή: 7. Εμπόριο: 17. Υπηρεσίες: 22
Πληθυσμός ενεργός σε %: Γεωργία: 44,3. Μεταλλεία: 0,1. Βιομηχ: 8,1. Οικοδομή: 2,3. Εμπόριο: 6,2. Υπηρεσίες: 20. Ανειδίκευτοι: 19.
Χρήση του εδάφους (χιλιάδες εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 645 (13,2%)
Μόνιμα καλλ. γαίες: 350 (7,2%)
Βοσκότοποι: 1.470 (30,1%)
Δασικές εκτάσεις: 1.104 (22,6%). Υπόλοιπα: 1.304 (26,7%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 2.05 εκατ. κεφ. (1978)
Εμπόριο
Εισαγωγές (1978): 856 εκατ. $ Αμερικής
Πετρέλαιο και παράγωγα: 20,8%. Μηχανήματα: 16,4%. Τρόφιμα :11,3%
Εξαγωγές (1978): 681 εκατ. $ Αμερικής
Ακατέργ. Ζάχαρη: 26%. Καφές: 20,3%. Κακάο: 11,9%.
(Τα ποσοστά αντιστοιχούν στο έτος 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 41,9
RFA :4
Ισπανία: 3,2
Εξαγωγές
ΗΠΑ: 66
Πουέρτο Ρίκο: 7,4
Ελβετία: 7
Κάτω χώρες: 6,4
Εξωτερικό χρέος (1979): 1.000 εκατ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 10%
Τουρισμός (1977): 265.000 επισκέπτες.
Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 11,1
Δημόσια Υγεία: 6,7
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 1,8 (1977)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ: 69% (1975)
3η βαθμ: 9,47% (1974)
Εκδοτική δραστηριοτητα (1976): 48 τίτλοι (ιστορ. και κριτ.λογοτ.: 31%. Κοινωνικές επιστήμες: 25%)
Καθημερινές εφημερίδες(1976):
Αριθμός: 10
Τιράζ: 208.000 φύλλα
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 42
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1976): 34

ΚΟΛΟΜΒΙΑ

Η *violencia* (=βία) κράτησε εννέα χρόνια, απ'τα 1948 ώς τα 1956. Διακόσιες χιλιάδες νεκροί, ένας πραγματικός εμφύλιος πόλεμος που έφερε αντιμέτωπους φιλελεύθερους και συντηρητικούς — στην Κολομβία, είσαι είτε το ένα, είτε το άλλο, από πατέρα σε γιό. Ωστόσο, το παλιό πολιτικό χάσμα, κοινό σε ολόκληρη τη λατινική Αμερική, είχε χάσει πολλήν απ'την ιδεολογική-του ζωτικότητα. Πίσω απ'τη σύγκρουση της οικογενειακής βεντέτας, μια ψυχρή πάλη: η πάλη της οικονομίας του συστήματος εισαγωγών-εξαγωγών ενάντια στη γαιοκτημοσύνη και τις παλιές παραδοσιακές λειτουργίες.

Στα 1957, ένα σύμφωνο θέτει τέρμα στις εχθροπραξίες. Τα δύο κόμματα αποφασίζουν να μοιραστούν, εξ ημησίας, την εξουσία. Η κολομβιανή δημοκρατία ισορροπεί. Από τότε, ενδημικό, ριζώνει στην ύπαιθρο ένα αντάρτικο που δρα σποραδικά. Δεν είναι μήτε φιλελεύθερο, μήτε συντηρητικό. Οι φτωχοί, τώρα, μάχονται μόνοι-τους.

Οι στατιστικές της χώρας είναι κολακευτικές. Η Κολομβία, δεύτερη παραγωγός χώρα του κόσμου σε καφέ, εξασφαλίζει μοναχή-της τις ανάγκες της σε ενέργεια και διατροφή. Ακόμη και η βιομηχανία καλύπτει ένα ικανό μέρος των εθνικών αναγκών. Εντούτοις, η εξαθλίωση της υπαίθρου συγκαταλέγεται στις πλέον ζοφερές της νοτιο-αμερικάνικης ηπείρου.

Γύρω απ'τις πολυτελείς επαύλεις της πλούσιας συνοικίας της Μπογκοτά, που τις υπερασπίζουν ψηλά σιδερένια κάγκελα και ιδιωτικές αστυνομίες, στοιβάζεται ο δύστυχος λαός των παραγκουπόλεων. Δυο κόσμοι υποβλέπονται,σε μιαν αδιάκοπη εκτίμηση της δύναμής-τους. Εντελώς αναπάντεχα, στα 1977, μια μεγάλη "πολιτική απεργία" κατόρθωσε να παραλύσει κάθε δραστηριότητα της πρωτεύουσας.

Κοινωνικές εντάσεις στην πόλη, ένοπλη δράση στην ύπαιθρο. Όσο για την κυβέρνηση, ποτέ δεν υπήρξε συμπαγής. Απέναντι στην αγωνιστικότητα των συνδικάτων, ή τις ενδεχόμενες πραξικοπηματικές τάσεις των στρατιωτικών, έχει προτάξει το απόλυτο όπλο: τη συναλλαγή και τη διαφθορά.

Το κολομβιανό Κράτος χρησιμοποιεί μια διπλή λογιστική: τη μια επίσημη, την άλλη κρυφή. Η τελευταία τούτη είναι αναμφίβολα και η πιο σημαντική. Το λαθρεμπόριο ανθεί. Ο καφές και τα σμαράγδια ξέρουν να βρίσκουν μέσα στο δάσος τα μονοπάτια εκείνα που θα τα οδηγήσουν ώς τους ασφαλείς κλεπταποδόχους, στη Βενεζουέλα, ή αλλού. Πάντως, η εξαγωγή ναρκωτικών αντιπροσωπεύει αναμφίβολα τη μεγάλη βιομηχανία της χώρας. Στις επαρχίες του βορρά, η μαριχουάνα εκτείνεται σε μιαν έκταση κάπου 700 τετρ. χιλ. φυτειών. Χίλια περίπου κρυφά επιστημονικά εργαστήρια επεξεργάζονται τα φύλλα της κόκα και εκατοντάδες μικροσκοπικά αεροδρόμια χρησιμεύουν ως βάσεις για τη μεταφορά του ναρκωτικού προς τις ΗΠΑ. Η κοκαΐνη αξίζει 3.000 δολάρια το κιλό στη Μπαρανκίλα και 73.000 δολάρια στη Νέα Υόρκη. Τα κέρδη είναι μυθώδη καί αντιπροσωπεύουν ένα ετήσιο εισόδημα κάπου ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων (τα δύο τρίτα του Κρατικού προϋπολογισμού).

Δίκτυα της Μαφίας, αξοπρεπείς μπίζνεσμεν, οικονομικοί παράγοντες, πολιτικοί, συνδικαλιστές, στρατιωτικοί, γηραιά αριστοκρατία καφεφυτειών, όλοι-τους δρέπουν τους καρπούς απ'το νέο αυτό κέρας της αμαλθείας. Μια τόσο προσοδοφόρος συναλλαγή δημιουργεί δεσμούς και σχέσεις αλληλεγγύης. Ακόμη κι οι πλέον συντηρητικοί κύκλοι κάνουν σήμερα εκστρατεία για τη νομιμοποίηση του ναρκωτικού.

Έτσι, λοιπόν, η μαριχουάνα έχει σφραγίσει για πολύ καιρό το σύμφωνο φιλελεύθερων-συντηρητικών. Το χρήμα εξαγοράζει τη "μετριοπάθεια" των στρατηγών και των συνδικαλιστικών ηγετών.

Πάνω στα βουνά της Καούκα, Χουίλα, Τολίμα, ή Αντιόκεια, μες στην προλεταριακή συνοικία Πολικάρπα της Μπογκοτά, οι γκουερίλλερος σιωπούν και περιμένουν. Στο Μακόντο, το μυθικό χωριό του Γκαμπριέλ Γκαρσία Μαρκές, χωμένο μέσα στην Κορδιλλιέρα των Άνδεων, ο χρόνος, ακόμα μια φορά, έχει σταματήσει.

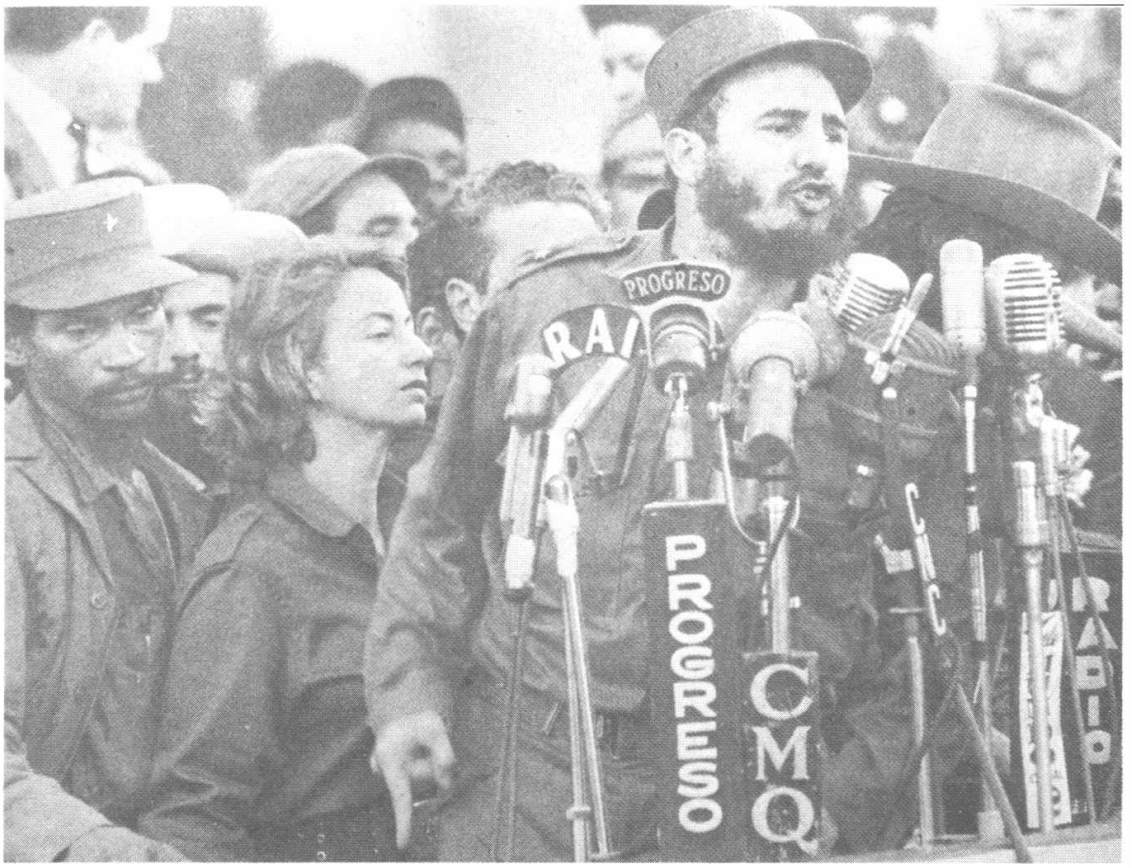

Αφίξη του Φιντέλ Κάστρο στην Αβάνα, το Γενάρη του 1959. (Φωτ. *Henriques/Magnum*)

Κάτω φωτογραφία: η μνήμη του Τσε Γκεβάρα στη Βαλγκράντ (Βολιβία). (Φωτ. *Luc Chessex*).

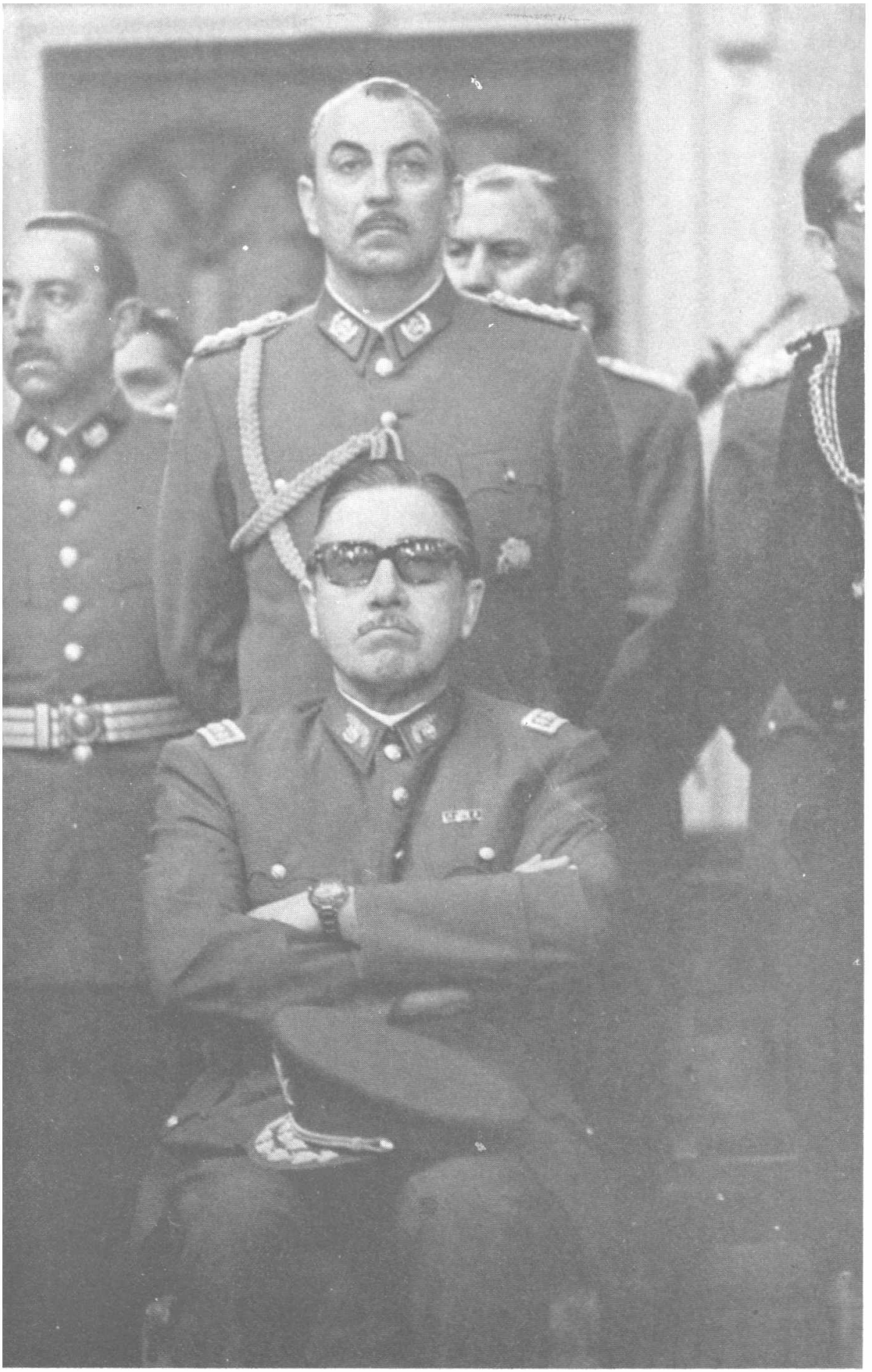

Χιλή: ο στρατηγός Πινοσέτ, το Σεπτέμβρη του 1975. (Φωτ. *Chas Gerretsen/Gamma*)

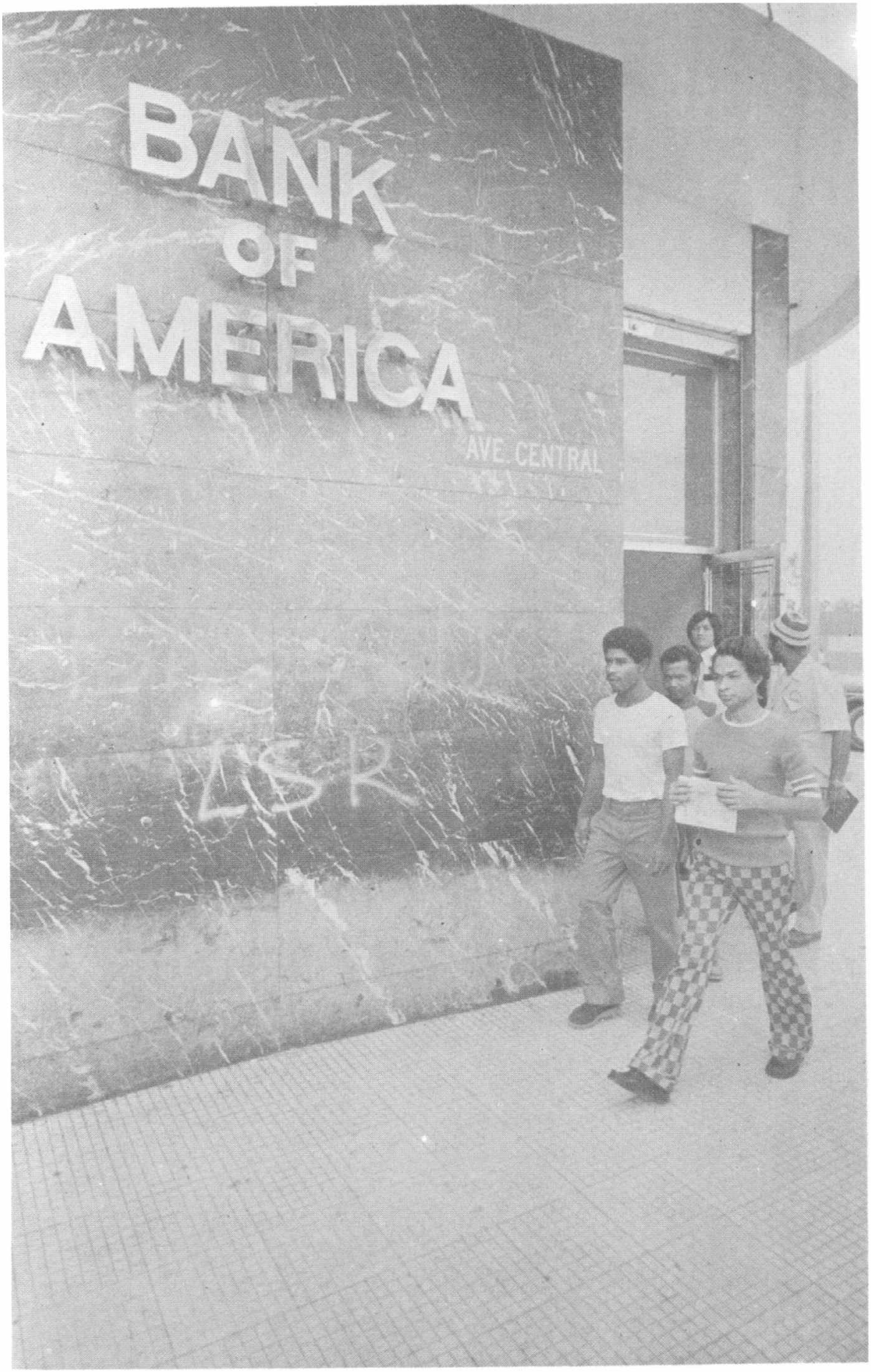

Αμερικάνικη τράπεζα στον Παναμά. (Φωτ. *Lochon/Gamma)*

Εργάτης ζαχαροκάλαμου στη Βραζιλία. (Φωτ. *Dulce Aranjo*)

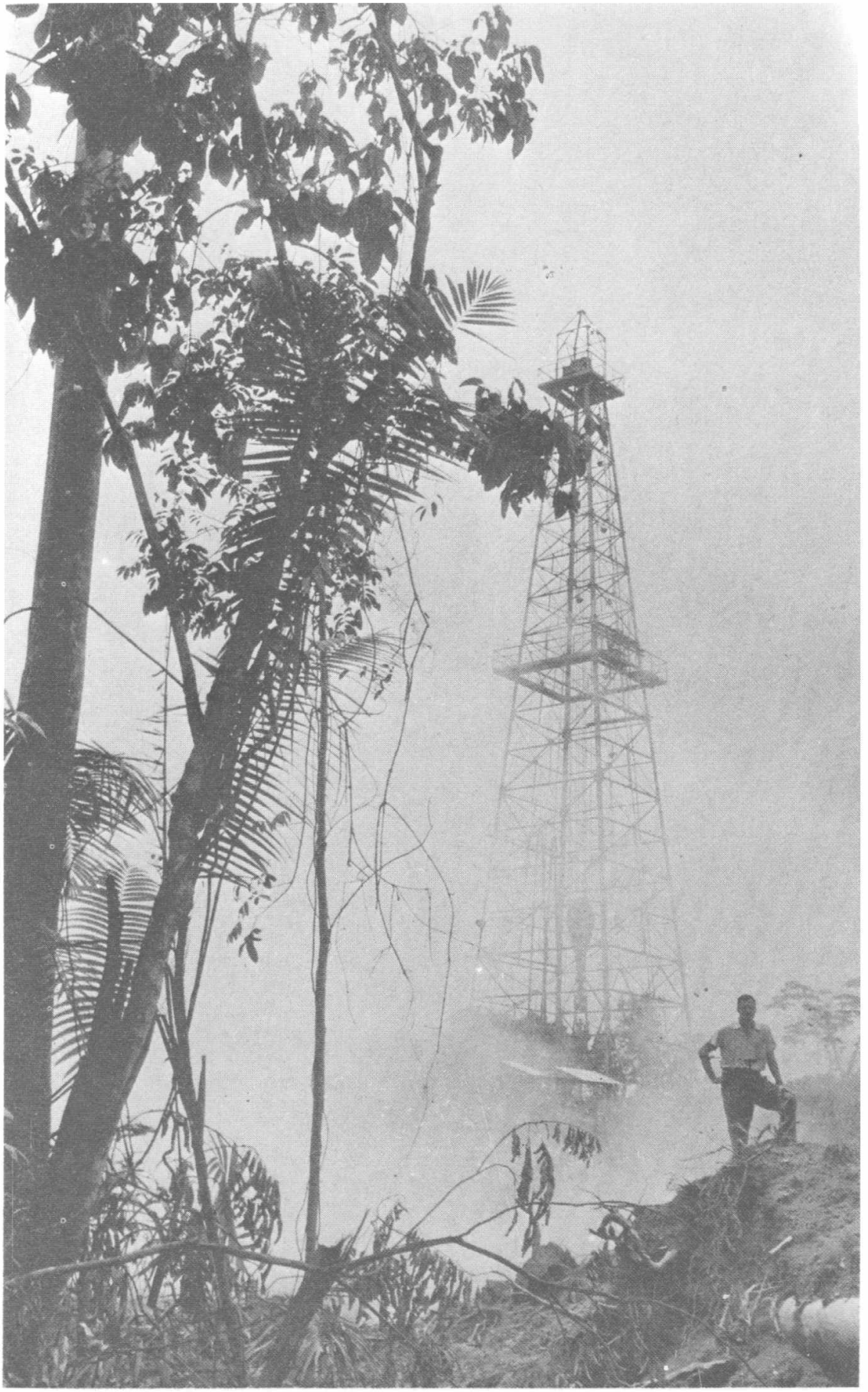

Πετρελαιοπηγές στη Βενεζουέλα στα 1957. (Φωτ. *Cornell Capa/ Magnum*)

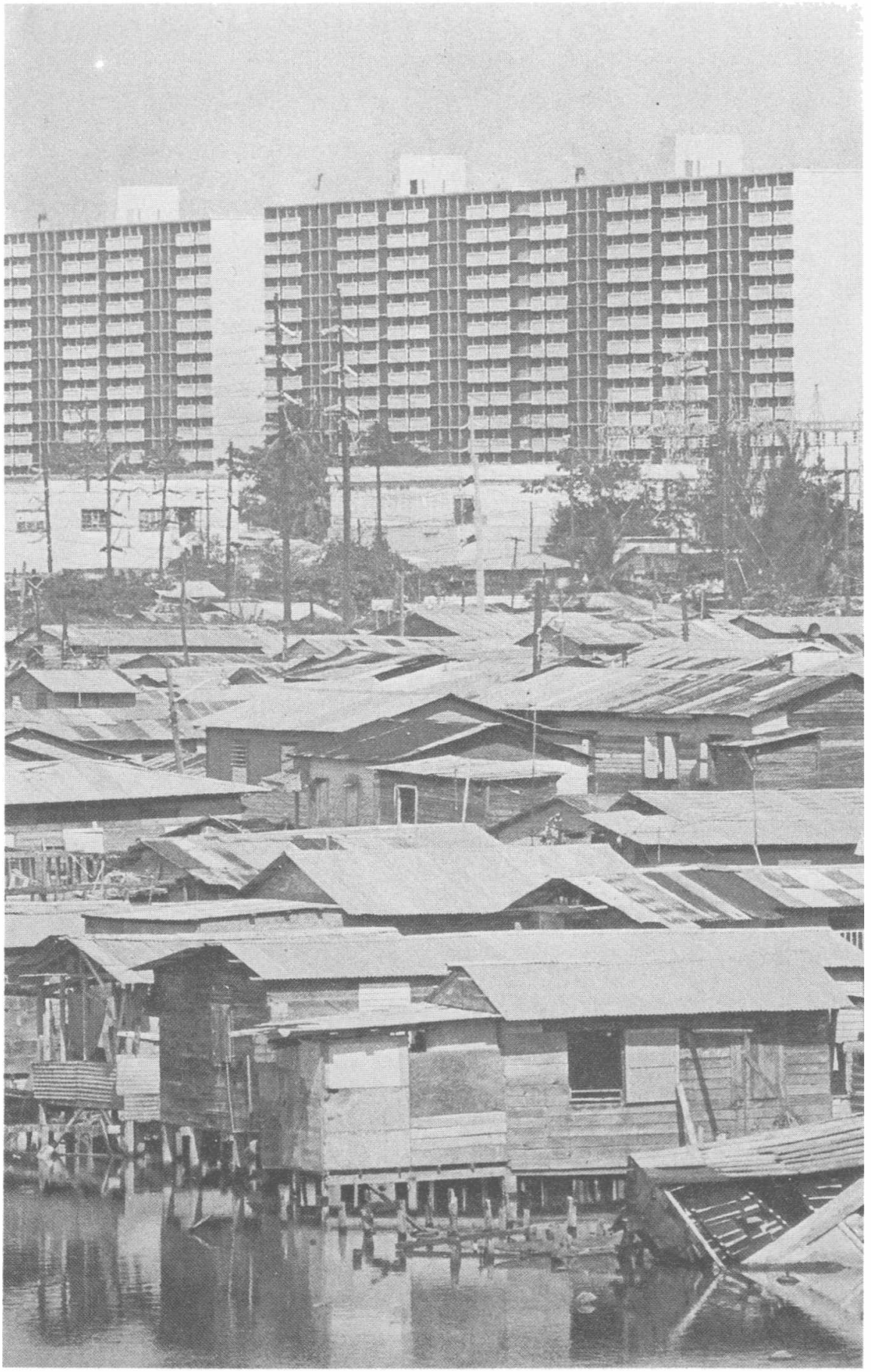

Η Μπιντονβίλ στο Σαν Χουάν (Πόρτο Ρίκο). (Φωτ. *Luc Chessex*)

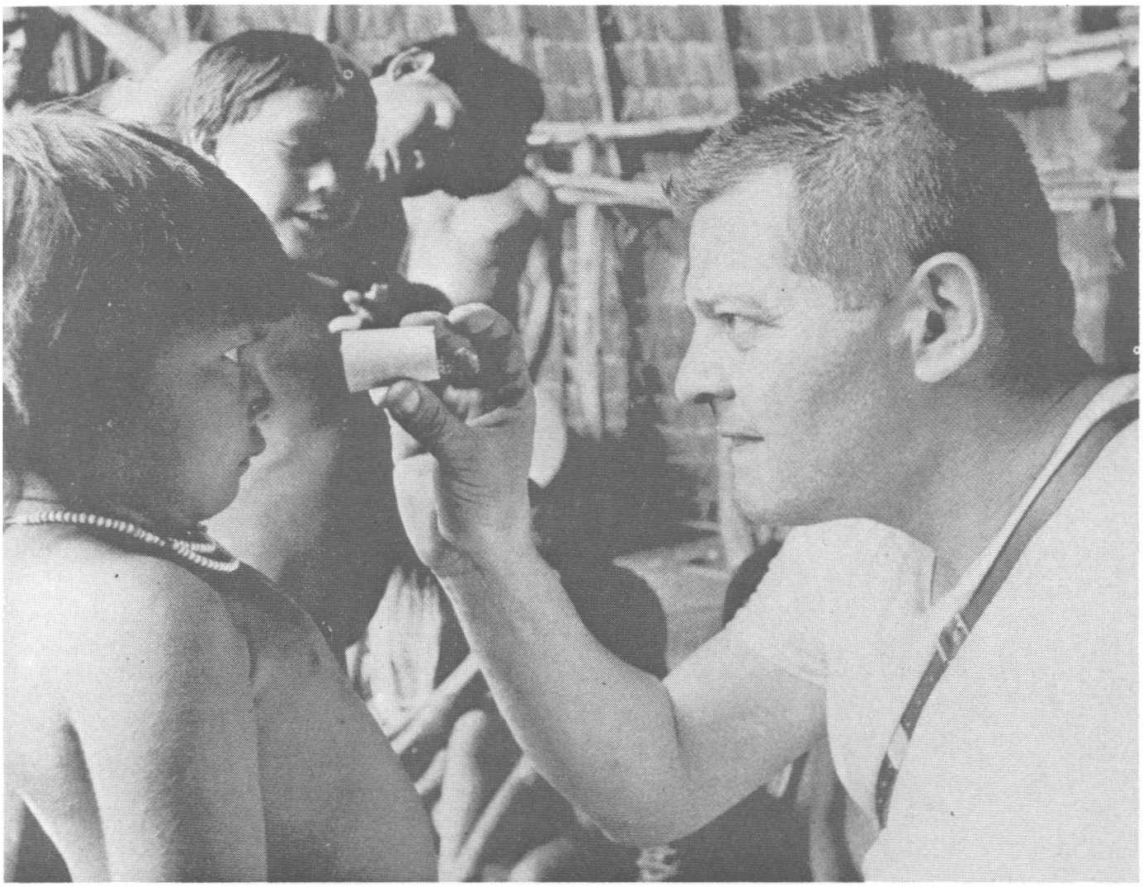

Νευρολογικές εξετάσεις σε παιδιά Ινδιάνων του Αμαζονίου. (Φωτ. *Herron/Rapho*)

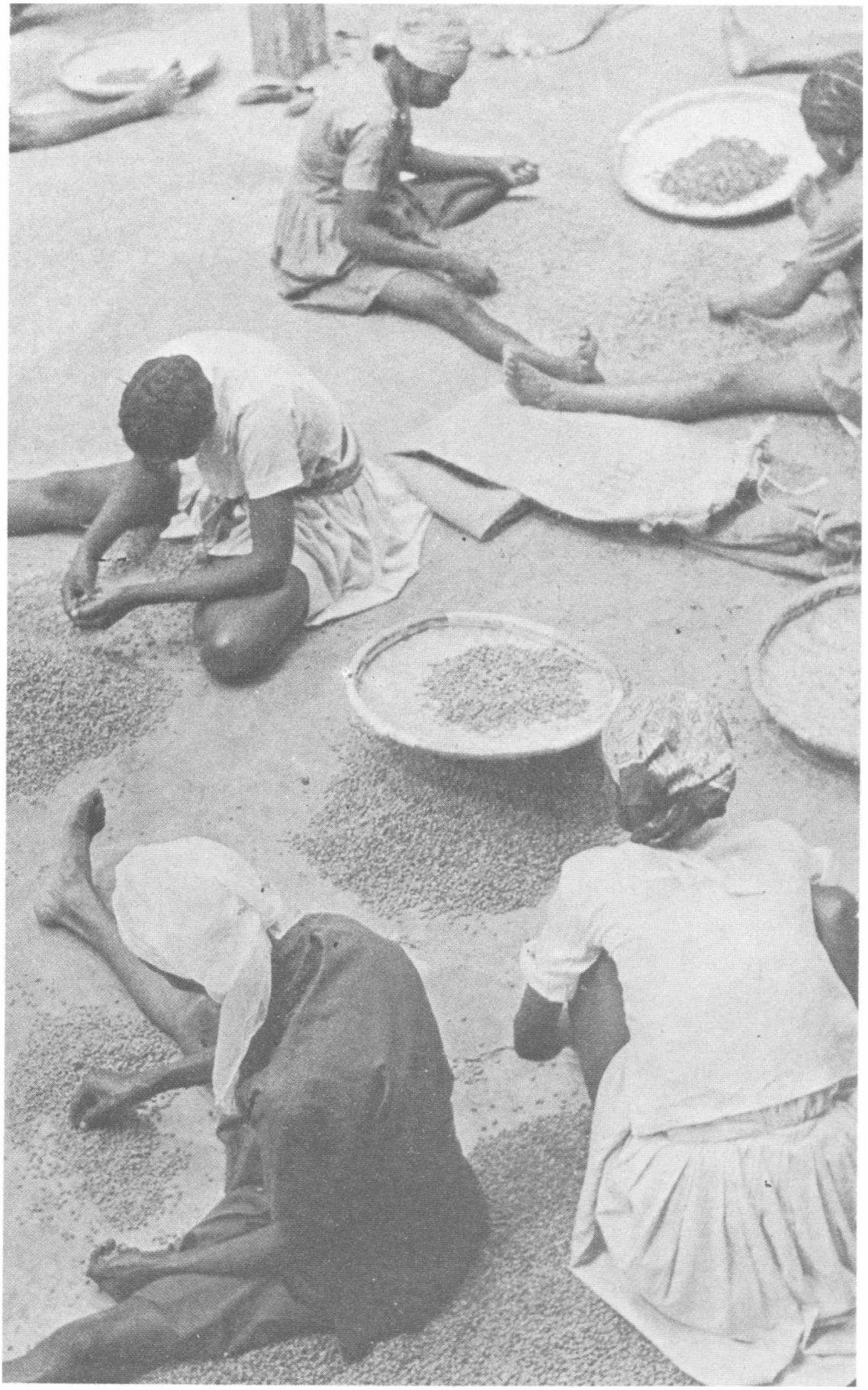

Διαλογή κόκκων καφέ στο Πορτ-ο-Πρενς (Αϊτή). (Φωτ. *Luc Chessex*)

Αργεντινή: ο στρατηγός Βιντέλα (στο κέντρο). (Φωτ. *Rene Burri/ Magnum)* —Κάτω φωτογραφία: Αργεντινή: γυναίκες και μητέρες των "εξαφανισμένων" διαδηλώνουν στην πλατεία του Μάη, στο Μπουένος Άιρες. (Φωτ. *A.F.P.)*

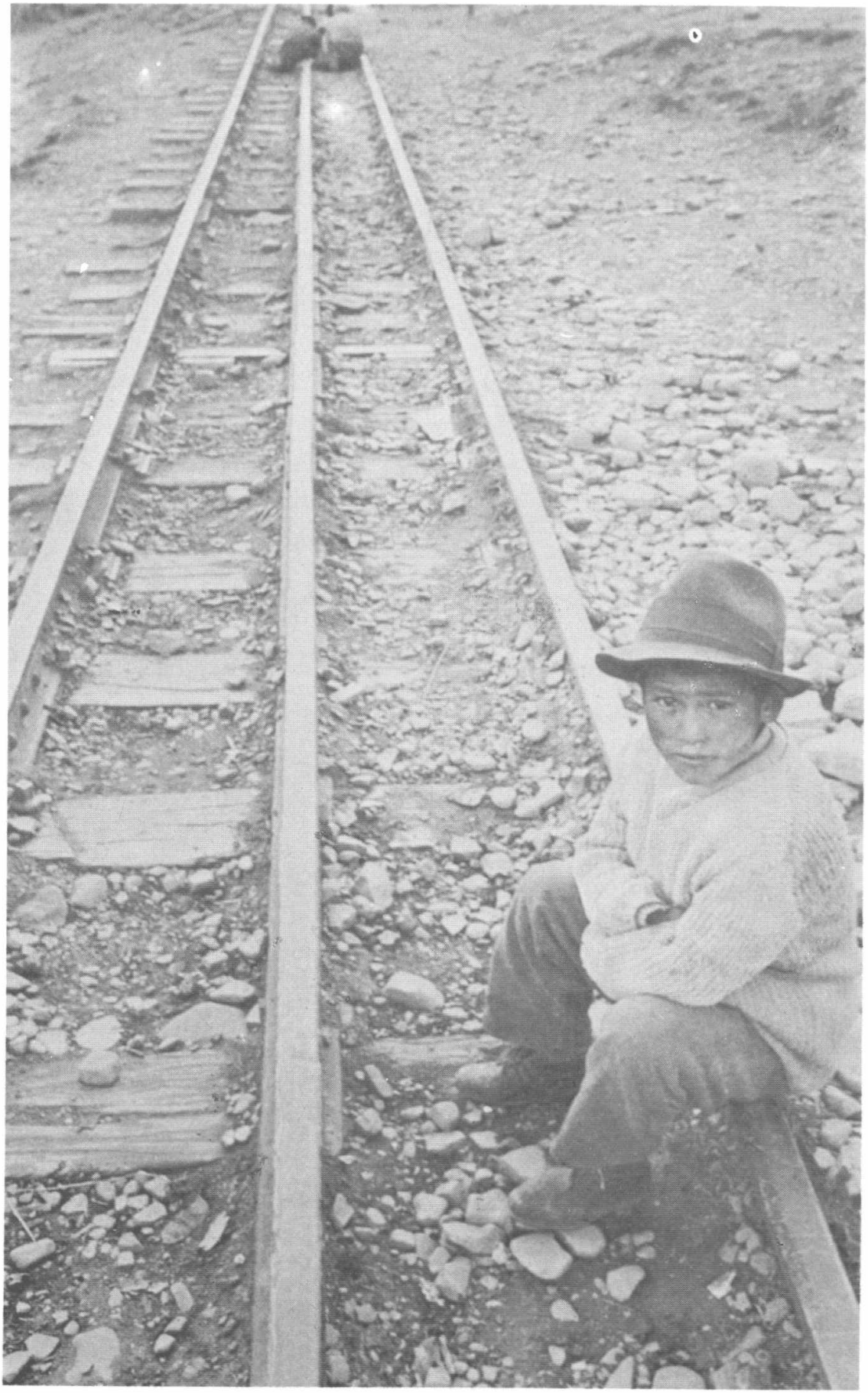

(Φωτ. *S. Salgado Jr/Magnum*)

Ουρουγουάη: το βασανιστήριο του οκρίβαντα. (Πρακτορείο Γάμμα).

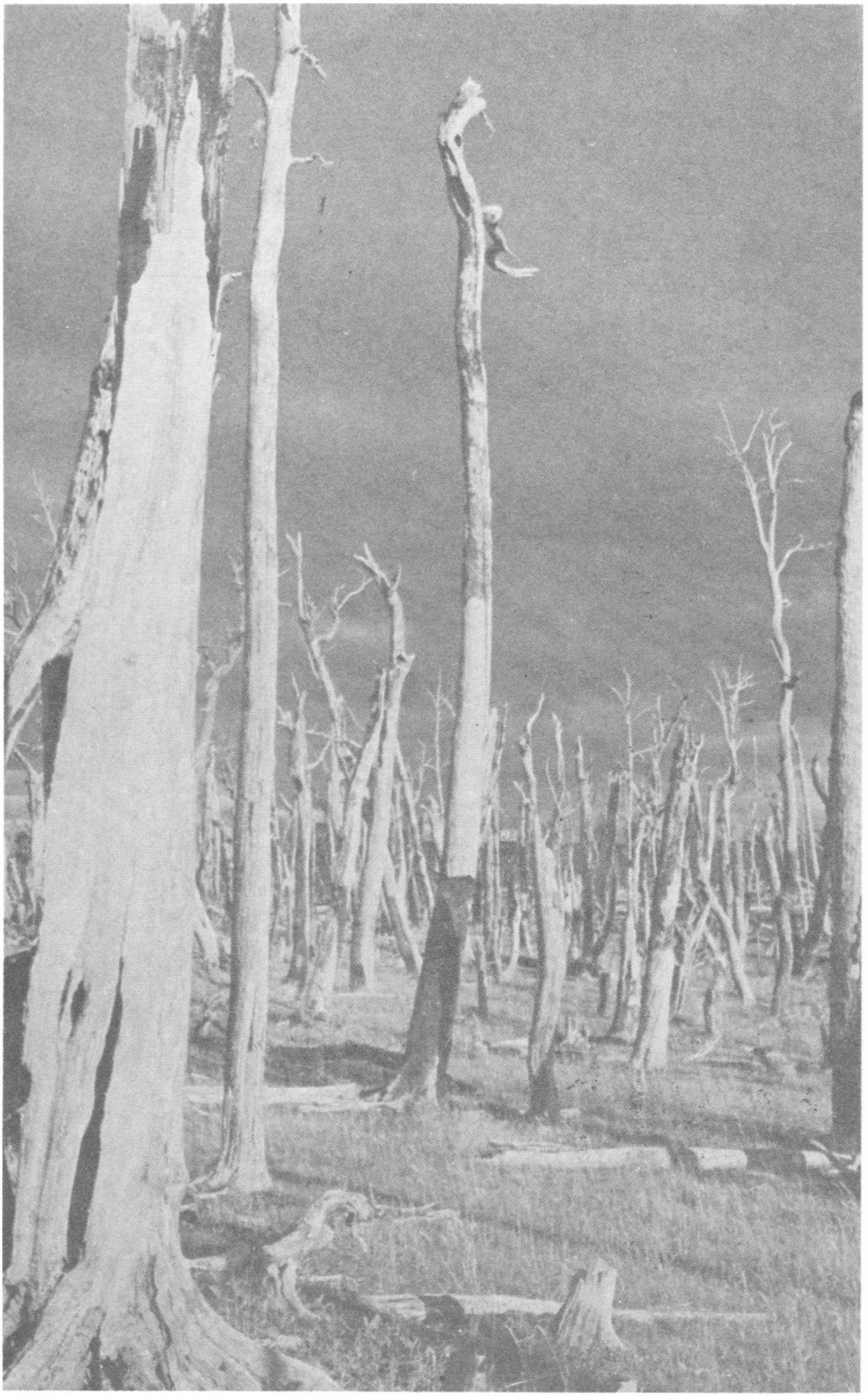

Παταγονία. (Φωτ. *Sergie Larrain/Magnum)*

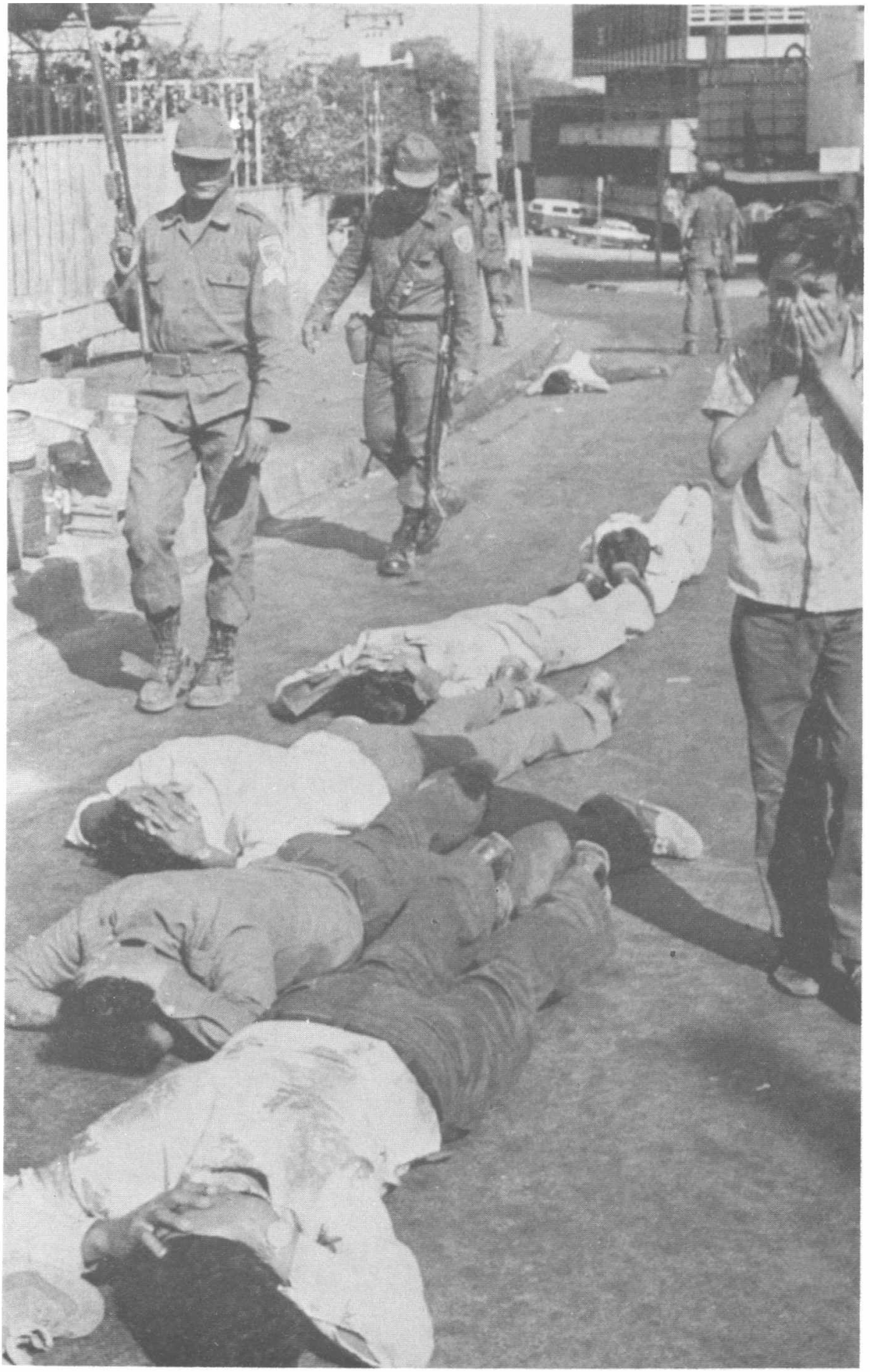

Σαλβαδόρ (1980). (Φωτ. *Christian Paveda*)

Ο Ζαν-Κλοντ Ντυβαλιέρ (Μπέημπυ Ντοκ), ισόβιος πρόεδρος της Αϊτής. (Φωτ. *Gilbert Uzan/Gamma*)

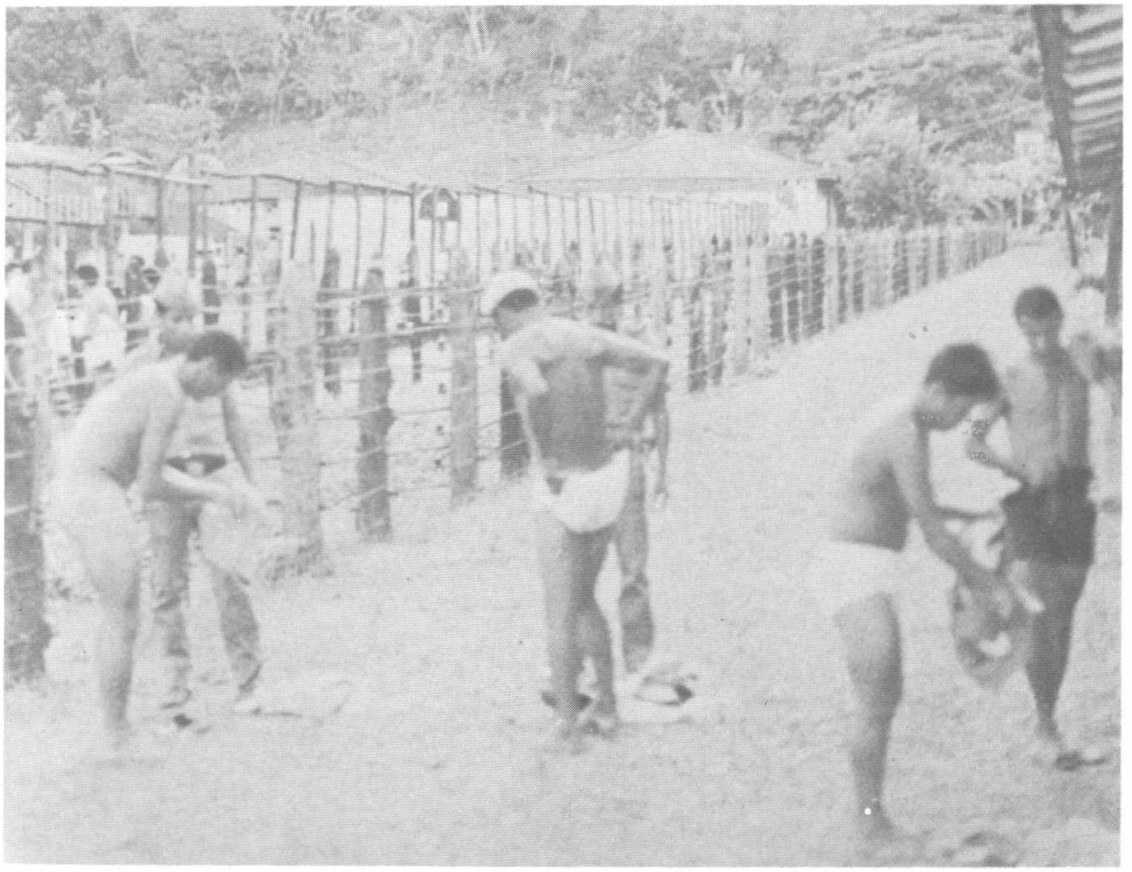

Στην είσοδο του στρατοπέδου Λος Ἄλαμος (Χιλή), την επαύριο του πραξικοπήματος του στρατηγού Πινοσέτ. (Φωτ. *Kutscera/Gamma*) —Κάτω φωτογραφία: η έρευνα σε μια φυλακή της Κολομβίας. (Φωτ. *Gamma*)

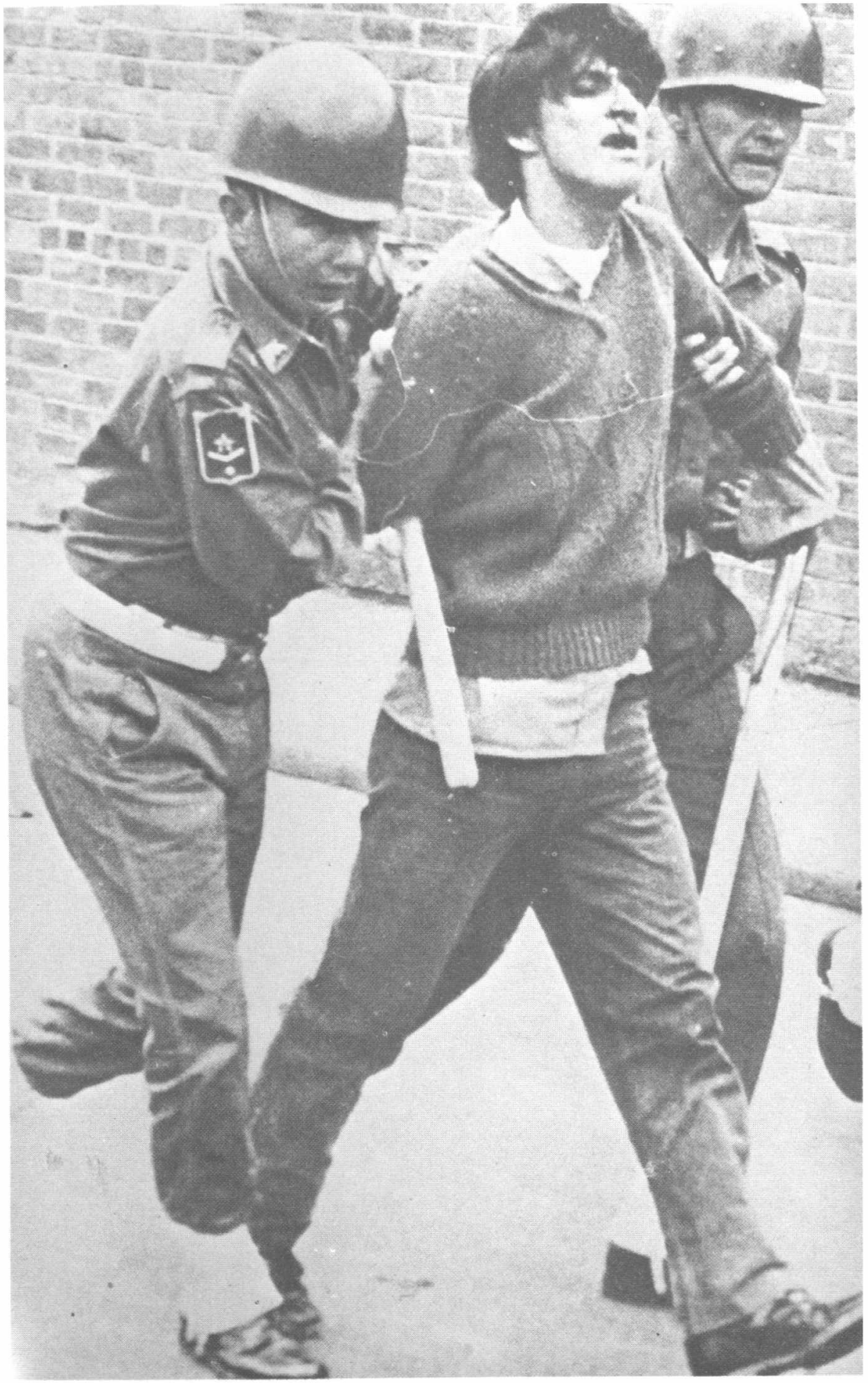

Επεισόδιο στο Περού. ***(Photo Gamma)***

Ανεξαρτησία: 20 Ιουλίου 1819
Έκταση: 1.138.338 τ.χ.
Πληθυσμός: 26.360.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). Μιγάδες: 68%, Λευκοί: 20%, Ινδιάνοι:7% Μαύροι: 5%.
Γεωγραφικά Διαμερίσματα (1978):
Ειδική Περιφέρεια: 3.831.098 κάτ.
Αντιοκία: 3.556.058 κάτ.
Κοιλάδα *del Cauca* : 2.775.142 κάτ.
Πόλεις (1978):
Μπογκοτά: 2.880.704 κάτ.
Μεντελίν: 1.159.194 κάτ.
Κάλι: 990.304 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 71,3% (1978)
Πυκνότητα: 23,1 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 2,7%
Ποσοστό παιδικής θνησιμότητας: 59,6‰ (1976)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 22,4% (1974)
Στρατός: 60.000 άντρες.

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε % (1973):
Γεωργία : 25,9
Μεταλλεία: 0,6
Βιομηχανία: 11,4
Οικοδομή: 3,3
Εμπόριο: 9.6
Υπηρεσίες: 18,7
Ανειδίκευτοι: 30,5
Εσωτερικό ακαθάριστο προϊόν κατά κεφαλήν: 870 $ Αμερικής (1978)
Εθνικό ακαθαριστό προϊόν κατά κλάδους δραστηριότητας σε %:
Γεωργία: 27,2
Μεταλλεία: 1,2
Βιομηχανία: 22
Οικοδομή: 4,8
Εμπόριο: 17,6
Υπηρεσίες: 27,3
Ανεργία: 8,9%
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 3,63 (3,5%)
Μόνιμα καλλιεργίσιμες γαίες: 1,53 (1,5%).
Βοσκότοποι: 17,40 (16%)
Δασικές εκτάσεις: 74,3%
Υπόλοιπα: 4,14 (4%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 26,1 εκατ. κεφ. (1979)
Πρόβατα: 2,3 εκατ. κεφ.(1979)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 2.197 εκατομμύρια $ Αμερικής
Τεχνικός Εξοπλισμός: 23,8%
Μεταφορικός Εξοπλισμός: 17,6%
Χημικά προϊόντα: 15,6%
Μέταλλα: 10,8%
Εξαγωγές (1978): 2.788 εκατομμύρια $ Αμερικής
Καφές: 42% (δεύτερη παραγωγός χώρα του κόσμου στα 1979)
Μπαμπάκι: 5,8%
Πετρέλαιο: 2,8%
Μπανάνες: 1,8%
(Τα ποσοστά αντιστοιχούν στα έτη 1976 για τις εισαγωγές και 1977 για τις εξαγωγές).
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1975):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 26
RFA : 5,6
Ιαπωνία: 5,4
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 19,2
RFA : 8,4
Κάτω χώρες: 4
Σουηδία : 2
Εξωτερικό χρέος (1979): 5.700 εκατ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 28,9%
Τουρισμός (1977): 622.900 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 20,5
Δημόσια Υγεία: 8,1
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 1,9 (1976)
Ποσοστά εγγραφής στην εκπαίδευση
1η και 2η βαθμ: 71%
3η βαθμ: 9,39%
Εκδοτική δραστηριότητα (1975): 8.504.000 αντίτυπα. 1272 τίτλοι (κοινωνικές επιστήμες: 40% Λογοτεχνία: 22%).
Καθημερινές εφημερίδες (1976): 42
Τιράζ: 1.330.000 φύλλα
Ραδιοσυσκευές : δέκτες για 1.000 κατοίκους (1977): 117.
Τηλεόραση: δέκτες για 1.000 κατοίκους (1977): 74.

ΚΟΣΤΑ ΡΙΚΑ

Κόστα Ρίκα: η "πλούσια ακτή". Οι Ισπανοί θαλασσοπόροι, γοητευμένοι απ'τα χρυσά κοσμήματα των ιθαγενών, φαντάζονταν για τον ευατό-τους ένα τόπο με μυθικά πλούτη. Ένα ελντοράντο πέρα απ'τα ελώδη μιάσματα της υγρής και βαλτώδους παραλιακής έκτασης. Αν, όμως, το χρυσάφι, στην πραγματικότητα, ήταν σπάνιο, οι πρώτοι άποικοι ανακάλυψαν τα υψίπεδα, στην αιώνια άνοιξη. Η Κόστα Ρίκα δημιουργήθηκε πάνω σ'αυτό το εύφορο οροπέδιο, την κεντρική Μεσέτα.

Οι ιθαγενείς αρνιόνταν να συρθούν στη σκλαβιά και δεν μπόρεσαν ν'αποφύγουν τις σφαγές. Νικητές χωρίς δόξα, οι λίγες εκατοντάδες χωρικοί που ήρθαν από τη Γαλίσα και την Εστρεμαδούρα, θυμούνται τελικά την καταγωγή-τους. Η κτηνοτροφία των μουλαριών και η γεωργία οικογενειακού χαρακτήρα εγγυώνται την επιβίωση της μικρής κοινότητας, που έχει στην κυριολεξία απομονωθεί μες στην απέραντη ισπανική αυτοκρατορία. Και σήμερα ακόμα, κάπου το 90% του πληθυσμού της Κόστα Ρίκα είναι λευκοί και άμεσοι απόγονοι των πρώτων άποικων.

Μοναξιά χαρισματική. Η Κόστα Ρίκα μπόρεσε έτσι ν'αποφύγει τα βάσανα και τις λεηλασίες, τόσο συχνές στις γειτονικές χώρες. Έπειτα απ'την ανεξαρτησία, στα 1821, η καλλιέργεια του καφέ εξασφαλίζει την ευμάρεια της χώρας. Οι δημόσιες γαίες δανέμονται στις αγροτοοικογένειες και η Κρατική Τράπεζα χρηματοδοτεί τη συγκομιδή. Μ'ένα άξαφνο ***boom*** γεννιέται μια δημοκρατία από μικροαγρότες κλεισμένη στον εαυτό-της.

Και όμως, από την Κόστα Ρίκα θ'αρχίσει η περιπέτεια του ***Minoz C.Keith***, βορειο-αμερικάνου πολίτη, κατασκευαστή σιδηροδρόμων και ιδρυτή, στα 1889, της περιβόητης εταιρίας μπανανών Γιουνάιτεντ Φρουτ Κόμπανυ. Στις αρχές του αιώνα, οι αγροί του ***M.C.Keith*** συγκροτούν στην Κόστα Ρίκα την πρώτη μπανανοπαραγωγό χώρα του κόσμου.

Η ***El Pulpo*** – "Το Χταπόδι": παρατσούκλι της Γιουνάιτεντ Φρουτ μέσα σ'ολόκληρη την έκταση της κεντρικής Αμερικής – δεν έχει, εντούτοις, παρά μόνο μικρή επίδραση πάνω στην κοινωνική ισορροπία της κοσταρικανής κοινότητας. Οι μπανανοφυτείες εκτείνονται κατά μήκος της καραϊβικής ακτής, μακριά από την κεντρική Μεσέτα. Άμεσα φερμένοι από τη Τζαμάικα και τις υπόλοιπες Αντίλλες, μαύροι εργάτες που κόβουν, μεταφέρουν και φορτώνουν τα αμερικάνικα πλοία.

Τα έσοδα που προέρχονται απ'την εξαγωγή του καφέ και της μπανάνας καλύπτουν οικονομικά τη δημοκρατία της Κόστα Ρίκα: δωρεάν παιδεία, κοινωνικές ασφαλίσεις, πολιτιστικές παραδόσεις, ελεύθερες εκλογές, σύνταγμα που καταργεί το στρατό και απαγορεύει την εκμετάλλευση των ζώων... Οι μικροαγρότες ζουν με σιγουριά, οι υπάλληλοι πληρώνονται καλά κι έχουν ελάχιστα διαφθαρεί. Πάνω στις αποβάθρες του Πουέρτο Λιμόν, οι λίγες χιλιάδες μαύροι εργάτες πνίγουν στο αλκοόλ την εξαθλίωσή-τους.

Μήπως πρόκειται τάχα για μια νέα λατινο-αμερικάνικη Αρκαδία; Στην πραγματικότητα, σι νηφάλιοι κοσταρικανοί θεσμοί σπάζουν σιγά-σιγά. Αργά, μα σταθερά, η χώρα εκβιομηχανοποιείται και βγαίνει απ'την απομόνωσή-της. Οι μικρές βιομηχανίες τροφίμων και χημικών προϊόντων είχαν πιάλας δημιουργήσει ένα αστικό προλεταριάτο, ολιγάριθμο μα έντονα διεκδικητικό. Χρειζόταν όμως μια μεγάλη βιομηχανία. Το Κράτος διαλέγει το κρέας. Στα δυτικά, στα σύνορα με τη Νικαράγουα, οι μεγάλες ασιέντες κτηνοτροφίας έρχονται να διαταράξουν το σύστημα των αγροτικών μικροϊδιοκτησιών. Ο Χοσέ "Πέπε" Φιγκουέρες κυριάρχησε στην πολιτική ζωή της Κόστα Ρίκα από το 1968. Με τη δική-του παρακίνηση, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας κλήθηκε ν'αντισταθμήσει την παρουσία των ΗΠΑ μέσα στη χώρα. Η Κόστα Ρίκα ξανοίγεται στην Ευρώπη. Η αιφνίδια εισβολή της μεγάλης διεθνούς πολιτικής θέτει σε δοκιμασία και αναταράζει τις παλιές πατροπαράδοτες ισορροπίες μιας κοινωνικής ζωής, έντονα ακόμα σφραγισμένης απ'το επαρχιώτικο πνεύμα.

Ο νέος πρόεδρος της Κόστα Ρίκα, ο συντηρητικός Ροδρίγκο Καράζο, που εκλέχτηκε στα 1978, άλλο δεν έκανε παρά να επαυξήσει και εντείνει την προσπάθεια να βγει η χώρα απ'την απομόνωση. Για πρώτη φορά, το Κράτος κάνει έκκληση στα ξένα κεφάλαια, καταφεύγει στην αυστηρή οικονομία κι η εξωτερική του πολιτική παίρνει ένα καθαρά αντικομμουνιστικό χαρακτήρα. Δυσαρέσκεια των μικρομεσαίων. Στις μπανανοφυτείες, οι απεργίες πολλαπλασιάζονται. Πέρα απ'τις εκλογικές περιπέτειες, τί θ'απομείνει άραγε απ'αυτή τη δημοκρατία των χωρικών, απ'αυτό το παλιό ιβηρικό όνειρο;

Ανεξαρτησία: 15 Σεπτέμβρη 1821
Έκταση: 50.900 τ.χ.
Πληθυσμός: 2.160.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). 90% Λευκοί.
Επαρχία Σαν Χοσέ: 776.963 κάτ.
Πόλη του Σαν Χοσέ: 239.838 κάτ.
Πόλη του Λιμόν: 46.332 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 44,4%
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 2,9%
Παιδική θνησιμότητα: 27,8‰ (1977)
Πυκνότητα: 42,6 κάτ. ανά τ.χ.
Εργατικά δυναμικό:
Γεωργία: 33%
Βιομηχανία: 15%
Πολεοδομία: 7%
ΑΕΠ κατά κεφαλήν: 1540 $ Αμερικής (1978)

Οικονομία

Εσωτερική δομή:
Γεωργία: 22%
Μεταλλεία και βιομηχανία: 22%
Οικοδομή: 6%
Εμπόριο: 19%
Υπηρεσίες: 31%

Γεωργία:
Καλλιεργήσιμη έκταση: 405.000 εκτ.
Βοσκότοποι: 729.000 εκτάρια
Δασικές εκτάσεις: 3.969.000 εκτ.

Εμπόριο
Εξαγωγές (1978): 858 εκατ. $ Αμερικής
Καφές: 296 εκατ. $ Αμερικής (αντιπροσωπεύει το 50% των συναλλαγματικών πόρων της χώρας)
Μπανάνες: 152 εκατ. $ Αμερικής.
Κρέας: 47,7 εκατ. $ Αμερικής
Ζάχαρη: 15,7 εκατ. $ Αμερικής
Βιομηχανικό προϊόντα: 324 εκατ. $ Αμερικής (1977)
Εισαγωγές 1.184 εκατ. $ Αμερικής (35% αυτού του εμπορίου γίνεται με τις ΗΠΑ).
Εξωτερικό χρέος: 1.700 εκατ. $ Αμερικής (1979)
Αύξηση των τιμών κατανάλωσης: 10% (1979)
Ποσοστό ανεργίας: 4,7% του εργατικού δυναμικού (1979)
Ποσοστό υποαπασχόλησης: 20,5% του εργατικού δυναμικού.
Τουρισμός: 327.500 επισκέπτες (1977)

Κυβερνητικές δαπάνες:
Παιδεία: 34,3% (περίπου 7% του ΑΕΠ)
Υγεία: 4%
Μισθοί: 50%

Ποσοστό αναλφαβητισμού: 10,2% (1973)
Ποσοστό σχολικών εγγραφών:
1η και 2η βαθμ.: 81%
3η βαθμ.: 18,28%

Παραγωγή βιβλίων (1977): 78 τίτλοι που αναλογούν σε 272.000 αντίτυπα (52 τίτλοι αφορούν τη λογοτεχνία και τις κοινωνικές επιστήμες).

Καθημερινές εφημερίδες (1976):
Αριθμός: 6
Τιράζ: 210.000 αντίτυπα (104 αντ. ανά 1000 κατοίκους)

Ραδιόφωνο: 136 δέκτες για 1000 κατοίκους (Ουνέσκο, 1975)

Τηλεόραση: 76 δέκτες για 1000 κατοίκους.

ΚΟΥΒΑ

Την Πρωτοχρονιά του 1959, ο αντάρτικος στρατός, κάτω απ'την ηγεσία του Φιντέλ Κάστρο, γίνεται δεκτός από μια Αβάνα που παραληρεί: "Κούβα, πρώτη ελεύθερη επικράτεια και στις δυο Αμερικές": η κουβανική επανάσταση είναι το σημαντικότερο γεγονός στη λατινική Αμερική από την εποχή της κραυγής του Εμιλιάνο Ζαπάτα: "Γη και ελευθερία." Η ελπίδα είναι τεράστια, το Μεγάλο Νησί της Καραϊβικής γίνεται ο φάρος που έπρεπε να καθοδηγήσει την απελευθέρωση των αδελφών εθνών. Η Κούβα αναταράζει τη μονότονη και μακάβρια ροή της λατινοαμερικάνικης ιστορίας. Οι Κουβανοί, πολιορκημένοι απ'τις ΗΠΑ, δέσμιοι μεγάλων εσωτερικών προβλημάτων, γίνονται το πρότυπο τιμής για την επαναστατική πυρπόληση ολόκληρης της ηπείρου. Εχθρός, ή φίλος, λαός, ή κυβέρνηση: ο Φιντέλ και οι *barbudos* γίνονται υπόδειγμα, είτε για να το ακολουθήσει κανείς, είτε για να το καταπολεμήσει.

Η εισβολή στη Δομηνικανή Δημοκρατία των βορειο-αμερικάνικων στρατευμάτων, στα 1965, ή η εγκαθίδρυση στρατιωτικών δικτατοριών στα νότια του Ρίο Γκράντε, αποτελούν απαντήσεις στην Κουβανική πρόκληση. Στην ύπαιθρο και στις πόλεις της λατινικής Αμερικής, χιλιάδες νέοι σκοτώνονται φωνάζοντας "Ζήτω η Κούβα." Ο μύθος του "ηρωϊκού γκουεριλλέρο" θα χρησιμέψει ως έμβλημα για τη γενναιόδωρη θυσία μιας ολόκληρης γενιάς. Η κουβανική επανάσταση είναι η κληρονομιά ολόκηρης της λατινικής Αμερικής.

Είκοσι χρόνια έχουν περάσει. Οι *barbudos* γέρασαν. Η άσκηση της εξουσίας και οι οικονομικές δυσκολίες σκίασαν τη φρεσκάδα των αντάρτικων ελπίδων. Πρώτο στραγγάλισμα της ανεξαρτησίας της χώρας: η συμμόρφωση με την πιστική σοβιετική "προστασία." Η γραφειοκρατική μούχλα αντικατάστησε σιγά σιγά τη λαϊκή κινητοποίηση. Τα όνειρα της στεριανής επανάστασης ψυχορραγούν μαζί με τον "Τσε" Γκεβάρα στη Βολιβία και σβήνουν μέσα στα άντρα των βασανιστηρίων, όπου οι στρατιωτικοί γορίλλες εξοντώνουν τους αντάρτες των πόλεων της Νότιας Αμερικής.

Στην Κούβα, ο λαός τρώει, έχει περίθαλψη, μορφώνεται. Ύψιστο αγαθό σε μια περιοχή όπου η πείνα, η αρρώστεια και ο αναλφαβητισμός είναι ο κλήρος της μεγάλης πλειοψηφίας των κατοίκων. Ωστόσο, δεν είναι δυνατό να περιοριζόμαστε να εξάρουμε μόνον αυτό το αυστηρό μίνιμουμ. Ούτε και η Κούβα μπορεί να ξεφύγει από τους ισολογισμούς: η μυθολογία πρέπει να παραχωρήσει τη θέση-της στις αλήθειες, θετικές και αρνητικές.

Η επιμονή των σοβαρών οικονομικών προβλημάτων, η πρόσφατη και μεγάλης κλίμακας έξοδος προς τις ΗΠΑ, η παρουσία κουβανών στρατιωτών στο εξωτερικό, στην υπηρεσία δίκαιων... και λιγότερο δίκαιων σκοπών: όλα μαρτυρούν για περιορισμούς του καθεστώτος των *barbudos* Ο "επαναστατικός φάρος" έχει σβήσει λοιπόν; Είκονα βαμμένη με σεβασμό και μελαγχολία, ο μύθος και όχι η πραγματικότητα της Κούβας, σαν χόβολη που σιγοσβήνει αργά αργά μέσα στη φαντασία των φτωχών της Αμερικής.

Ανεξαρτησία: 10 Δεκέμβρη 1898
Έκταση: 110.922 τετρ. χιλ.
Πληθυσμός: 9.850.000 κάτοικοι (εκτιμήσεις για το 1979)
Μαύροι: 55%, Λευκοί: 30%
Μιγάδες: 15%
Πόλεις (1977):
Αβάνα: 1.981.258 κάτ.
Σαντιάγο ντε Κούβα: 330.997 κάτ.
Καμαγουέη: 236.116 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 46,2% (1977)
Πυκνότητα: 86 κάτ. ανά τετρ. χιλ.
Ετήσια αύξηση του πληθυσμού:1,7%
Παιδική θνησιμότητα: 24,8‰
Στρατός: 130.000 άντρες.

Οικονομία

Εσωτερικό ακαθ. προϊόν κατά κεφ: 810 $ Αμερικής (1978)
Απασχόληση στον κρατικό τομέα (1974):
Γεωργία: 29,1%
Βιομηχανία (ορυχεία, αέριο, ηλεκτρ. νερό): 20,1%
Οικοδομή: 7,9%
Εμπόριο: 7,9%
Υπηρεσίες: 31,8%
Άλλα: 2,9%
Χρησιμοποίηση του εδάφους (χιλιάδες εκτ: εξαιρ. ιδιωτικού τομέα):
Καλλιεργήσιμες γαίες: 3.519 (39,4%)
Βοσκές: 1.769 (19,8%)
Νέα: 610 (6,8%)
Δάση: 2.193 (24,8%)
Άλλα: 823 (9,2%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 5,8 εκατ. κεφ. (1979)
Χοιρινά: 1,8 εκτα. κεφ. (1979)
Αλιεία: 185.000 τόννοι στα 1977

Εμπόριο

Εισαγωγές (1976): 3.696 εκατομμύρια $ Αμερικής
Μηχ. και Μεταφ. Εξοπλ: 24,2%
Εδώδιμα, Ζώα: 17,7%
Βασικά είδη: 12,3%
Καύσιμα και λιπαντικά: 10%
Εξαγωγές (1976): 3.248 εκατομμύρια $ Αμερικής
Ζάχαρη και παράγωγα: 1,8%
* Τα ποσοστά αντιστοιχούν για τη χρονιά 1975
Βασικοί εμπορικοί εταίροι σε % (1975):
Εισαγωγές:
ΕΣΣΔ: 40,1
Ιαπωνία: 11,6
Ισπανία: 4,9
RFA: 4,5
Εξαγωγές:
ΕΣΣΔ: 56,4
Ισπανία: 7,7
Ιαπωνία: 7,5
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 9,9 (1974)
Εγγραφή στην εκπαίδευση:
1η και 2η τάξη: 86% (1976)
3η τάξη: 11,06% (1975)
Εκδόσεις (1977): 32.243.000 αντίτυπα
1039 τίτλοι (λογοτεχνία: 36% κοινωνικές επιστήμες: 25%)
Καθημερινές εφημερίδες (1976): 16
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατ. (1977): 197
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατ. (1977): 83.

ΜΕΞΙΚΟ

Τον περασμένο αιώνα, τα δύο τρίτα των μεξικανικών γαιών ανήκουν στην Εκκλησία και σε μερικές εκατοντάδες μεγαλοκτηματίες, των οποίων οι ασιέντες φτάνουν και μέχρι τα 100.000 εκτάρια. Τα βορειο-αμερικάνικα στρατεύματα καταλαμβάνουν την πάλη του Μεξικού στα 1847. Το σύμφωνο ειρήνης παραχώρησε στις ΗΠΑ άλα τα μεξικάνικα εδάφη του Τέξας και της Καλιφόρνιας – το ήμισυ σχεδόν της εθνικής επικράτειας. Εις το εξής, η λατινική Αμερική σταματά στο Ρίο Γκράντε.

Γη της βίας: απ'τον αζτέκο κατακτητή και τις σφαγές του Ερμάν Κορτές ώς τους εκατοντάδες νεκρούς της πλατείας των τριών Πολιτισμών, στα 1968.

Οι Μεξικάνοι, ωστόσο, οργάνωσαν πολύ νωρίς τον αγώνα. Στα 1917, ο Λένιν κι οι σύντροφοί-του εξορμούσαν απ'τα χειμερινά Ανάκτορα. Την ίδια χρονιά, ο πρώτος νόμος της αγροτικής μεταρρύθμισης στη λατινική Αμερική στεφάνωνε εφτά χρόνια αγροτικού αντάρτικου. Το όνειρο του Ζαπάτα και του Πάντσο Βίλλα πραγματοποιόταν έτσι κάτω απ'τη μύτη κυριολεκτικά των Βορειο-Αμερικάνων. Είκοσι χρόνια αργότερα, ο πρόεδρος Λάζαρο Κάρντενας τολμούσε το αδιανόητο: εθνικοποιούσε τις αμερικάνικες πετρελαϊκές εταιρίες που δρούσαν στο Μεξικό.

Πετρέλαιο και ουράνιο: η χώρα βρίθει πηγών ενεργείας. Η ΡΕΜΕΧ (Κρατική πετρελαϊκή Επιχείρηση) διακόπτει μια μακρόχρονη επί του θέματος σιωπή, αφήνοντας να εννοηθεί ότι τ'αποθέματά-της σε μαύρο χρυσό αντιπροσώπευαν κάπου 30 δισεκατομμύρια τόννους. Ποσότητες μυθικές που καθιστούν το Μεξικό μιαν απ'τις πρώτες παραγωγικές χώρες του πλανήτη.

Μέσα σ'έναν κόσμο που διψά για ενέργεια, το πετρέλαιο είναι εξουσία. Στις ακτές της Καραϊβικής θάλασσας, η μεξικανική κυβέρνηση κάνει τους ηγέτες της Ουάσινγκτον ν'αδημονούν. Το Μεξικό, με τον πετρελαικό θησαυρό-του και τα 70 εκατομμύρια κατοίκους-του, είναι έτοιμο να παίξει το ρόλο-του ως μεγάλη δύναμη.

Μολοντούτο, το πετρελαικό μάννα έχει κάποια τιμή. Η χώρα δαπανά όλο και περισσότερες απ'τις μοναδικές εξαγωγές-της σε υδρογονάνθρακες. Η άξαφνη ροή δολαρίων φέρνει σε δεινή θέση τις εύθραυστες κοινωνικές ισορροπίες. Ο πληθωρισμός μαίνεται και προφοδοτεί μιαν όλο και περισσότερο ασταθή κατάσταση.

Το Μεξικό ζει μια δίχως προηγούμενο δημογραφική έκρηξη. Παρά την αγροτική μεταρρύθμιση, η εξαθλίωση κυριαρχεί στην ύπαιθρο. Εκατομμύρια μινιφουντίστες (κάτοχοι μιας φτωχής λουρίδας γης), μόλις και μετά βίας κρατιούνται στη ζωή πλάι στα μεγάλα κτήματα των γιγάντων της αγρομπίζνες. Η μαζική έξοδος των χωρικών φτάνει σε φανταστικές διαστάσεις: κάθε χρόνο, κάπου ένα εκατομμύριο νέοι κάτοικοι έρχονται να διογκώσουν τα ήδη πυκνοκατοικημένα προάστια της πρωτεύουσας.

Η ανεργία και υποαπασχόληση ρίχνουν ολόκληρες ανθρωπομάζες στους δρόμους που οδηγούν στο Ρίο Γκράντε. Από την άλλη όχθη, η ελπίδα για μιαν άθλια αμοιβόμενη δουλειά της συμφοράς μες στις φυτείες και τις πολιτείες των ΗΠΑ, τραβά κάπου πέντε εκατομμύρια δυστυχισμένους.

Το μέλλον του Μεξικού εξαρτάται απ'τη χρησιμοποίηση των πόρων που προέρχονται απ'την πώληση του πετρελαίου-του. Εκλογή αποφασιστική. Που θα οδηγήσει ίσως στο ξερίζωμα μιας αιώνιας εξαθλίωσης, ή σε μια νέα διάσταση της βίας του μεξικανικού δράματος.

Ανεξαρτησία: 16 Σεπτέμβρη 1821
Έκταση: 1.967.183 τετρ. χιλ.
Πληθυσμός: 69.380.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). Μιγάδες: 58%. Ινδιάνοι: 35%
Κύρια Κράτη (1977):
Ομοσπονδ. Περιφέρεια: 9.333.770 κάτ. (πυκνότητα: 4.586 κατ. ανά τ.χ.)
Μεξικό: 6.684.229 κάτ.
Βερακρούζ: 5.091.331 κάτ.
Χαλίσκο: 4.294.236 κάτ.
Πόλεις (1978):
Μεγάλο Μεξικό: 13.993.866 κάτ.
Μεγάλη Γκουανταλαχάρα: 2.343.034 κάτ.
Μεγάλο Μοντερέν: 1.923.402 κατ.
Αστικός πληθυσμός: 65,2% (1978
Πυκνότητα: 35,1 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 3,5%
Παιδική θνησιμότητα: 56%ο (1978)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 17,6% (1978)
Στρατός: 72.000 άντρες.

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε %:
Γεωργία: 40,1
Μεταλλεία: 1,5
Βιομηχανία: 18,2
Οικοδομή: 4,6
Εμπόριο: 10,1
Υπηρεσίες: 26,5
ΑΕΠ κατά κεφ.:1300 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας, σε % (1976):
Γεωργία: 9
Μεταλλεία: 1,1
Πετρέλαιο: 3
Βιομηχανία: 24,5
Οικοδομή: 6,1
Εμπόριο: 31
Υπηρεσίες: 24
Ανεργία: 50% (1979)
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια)
Αρόσιμες γαίες: 26 (13%)
Μόνιμα καλλιεργήσιμες γαίες: 1,79 (1%)
Βοσκότοποι: 66,7 (33,5%)
Δασικές εκτάσεις: 71,1 (36%)
Υπόλοιπα: 31,66 (16%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 29,9 εκατ.κεφ.: (1979)
Χοιρινά:12,5 εκατ.κεφ.: (1979)
Αλιεία: 752.500 τόννοι στα 1978

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 8051 εκατομ. $ Αμερικής
Μηχαν. και μηχ. Εξοπλισμοί: 21,5%
Χημικά προϊόντα: 9,6%
Συσκευές και ηλεκτρ. μηχαν.: 7,5%
Ανταλλ. αυτοκινήτων: 6,5%
Δημητριακά: 5,9%
Εξαγωγές (1978): 5832 εκατομ. $ Αμερικής
Πετρέλαιο: 22%
Καφές: 10,5% (4η παραγωγός χώρα του κόσμου στα 1979)
Μέταλλα βασ. και κατασκ. είδη: 8,3% (1η παραγωγός χώρα του κόσμου σε άργυρο στα 1979)
Μηχαν. και συσκευές: 4,3%
(Τα ποσοστά αναλογούν στο έτος 1977)
Βασικοί εμπορικοί εταίροι σε % 1977)
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 63,7
RFA: 5,7
Ιαπωνία: 5,4
Καναδάς: 3
Γαλλία: 2,9
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 67,3%
Βραζιλία: 3,7
Ισπωνία: 3,2
RFA: 2,3
Βενεζουέλα: 2,2
Εξωτερικό χρέος (1978): 29.000 εκατ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 20%
Τουρισμός (1977): 3.338.000 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (σε % του συνόλου ΑΕΠ): 4,3 (1976)
Παιδεία: 8,4
Δημόσια Υγεία: 10,1
Στέγαση: 0,7
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ.: 81% (1977)
3η βθμ.: 10,31% (1976)
Εκδοτική δραστηριότητα (1976): 4.851 τίτλοι (ιατρική: 22%. Πολεοδ. και επαγγελ.: 23%. Λογοτεχνία: 12%. Κοινωνικές επιστ. 10%)
Καθημερινές εφημερίδες:
Αριθμός: 352 (1977)
Τιράζ: 3.994.000 φύλλα (1976)
Ραδιοφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1974): 301
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 84

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ

Ένα τραγούδι είχε γίνει περιβόητο στις ΗΠΑ, στα τέλη της δεκαετίας του 40:

Managua, Nicaragua	Μανάγκουα, Νικαράγουα
Is a wonderful spot	Είναι υπέροχο μέρος
There's coffee and bananas	Υπάρχουν μπανάνες και καφές
And the temperature's hot.	Και κάνει ζέστη.

Η έξεγερση της σαντινίστας, νικηφόρα εξέγερση των Ιούλιο του 1979, έβαλε τέρμα σ' αυτό το φτηνό τροπικίστικο όνειρο. Είναι αλήθεια ωστόσο πως, ίσαμε την ημερομηνία αυτή, η Νικαράγουα δέν ήταν τίποτ' άλλο για το Θείο Σαμ παρά ένας ηλιόλουστος κήπος.

Όπως ο Παναμάς, έτσι και η Νικαράγουα ευνοείται από ένα κάποιο γεωγραφικό πλεονέκτημα: το πιο άνετο φυσικό πέρασμα διαμέσου του ισθμού που αποτελεί η κεντρική Αμερική. Σίγουρος και γρήγορος δρόμος ανάμεσα στις δυο ακτές — ατλαντικού και ειρηνικού — των ΗΠΑ, υποχρεωτική οδός για τους πλέον ανήσυχους ευρωπαίους μετανάστες, που τους έθελγε η γυαλάδα του χρυσού της Καλιφόρνιας. Στα 1852, κιόλας, η *Accessory Transit Company* του Βορειο-Αμερικάνου Κορνέλιους Βάντερμπιλτ, άρχισε να υποβλέπει το προσοδοφόρο μονοπώλιο των μεταφορών μέσω του ρίο Σαν Χουάν και της λίμνης της Νικαράγουα. Τούτη η ανθούσα επιχείρηση είχε αφυπνίσει πολλές ορέξεις. Ακόμα και ο ίδιος ο Βάντερμπιλτ χρειάστηκε να εξαπολύσει ένα μικρό τοπικό πόλεμο για να προστατέψει το εμπόριό-του απ' τις φιλοδοξίες κάποιου συμπατριώτη-του, του τυχοδιώκτη Ουίλλιαμ Ουόκερ.

Το νά' χει αφεθεί ένα τέτοιο στρατηγικό ατού στα χέρια της μόνης ιδιωτικής πρωτοβουλίας, ε, αυτό καταντούσε ανυπόφορο. Στα 1912, οι αμερικάνικοι στόλοι αποβιβάζονται στη Νικαράγουα. Θα μείνουν εκεί 30 χρόνια.

Έναντι 3 εκατ. δολαρίων, οι ΗΠΑ αποκτούν δύο μόνιμες ναυτικές βάσεις καθώς και μόνιμα δικαιώματα για την ενδεχόμενη κατασκευή μιας διώρυγας που θα διέσχιζε το έδαφος της Νικαράγουα. Οι ίδιες οι τελωνειακές υπηρεσίες της χώρας θα διευθύνονται από βορειο-αμερικάνους.

Επί εφτά συνεχή χρόνια, ένας και μόνο άνθρωπος θα ορθώσει το ανάστημά-του στα στρατεύματα κατοχής: ο στρατηγός-γκουεριλλέροΑουγκούστο Σέζαρ Σαντίνο. Οι ΗΠΑ εξαναγκάζονται να εκκενώσουν τη χώρα στα 1934, όχι όμως χωρίς να εξασφαλίσουν πρώτα πλήρεις εξουσίες στους ντόπιους ανθρώπους-τους. Ο Σαντίνο δολοφονείται, και η Νικαράγουα παραχωρείται στην οικογένεια Σομόζα.

Ίσαμε τα 1979, το έθνος θα υποχρεωθεί να υποστεί, δεμένο χεροπόδαρα, την απληστία και την αρπακτικότητα της αιματοβαμμένης και οπερεττικής τούτης δυναστείας. Οι Σομόζα είναι ταυτόχρονα οι κυριότεροι γαιοκτήμονες της χώρας, οι πρώτοι παραγωγοί του καφέ, οι σπουδαιότεροι έμποροι κτηνοτροφίας και οι πρώτοι βιομήχανοι. Το Κράτος, έτσι, διοικείται σαν μια απέραντη οικογενειακή ασιέντα. Η νίκη του εθνικοαπελευθερωτικού μετώπου των Σαντινίστας *(FSLN)* θα ανατρέψει, ξαφνικά, έναν αιώνα βορειο-αμερικάνικης κυριαρχίας. Η κληρονομιά είναι τρομαχτική. Μια χώρα ερειπωμένη, μια οικονομία ρημαγμένη, ένα εξαιρετικά υψηλό ποσοστό αναλφαβητισμού, δεκάδες χιλιάδων οικογενειών που έχουν κάποιον να πενθούν, μια απέραντη εξαθλίωση.

Οι νεαροί σαντινίστες ηγέτες εξαπολύουν μιαν εκστρατεία αλφαβητισμού, και θεσπίζουν επειγόντως μιαν αγροτική μεταρρύθμιση. Η Νικαράγουα, αραιοκατοικημένη σχετικώς, είναι μια πλούσια χώρα. Για την ανοικοδόμησή-της, θα χρειαστεί ωστόσο να υπολογίσουν σε μια σημαντική ξένη βοήθεια.

Η μοίρα της νεαρής επανάστασης εξαρτάται ακόμα απ' τους γειτόνους της. Τάση αυταρχική: το νέο καθεστώς, απομονωμένο, δεν θα μπορούσε παρά να σκληρύνει τη θέση-του. Αν, αντίθετα, την ευνοούσε μια δραστήρια αλληλεγγύη, η επανάσταση των σαντινίστας θα μπορούσε να διατηρήσει τα ιδανικά-της. Θα είχαμε τότε να κάνουμε με ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της σύγχρονης ιστορίας στην κεντρική Αμερική από την εποχή της θριαμβευτικής εισόδου του Φιντέλ Κάστρο στην Αβάνα, στα 1959.

Ανεξαρτησία: 15 Σεπτέμβρη 1821
Έκταση: 139.000 τετρ. χιλ.
Πληθυσμός: 2.480.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979): Μιγάδες: 69%. Λευκοί: 19%. Μαύροι: 9%. Ινδιάνοι: 5%.
Πόλεις:
Μανάγκουα: 622.759 κάτ.
Λεόν: 61.000 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 55,5% (1978)
Πυκνότητα: 19 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού : 3,1%
Παιδική θνησιμότητα: 37‰ (1977)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 65% (1976)

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε %:
Γεωργία: 42
Μεταλλεία: 0,1
Βιομηχανία: 16,1
Οικοδομή: 4,7
Εμπόριο: 13,3
Υπηρεσίες: 22,6
Ανειδίκευτοι: 1,2
ΑΕΠ κατά κεφ.: 840 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1977):
Γεωργία: 23
Μεταλλεία: 0,2
Βιομηχανία: 20
Οικοδομή: 5
Εμπόριο: 24
Υπηρεσίες: 26
Ανεργία: 7,3% (1974)
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 2,1 (5,7%)
Μόνιμα καλ.γαίες: 1,2 (3,3%)
Βοσκότοποι: 0,9 (2,5%)
Δασικές εκτάσεις: 17,5 (48%)
Υπόλοιπα: 14,8 (40,5%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 2,7 εκατομ. κεφ.(1978)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 586 εκατ. $ Αμερικής
Πρώτες βιομηχ.ύλες: 38,1%
Μηχανήματα-εργαλεία: 15,4%
Αναλώσιμα καταναλωτικά είδη: 14,5%
Εξαγωγές (1978): 646 εκατομ. $ Αμερικής
Πρώτες βιομηχ. ύλες: 68,7%
Αναλώσιμα καταναλωτικά είδη (καφές, ζάχαρη...): 21,4%
(Τα ποσοστά αντιστοιχούν για τό έτος 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 28,8
Ιαπωνία: 10
Κόστα Ρίκα: 7,7
Γουατεμάλα: 6,8
RFA : 6,7
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 22,8
RFA : 13,4
Ιαπωνία: 11
Κόστα Ρίκα: 7,5
Εξωτερικό χρέος (1979): 1.500 εκατομ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1978): 4,5%
Τουρισμός (1976): 207.000 επισκέπτες

Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 12,1
Δημόσια Υγεία: 3,1
Στέγαση: 2

Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 2,8 (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση (1976):
1η και 2η βαθμίδα: 60%
3η βαθμίδα: 10,07%

Καθημερινές εφημερίδες (1976): 6
Τιράζ: 113.000 φύλλα

Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 260

Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 43

ΟΝΔΟΥΡΑ

Η Ονδούρα είναι η φτωχότερη χώρα της κεντρικής Αμερικής. Μια γη όπως τη συναντά κανείς στο φανταστικό ρεαλισμό των σύγχρονων λστινο-αμερικάνικων μυθιστορημάτων. Κάρα που τα σέρνουν βόδια και μουλάρια σέρνονται κατά μήκος των σκονισμένων και ανώμαλων δρόμων. Ο πληθυσμός, στη μεγάλη πλειοψηφία του, χωρικοί οι πιο πολλοί, επιβιώνουν με οδύνη πάνω στα κατσιασμένα κομμάτια γης που κατέχουν. "Στην Ονδούρα, ακόμη και οι πλούσιοι είναι φτωχοί", βεβαιώνει η ντόπια σοφία.

Καρικατούρα δημοκρατίας της μπανάνας, η Ονδούρα, εδώ κι ένα σχεδόν αιώνα, δεν αποτελεί τίποτ'άλλο παρά μιαν ακόμη απ'τις αναρίθμητες ιδιοκτησίες της Γιουνάιτεντ Φρουτ Κόμπανυ. Πάνω στα χαμηλά και υγρά εδάφη της βόρειας ακτής κατά μήκος των εύφορων πεδιάδων της Ουλούα, ή του Αγκουάν, οι μπανανοφυτείες εκτείνονται ώς εκεί που χάνεται το μάτι. Οι μοναδικές σιδηροδρομικές γραμμές της χώρας είναι αυτές που συνδέουν τα κέντρα μπανάνας με το Πουέρτο Κορτές. Από κει ακριβώς μπαρκάρουν οι μπανάνες, μα κι ο καφές και τα πολύτιμα ξύλα για τη Νέα Ορλεάνη, που απέχει μόλις δυο μέρες με το πλοίο.

Η μπανάνα αντιπροσωπεύει παραπάνω απ'το 50% των εξαγωγών της Ονδούρας. Γύρω απ'την Γιουνάιτεντ Φρουτ και τους ντόπιους αντιπρόσωπους βορειο-αμερικάνικων επιχειρήσεων εισαγωγής, ευημερεί μια μικρή ομάδα από μπίζνεσμεν. Φιλοδωρήματα και παραγγελίες — αυτά τα ψίχουλα απ'τις εισαγωγές-εξαγωγές των μεγάλων εμπορικών αυτοκρατοριών — αποτελούν τη βάση της μικρής οικονομικής άνεσης αυτών των "ευνοημένων" Ονδουριανών, αραβικής συχνά, γερμανικής, ή εβραϊκής καταγωγής, που εγκαταστάθηκαν εδώ και λίγο καιρό στη χώρα.

Κύριοι φυτειών και έμποροι των πόλεων μοιράζονται έτσι το ισχνό συμπλήρωμα του πλούτου, που οι μεγάλες διεθνείς εμπορικές εταιρίες καταδέχονται ν' αφήνουν επί τόπου. Συντηρητικοί και φιλελεύθεροι: κλασική πολιτική αντίθεση στην κεντρική Αμερική. Παιχνίδι μιας μικρής ελίτ που αποκλείει απ'την εξουσία το σύνολο σχεδόν του πληθυσμού.

Στα 1963, οι στρατιωτικοί απαιτούν με τη σειρά-τους μερίδα απ'το γλυκό. Κάποιοι φιλόδοξοι στρατηγοί ανατρέπουν τη φιλελεύθερη κυβέρνηση του Ραμόν Μοράλες. Από τότε, οι στολές δεν απομακρύνθηκαν διόλου απ'το προεδρικό ανάκτορο της Τεγκουσιγκάλπα.

Η νίκη της εξέγερσης των σαντινίστας στη Νικαράγουα αναζωπύρωσε τον εσωτερικό εφιάλτη των ηγετών της Ονδούρας. Η αγροτική επανάσταση θα μπορούσε τάχα να φτάσει και στη χώρα τους; Κάτω απ'την πίεση των ΗΠΑ, που ανησυχούν κι αυτές, οι στρατιωτικοί δοκιμάζουν, δειλά, να "εκδημοκρατήσουν" την πολιτική ζωή.

Τον Απρίλη του 1980, διεξάγονται γενικές εκλογές για την ανάδειξη ενός συνταγματικού Σώματος. Ολόκληρη η αντιπολίτευση — απ'τους χριστιανοδημοκράτες ώς τους κομμουνιστές — αποκλείεται απ'τις κάλπες. Το φιλελεύθερο κόμμα θα την παρασύρει στο εθνικό κόμμα (συντηρητικοί). Ο τροχός γυρίζει χωρίς ν' αλλάξει τίποτε.

Στην ύπαιθρο, οι εκκωφαντικοί απόηχοι των εξεγέρσεων στην κεντρική Αμερική, βρίσκουν αργά-αργά το δρόμο των πλέον απομακρυσμένων πεδιάδων.

Ανεξαρτησία: 5 Νοέμβρη 1838
Έκταση: 112.088 τετρ. χιλ.
Πληθυσμός: 3.560.000 (εκτιμήσεις για το 1979)
Πόλεις (1974):
Τεγκουσιγκάλπα: 273.894 κάτ.
Σαν Πέδρο Σούλα:150.991 κάτ.
Λα Κέιμπα: 44.057 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 34,4% (1978)
Πυκνότητα: 31,7 κάτ. ανά τ.χ.
Ποσοστό ετήσιας αύξησης του πληθυσμού: 3,4%
Ποσοστό παιδικής θνησιμότητας: 28‰ (1978)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 40,5% (1978)
Στρατός: 13.000 άντρες

Οικονομία

Ενεργός πληθυσμός σε % (1974):
Γεωργία: 56,8
Μεταλλεία: 0,3
Οικοδομή: 3
Εμπόριο: 7,9
Υπηρεσίες: 20,4
Ακαθάριστο προϊόν κατά κεφ.: 480 $ Αμερικής (1978)
Εθνικό ακαθάριστο προϊόν κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1977):
Γεωργία: 29
Μεταλλεία: 1,9
Βιομηχανία: 15,5
Οικοδομή: 4,8
Εμπόριο: 11,6
Υπηρεσίες: 27,1
Χρήση του εδάφους (χιλιάδες εκταρίων):
Αρόσιμες γαίες: 715 (6,4%)
Μόνιμα καλλιεργήσιμες γαίες: 175 (1,6%)
Βοσκότοποι: 2.000 (17,8%)
Δασικές εκτάσεις: 7.100 (63,3%)
Άλλα: 1.219 (10,9%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 1,7 εκατομ. κεφ.: (1978)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 686 εκατομ. $ Αμερικής
Μηχαν. και Μεταφ. Εξοπλισμός: 30,8%
Βασικά προϊόντα: 23,6%
Χημικά προϊόντα: 16,3 %
Καύσιμα και λιπαντικά: 12,2%
Εξαγωγές (1978): 605 εκατ. $ Αμερικής
Καφές: 33,3%
Μπανάνες: 25,3 %
Ξυλεία: 9,3%
Παγωμένο κρέας: 4,3%
* Τα ποσοστά αντιστοιχούν για το έτος 1977
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977)
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 42,8
Ιαπωνία: 10,9
Βενεζουέλα: 5,7
Γουατεμάλα: 5,6
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 49,6
RFA : 18,4
Ιαπωνία: 5,3
Κάτω Χώρες: 4,7
Εξωτερικό χρέος (31.12.1977): 787 εκατομ. $ Αμερικής
Ποσόστο πληθωρισμού (1979): εσωτ. έως 10%
Τουρισμός (1976): 103.311 επισκέπτες.
Κυβερνητικές δαπάνες το 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 15,2
Δημόσια Υγεία: 10,2
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ):4% (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η τάξη: 56% (1976)
3η τάξη: 5,92% (1976)
Ημερήσιες εφημερίδες (1976): 8
Φύλλα: 140.000
Ραδιόφωνο: 57 δέκτες για 1000 κατ. (1976)
Τηλεόραση: 17 δέκτες για 1000 κατ. (1976)

ΟΥΡΟΥΓΟΥΑΗ

Ατέλειωτη διαδοχή από λόφους, κατάφυτους με πυκνή πρασινάδα. Τοπίο μονότονο και υγρό. Πριν ακόμη κι απ'τους ανθρώπους, τα ζώα είχαν κάνει κατοχή σ'αυτές τις απέραντες εκτάσεις με το μαύρο έδαφος ποτάσας. Κοπάδια άγρια, αναρίθμητα, που τα φυλάνε από μακριά άνθρωποι ντυμένοι με δέρματα: οι γκάουτσος.

Ώς τα μέσα του 19ου αιώνα, η Ουρουγουάη δεν είναι τίποτ'άλλο παρά μια μεγάλη κτηνοτροφική περιοχή. Οι λίγοι απόγονοι των πρώτων άποικων, που ζουν μέσα σε εστάνσιας περιτριγυρισμένες από φρουτόκηπους και αρωματικά λουλούδια, επαγρυπνούν ζηλότυπα πάνω στα προνόμια που απολαμβάνουν σαν αγροτικοί μικροϊδιοκτήτες. Κράτος-πώμα ανάμεσα στη Βραζιλία και την Αργεντινή, η χώρα δεν οφείλει την ανεξαρτησία-της παρά μόνο στην παλικαριά και τη μανία των κυρίων αυτών των τιμάριων του νότου.

Κρέας και μαλλί είναι τα πλούτη της Ουρουγουάης. Οι πωλήσεις στο εξωτερικό εξασφαλίζαν ένα άνετο οικονομικό περίσσευμα για τους κτηνοτρόφους και τους μεγάλους εμπορικούς οίκους. Η ευμάρεια της χώρας κάνει τις μικρές κωμοπόλεις και την άθλια ύπαιθρο της Καλαβρίας και της Ανδαλουσίας να ονειρεύονται. Μέσα σε λίγες δεκαετίες, απ'τα 1880 ώς τα 1920, πάνω από 600.000 φτωχοί βιοτέχνες και χωρικοί, Ιταλοί και Ισπανοί, έρχονται να διογκώσουν τον πληθυσμό της Ουρουγουάης. Οι μετανάστες εγκαθίστανται στο Μοντεβίδεο. Γύρω απ'την πρωτεύουσα, για πρώτη φορά, τα εδάφη χρησιμοποιούνται για καλλιέργειες. Αναρχικοί, σοσιαλιστές, ουτοπιστές, οι νεοφερμένοι κουβαλούν μες στις αποσκευές τους τη δίψα για ισότητα των προλετάριων της γηραιάς Ευρώπης.

Από τη μια, οι εστάνσιας. Από την άλλη, το Μοντεβίδεο, η υπερτροφική πολιτεία. Δυο κόσμοι καταδικασμένοι να συνενοούνται μεταξύ-τους σε μια ειρηνική συνύπαρξη. Η Ουρουγουάη είναι αρκετά πλούσια για να προσφέρει στους πολίτες-της μια υποδειγματική δημοκρατία με υποδειγματικούς νόμους. Τα εισοδήματα απ'την κτηνοτροφία χρηματοδοτούν μια μητρόπολη υπαλλήλων, μικρεμπόρων και βιοτεχνών. Το ουρουγουαΐνό "κοινωνικό Κράτος", απ'την πλευρά-του, αφήνει ανέπαφη την εξουσία των μεγάλων γαιοκτημόνων.

Ήρεμη η ζωή σ'αυτή την "Ελβετία της λατινικής Αμερικής", που διαταράσσεται πότε πότε απ'τις διαμαρτυρίες των αδικημένων, απ'τις μηχανορραφίες των μεγάλων οικογενειών, ή από τις παραδοξότητες των τουριστών που βγαίνουν κερδισμένοι στα καζίνα του Πούντα ντελ Έστε.

Και μετά, ξαφνικά, στα 1968, ξεσπά η κρίση, η βία, η τρομοκρατία.

Το κρέας και το μαλλί της Ουρουγουάης δε βρίσκουν πια αγορές. Το έλλειμμα του Κράτους ξεσπά ακράτητο. Η παλιά ολιγαρχία της κτηνοτροφίας και των εισαγωγών-εξαγωγών, πανίσχυρη, γατζωμένη γερά στα προνόμιά-της, αρνείται κάθε παραχώρηση. Διαδηλώσεις, απεργίες, αντάρτικο της πόλης. Πίσω απ'τους Τουπαμάρος,το Μοντεβίδεο είν'αυτό που υπερασπίζεται, με απελπισμένη επιμονή, τα τελευταία λείψανα των ονείρων-του για αδελφοσύνη.

Τον Ιούλιο του 1973, μια στρατιωτική χούντα καταλαμβάνει ντε φάκτο την εξουσία στη χώρα. Έκτοτε, για ολόκληρη την αντιπολίτευση — από τους γκουεριλέρος ώς τους πλέον "μετριοπαθείς" πολιτικούς — η Ουρουγουάη δεν είναι πια τίποτ'άλλο από ένα απέραντο στρατόπεδο συγκέντρωσης. Βασανιστήρια, σφαγές, εξαφανίσεις: καθημερινή ρουτίνα. Οι "αυστηροί προγραμματισμοί" και το πάγωμα των μισθών βύθισαν άξαφνα ολόκληρο τον πληθυσμό στην εξαθλίωση. Τα τελευταία τούτα χρόνια, κάπου εκατό χιλιάδες Ουρουγουαΐνοι εγκατέλειψαν τη χώρα-τους. Λαός μεταναστών, κυνηγημένος, ακόμα μια φορά, από την πείνα, δραπετεύοντας από ένα εθνός δολοφονημένο, κι αναζητώντας πάντα όλο και πιο μακριά — ίσαμε την Αυστραλία — ένα νέο Ελντοράντο.

Όσοι παραμένουν, περιμένουν. Οι παλιοί κύριοι "εκσυγχρονίζουν" την εκμετάλλευσή-τους και ανασυγκροτούν τα πλούτη-τους. Χορτασμένοι καθώς είναι, θα θελήσουν άραγε να δοκιμάσουν, ακόμα μια φορά, μια μερίδα δημοκρατίας; Στα σύνορα της ελπίδας, οι νεκροί επιβάλλουν τη σιωπή.

Ανεξαρτησία: 25 Αυγούστου 1825
Έκταση: 186.926 τετρ. χιλ.
Πληθυσμός: 2.910.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979)
Πόλεις (1975):
Μοντεβίδεο: 1.229.748 κάτ. (πυκν.: 2.073 κάτ. ανά τ.χ.)
Σάλτο: 80.000 κάτοικοι
Παϋζαντού: 80.000 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 83% (1978)
Πυκνότητα: 16,1 κάτ. ανα τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης πληθ.: 0,8%
Παιδική θνησιμότητα: 48,6‰ (1978)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 10,2% (1978)
Στρατός: 20.000 άντρες

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε % (1975):
Γεωργία: 15,8
Μεταλλεία: 0,2
Βιομηχανία: 19
Οικοδομή: 5,4
Εμπόριο: 12,1
Υπηρεσίες: 36,5
Ανειδίκευτοι: 11
ΑΕΠ κατά εκφ.:1.610 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1977):
Γεωργία: 13
Μεταλλεία και βιομηχανία: 27
Οικοδομή: 4,7
Εμπόριο: 13
Υπηρεσίες: 36,2
Ανεργία: 8,4% (1979)
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Γεωργία: 4,1 (8,9%)
Βοσκότοποι: 36,9 (80,2%)
Κτηνοτροφία:
Πρόβατα: 18,8 εκατ. κεφ. (1978)
Βοδινά: 9,6 εκατ. κεφ. (1979)
Χοιρινά: 400.000 κεφ. (1979)
Αλιεία: 70.000 τόννοι (1978)

Εμπόριο

Εισαγωγές: (1978): 730 εκατ. $ Αμερικής
Πετρέλαιο και ορυκτά: 30%
Μηχαν. και συσκ.: 18,5%
Εξοπλισμός μεταφοράς: 12%
Χημικά προϊόντα: 10%
Εξαγωγές (1978): 660 εκατ. $ Αμερικής
Υφάσματα: 27,5%
Μαλλί: 12%
Ζώα και ζωικά προϊόντα: 23%
Παστό κρέας : 13%
Δέρματα: 18%
Χορταρικά: 10%
(Τα ποσοστά αναλογούν στο έτος 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές:
Βραζιλία: 13
Αργεντινή: 11,5
ΗΠΑ: 9,5
Ιράκ: 8
RFA : 7
Εξαγωγές:
Βραζιλία: 16
ΗΠΑ: 14,5
RFA : 12
Κάτω Χώρες: 6,8
Αργεντινή: 5
Εξωτερικό χρέος (1979): 1.682 εκ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979):65%
Τουρισμός (1976):491.700 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 17
Δημόσια Υγεία: 6
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 3,6 (1970)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση (1975):
1η και 2η βαθμ.: 75%
3η βαθμ.: 13,46%
Εκδοτική δραστηριότητα (1975):
481 τίτλοι (καιν.επιστ. 21%. Λογοτεχνία: 16%)
Καθημερινές εφημερίδες (1977): 26
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 571
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 126

ΠΑΝΑΜΑΣ

Ο Παναμάς είναι η Διώρυγα. Το έθνος έχει συγκροτηθεί γύρω από ένα γεωγραφικό συμβάν που του εξασφαλίζει, από τότε, την επιβίωσή-του Η χώρα, στο πιο στενό τμήμα-της, δεν είναι τίποτ'άλλο παρά μια λουρίδα γης πλάτους 45 χιλιομέτρων, που χωρίζει τον Ατλαντικό απ'τον Ειρηνικό Ωκεανό. Ολέθρια συγκυρία: η πιο σύντομη θαλάσσια οδός ανάμεσα στο Σαν Φραντσίσκο και τη Νέα Υόρκη περνά από δω.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες ήθελαν μια διώρυγα. Η Κολομβία, κυρία της περιοχής, δίσταζε, έθετε όρους. Στα 1903, για να "βοηθήσουν" μια ντόπια επανάσταση, οι βορειο-αμερικάνοι πεζοναύτες αποβιβάζονται στο κανάλι. Ανακηρύσσεται η ανεξαρτησία του Παναμά.

Οι Παναμαΐνοί αποκτούν την κυριότητα της εδαφικής περιοχής-τους, ενώ ταύτόχρονα τη χάνουν στη "ζώνη του Καναλιού". Το σύμφωνο της 18 Νοέμβρη 1903 ορίζει ότι, οι ΗΠΑ έχουν "μόνιμα κυριαρχικά δικαιώματα" σε μια ζώνη πλάτους 10 χιλιομέτρων, απ'όπου θα περάσει η μελλοντική υδάτινη οδός. Έτσι, ο Παναμάς κόπηκε στα δυο από μιαν αμερικάνικη λουρίδα.

Τον Αύγουστο του 1914, η Διώρυγα παραδίνεται στη ναυσιπλοΐα. Οι ΗΠΑ εγκαθίστανται, φυτεύουν γρασίδι και φτιάχνουν στρατιωτικές βάσεις μέσα στη "ζώνη". Στα βορεινά της χώρας, στην επαρχία *Chiriqui*, η Γιουνάιτεντ Φρουτ (σήμερα Γιουνάιτεντ Μπραντς) βάζει στο χέρι το βασικό πλούτο της διώρυγας: τη μπανάνα.

Ο Παναμάς δε διαθέτει παρά μικρές ντόπιες βιομηχανίες και η αγροτική παραγωγή-του είναι ανεπαρκής για να θρέψει τη χώρα. Πρέπει να εισάγει γύρω στο 60% της κατανάλωσής-του σε τρόφιμα. Οι ΗΠΑ, και πάλι, είναι ο βασικός-του πελάτης και προμηθευτής.

Η Διώρυγα, άμεσα, ή έμμεσα, θρέφει το 40% περίπου του πληθυσμού, και η πλειοψηφία των Παναμαΐνών εξαρτάται απ'τη "λειτουργία"-της. Πρόκειται για διαιώνιση της αποικιακής παράδοσης, όπου τυχοδιώκτες και έμποροι, εγκατεστημένοι στον Παναμά, στο Πορτομπέλο, ή στο Νόμπρε ντε Ντίος, κατακρατούσαν τη δική-τους "δεκάτη" απ'τις μεταφορές εμπορευμάτων και πολύτιμων μετάλλων που διέχιζαν τον ισθμό, πάνω σε μουλάρια, για να φορτωθούν πάνω στις βραδυκίνητες ισπανικές γαλέρες.

Σήμερα, ο πλούτος προέρχεται κυρίως απ'το αδιάκοπο πέρασμα των πλοίων (κάπου 35 σκάφη περνούν καθημερινά απ'τη Διώρυγα). Ωστόσο, τούτο το εμπόριο, υποκαταστάθηκε από πιο σύγχρονες επιδόσεις: απ'τον τουρισμό, με τις δεκάδες χιλιάδες μπάνγκαλοους που νοικιάζονται σ'όλους τους ναυτικούς του κόσμου· από το λαθρεμπόριο· απ'τις βιομηχανίες παραγώγων του πετρελαίου στην απαλλαγμένη τελών περιοχή του Κολόν· από τη συρροή των ξένων τραπεζών, που τους έλκουν οι ευνοϊκότατοι οικονομικοί νόμιμοι όροι.

Ο Παναμάς δεν διαθέτει στρατό αλλά, απ'το 1968, κυβερνάται *de facto* από το στρατηγό Ομάρ Τορίγιος, αρχηγό της Εθνοφρουράς. Λαϊκιστής;"Καουντίλλιο" της αριστέρας; Ή μήπως της δεξιάς; Όποιος κι αν είναι ο πολιτικός προσανατολισμός-του, ο στρατηγός Τορίγιος είναι βέβαιο ότι κατέχει μια τιμητική θέση στην ιστορία της χώρας-του. Είναι αυτός, πραγματικά, που διαπραγματεύτηκε με την κυβέρνηση της Ουάσινγκτον μια νέα συμφωνία, κατά την οποία οι ΗΠΑ δεσμεύονται ν'αποδώσουν τη Διώρυγα και τη "ζώνη"-της στους Παναμαΐνούς, διατηρώντας ταυτόχρονα την παρουσία-τους έως το έτος 2000.

Ο Ομάρ Τορίγιος και οι πολιτικοί-του φίλοι, εθνικιστές, που τους απασχολεί έντονα η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική κατάσταση της χώρας, καταστρώνουν φιλόδοξα σχέδια. Μεγάλα έργα υποδομής προβλέπεται να γίνουν μέσα στη "ζώνη" και μια νέα, χωρίς υδροφράκτες, υδάτινη οδός, παράλληλη προς την παλιά, μελετάται στο Πετέν, στα δυτικά, γιατι η Διώρυγα γίνεται πολύ στενή για τα μεγάλα σύγχρονα πλοία. Η χώρα, που επανενώθηκε επιτέλους, μπορεί να υπολογίζει και στην εκμετάλλευση των μεγάλων κοιτασμάτων-της σε χαλκό. Ο Παναμάς, γη του εμπορίου και του λαθρεμπόριου, "άγριος" οικονομικός τόπος, αρχίζει να ονειρεύεται, έπειτα από πέντε αιώνων καθυστέρηση, ένα μεταλλειακό Ελντοράντο.

Ανεξαρτησία: 3 Νοέμβρη 1903
Έκταση: 75.650 τετρ. χιλ.
Νόμισμα: Μπαλπόα. 1 Μπαλ.= 1$ Αμερικής
Στρατιωτική δύναμη: Εθνοφρουρά (11.000 άντρες)
Πληθυσμός: (12% Λευκοί, 14,5%. Μαύροι, 72% μιγάδες, σύμφωνα με την απογραφή του 1940):
(εκτιμ. για το 1979): 1.880.000
(εκτιμ. για το 1985): 2.260.000
Πυκνότητα (1979): 24,8 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσια αύξηση πληθυσμού: 3,1%
Ποσοστό για κάτω των 15 ετών: 54
Ποσοστό του αστικού πληθ.: 52,4
Παναμάς: 460.000 κάτ.
Πορτ ντε Κολόν: 95.300 κάτ.
Ποσοστό γεννητικότητας (1979): 28,3 %
Παιδική θνησιμότητα (1978): 22,7‰
Ποσοστό αναλφαβητισμού (1977): 21,7%
Αστικές περιοχές: 7
Αγροτικές περιοχές: 31
Ενεργός πληθυσμός: 490.000
Γεωργία: 38%
Βιομηχανία: 8%
Οικοδομ.: 6%
Ποσοστό ανεργίας (1978): 8,1%

Οικονομία

ΑΕΠ στα 1978 (εκ. $ Αμερικής: 2.288,8
ΑΕΠ κατά κεφ.(1978): 1.290 $ Αμερικής
Ποσοστό συμμετοχής στο ΑΕΠ (1978):
Γεωργία: 16
Μεταλλεία, βιομηχ.: 17
Οικοδ.: 6
Εμπόριο: 18
Υπηρεσίες: 42

Εμπόριο (εκατ. $ Αμερικης):
Εξαγωγές στα 1978: 292
Παράγωγα του πετρελαίου: 46%
Φρέσκα φρούτα (μπανάνες..): 21%
(Τα ποσοστά αναλογούν για το έτος 1976)
Εξαγωγές πρός τη "ζώνη": 63
Εισαγωγές: 893
Εισοδήματα από υπηρ. (1978): 378
Τουρισμός:
1971: 79
1977: 170
Επισκέπτες (1977): 361.900
Εξωτερικό χρέος (31.12.1977): 1.714
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 18%
Ποσοστό προϋπολογισμού για:
Παιδεία : 16,2
Δημόσια Υγεία: 6,8
Στέγαση: 0,9
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε ποσοστά του ΑΕΠ για το 1976): 4,9
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους: 159
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους: 111
Ημερήσιες εφημερίδες 6
Τιράζ: 131.000 φύλλα
Τιράζ Βιβλίων (%):
Καθαρές επιστήμες: 50
Κοινωνικές επιστήμες: 25
Τίτλοι (1975): 226

Το Κανάλι

Άνοιγμα στην εμπορική ναυσ-πλοΐα: 14 Αυγούστου 1914
Συνολικό μήκος: 81,4 χιλ.
Μίνιμουμ πλάτος: 91,50 μ.
Μίνιμουμ βάθος: 13,70 μ. Για πλοία λιγότερο των 40.000 τόννων.
Κυκλοφορία: 12.667 σκάφη (1978). Το 50% προορίζεται για τις ΗΠΑ.
Υπό παναμαϊκή σημαία: 10.947 σκάφη (Δεκ. 1976), αντιστοιχούντο σε 17.319.007 τόννους (22.324.000 τ. στο 1979
Αστικός και στρατιωτικός πληθυσμός της "ζώνης": 34.700 (εκ των οποίων 30.750 αμερικάνικ. προελεύσεως).

ΠΑΡΑΓΟΥΑΗ

Η Παραγουάη, στην καρδιά της Νότιας Αμερικής, υπήρξε πάντα μια απομονωμένη χώρα. Στην ιστοριογραφία των γειτόνων-τους, οι Παραγουαΐνοι παρουσιάζονται πάντα ως φανατικοί κατακτητές που κυβερνώνται από αιμοδιψείς και φιλόδοξους τυράννους. Ὑποπτη μέθοδος για να σβηστεί το ακαταμάχητο: τούτο το αιώνιο πάθος για ανεξαρτησία του λαού των γκουαρανί.

Η Παραγουάη είναι η χώρα όπου συνυπάρχει ο αυταρχισμός, ο ολοκληρωτισμός και το δόγμα της ισότητας. Από το 17ο αιώνα, στα βορεινά της χώρας, κι έπειτα στη Μισιόνες, το Τάγμα του Ιησού είχε ιδρύσει καμιά τριανταριά συναγωγές. Οι ιεραπόστολοι, που ήσαν αντίθετοι στη δουλεία, συσπείρωναν με τον τρόπο αυτό τους Ινδιάνους Γκουαρανί σε μικρές αυτοδιοικούμενες αποικίες, βασισμένες σε μιαν αυστηρή ηθική της εργασίας. Πρωτόγονος τάχα σοσιαλισμός; Αυταρχικός πατερναλισμός; Το βέβαιο είναι ότι οι ιησουίτες πατέρες αναγκάστηκαν ν᾽αντιμετωπίσουν τη μόνιμη εχθρότητα των γειτονικών περιοχών, ίσαμε την οριστική-τους έξωση απ᾽τη χώρα, το 1767.

Το παράδειγμα δεν ξεχάστηκε. Η Παραγουάη, από τότε που απέκτησε την ανεξαρτησία-της, είναι η μόνη χώρα της λατινικής Αμερικής που αποπειράθηκε — και πέτυχε — να εφαρμόσει μια κοινωνική και οικονομική πολιτική που να ξεφεύγει τελείως απ᾽τις μεγάλες αποικιακές δυνάμεις της εποχής.

Επί 26 συνεχή χρόνια — απ᾽τα 1814 ὡς τα 1840 — η χώρα έζησε σε πλήρη απομόνωση. Κανείς δεν είχε το δικαίωμα να μπει, ή να βγει. Το εμπόριο με το εξωτερικό ήταν απαγορευμένο. Ο πρόεδρος *Francia*, ο "Ὑπατος" στο μυθιστόρημα του Αουγκούστο Ρόα Μπάστος, κυβερνούσε τότε ως απόλυτος κύριος. Ο λαός πλήρωσε βαρύ τίμημα, μα ο διάδοχος του "Ὑπατου" κληρονόμησε μια χώρα όπου ο αναλφαβητισμός δεν υπήρχε σχεδόν πια, και της οποίας οι οικονομικές δομές ήσαν πέρα για πέρα εθνικές. Στα μέσα του 19ου αιώνα, μόνη αυτή ανάμεσα στα έθνη της ηπείρου, η Παραγουάη διέθετε τη δική-της βιομηχανία όπλων. Ο Φρανσίσκο Σολάνο Λόπεζ — και ο πατέρας-του πριν απ᾽αυτόν — είχε δοκιμάσει να βγάλει τη χώρα απ᾽την απομόνωση: κατασκευή οδών επικοινωνίας, ναυπήγηση ενός σημαντικού στόλου, προαγωγή του εμπορίου και του εθνικού μεγαλείου.

Το λονδρέζικο σύστημα εισαγωγών-εξαγωγών ταράχτηκε. Με την υποκίνηση του Ενωμένου Βασίλειου, οι κυβερνήσεις Βραζιλίας, Ουρουγουάης και Αργεντινής αποφάσισαν να τελειώνουν με το "κακό τούτο παράδειγμα". Τρομαχτικός τούτος ο πόλεμος της "Τριπλής συμμαχίας": παραγνωρισμένη γενοκτονία. Απέναντι στην παλικαριά των γκουαρανί, η σφαγή. Στο Σέρο Κορά, στα 1870, πέφτει κι ο ίδιος ο Σολάνο Λόπεζ με το όπλο στο χέρι. Μια ομάδα παιδιών υπερασπίζεται το τελευταίο τετράγωνο της Παραγουάης. Οι γυναίκες, κατά μάζες, φροντίζουν τους τραυματίες στο πεδίο της μάχης. Οι συνασπισμένοι στρατοί βάζουν φωτιά στην κοιλάδα. Για να μην απομείνει τίποτα.

Παγερή στατιστική: από τους 525.000 κάτοικους που αριθμούσε η Παραγουάη πριν απ᾽τον πόλεμο, δεν απομένουν παρά 221.000, εκ των οποίων μόνον οι 28.000 αρσενικού γένους! Μόνη καταφυγή για τον πολλαπλασιασμό του έθνους: η πολυγαμία. Η χώρα, υπό κατοχή επί οχτώ χρόνια, καταστράφηκε τελείως και έχασε ένα μεγάλο μέρος απ᾽την εδαφική-της επικράτεια.

Εδώ κι έναν αιώνα, η Παραγουάη δοκιμάζει να συνέλθει απ᾽αυτή την αποκάλυψη. Προσπάθεια που συντρίφτηκε από μιαν άλλη αιματηρή σύγκρουση με τη Βολιβία, στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Μέσα ο᾽αυτό τον ατέλειωτο "πόλεμο του Τσάκο", που τον παρακολουθεί σαν θέαμα ο ευρωπαϊκός τύπος, δύο διεθνείς πετρελαιικές εταιρίες έρχονται αντιμέτωπες μέσω των δύο νοτιο-αμερικάνικων κυβερνήσεων. Τούτη τη φορά, η αναιμική Παραγουάη ανακηρύχθηκε "νικητής". Ἔθνος ουσιαστικά αγροτικό κυβερνάται σήμερα από μια μικρή κάστα στρατιωτικών και γαιοκτημόνων. Πολλοί απ᾽αυτούς κατάγονται απ᾽τους μετανάστες της κεντρικής Ευρώπης, που έφτασαν έπειτα απ᾽τη συμφορά του 1870. Εδώ και 26 χρόνια, ο στρατηγός *Stroessner*, σκοταδιστής τύραννος, κυβερνά τη χώρα με σιδερένιο χέρι.

Η καθολική Εκκλησία καταγγέλλει την καταπίεση και υπερασπίζεται τα δικαιώματα των *peones*. Φθινόπωρο ενός πατριάρχη. Μέσα στο παλιά κυβερνητικά μέγαρο του Σολάνο Λόπεζ, στην οδό Ανεξάρτητης Παραγουάης, οι αδύναμοι και θλιμμένοι διάδοχοί-του προετοιμάζουν, χωρίς βιασύνη, την αποπομπή του στρατηγού *Stroessner*.

Ανεξαρτησία: 14 Μάη 1811
Έκταση: 406.752 τ.χ.
Πληθυσμός: 2.970.000 κάτ. (εκτιμ. για το 1979). Μιγάδες: 93%
Πόλεις (1977):
Ασουνθιόν: 426.776 κάτ.
Αστικός πληθυσμός:39,6% (1978)
Πυκνότητα: 7,3 κότ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξ. πληθυσμού: 3,3%
Παιδική θνησιμότητα: 84,2‰(1974)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 20% (1972)
Γλώσσες:
Γκουαρανί: 50%
Ισπανικά: 50%
Στρατός: 12.500 άντρες

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε %:
Γεωργία: 43
Μεταλλεία: 0,5
Βιομηχανία: 17,7
Οικοδομ.: 5.6
Εμπόριο: 13,2
Υπηρεσίες: 20
ΑΕΠ κατά κεφ.: 850 $ Αμερικής στα 1978
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1977):
Γεωργία: 34
Μεταλλεία: 0,4
Οικοδομή: 4
Βιομηχανία: 17
Εμπόριο: 25
Υπηρεσίες: 18
Ανεργία: 3,8% (1977)
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 870(2,1%)
Μόνιμα καλ.γαίες: 165(0,4%)
Βοσκότοποι: 15.100 (37,1%)
Δασικές εκτάσεις: 20.420 (50,2%)
Υπόλοιπα: 4.120 (10,1%)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 5,8 εκατ. κεφ.(1978)
Χοιρινά: 1,1 εκατ. κεφ. (1978)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 375 εκατομ. $ Αμερικής
Μηχανήματα και συσκευές:22%
Καύσιμα και λιπαντικά: 16,6%
Οχήματα και ανταλλακτικά: 15,9%
Εξαγωγές (1978): 285 εκατομ. $ Αμερικής
Ακατέργαστο μπαμπάκι: 28,9%
Κρέας: 21%
(Τα ποσοστά αναλογούν για το έτος 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές:
Βραζιλία: 21
Αργεντινή: 17
ΗΠΑ: 12
Ιαπωνία: 9
RFA : 8,8
Εξαγωγές:
Κάτω Χώρες: 15,4
ΗΠΑ: 14,2
RFA : 10,2
Ελβετία: 9,4
Βραζιλία: 5,8
Εξωτερικό χρέος (31.12.1977): 532 εκατομ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 15,5%
Τουρισμός (1977): 153.528 επισκέπτες

Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 13
Δημόσια Υγεία: 3

Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ), 1,6 (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ.: 67% (1977)
3η βαθμ.: 5,47% (1973)

Καθημερινές εφημερίδες: 4
Τιράζ: 106.000 φύλλα

Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 68

Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοικους (1977): 20

ΠΕΡΟΥ

Στα 1968, μια χούντα νεαρών εθνικιστών αξιωματικών ανακαλεί τον πρόεδρο Φερνάντο Μπελαούντε Τερρύ. Στα 1980, ο ίδιος άνθρωπος εκλέγεται εκ νέου στην ανώτατη αρχή. Δώδεκα χρόνια στρατιωτικού καθεστώτος, "επαναστατικού" ώς το 1975, οπότε κι έγινε μετριοπαθές. Ένα απ'τα πιο πρωτότυπα κοινωνικά πειράματα της σύγχρονης λατινικής Αμερικής. Εντούτοις, η "περουβιανή επανάσταση" θα ξανοιγόταν άραγε στο παρελθόν;

Ελάχιστα πράγματα είχαν αλλάξει απ'την εποχή της κατάκτησης του Πιθάρο. Οι Ισπανοί, εγκατεστημένοι στην ακτή και περικυκλωμένοι απ'το μπαρόκ σκηνικό-τους, κυβερνούσαν από τη Λίμα, την πρωτεύουσα, έναν τεράστιο πληθυσμό Ινδιάνων, οι οποίοι δένονταν εφ'όρου ζωής με τις ασιέντες ως δουλοπάροικοι, ή αργοπέθαιναν μέσα στα μεταλλεία του Αλτιπλάνο.

Δύο πολιτισμοί, δύο χώρες. Πάνω στα υψίπεδα, οι απόγονοι της Αυτοκρατορίας των Ίνκας μπορούν ακόμη ν'αναγνωρίζουν και να οριοθετούν τα κοινοτικά εδάφη των προγόνων-τους, που τα ιδιοποιήθηκαν οι λευκοί εισβολείς. Πάνω στη στενή, παραθαλάσσια λουρίδα του Ειρηνικού, μια ολιγαρχία μεγαλοκτημόνων, παραδοσιακών τραπεζιτών και εξαγωγέων αγροτικών προϊόντων και ορυκτών, κυριαρχεί στη ζωή της χώρας. Περισσότερο από παντού αλλού στη λατινική Αμερική, η γαιοκτησία παραμένει το βασικό μήλο της έριδος.

Η στρατιωτική επανάσταση θα θέσει τέρμα σ'αυτό το κοινωνικό σενάριο, ηλικίας τεσσάρων αιώνων. Οι αξιωματικοί του 1968 συμμερίζονταν με τους λάτινοαμερικάνους συναδέλφους-τους την παράδοξη όσο και αφελή πίστη στη δυνατότητα να δημιουργηθεί μια νέα χώρα με μιαν απλή εκούσια παρέμβαση. Η πολιτική σαν ένα επιτελικό σχέδιο. Αυτή τη φορά, πάντως, η πράξη των περουβιανών στρατιωτικών διαχωρίζεται απ'τη νοτιο-αμερικάνικη νόρμα. Εθνικιστές, εκθειάζοντας την κοινωνική δικαιοσύνη και στηριζόμενοι σε μιαν εξίσου εθελόντρια αριστερά διανοουμένων, επιδιώκουν ν'ανατρέψουν τους κοινωνικούς συσχετισμούς του Περού.

Μια αγροτική μεταρρύθμιση — η πιο ριζική της ηπείρου έπειτα απ'αυτήν που πραγματοποίησε η κουβανική επανάσταση —εφαρμόστηκε χωρίς αληθινές παραχωρήσεις. Ο ορυκτός πλούτος και οι βασικές βιομηχανίες εξαγωγών της χώρας, εθνικοποιήθηκαν. Οι πιστώσεις πέρασαν κι αυτές στα χέρια του Κράτους, όπως ακριβώς και ο τύπος.

Ο ισολογισμός; Αυτός ίσως που θα περίμενε κανείς. Η επανάσταση του 1968, συντρίβοντας τις βάσεις της εξουσίας της παλιάς ολιγαρχίας, επιτάχυνε πράγματι τον "εκσυγχρονισμό" της χώρας. Ο κοινωνικός ιδεαλισμός του πρώτου καιρού, αντιμέτωπος με το οικονομικό μποϊκοτάζ των ΗΠΑ και με την αυξανόμενη απομόνωσή-της στη λατινική Αμερική των δικτατοριών, παραχώρησε γρήγορα τη θέση-του σε μια μέριμνα οικονομικού ρεαλισμού. Όπως και στον Ισημερινό, έτσι κι εδώ νεαροί τεχνοκράτες, υψηλής βιομηχανικής κατάρτισης, αντικαθιστούν τους παλιούς και παρακμασμένους ηγέτες. Ο Μπελαούντε Τερρύ και το νέο επιτελείο-του μιλούν για πετρέλαιο, για εκβιομηχάνιση, για μεγαλεπήβολα σχέδια υποδομής, για κατάκτηση περιοχών του αμαζόνιου. Οι Ίντιος του Αλτιπλάνο και οι μιγάδες χωρικοί της παραθαλάσσιας ζώνης αγκιστρώνονται κι αυτοί στα πρόσφατα ανακτημένα εδάφη τους και περιμένουν.

Στο Περού, η επάνοδος των στρατιωτικών στα στρατόπεδά-τους, τον Ιούλιο του 1980, επιβραβεύει την άφιξη μιας νέας εποχής: της εποχής των μάνατζερς.

Ανεξαρτησία: 28 Ιουλίου 1821
Έκταση: 1.280.219 τ.χ.
Πληθυσμός: 17.290.000 κάτ. (εκτίμ. για το 1979). Ινδιάνοι κετσούας: 45%. Μιγάδες: 48%.
Περιφέρειες (1978):
Λίμα: 3.158.417 κάτ.
Καζαμάρκα: 916.331 κάτ.
Πιούρα: 854.669 κάτ.
Πόλεις (1972):
Λίμα: 3.302.523 κάτ. (διασταύρωση)
Αρεκουίπα: 304.220 κάτ.
Καλλάο: 296.220 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 67,6% (1978)
Πυκνότητα: 13,4 κάτ. ανα τ.χ.
Ετήσια αύξηση πληθυσμού: 2,8%
Παιδική θνησιμότητα: 100,7‰ (1978)
Ποσοστό αναλφαβητισμού:20,3% (1978)
Στρατός: 65.000 άντρες

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε %:
Γεωργία: 41,6
Μεταλλεία: 1,4
Βιομηχανία: 12,8
Οικοδομ.: 4,5
Εμπόριο και υπηρεσίες: 34,4
Ανειδίκευτοι: 5,3
ΑΕΠ κατά κεφ.: 760 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας: (σε %) (1976):
Γεωργία: 13
Μεταλλεία: 6,6
Βιομηχανία: 28
Οικοδομ.: 4
Εμπόριο: 15
Υπηρεσίες: 32
Κτηνοτροφία:
Πρόβατα: 14,4 εκατ. κεφάλια (1979)
Βοδινά: 4,1 εκατ. κεφάλια (1979)
Αλιεία: 3,36 εκατ. τόννοι (1978)
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 3 (2,3%)
Μόνιμα καλ. γαίες: 0,3 (0,2%)
Βοσκότοποι: 27,1 (21%)
Δασικές εκτάσεις: 73,8 (57,1%)
Υπόλοιπα: 24,8 (19,3%)
Ανεργία: 7,1% (1979)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 1.924 εκατ. $ Αμερικής
Μηχανήματα και συσκευές: 25%
Ποτά, καπνός: 20%
Χημικά προϊόντα: 12%
Εξαγωγές (1978): 1.900 εκατ. $ Αμερικής
Ορυκτά και μέταλλα: 48% (1η παραγωγός χώρα του κόσμου σε βισμούθιο, 2η σε άργυρο, στα 1979)
Προϊόντα της θάλασσας: 32% (1η παραγωγός του κόσμου σε ψαράλευρο)
Ζάχαρη: 6%
Μπαμπάκι: 5%
Καφές: 4%
(Τα ποσοστά αναλογούν για το έτος 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1976):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 24
RFA : 8,6
Ισημερινός: 8,4
Ιαπωνία: 6
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 21,6
Ιαπωνία: 12,1
RFA : 6,4
Ενωμένο Βασίλειο: 5,6
Εξωτερικό χρέος (1979): 9.000 εκ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 66,7%
Τουρισμός (1976): 264.015 επισκέπτες
Κυβερνητικές δαπάνες το 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 17
Δημόσια υγεία: 5
Στέγαση: 1
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 3,6 (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ.: 89 (1978)
3η βαθμ.: 15,97 (1977)
Εκδ. δραστ. (1977): 910 τίτλοι (κοιν. επιστήμες: 39%. Λογοτεχνία: 22%).
Καθημερινές εφημ. (1977): 30. Τιράζ: 828.000
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατ. (1977): 134
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατ. (1977): 50

ΠΟΡΤΟ ΡΙΚΟ

Πόρτο Ρίκο, το "πλούσιο λιμάνι". Τελευταίο ισπανικό φρούριο της Καραϊβικής, το ανατολικότερο τούτο νησί των Μεγάλων Αντιλλών, ήταν ένα νησί-κλειδί. Πραγματική έπαλξη πού επαγρυπνούσε πάνω στο δρόμο των μεταγωγικών πλοίων, βάση οπισθοφυλακής για εκκαθαριστικές επιχειρήσεις εναντίον των κουρσάρων και των Γάλλων, Άγγλων, ή Ολλανδών πειρατών, η απαρέκκλιτη αφοσίωσή του στο ισπανικό στέμμα του εξασφάλιζε την ευημερία. Στη Μαδρίτη, ήξεραν να εκτιμούν όσους έμεναν αμέτοχοι στις ανταρσίες για ανεξαρτησία που ξεσπούσαν κατά καιρούς στην κεντρο-αμερικάνικη τούτη περιοχή.

Η υποταγή υπήρξε η ευτυχία και ταυτόχρονα η δυστυχία του Πόρτο Ρίκο. Ο ισπανο-αμερικανικός πόλεμος δε θα έκανε εξαίρεση μήτε σ'αυτό. Αντί για την ανεξαρτησία-του, άλλο δεν απόκτησε παρά έναν καινούργιο προστάση: το νησί, στα 1898, παραχωρήθηκε στις ΗΠΑ. Πολεμική κτήση που κατακύρωνε την οριστική νίκη των Αγγλο-Σαξόνων.

Το Πόρτο Ρίκο είναι η πρώτη πραγματική αποικία των ΗΠΑ. Στα 1917, οι κάτοικοί-του γίνονται αμερικανοί πολίτες. Η παλιά ***Borinquem*** των αυτόχθονων περιεβλήθη, στα 1952, τον τίτλο του "ελεύθερου και εταίρου Κράτους" των ΗΠΑ. Το νησί, όμως, ήξερε να μετατρέπει πάντα σε χρήμα των απώλεια της ελευθερίας-του. Σήμερα, το Πόρτο Ρίκο είν'ένα θέρετρο για τους αμερικάνους τουρίστες. Το κατά κεφαλήν εισόδημά-του είν'ένα απ'τα χαμηλότερα των Αντιλλών. Το δικαίωμα ζωής το νέμεται ο πιο δυνατός κι ο αναλφαβητισμός είναι σχεδόν ανύπαρκτος. Ακόμη και η ανεργία, που ενδημεί στην περιοχή, κατέφυγε εν μέρει στις ΗΠΑ. Το Πόρτο Ρίκο εκτείνεται και επιβιώνει μέσα στις φτωχές συνοικίες των μεγάλων πόλεων της ακτής.

Η ανεξαρτησία; Ένα διάχυτο αίσθημα κοχλάζει μες στην καρδιά της πορτορικάνικης νιότης. Μια νέα ισπανική περηφάνεια αναδύεται από τα γκέττο της Νέας Υόρκης στους στενούς δρόμους του παλιού Σαν Χουάν. Ωστόσο, τα κινήματα ανεξαρτησίας, παραμένουν περιορισμένα. Η ανεξαρτησία θα ήταν άραγε μια πολύ δειλή ιδέα; Οι στατιστικές είναι επίσημες: το έτος 2000, η κοινότητα της ισπανικής γλώσσας, εν μέρει χάρη στους Πορτορικανούς, θα είναι η πιο μεγάλη των ΗΠΑ.

Ελεύθερο Κράτος - εταίρος των ΗΠΑ: 25 Ιουλίου 1952
Εμβαδόν: 8.891 τ.χ.
Πληθυσμός: 3.400.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979)
Πόλεις (1977):
Σαν Χουάν: 518.700 κάτ.
Bayamon : 205.500 κάτ.
Ponce : 188.500 κάτ.
Πυκνότητα: 382,2 κάτ. ανά τ.χ.
Ποσοστό παιδικής θνησιμότητας: 20,1‰ (1977)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 10%
Οικονομία
Ενεργός πληθυσμός σε %:
Γεωργία: 5
Βιομηχανία: 20
Οικοδομή: 7,6
Εμπόριο: 19,1
Υπηρεσίες: 46,3
Ανειδίκευτοι: 2
Κατά κεφ. εθνικό εισόδημα: 3.151$ Αμερικής (1978)
Εσωτερικό ακαθάριστο προϊόν κατά κλάδους δραστηριοτήτων σε % (1977):
Γεωργία: 3
Ορυχεία και Βιομηχανία: 38
Οικοδομή: 3
Εμπόριο: 18
Υπηρεσίες: 38
Ανεργία: 17% (1979)
Κτηνοτροφία:
Βοδινά: 562.171 κεφ. (1978)
Εμπόριο
Εισαγωγές:
Έτοιμα προϊόντα: 24,5%
Εδώδιμα, Ζώα: 22,4%
Μηχ. και Μεταφορ. Εξοπλ.: 18,8%
Χημικά προϊόντα: 12,5%
Εξαγωγές:
Χημικά προϊόντα: 32,4%
Κατασκ. είδη: 21,2%
Εδώδιμα (ζακαροκάλαμο), Ζώα: 11,3%
Μηχαν. και Μεταφ. Εξοπλ. 11,2%
Τα ποσοστά αντιστοιχούν για τη χρονιά 1976/1977
Εισαγωγές:
ΗΠΑ :77,4
Βενεζουέλα: 10,3
Ολλανδικές Αντίλλες: 3
Εξαγωγές:
ΗΠΑ: 89,7
Παρθένα Νησιά: 3,3
Τουρισμός (1977/1978): 1.474.342 επισκέπτες
Εγγραφή στην εκπαίδευση (1976)
1η και 2η τάξη: 92%
3η τάξη: 35,90%
Καθημερινές εφημερίδες (1976) Αριθμός :4
Τιράζ: 430.000 φύλλα
Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους (1976): 549
Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 162

ΣΑΛΒΑΔΟΡ

Στους έξι πρώτους μήνες του 1980, κάπου 3.000 άνθρωποι δολοφονήθηκαν στο Σαλβαδόρ. Η ακιά της σφαγής του Σονσονάτε, στα 1932, τότε που 15.000 Ινδιάνοι εκτελέστηκαν απ'τα στρατεύματα του στρατηγού Χερνάντεζ Μαρτίνεζ, πλανιέται και πάλι πάνω στη χώρα.

Το Σαλβαδόρ, μικρό Κράτος, σφηνωμένο ανάμεσα στην Ονδούρα και τη Γουατεμάλα, ασφυκτιά. Η πυκνότητα του πληθυσμού του (221,5 κάτ. ανά τετρ. χιλ. – παραπάνω απ'το διπλάσιο της Γαλλίας) είναι η πιο καταθλιπτική της κεντρικής Αμερικής. Τα κύματα προσφύγων και μεταναστών από το Σαλβαδόρ, που ψάχνουν να βρουν ένα μέρος να βολευτούν στο έδαφος που γειτονεύει με την Ονδούρα, προκάλεσαν κι αυτοί, στα 1969, έναν πόλεμο ανάμεσα στις δυο χώρες: τον "πόλεμο του ποδοσφαίρου".

Στο Σαλβαδόρ, η διάχυτη παντού φτώχεια έρχεται σε σφοδρή αντίθεση με τα πλούτη της χώρας. Ο καφές είναι ο οικονομικός κινητήρας της χώρας. Η παραγωγή, ωστόσο, και η εμπορική εκμετάλλευση των σπόρων της καφέας, είναι συγκεντρωμένα στα χέρια μιας μικροσκοπικής ολιγαρχίας – των "14 οικογενειών" – οι οποία, άλλωστε, έχει μάθει πώς να εκμεταλλεύεται βιομηχανικά τον καφέ εξάγοντάς-τον στις γειτονικές χώρες. Ολόκληρη η χώρα εργάζεται για το όσο γίνεται μεγαλύτερο κέρδος της τροπικής αυτής αριστοκρατίας, η οποία στηρίζεται σε μια κόστα αιμοχαρών και λυσσαλέα αντικομμουνιστών στρατιωτικών.

Στην καρδιά της εξαθλίωσης του Σαλβαδόρ βρίσκεται η γαιοκτησία. Η νίκη της εξέγερσης των σαντινίστας στη Νικαράγουα επέδρασε σαν σπίρτο που το πετάς κατευθείαν μες στη μπαρούτη. Η αντιπολίτευση – ομάδες μαρξιστών ανταρτών έως μετριοπαθείς δημοκράτες – παραμέρισαν τις διαφορές-τους για να κηρύξουν το τέλος του στρατιωτικού καθεστώτος και την απαρχή μιας αγροτικής μεταρρύθμισης. Η καθολική Εκκλησία ευθυγραμμίζεται κι αυτή ανοιχτά με τους φτωχούς χωρικούς. Αντίκρυ-τους, οι στρατηγοί έχουνε γατζωθεί στην εξουσία.

Με την παρακίνηση των ΗΠΑ, μια στρατιωτική χούντα, που αποτελείται από "ρεφορμιστές" στρατιωτικούς, θα πάρει στα χέρια-της τη διακυβέρνηση της χώρας, τον Οκτώβρη του 1979. Η βορειο-αμερικάνικη κυβέρνηση, ανήσυχη για τον εντεινόμενο κοινωνικό αναβρασμό στην κεντρική Αμερική, τάσσεται υπέρ ορισμένων, και περιορισμένων, αγροτικών μεταρρυθμίσεων, αλλ'αρκούντως σημαντικών για ν'αποσοβήσει την πυρκαγιά των αγροτικών και ινδιάνικων εξεγέρσεων. Κι αυτό, χωρίς να ληφθεί υπόψη η άπελπις αλαζονεία των "14 οικογενειών". Η ολιγαρχία του Σαλβαδόρ αποφασίζει να μην παραχωρήσει τίποτε, σαν τους παλιούς Ισπανούς κονκισταδόρες, που προτιμούσαν να πεθάνουν επιτόπου, παρά να ξαναζευτούν το άροτρο στα άγονα χωράφια-τους της Εστρεμαδούρας, ή της Καστίλης.

Ο εμφύλιος πόλεμος αρχίζει. Η Ένωση των λευκών πολεμιστών, παραστρατιωτική οργάνωση δολοφόνων, ενσπείρει την τρομοκρατία στον πληθυσμό και στις αντιπολιτευτικές δυνάμεις. Εξαφανίσεις, βασανιστήρια, δολοφονίες, σφαγές. Ακόμη κι η Εκκλησία δεν ξέφυγε απ'αυτή την τρομοκρατία. Ο Δον Ρομέρο, αρχιεπίσκοπος του Σαν Σαλβαδόρ, έπεσε κι αυτός κάτω απ'τις σφαίρες των "ταγμάτων θανάτου" που εξαπόλυσαν οι κύριοι του καφέ.

Σαλβαδόρ, χώρα των αποτυχημένων απελευθερωτικών επαναστάσεων. Ακόμα μια φορά, το μέλλον εξαρτάται απ'τις Ηνωμένες Πολιτείες. Παράξενες αυτές οι σχέσεις των δύο εθνών. Οι πόλεμοι ανεξαρτησίας στο Σαλβαδόρ έγιναν στ'όνομα των αρχών που περιέχονται στο αμερικάνικο Σύνταγμα. Οι πρώτοι μάλιστα αγωνιστές της ανεξαρτησίας θέλησαν να ενσωματώσουν το Σαλβαδόρ στη Δημοκρατία των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής.

Σήμερα, πάντως,οι βορειο-αμερικάνοι ηγέτες αρκούνται στη δική-τους φόρμουλα: όχι άλλη Νικαράγουα, όχι "ξανοίγματα" στην αντιπολίτευση που θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την εξουσία των στρατιωτικών του Σαλβαδόρ. Οι άνθρωποι που κρατούν την εξουσία στην Ουάσινγκτον, ισχυρογνώμονες και δήθεν αφελείς, εξακολουθούν να πιστεύουν ότι οι "14 οικογένειες" θα προχωρήσουν με επιτυχία στις δημοκρατικές διαδικασίες.

Μια ατέλειωτη κι αιματηρή τραγωδία έχει μόλις αρχίσει. Ακόμα μια φορά, το Σαλβαδόρ βουλιάζει μέσα στον εφιάλτη.

Ανεξαρτησία: 1841
Έκταση: 20.935 τετρ. χιλιόμ.
Πληθυσμός: 4.660.000 κάτ. (εκτιμ. για το 1979): Αποκλειστικά σχεδόν μιγάδες
Πόλεις (1971):
Σαν Σαλβαδόρ: 500.000 κάτ. (διαστ.)
Σάντα Άνα: 96.000 κάτ.
Σαν Μιγέλ: 59.000 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 40,1% (1978)
Πυκνότητα: 221,5 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης πληθ.: 3,1%
Παιδική θνησιμότητα: 59,5‰ (1977)
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 40,5% (1975)
Στρατός: 6.000 άντρες

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε %:
Γεωργία: 41
Μεταλλεία: 0,3
Βιομηχανία: 14,2
Οικοδομ.: 5,4
Εμπόριο: 15,6
Υπηρεσίες: 22,3
Ανειδίκευτοι: 1,2
ΑΕΠ κατά κεφ.: 614,8 $ Αμερικής (1978)
ΑΕΠ κατά κλάδους δραστηριότητας σε % (1977)
Γεωργία: 29,6
Μεταλλεία: 0,1
Βιομηχανία: 15
Οικοδομ.: 4,3
Εμπόριο: 25
Υπηρεσίες : 26
Ανεργία: 11,8% (1971)
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 475 (22,6%)
Μόνιμα καλλ. γαίες: 9,2%
Βοσκότοποι: 670 (31,8%)
Δασικές εκτάσεις: 263 (12,5%)
Υπόλοιπα: 502 (23,8%)
Κτηνοτροφία: Βοδ.: 1,3 εκατ. κεφ. (1978)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 1000 εκ. $ Αμερικής
Βασικά έτοιμα πρ.: 29,8%
Μηχ. και εξοπλ. μεταφοράς: 28,2%
Χημικά προϊόντα: 20,5%
Τρόφιμα: 8,8%
Εξαγωγές (1978): 813 εκατ. $ Αμερικής
Καφές 7,8%
Χημικά προϊόντα: 4%
(Τα ποσοστά αναλογούν για το έτος 1977)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1977):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 29,9
Γουατεμάλα: 13,8
Ιαπωνία: 11,3
Βενεζουέλα: 9,4
RFA : 5,8
Εξαγωγές:
ΗΠΑ, 32,4
RFA : 18,4
Γουατεμάλα: 12,9
Κάτω Χώρες: 9,4
Κόστα Ρίκα: 5,2
Εξωτερικό χρέος (31.12.1977): 559 εκ. $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1978): 13,2%
Τουρισμός (1976): 277.900 επισκέπτες

Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 22,4
Δημόσια Υγεία: 9,6
Δαπάνες για την εκπαίδευση (σε % του ΑΕΠ): 3,7 (1976)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμίδα: 65% (1977)
3η βαθμίδα: 7,99% (1975)

Εκδοτική δραστηριότητα (1975):111.000 αντίτυπα.
14 τίτλοι (Λογοτεχνία: 57%
Κοινωνικές επιστήμες: 28%)

Καθημερινές εφημερίδες (1976): 12
Τιράζ: 331.000

Ραδιόφωνο: δέκτες για 1000 κατοίκους(1977): 349

Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κατοίκους(1977): 35

ΧΙΛΗ

Στις 11 Σεπτέμβρη 1973, ένα στρατιωτικό πραξικόπημα ανέτρεπε την κυβέρνηση της Λαϊκής Ενότητας του προέδρου Σαλβαδόρ Αλιέντε. Ο στρατός, κάτω απ'τις διαταγές του στρατηγού Πινοσέτ, έβαζε έτσι τελεία και παύλα σε 160 χρόνια ιστορίας της ανεξάρτητης Χιλής.

Οι Χιλιανοί, όπως και άλλες χώρες των Άνδεων είχαν κληρονομήσει δυο μεγάλα μειονεκτήματα της αποικιακής κοινωνίας: τα ορυκτά πλούτη, που βρίσκονταν στα χέρια των ξένων και την καταφάνερη αδικία στην κατανομή των γαιών (600 οικογένειες κατακρατούσαν το 60% του εδάφους). Η ιστορία της χώρας δεν είναι άλλο παρά η αργή διόγκωση της εξαγρίωσης μεταλλορύχων και χωρικών ενάντια στις βορειο-αμερικάνικες πολυεθνικές του χαλκού και στους "απόντες" απ'τη χώρα μεγαλοκτηματίες. Αίσθημα κλασικό στη λατινική Αμερική. Εδώ κι έναν αιώνα, ωστόσο, η Χιλή δε γνώρισε παρά μονάχα δημοκρατικά.— λίγο, ή πολύ, ανάλογα με την περίσταση — καθεστώτα. Θεσμοί σχεδόν "ευρωπαϊκοί": μεταλλορύχοι και εργάτες κομμουνιστές, φοιτητές "επαναστατημένοι", λειτουργοί και υπάλληλοι σοσιαλιστές, ή ριζοσπάστες, ολιγαρχία συντηρητική.

Κύκλος αμετάβλητος. Μια κυβέρνηση, εκλεγμένη με "μεταρρυθμιστικές" υποσχέσεις, αντιμετωπίζει αναπόφευκτα το μποϊκοτάζ των ευνοημένων τάξεων, αποφασίζει να εκθειάσει μια πολιτική αυστηρότητας και καταλήγει να χρησιμοποιήσει το στρατό για να δαμάσει το δύστροπο λαό. Μετά έρχονται οι εκλογές...

Στα 1970, ο αντι-αμερικανισμός βρίσκεται στον παροξυσμό-του. Η "επανάσταση μέσα στα πλαίσια της ελευθερίας" της χριστιανο-δημοκρατικής κυβέρνησης του Εντουάρντο Φρέι (1964-1970) προχωρά σαν τον κάβουρα. Στην ύπαιθρο, οι καμπεσίνος δεν έχουν καμιά διάθεση πια να περιμένουν. Οι μικρομεσαίοι των πόλεων, πάντα διστακτικοί, πιστεύεται πως είναι έτοιμοι για το μεγάλο άλμα. Η διαφορά στις κάλπες είναι αισθητή, κι ο Σαλβαδόρ Αλιέντε εκλέγεται επικεφαλής μιας συμμαχίας της αριστεράς.

Για τη λατινική Αμερική, ακόμα και για τη Χιλή, το πρόγραμμά-του είναι εντελώς κοινότοπο: αγροτική μεταρρύθμιση και εθνικοποίηση των μεταλλείων. Αυτή τη φορά, ωστόσο, μια κυβέρνηση είναι αποφασισμένη να την εφαρμόσει. Στη Χιλή πρόκειται για επανάσταση. Άκρα δεξιά και συντηρητικοί, ενωμένοι, ορύονται ενάντια στον "κομμουνισμό". Οικονομικά σαμποτάζ, παγκόσμιο μποϊκοτάρισμα: τα βορειο-αμερικάνικα τραστ χρηματοδοτούν την αντεπανάσταση. Ο Αλιέντε πεθαίνει, με το όπλο στο χέρι, πασχίζοντας να υπερασπιστεί το προεδρικό μέγαρο, στην πλατεία Ελευθερίας, στο Σαντιάγο.

Το μακελειό είναι κάτι τρομαχτικό. Δεκάδες χιλιάδες οι νεκροί για να εκριζωθεί ο "μαρξιστικός καρκίνος". Ο Πινοσέτ μεταμορφώνει τη χώρα-του σε στρατόπεδο συγκέντρωσης. Η φτώχεια και η στέρηση βασιλεύουν στην ύπαιθρο και τα εργατικά προάστια.

Η Χιλή έζησε τρία χρόνια περιορισμένων, αλλά πραγματικών, κοινωνικών και οικονομικών μεταρρυθμίσεων. Δεν έχει πια καμιά θέση στη χώρα αυτή ο προφορικός ρεφορμισμός. Ολόκληρη η παραδοσιακή πολιτική τάξη έχει "καεί". Ο ίδιος ο Πινοσέτ, παρά τις πανίσχυρες δυνάμεις καταστολής που διαθέτει, διστάζει να καταργήσει όλα τα μέτρα που πήρε η κυβέρνηση της Λαϊκής Ενότητας. Τότε λοιπόν; Πραξικόπημα για το τίποτα;

Στη Μονέδα, ο στρατός έχει κάνει κατάληψη για πολύ καιρό. Για όσο καιρό θα χρειαστούν οι παλιοί κύριοι της χώρας ν'αποκτήσουν νέα πλούτη και μια νέα ισχύ. Έτσι, ατέλειωτα χρόνια θα περάσουν προτού μπορέσουν οι μεταλλορύχοι και οι χωρικοί ν'ανασυντάξουν τα συνδικάτα-τους και τα κόμματά-τους.

Ανεξαρτησία: 18 Σεπτέμβρη 1818
Έκταση: 756.629 τ.χ.
Πληθυσμός: 10.920.000 κάτ. (εκτιμήσεις για το 1979). Μιγάδες: 65%. Λευκοί: 30%. Ινδιάνοι: 5%
Περιοχές (1978):
Μητροπολιτικό Σαντιάγο: 4.111.823 κάτ.
Biobio : 1.466.627 κάτ.
Aconcagua : 1.181.638 κάτ.
Πόλεις (1978):
Σαντιάγο: 3.448.700 κάτ.
Βίνια ντελ Μάρ: 262.100 κάτ.
Βαλπαράιζο: 248.200 κάτ.
Αστικός πληθυσμός: 80% (1978)
Πυκνότητα: 14,4 κάτ. ανά τ.χ.
Ετήσιο ποσοστό αύξησης του πληθυσμού: 1,9%
Ποσοστό παιδικής θνησιμότητας: 39,7‰
Ποσοστό αναλφαβητισμού: 9,2% (1977)
Στρατός: 50.000 άντρες.

Οικονομία

Πληθυσμός ενεργός σε %:
Γεωργία: 15,9
Μεταλλεία: 2,1
Βιομηχανία: 16,2
Οικοδομές: 5,2
Εμπόριο: 14
Υπηρεσίες: 34,5
Ανειδίκευτοι: 12,1
Ακαθάριστο εσωτερικό προϊόν κατά κεφ.: 1.410 $ Αμερικής (1978)
Εθνικό ακαθάριστο προϊόν κατά κλάδους δραστηριότητας σε %:
Γεωργία: 10
Μεταλλεία και βιομηχανία: 27
Οικοδομή: 2
Εμπόριο: 29
Υπηρεσίες: 32
Ανεργία: 13,6% (1979)
Κτηνοτροφία:
Πρόβατα: 5,7 εκατ. κεφ.(1978)
Βοδινά: 3,6 εκατ. κεφ. (1979)
Αλιεία: 1.698.000 τόννοι στα 1978
Χρήση του εδάφους (εκατ. εκτάρια):
Αρόσιμες γαίες: 5,6 (7,4%)
Μόνιμα καλλιεργήσιμες γαίες: 0,19 (0,3 %).
Βοσκότοποι: 11,7 (15,4%)
Δασικές εκτάσεις: 20,6 (27,2%)
Υπόλοιπα: 37,8 (49,7%)

Εμπόριο

Εισαγωγές (1978): 2.958 εκατ. $ Αμερικής
Ορυκτά προϊόντα: 18%
Τεχνικός εξοπλισμός: 17,6%
Φυτικά προϊόντα: 9,6%
Μεταφορ. Εξοπλισμός: 9,4%
Εξαγωγές (1978): 2.416 εκατομ. $ Αμερικής
Χαλκός: 54,5% (3η παραγωγική χώρα του κόσμου στα 1979)
Τρόφιμα, ζώα: 9,5%
Ορυκτός σίδηρος: 5,3%
(Τα ποσοστά αναλογούν για το έτος 1975)
Κύριοι εμπορικοί εταίροι σε % (1975):
Εισαγωγές:
ΗΠΑ: 24,6
RFA : 7
Αργεντινή: 5,9
Ιαπωνία: 5
Εξαγωγές:
RFA : 14,4
Ιαπωνία: 11,2
Αργεντινή :10
ΗΠΑ: 8,8
Εξωτερικό χρέος (1979): 7.000 εκατομμύρια $ Αμερικής
Ποσοστό πληθωρισμού (1979): 37%
Τουρισμός (1977): 296.954 επισκέπτες

Κυβερνητικές δαπάνες στα 1978 (% του συνόλου):
Παιδεία: 17,8
Δημόσια Υγεία: 7,1
Στέγαση: 3,1

Δαπάνες για την εκπαίδευση (% του ΑΕΠ): 3,7 (1975)
Ποσοστό εγγραφής στην εκπαίδευση:
1η και 2η βαθμ. 95,48% (1978)
3η βαθμ.: 13,48% (1977)

Εκδοτική δραστηριότητα (1977): 5.850.000 αντίτυπα. 387 τίτλοι (κοινωνικές επιστήμες: 35%. Λογοτεχνία: 22% Θρησκεία: 13%)

Καθημερινές εφημερίδες (1977): 42

Ραδιοσυσκευές: δέκτες για 1000 κατοίκους (1977): 298

Τηλεόραση: δέκτες για 1000 κάτοικους (1976): 72

ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ
Α τομ.: 18, 139, 178, 179, 182. Β τομ.: 71
Βενεζουέλα Α τομ.: 201, 263
Βολιβία Α τομ.: .203
Βραζιλία Α τομ..: 200, 201 Β τομ .: 67
Ισημερινός Α. τομ .: 201
Κούβα Α τομ.: 106
Μεξικό Α τομ.: 188-192, 193-195, 200
Ουρουγουάη Α τομ.: 183-186
Παραγουάη Β τομ.: 44
Περού Α τομ.: 78, 152, 203, Β τομ.: 152
ΑΝΑΛΦΑΒΗΤΙΣΜΟΣ
Α τομ.: 13, 118, 119, 141, 165, 166, 196, 231, 259, Β τομ.: 31, 123-160.
ΑΝΕΡΓΙΑ
Α τομ.: 13, 106, 113, 117, 148, 165, 174, 186 ,198, 205. 207, 260. Β τομ.: 120,150, 165, 169
ΑΠΑΛΛΟΤΡΙΩΣΕΙΣ
Α τομ.: 85, 152, 262, Β τομ.: 34
ΑΠΟΕΘΝΙΚΟΠΟΙΗΣΗ
Β τομ.: 45, 64, 70, 74, 76, 79, 81, 83 128, 165
ΑΠΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ
Α τομ .: 55, 56, 67, 76, 95, 99, 104, 114, 161, 220, Β τομ.: 50-51.
Βορειο-αμερικανική οικονομική ερμηνεία Β τομ.: 59-144.
ΑΡΡΩΣΤΕΙΕΣ
Α τομ.: 33. 34, 66, 71, 80, 83, 84, 85, 90, 128, 129, 130, 140, 141, 144, 232, 236.
ΑΣΗΜΙ
Α τομ.: 207, 214, 226, 232, Β τομ.: 140
Κύκλος του:Α τομ.: 23-93
Βολιβία (Ποτοζί) Α τομ.: 27, 28, 41, 42, 43, 58-64, 69, 93, 98, 212, 218.
Μεξικό Α τομ.: 47, 58, 64-66, 98.
ΑΣΤΥΦΥΛΙΑ
Α τομ: 198-201 Β τομ. 124, 125, 126, 127, 171.
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΑΥΤΟΚΙΝΗΤΩΝ
Α τομ.: 141, 251. Β τομ.: 75, 76, 77, 78, 79, 80, 115, 116, 117, 122, 128, 138, 139
Alfa Romeo: Βτομ.: 76,77
Chrysler: Β τομ.: 77,80
Firestone: Β τομ.: 133, 136, 154.
Ford: Α τομ.: 15. Β τομ.: 77, 80, 102, 117
Ford Argentine Β τομ.: 133
Ford do Brasil: Β τομ.: 133
General Motors Α τομ .: 19. Β τομ .: 76, 80, 122, 134, 144, 162.
General Tire and Rubler Co. Β τομ.: 135
Mercedes-Benz Argentina Β τομ.: 78
Simca Β τομ.: 77
Valiant Β τομ.: 117
Volkswagen Β τομ.: 76, 77, 78, 80, 117, 150, 167.
Willys Β τομ.: 77, 132.
ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ: ΗΛΕΚΤΡΙΚΩΝ, ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΜΕΤΑΛΛΟΥΡΓΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ, ΜΕΤΑΛΛΕΙΩΝ ΚΑΙ ΣΙΔΗΡΟΥΡΓΙΚΗΣ
Β τομ.: 77, 78, 128
Aluminium Company of America Α τομ.: 77
American Can Β τομ.: 77
American machine and Foundry Β τομ.: 77, 133
Anaconda American Brass Α τομ.: 224
Anaconda Copper Mining Company Α τομ .: 224-228, Β τομ.: 77, 102
Anaconda Wire and Gable Α τομ.: 224
Art Metals Β τομ.: 103
Atlantica Richfield Co. Β τομ.: 103
Bethlehem Steel Α τομ.: 95, 211, 238, 239, 243. Β τομ.: 77, 103.
Budd Company Β. τομ.: 103
Caterpillar Β τομ.: 132
ICOMIBOL Α τομ.: 237
Compagnie Colombienne d Electricite Β τομ.: 105
Compahnia de Minerâsao Geral Β τομ.: 77
Companhia Vale Do Rio Doce Α τομ.: 243
Deere Β τομ.: 133
Electric Bond and Share Β τομ.: 61, 103, 105
Funsa Β τομ.: 136
General Electric Β τομ.: 133, 135, 136
Hanna Mining Company Α τομ.: 95, 211, 239-243
I.B.M. World Trade Β τομ.:

135, 144
ICOMI Β τομ.: 103
Industrias Kaiser Argentinas Β τομ.: 71
International Mining Processing Company Α τομ.: 237
International Telephone and Telegraph Corporation Β τομ.: 61, 101
I.T.T. Β τομ.: 101, 103
Kennecot Copper Co Α τομ.: 224-227
Kennecot Wire and Cable Α τομ.: 224
Klochner Α τομ.: 231
Kodak Β τομ.: 133
Olivetti Β τομ.: 136
Otis Elevator Β τομ.: 133
Philips of Eindhoven Β τομ.: 135
R.C.A. Β τομ.: 135
Remington Rand Β τομ.: 133
Siam di Tella Β τομ.: 79
Siemens Β τομ.: 135
Tenessee Coal and Iron Co. Β τομ.: 57
U.S.Steel Co. Β τομ.: 57
Westing house Β τομ.: 135
Worthington Β τομ.: 133

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΠΕΤΡΕΛΑΙΟΥ ΚΑΙ ΠΕΤΡΟΧΗΜΙΚΩΝ

American Cordage Trust Α τομ.: 190
American Smelting and Refining Co. Α τομ.: 228
A.N.C.A.P. (ΕΔΚΑΔ) Α τομ.: 249, 250
Atlantic Α τομ.: 250, 251
British Petroleum Α τομ.: 246
Calıfornia Oil Co Α τομ.: 253
Compagnie Vénézuelienne du Petrole Α τομ.: 263
Creole Pétroleum Α τομ.: 247, 262
Gulf Oil Company Α τομ.: 246, 254, 255. Β τομ.: 150
International Petroleum Co. Α τομ.: 256, 257
Jersey (Standar Oil) Α τομ.: 247, 248, 249
Pemex Α τομ.: 249
Petro Bras Α τομ.: 251
Petróleos de Venezuela Β τομ.: 151
Royal Dutch Shell Α τομ.: 244-251. Β τομ.: 150
Standar Oil Co (Exxon) Α τομ.: 244-254, 256
Texaco Α τομ.: 246, 248
Texas Gulf Sulphur Co Α τομ.: 211
Y.P.F.B. Α τομ.: 255

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

American Coffe Corporation Α τομ.: 153
Anderson Clayton Α τομ.: 152, 153. Β τομ.: 80
Anglo Β τομ.: 116
Coca-Cola Β τομ.: 122
Cruch Β τομ.: 122
Dutch West Indian Company Α τομ.: 101
Francisco Sugar Company Α τομ.: 119
General Foods Β τομ.: 112
Lieber Brothers Β τομ.: 80
Luxus Α τομ.: 153
National Biscuits Β τομ.: 136
Nestlé Β τομ.: 112
Pepsi-Cola Β τομ.: 122
Société Frigorifique Nationale Β τομ.: 131
United Brand (ex United Fruit) Company Α τομ.: 158, 168, 171, 172, 173, 176, 177, 178, 179. Β τομ.: 61

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΧΗΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΩΝ ΕΙΔΩΝ

Β τομ.: 77, 78
Adesité Β τομ.: 85
Allied Chemical Β τομ.: 80
BASF Β τομ.: 78
Bayer Β τομ.: 78
Bristol Β τομ.: 77
Colgate Palmolive Β τομ.: 136
Cynamid Β τομ.: 80
Dow Chemical Β τομ.: 74, 139
Du Pont Β τομ.: 80
Hemo Caribbean Β τομ.:153
Hoechst Β τομ.: 78
Imperial Chemical Β τομ.: 80
Hever Β τομ.: 77

Mead Johnson Β τομ.: 77
Merck and Co. Β τομ.: 80
Monsanto Β τομ.: 80
Parke Davis Β τομ.: 80
Plasmaferesis Β τομ.: 153
Procter and Gamble Β τομ.: 135
Scotch Β τομ.: 85
Shering Β τομ.: 78
Sidney Ross Β τομ.: 80
Squibb Β τομ.: 80
Union Carbide Β τομ.: 74, 77, 80, 85, 132, 135
Wyeth Β τομ.: 74
ΓΕΝΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑ Α τομ.:14, 15 16, 215, 216. Β τομ.: 124
ΓΕΩΡΓΙΑ Α τομ.: 197-203 (Βλ.επίσης: ΓΗ)
ΓΗ (ερήμωση και καταστροφή του εδάφους, των δασών και της) Α τομ.: 74, 75, 98-103, 107, 110, 111, 112, 134, 146, 154, 155, 156. Β τομ.: 166
ΓΚΟΥΑΝΟ Α τομ.: 217, 218, 219. Β τομ.: 10
ΔΕΡΜΑ Α τομ.: 100, 195. Β τομ.: 10, 24, 25, 26, 29, 53, 107
ΔΙΑΤΡΟΦΗ
Αραχίδες, μπαχαρικά, λάδια, Α τομ.: 24, 27, 54, 75, 128, Β τομ.: 108, 110
Κρέας Α τομ.: 9, 24, 100, 102 117, 126, 167, 188, 202, 234, 244. Β τομ.: 16, 24, 25, 28, 107, 112-113
αποξηραμένο Α τομ.: 58, 103, 110, 141, 146, 148. Β τομ.: 24
Χορταρικά: ενσοπάδο Α τομ.: 188
Μαυροφάσουλα Α τομ.: 75, 103, 104, 146, 155, 167, 189, 196, 263. Β τομ.: 168
Άσπρα φασόλια Α τομ.: 75
Καλαμπόκι Α τομ.: 75, 134, 155, 156, 187, 194, 202, 234, Β τομ.: 168
Μανιόκ (αλεύρι του) Α τομ.: 103, 104, 134, 141. Β τομ.: 168
Πατάτες Α τομ.: 75, 134, 234
Πιπεριές Α τομ.: 196
Ρύζι Α τομ.: 117, 150, 167, 234. Β τομ.: 168
Φρούτα Α τομ.: 9, 99, 107
Ποτά: αλκοόλ, τσίκα, κρασί, ρούμι Α τομ.: 81, 84, 85, 129, 132, 141, 232. Β τομ.: 110
ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΚΑΙ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ
A.I.D. Β τομ.: 83, 93, 96, 97, 102
ALALC Β τομ.: 130, 131, 132, 133, 135, 137, 138, 140
Βραζιλιάνικο Ινστιτούτο του Καφέ Α τομ.: 158
CEPAL Α τομ.: 148, 159, 160, 202. Β τομ.: 60, 62, 75, 79, 90, 91, 106, 114, 122, 124, 125, 126, 129, 162, 165, 171, 172
C.I.A. Α τομ.: 213. Β τομ.: 157
CIES Β τομ.: 60
Δ.Ν.Τ. Α τομ.: 18. Β τομ.: 46, 58, 64, 82, 83, 84, 86, 93, 97, 103, 104, 106, 110, 158, 164
ΕΟΚ. Α τομ.: 159-160. Β τομ.: 112
FAO Α τομ.: 15, 104, 122, 158
IADSL Α τομ.: 242
Ίδρυμα Φορντ Α τομ.: 16
ILPES Β τομ.: 109
Marché Commun de l'Amérique Centrale Β τομ.: 130, 135
Marché Commun de l'Amerique Latine Β τομ.: 133, 134, 140
Ο.Α.Κ. Α τομ.: 178, 179. Β τομ.: 60, 61, 85, 90, 94, 95, 96, 98, 113, 119, 123
ΟΗΕ Α τομ.: 12, 165. Β τομ.: 60, 106, 109, 124, 125, 126, 129, 171, 172
O.I.T (Διεθνής Οργάνωση Εργασίας) Β τομ.: 171
Ομοσπονδία Καλλιεργητών Καφέ Α τομ.: 156
Παγκόσμιο Κέντρο Πληροφοριών Καφέ Α τομ.: 159
Παναμερ. Γραφείο Καφέ Α τομ.: 156
UNESCO Α τομ.: 118
ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΤΑΤΟΡΕΣ
Α τομ.: 18, 173-177, 242-243, 250, 251, 256, 261, 262. Β τομ.: 34, 41, 43, 44, 74, 78, 103, 138, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 167, 169, 170, 172, 173, 174, 175, 176

ΔΟΥΛΕΙΑ (ΣΚΛΑΒΙΑ)
Α τομ.: 18, 25, 52-54, 57, 67, 78, 86, 88, 90, 94, 95, 98, 100, 106-111, 126-132, 153, 169, 206-207, 208. Β τομ.: 10, 11, 15, 16, 41, 56, 167
Αγγλική εκστρατεία ενάντια στη Α τομ.: 131
Δουλεμπορία Μαύρων Α τομ.: 128
Επανάσταση των Σκλάβων Α τομ.: 101, 107, 133-136, 137, 171
Κατάργηση της :
Στη Βόρεια Αμερική Β τομ.: 56
Στη Βραζιλία Α τομ.: 88, 138, 154
Μεταφορά των Σκλάβων
Real Compañía Africana Α τομ.: 128
Real Compañía Guipurzcoana Α τομ.: 259
South Sea Company Α τομ.: 128
Μεταχείριση Ινδιάνων Α τομ.: 25, 54, 67, 73
Μεταχείριση Μαύρων Α τομ.: 52, 54, 93, 96, 110, 127, 128, 130-131, 138. Β τομ.: 55
ΕΘΝΙΚΑ ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΤΙΚΑ ΚΙΝΗΜΑΤΑ
Αϊτή Α τομ.: 107-108
Αργεντινή Β τομ.: 11, 26
Βενεζουέλα Α τομ.: 262-263
Βολιβία Α τομ.: 79, 229
Βραζιλία Α τομ.: 92, 240. Β τομ.: 51
Γουατεμάλα Α τομ.: 177-8
Δομηνικανή Δημοκρατία Α τομ.: 125
Κολομβία Α τομ.: 161-166
Κούβα Α τομ.: 18, 113, 115-125
Μεξικό Α τομ.: 78-79, 183, 192-197
Νικαράγουα Α τομ.: 174
Περού Α τομ.: 76, 77
Σαλβαδόρ Α τομ.: 175-176
ΕΙΣΟΔΗΜΑ ΚΑΤΑ ΚΕΦΑΛΗΝ
Α τομ.: 12, 15-16, 94, 113, 151, 196, 258. Β τομ.: 57, 129
ΕΚΒΙΟΜΗΧΑΝΙΣΗ
Α τομ.: 13, 46, 53, 56, 66, 94, 121-122, 146, 208. Β τομ.: 21-23, 38, 55, 59, 62, 63, 67, 68, 71, 107, 114, 123, 128, 166
ΕΛΕΓΧΟΣ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ ΚΑΙ ΣΤΕΙΡΩΣΗ
Α τομ.: 14-18. Β τομ.: 104
ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ
Α τομ.: 32, 36, 39, 42, 48, 52, 56, 57, 141. Β τομ.: 11, 12, 19, 23, 26.
Βλ.επίσης και ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ
ENCOMIENDA Α τομ.: 68, 73, 98
Encomederos Α τομ.: 57, 73, 75, 79, 96
ΕΞΟΝΤΩΣΕΙΣ ΤΩΝ ΝΤΟΠΙΩΝ
Α τομ.: 52, 68, 81, 83, 86, 108, 174, 190, 204. Β τομ.: 37-38.
ΕΡΓΑΣΙΑ
Εργασία των παιδιών Β τομ.: 161, 169
Καθεστώς αναγκαστικής εργασίας Α τομ.: 69, 141, 167, 171, 189, Β τομ.: 13
Παγκόσμιος Καταμερισμός της: Α τομ.: 9, 55, 106. Β τομ.: 61, 107
Συνθήκες της Α τομ.: 18, 69-71, 82, 117, 140, 176, 234-236
ΕΡΓΑΤΙΚΑ ΧΕΡΙΑ
Α τομ.: 13-14, 57, 73-74, 100, 101, 167-168. Β τομ.: 20-21, 41, 120, 123, 162, 164, 165, 167
ΖΑΧΑΡΗ
Α τομ.: 54, 84-85, 148-149, 190, 207. Β τομ.: 110, 140, 160, 161, 168
Κύκλος της:Α τομ.: 97-136. Β τομ.: 10, 168
Αϊτή Α τομ.: 99
Αντίλλες Α τομ.: 101, 133
(Μπαρμπάντε Α τομ.: 101, 106
Γουαδελούπη Α τομ.: 106
Πόρτο Ρίκο Α τομ.: 106
Δομηνικανή Δημοκρατία Α τομ.: 106
Σου-λε-βαν Α τομ.: 106-107
Τομπάγκο Α τομ.: 106
Τρινιτά Α τομ.: 106)
Βερακρούζ Α τομ.: 101
Βραζιλία Α τομ.: 101-105, 107, 154
Γουϊάνα Α τομ.: 107
Κούβα Α τομ.: 106-109, 111-117 120-124, 226, 248. Β τομ.: 168
Τζαμάϊκα Α τομ.: 107
Περού Α τομ.: 112, 146
Χαβάη Α τομ.: 111
Βιομηχανίες της:
Dutch West India Co Α τομ.: 101
Grace and Co. Α τομ.: 152.

Β τομ.: 102
ΘΝΗΣΙΜΟΤΗΤΑ
Α 33-34, 66, 71, 80, 82, 128, 141, 149, 156, 232, 235. Β τομ.: 160, 169, 170
παιδική Α τομ.: 13, 104, 181, 233. Β τομ.: 155, 171
ΘΡΗΣΚΕΙΑ
Θεοί
Huitzilopoxtli Α τομ.: 195
Ogum - Feraille Α τομ.: 190
Quetzacóatl Α τομ.: 31
Viracocha Α τομ.: 32
Τελετουργικές εορτές
Α τομ.: 19, 41, 85, 89, 133, 135, 136
ΚΑΘΟΛΙΚΗ ΕΚΚΛΗΣΙΑ
Α τομ.: 25, 29, 55, 89, 136, 137, 167. Β τομ.: 37
ΚΑΚΑΟ
Α τομ.: 99, 128, 129, 145, 147, 148. Β τομ.: 111, 161
Βενεζουέλα Α τομ.: 57, 145
Βραζιλία Α τομ.: 147
Ισημερινός Α τομ.: 149
ΚΑΟΥΤΣΟΥΚ
Α τομ.: 11, 83, 99, 138, 139
Κύκλος του:Α τομ.: 140-144
Βραζιλία Α τομ.: 141-146
ΚΑΦΕΣ
Α τομ.: 9, 84, 99, 128, 129, 153-163, 167, 168, 173, 177, 190, 244, Β τομ.: 44, 65, 108, 160, 168
Αΐτή Α τομ.: 153
Βενεζουέλα Α τομ.: 145
Βραζιλία Α τομ.: 153-160, 204. Β τομ.: 10, 107, 112, 168
Γουατεμάλα Α τομ.: 153-161, Β τομ.: 107
ΗΠΑ Α τομ.: 158
Ισημερινός Α τομ.: 149
Κολομβία Α τομ.: 154, 156-157, 161. Β τομ.: 107
Κόστα Ρίκα Α τομ.: 153. Β τομ.: 107
Κούβα Α τομ.: 109
Σαλβαδόρ Α τομ.: 153, 155. Β τομ.: 107
ΚΑΠΝΟΣ
Α τομ.: 107, 109, 110, 145, 161, 184, 190, 208. Β τομ.: 28, 57, 111
Βιομηχανία του:
Duke Β τομ.: 57
ΚΟΚΑ
Α τομ.: 80, 81
ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΑ
Α τομ.: 102, 107, 109, 201-202. Β τομ.: 24, 25, 51
ΛΑΤΙΦΟΥΝΤΙΑ
Α τομ.: 13, 97-103, 138, 139, 146, 152, 167, 168, 187, 189, 196-202, 197-198, 205. Β τομ.: 23, 26, 29, 37, 42, 58
Μεγάλοι γαιοκτήμονες Α τομ.: 100, 181-182, 191, 201. Β τομ.: 29, 34, 37, 44, 56, 67, 72, 73
ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ
Α τομ.: 24, 27, 128
ΜΕΤΑΛΛΑ
(Βλ.επίσης και Χρυσός και Ασήμι)
Α τομ.: 45, 48, 49, 50, 54, 59, 67, 86, 95, 100, 214
Αλουμίνιο Α τομ.: 209, 213, 226
Αντιμόνιο Α τομ.: 214. Β τομ.: 100
Ζιρκόνιο Α τομ.: 214
Θειάφι Α τομ.: 211
Θόριο Α τομ.: 214, 216, 217
Ιώδιο Α τομ.: 220
Κασσίτερος Α τομ.: 59, 229, 230, 231, 232, 233, 237. Β τομ.: 99, 100, 107, 108
Μαγνήσιο Α τομ.: 117, 140, 211, 213, 214
Μολυβδαίνιο Α τομ.: 226
Μολύβι Α τομ.: 212, 214. Β τομ.: 100
Νίκελ Α τομ.: 117, 121, 209, 212
Ουράνιο Α τομ.: 214, 216, 217
Ποτάσα Α τομ.: 214
Σίδερο Α τομ.: 9, 102, 112, 140, 238-243, 258. Β τομ.: 11, 57, 59, 111
Ταντάλιο Α τομ.: 209, 214, 217
Τιτάνιο Α τομ.: 214
Τουγκστένιο Α τομ.: 117, 209
Υδράργυρος Α τομ.: 44, 58, 69, 214
Χαλκός Α τομ.: 9, 117, 190, 209, 212, 214, 220, 224-229. Β τομ.: 10, 18, 107, 110, 111, 116
Χάλυβας Α τομ.: 238, 239. Β τομ.: 57, 58
Χρώμιο Α τομ.: 117, 209, 214
Ψευδάργυρος Α τομ.: 209, 212, 214. Β τομ.: 100

ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΕΙΣ ΚΑΙ ΕΞΟΔΟΙ
Α τομ.: 98, 138, 139, 144, 163, 183. Β τομ.: 33, 46, 47, 51
ΜΕΤΑΦΟΡΕΣ ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΙΚΕΣ ΚΑΙ ΘΑΛΑΣΣΙΕΣ
Α τομ.: 49, 168. Β τομ.: 16, 17, 142, 143
Ναυπηγεία Α τομ.: 127-128. Β τομ.: 53
Great White Fleet Α τομ.: 172
Inman Line Α τομ.: 143
Σιδηρόδρομοι Α τομ.: 168, 221. Β τομ.: 47, 48, 50, 51, 55, 56, 57, 58, 59, 142
Brazil Railway Β τομ.: 51
Nitrate Railways Α τομ.: 223
ΜΙΝΙΦΟΥΝΤΙΑ
Α τομ.: 98, 156, 168, 196, 197, 198-199. Β τομ.: 124 (Βλ.επίσης ΛΑΤΙΦΟΥΝΤΙΑ)
ΜΙΣΘΟΙ
Α τομ.: 81, 98, 146, 151, 154, 156, 159, 167, 176, 188, 202, 204, 215. Β τομ.: 62, 67, 70, 129, 154, 161, 162, 164, 165, 166, 167
ΜΙΤΑ
Α τομ.: 71, 76, 81
Μιτάγιο Α τομ.: 59, 70, 71
ΜΠΑΜΠΑΚΙ
Α τομ.: 107, 117, 128, 149, 173, 208. Β τομ.: 56, 108, 168
Αργεντινή Α τομ.: 201-202
Βραζιλία Α τομ.: 149, 150, 151, 152, 153
Γουατεμάλα Α τομ.: 151
Μεξικό Α τομ.: 149-153. Β τομ.: 21
Νικαράγουα Β τομ.: 107
Παραγουάη Β τομ.: 42
Περού Α τομ.: 152
Βιομηχανίες του:
Anderson Clayton and Co. Α τομ.: 151, 152, 153, 196
Grace and Company Α τομ.: 152
ΜΠΑΝΑΝΕΣ
Α τομ.: 134, 158, 172, 173. Β τομ.: 111, 115, 167
Ισημερινός Α τομ.: 173. Β τομ.: 107
Ονδούρα Α τομ.: 173. Β τομ.: 107
Παναμάς Α τομ.: 173. Β τομ.: 107
ΞΥΛΟ
Α τομ.: 83, 86, 111, 132. Β τομ.: 11, 28, 36, 50, 53, 111
Κουεμπράτσο Α τομ.: 11, 99
Χαρτοπολτός *(Parsons* και *Whittemore)* Β τομ.: 154
ΟΡΥΚΤΑ
Α τομ.: 10, 24, 42, 58-83, 100, 145, 161, 209-217, 212, 214. Β τομ.: 50, 61, 127
Αιματίτης Α τομ.: 214
Θειικόν Άλας Α τομ.: 214
Κάρβουνο Β τομ.: 57, 59, 110
Μαγνητίτης Α τομ.: 214
Νίτρο Α τομ.: 217, 220, 221, 222, 223. Β τομ.: 10
Χαλαζίας Α τομ.: 214
ΠΑΡΕΜΒΑΤΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΗΠΑ
Α τομ.: 168-173, 178. Β τομ.: 157, 158
Αϊτή Α τομ.: 170
Γουατεμάλα Α τομ.: 178-181
Ισημερινός Α τομ.: 171
Κολομβία Α τομ.: 170, 171
Κόστα Ρίκα Α τομ.: 171
Κούβα Α τομ.: 170
Μεξικό Α τομ.: 169, 170, 190, 192-193
Νικαράγουα Α τομ.: 172-173
Ονδούρα Α τομ.: 171
Παναμάς (διώρυγα) Α τομ.: 171
Άγιος Δομήνικος Β τομ.: 44, 45
Χιλή Β τομ.: 157, 158
ΠΕΤΡΕΛΑΙΟ
Α τομ.: 9, 145, 153, 190, 209, 245-257. Β τομ.: 51, 57, 59, 61, 74, 115, 116, 150, 151
Βενεζουέλα Β τομ.: 108, 151, 152
Πετροχημικά Β τομ.: 45, 74, 79, 151
ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ (Πυκνότητα του)
Α τομ.: 13, 58, 52-63, 68, 83, 87-88, 101, 142. Β τομ.: 40, 41, 99, 123
ΠΟΛΕΜΟΙ
Ανθενωτικός Β τομ.: 52, 57, 58
του Ειρηνικού Α τομ.: 219
των Κομουνέρος Α τομ.: 48
της Κορέας Α τομ.: 242
του Όπιου Β τομ.: 42
της Τριπλής Συμμαχίας Β τομ.: 33, 39, 40, 41, 42, 44, 47, 52
του Τσάκο Α τομ.: 253

ΠΟΛΥΤΙΜΕΣ ΠΕΤΡΕΣ
Α τομ.: 27, 35, 43, 59, 91, 214
ΠΟΡΝΕΙΑ
Α τομ.: 44, 89, 117, 260, 264
Παιδική Α τομ.: 95, 104
ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ
(Βλ.επίσης ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΑΝΤΑΛΛΑΓΕΣ
Α τομ.: 93, 159-160. Β τομ.: 19, 23, 27, 28, 29, 30, 38, 52, 56, 58
ΣΕΡΤΑΟ
Α τομ.: 102, 104, 138, 140
ΣΙΖΑΛ
Α τομ.: 99
ΣΙΤΑΡΙ
Α τομ.: 58, 150, 167. Β τομ.: 108
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΕΣ
Αϊτή 191
Αργεντινή 179
Βενεζουέλα 181
Βολιβία 183
Βραζιλία 185
Γουατεμάλα 187
Δομηνικ. Δημοκρατία 191
Ισημερινός 193
Κολομβία 195
Κόστα Ρίκα 197
Κούβα 199
Μεξικό 201
Νικαράγουα 203
Ονδούρα 205
Ουρουγουάη 207
Παναμάς 209
Παραγουάη 211
Περού 213
Πόρτο Ρίκο 215
Σαλβαδόρ 217
Χιλή 219
ΣΤΕΙΡΩΣΗ, βλέπε ΕΛΕΓΧΟΣ ΤΩΝ ΓΕΝΝΗΣΕΩΝ
ΣΥΜΦΩΝΙΕΣ, ΕΘΝΙΚΕΣ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ
Συμφωνία του Ταλαρά Α τομ.: 256
Κώδικας Ντένβενπαρτ Α τομ.: 255
Διάταγμα του Τρουχίλο Α τομ.: 182-183
HomestedAct Α τομ.: 204
Νόμος *Dingley* Β τομ.: 57
Νόμος Λίνκολν Α τομ.: 204
Νόμος Σέρμαν Α τομ.: 246
Σχέδιο της Αγιάλα Α τομ.: 192, 193
Σχέδιο Μάρσαλ Α τομ.: 242
Σύμφωνο των Άνδεων Β τομ.: 138
Σύμφωνο του Μέθιουεν Α τομ.: 92
Σύμφωνο του Μοντεβιδέο Α τομ.: 137
Σύμφωνο Τορντεσίλλας Α τομ.: 30
Αλητεία των Ινδιάνων (νόμος εναντίον της) Α τομ.: 176-177
Tarif Mc Kinley Β τομ.: 57
ΤΕΧΝΗ
Α τομ.: 60-61, 74, 75, 76, 94, 95-96
ΤΡΑΠΕΖΕΣ – ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΙ
Αντέλα Β τομ.: 102
B.I.D. (Διαμερικανική Τράπεζα Ανάπτυξης) Α τομ.: 237, 249. Β τομ.: 93, 94, 95, 96, 102, 121, 131, 133, 136, 138
Chase Manhatan Bank Β τομ.: 77, 87, 88, 101, 105
Eximbank Α τομ.: 240, 255. Β τομ.: 93, 95, 103
First National City Bank Α τομ.: 170, 171. Β τομ.: 46, 87, 88, 101, 102, 163
Banco brasiliero de descontos Β τομ.: 88
Brown Brothers Α τομ.: 170
Διεθνής Τράπεζα Ανοικοδόμησης Β τομ.: 93
Μπέηρινγκ Μπράδερς Β τομ.: 34, 49
Ξένη Πιστωτική Τράπεζα Α τομ.: 237
Ροκφέλερ (ομάδα) Α τομ.: 246, 257. Β τομ.: 74, 87, 105
Τράπεζα Αγγλίας Β τομ.: 48
Τράπεζα Αμερικής Β τομ.: 88
Τράπεζα *argentina del comercio* Β τομ.: 87
Τράπεζα *atlántida* Β τομ.: 87
Τράπεζα *del comercio* Β τομ.: 87
Τράπεζα της Δημοκρατίας Α τομ.: 250
Τράπεζα εξοπλισμού Β τομ.: 21, 22
Τράπεζα Ηπειρωτική Β τομ.: 87
Τράπεζα Κεντρική Βραζιλίας Β τομ.: 84, 85
Τράπεζα *lar brasileirô* Β τομ.: 87

Τράπεζα του Λονδίνου Β τομ.: 34
Τράπεζα Παγκόσμια Α τομ.: 13, 255. Β τομ.: 58, 83, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 110, 158
Τράπεζα Ρότσιλντ Β τομ.: 34
ΥΠΟΣΙΤΙΣΜΟΣ
Α τομ.: 14, 102, 126, 129, 144, 149, 151, 152, 155, 165, 187, 188, 203. Β τομ.: 168, 170, 171, 172
Παιδικός Α τομ.: 103, 104, 156, 165
ΥΦΑΣΜΑΤΑ
Α τομ.: 49, 50. Β τομ.: 11, 12, 13, 14, 15, 21, 22, 42, 53, 73, 108, 122
Μαλλί Α τομ.: 49. Β τομ.: 11, 14, 68, 107, 108, 110
Συνθετικά νήματα Β τομ.: 80
Χρωστικές Ουσίες Α τομ.: 166, 207. Β τομ.: 140 (Βλ.επίσης ΜΠΑΜΠΑΚΙ)
ΧΡΥΣΟΣ
Α τομ.: 11
κύκλος του: Α τομ.: 23-96, 207. Β τομ.: 54, 140
Βραζιλία Α τομ.: 86-88, 98, 100, 150, 211
Μεξικό Α τομ.: 98

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Η ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΕΙΝ' ΕΝΑ ΤΑΞΙΔΙ ΠΟΥ ΜΕΤΡΑ ΠΙΟ ΠΟΛΛΟΥΣ ΝΑΥΑΓΟΥΣ ΠΑΡΑ ΘΑΛΑΣΣΟΠΟΡΟΥΣ

1. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΠΡΟΩΡΟΥ ΘΑΝΑΤΟΥ

Τότε που τα εγγλέζικα πολεμικά πλοία χαιρετούσαν την ανεξαρτησία πάνω στα νερά του ποταμού 9

Οι διαστάσεις της βιομηχανικής παιδοκτονίας 12

Καθεστώς προστασίας και ελεύθερες ανταλλαγές στη λατινική Αμερική: η σύντομη πτήση του Λούκας Αλαμάν 19

Οι ανυπότακτες λόγχες και το μίσος που διατηρήθηκε στον Χουάν Μανουέλ ντε Ρόζας. 23

Ο Πόλεμος του Τριπλού Συνασπισμού ενάντια στην Παραγουάη εκμηδένισε το μοναδικό πείραμα της ανεξάρτητης ανάπτυξης που είχε επιτευχθεί. 33

Ο ρόλος των δανείων και των σιδηροδρόμων στην οικονομική παραμόρφωση της λατινικής Αμερικής. 47

Καθεστώς προστασίας και ελεύθερες ανταλλαγές στις ΗΠΑ: η επιτυχία-τους δεν υπήρξε έργο ενός αόρατου χεριού 52

2. Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Ένα φυλαχτό που έχει χάσει όλες-του τις δυνάμεις 59

Οι φρουροί είν' αυτοί που ανοίγουν τις πόρτες: η ένοχη ένδεια της εθνικής αστικής τάξης 63

Ποια σημαία κυματίζει πάνω στις μηχανές; 73

Ο βομβαρδισμός του διεθνούς νομισματικού κεφαλαίου διευκολύνει την αποβίβαση των κονκισταδόρες. 80

Οι ΗΠΑ προστατεύουν την οικονομία-τους, αλλά βάζουν στο χέρι την οικονομία των άλλων: η εισβολή των τραπεζών 86

Μια αυτοκρατορία που εισάγει κεφάλαια. 88

Οι τεχνοκράτες στραγγαλίζουν πιο αποτελεσματικά από τους "στόλους". 92

Η εκβιομηχάνιση δε θίγει το σύστημα ανισότητας στην παγκόσμια αγορά 107

Η θεά τεχνολογία δε μιλάει Ισπανικά.....117
Η περιθωριοποίηση ανθρώπων και περιοχών.....122
Η ενοποίηση της λατινικής Αμερικής υπό την αστερόεσσα.....130
"Ποτέ δε θα είμαστε ευτυχισμένοι, ποτέ!" είχε προφητέψει ο Σιμόν Μπολιβάρ.....140
ΕΦΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΠΕΡΑΣΑΝ.....145
ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟ ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....177
ΠΙΝΑΚΑΣ ΘΕΜΑΤΩΝ.....219

Έτος 1982. Ένας κόσμος παναρχαιων πολιτισμών και σπάνιας λεπτότητας έρχεται να ραπίσει το αυθάδες πρόσωπο της απανταχού καταναλωτικής κοινωνίας των "πολιτισμένων" εθνών, με μόνη την αποκάλυψη του αίματος που ρέει ακατάπαυστα από τις ανοιχτές φλέβες-του, καθώς σφαδάζει αλλού ετοιμοθάνατος, κι αλλού μαχόμενος για το δικαίωμα να υπάρξει. Αν οι εφιάλτες της ανθρωπότητας έχουν πάψει προ πολλού ν' ανήκουν στη σφαίρα των μεταφυσικών φόβων, το βιβλίο αυτό του Εντουάρτο Γκαλεάνο, ανήκει στους τρομαχτικούς εκείνους εφιάλτες του 20ου αιώνα, που έχουν υλική υπόσταση κι ακόμη υλικότερο στόχο: την αφύπνιση της ενοχής των χορτασμένων κοινωνιών που είναι έτοιμες, ακόμα μια φορά, να δεχθούν αδιαμαρτύρητα την προσβολή ενός τρίτου παγκόσμιου πολέμου στο όνομα της καταναλωτικής ελευθερίας και των "ελεύθερων" συναλλαγών. Η παράθεση ντοκουμέντων, η συναρπαστική διάρθρωση του βιβλίου και ωμή-του ειλικρίνεια, βγάζουν στο φως το ανήκουστο έγκλημα που διέπραξαν οι φωτισμένες δεσποτείες της Ευρώπης —Ισπανία, Γαλλία, Αγγλία, Ολλανδία, Γερμανία— κατά την ανακάλυψη της Αμερικής, κι αυτό που διαπράττουν σήμερα, αντάξιοι αντικαταστάτες-τους, οι Ηνωμένες Πολιτείες. Οι "Ανοιχτές φλέβες της Λατινικής Αμερικής" φωτίζουν ανελέητα. Μετά την ανάγνωση του βιβλίου αυτού, κανείς πια πάνω στη γη δε θα μπορεί να επικαλεστεί το δικαίωμα ότι δεν ξέρει. Ό,τι συμβαίνει τούτη την ώρα στη Λατινική Αμερική, συμβαίνει με τη συνενοχή της άγνοιας που βολεύει, της αδιαφορίας που καιροφυλαχτεί και της υποκρισίας. Μπεστ σέλλερ σ' όλες τις χώρες που κυκλοφόρησε.